

POROČILO O RAZVOJU 2019

Ljubljana, april 2019
Urad RS za makroekonomske analize in razvoj

Kazalo vsebine

Uvodna pojasnila	6
Glavne ugotovitve in priporočila	7
Povzetek gibanj po strateških usmeritvah SRS	8
1 Visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse	10
1.1 Gospodarska stabilnost	10
1.2 Konkurenčen in družbeno odgovoren podjetniški in raziskovalni sektor	16
1.2.1 Konkurenčnost podjetniškega sektorja	16
1.2.2 Raziskovalna, inovacijska in digitalna sposobnost	20
2 Učenje za in skozi vse življenje	25
2.1 Znanje in spretnosti za kakovostno življenje in delo	25
2.2 Kultura in jezik kot temeljna dejavnika nacionalne identitete	28
3 Vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba	31
3.1 Dostojno življenje za vse	31
3.2 Zdravo in aktivno življenje	36
3.3 Vključujoč trg dela in kakovostna delovna mesta	40
4 Ohranjeno zdravo naravno okolje	43
4.1 Nizkoogljično krožno gospodarstvo	43
4.2 Trajnostno upravljanje naravnih virov	49
5 Visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja	57
5.1 Učinkovito upravljanje in kakovostne javne storitve	57
5.1.1 Delovanje javne uprave in zagotavljanje javnih storitev	59
5.1.2 Vpliv javnih institucij na delovanje gospodarstva	60
5.2 Zaupanja vreden pravni sistem	62
5.3 Varna in globalno odgovorna Slovenija	64
5.3.1 Varnost	64
5.3.2 Globalna odgovornost	65
Priloga – Kazalniki razvoja Slovenije	67
1 Visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse	68
1.1 Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči	69
1.2 Realna rast bruto domačega proizvoda	70
1.3 Dolg sektorja država	71
1.4 Javnofinančno ravnotežje	72
1.5 Tekoči račun plačilne bilance in neto finančna pozicija Slovenije do tujine	73
1.6 Razvitost finančnega sistema	74
1.7 Regionalne razlike v BDP na prebivalca	75
1.8 Indeks razvojne ogroženosti regij	76
1.9 Produktivnost	77
1.10 Izvozni tržni delež	78
1.11 Stroški dela na enoto proizvoda	79
1.12 Izvoz visokotehnoloških proizvodov in na znanju temelječih storitev	80
1.13 Neposredne tuje investicije	81
1.14 Okoljska odgovornost organizacij	82
1.15 Evropski inovacijski indeks	83
1.16 Izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost in število raziskovalcev	84
1.17 Inovacijska aktivnost podjetij	85
1.18 Intelektualna lastnina	86
1.19 Indeks digitalnega gospodarstva in družbe	87
2 Učenje za in skozi vse življenje	88
2.1 Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo	89
2.2 Vpis v srednješolsko in terciarno izobraževanje	90
2.3 Diplomanti terciarnega izobraževanja	91
2.4 Rezultati pri branju, matematiki in naravoslovju (PISA)	92
2.5 Izdatki za izobraževanje	93
2.6 Vključenost v vseživljenjsko učenje	94
2.7 Obisk kulturnih prireditev	95
2.8 Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini	96
3 Vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba	97

3.1	Neenakost porazdelitve dohodka.....	98
3.2	Mediana ekvivalentnega razpoložljivega dohodka.....	99
3.3	Stopnja tveganja socialne izključenosti.....	100
3.4	Izdatki za socialno zaščito.....	101
3.5	Materialna in dohodkovna prikrajšanost.....	102
3.6	Stopnja stanovanjske prikrajšanosti.....	103
3.7	Izkušnje z diskriminacijo.....	104
3.8	Zadovoljstvo z življenjem.....	105
3.9	Pričakovano trajanje življenja.....	106
3.10	Zdrava leta življenja.....	107
3.11	Preprečljiva umrljivost.....	108
3.12	Čezmerna hranjenost in debelost.....	109
3.13	Indeks enakosti spolov.....	110
3.14	Neplačano prostovoljsko delo.....	111
3.15	Izdatki za zdravstvo.....	112
3.16	Izdatki za dolgotrajno oskrbo.....	113
3.17	Stopnja delovne aktivnosti.....	114
3.18	Stopnja brezposelnosti in dolgotrajne brezposelnosti.....	115
3.19	Prekarne inčasne zaposlitve.....	116
3.20	Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih oseb.....	117
3.21	Bolniška odsotnost.....	118
4	Ohranjeno zdravo naravno okolje.....	119
4.1	Snovna produktivnost.....	120
4.2	Energetska učinkovitost.....	121
4.3	Delež obnovljivih virov energije.....	122
4.4	Emisijska produktivnost.....	123
4.5	Promet po načinu prevoza.....	124
4.6	Odpadki.....	125
4.7	Okoljski davki.....	126
4.8	Ekološki odtis.....	127
4.9	Kmetijska zemljišča v uporabi.....	128
4.10	Intenzivnost kmetovanja.....	129
4.11	Intenzivnost poseka lesa.....	130
4.12	Kakovost vodotokov.....	131
4.13	Kakovost zraka.....	132
4.14	Funkcionalno degradirana območja.....	133
5	Visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja.....	134
5.1	Zaupanje v institucije.....	135
5.2	Izvršna zmogljivost.....	136
5.3	Indeks vladavine prava.....	137
5.4	Predvideni čas reševanja civilnih in pravnih gospodarskih zadev.....	138
5.5	Indeks zaznave korupcije.....	139
5.6	Globalni indeks miru.....	140
5.7	Delež gospodinjstev, ki so poročala o težavah s kriminalom, vandalizmom ali nasiljem v svojem bivalnem okolju.....	141
5.8	Izdatki za uradno razvojno pomoč.....	142
	Literatura in viri.....	143
	Seznam kratic.....	153

Kazalo slik

Slika 1: Osrednji cilj in strateške usmeritve Strategije razvoja Slovenije 2030	6
Slika 2: Struktura rasti BDP, Slovenija	11
Slika 3: Delež podjetij, ki poroča o pomanjkanju delavcev	12
Slika 4: Saldo in strukturni saldo sektorja država ter prispevki k spremembi dolga sektorja država, Slovenija	12
Slika 5 : Rast prihodkov, izdatkov in primarnih izdatkov sektorja država, Slovenija	13
Slika 6: Neto obrestni prihodki v slovenskem bančnem sistemu	14
Slika 7: Zadolženost podjetniškega sektorja, Slovenija	14
Slika 8: Brezposelnost in produktivnost v območjih ukrepov razvojne podpore	15
Slika 9: Realna rast produktivnosti	17
Slika 10: Prispevek kapitala in TFP k trendni rasti produktivnosti in dekompozicijska analiza rasti produktivnosti	17
Slika 11: Stroškovna konkurenčnost in izvozni tržni delež, Slovenija	18
Slika 12: Delež domače dodane vrednosti v bruto izvozu in domača dodana vrednost vsebovana v tujem izvozu, kot delež domačega izvoza – vpetost v globalne verige vrednosti naprej	19
Slika 13: Evropski inovacijski indeks (EII) po podpodročjih	20
Slika 14: Izdatki za RRD na prebivalca, 2017	21
Slika 15: Inovacijsko aktivna podjetja	22
Slika 16: Razvoj znanja in spretnosti kot delež idealne vrednosti (100 %), EU, v % ter neskladja v znanju in spretnostih kot delež idealne vrednosti (100 %)	26
Slika 17: Delež delodajalcev, ki se srečujejo s pomanjkanjem ustreznih kadrov za zaposlitev, Slovenija	27
Slika 18: Vključenost odraslih prebivalcev (25–64 let) v vseživljenjsko učenje, glede na izobrazbo, 2017 in vključenost delovno aktivnih prebivalcev (25–64 let) v vseživljenjsko učenje, po dejavnostih, Slovenija	27
Slika 19: Delež prebivalcev (15 let in več), ki so se v zadnjih 12 mesecih vsaj enkrat udeležili izbrane kulturne dejavnosti, 2017	29
Slika 20: Realna rast glavnih komponent bruto razpoložljivega dohodka in njegova struktura	32
Slika 21: Struktura ekvivalentnega razpoložljivega dohodka na člana gospodinjstva po vrstah dohodka, Slovenija	32
Slika 22: Stopnje tveganje revščine po starostnih skupinah in spolu v letu 2017 in spremembe stopnje tveganja revščine v obdobju 2017–2007	33
Slika 23: Projekcija spremembe deleža starejših od 65 let v državah EU v obdobju 2015–2080	35
Slika 24: Projekcije javnih izdatkov povezanih s staranjem, Slovenija in primerjava z državami EU, 2016–2070	35
Slika 25: Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu, 2016	37
Slika 26: Razširjenost uživanja marihuane in drugih prepovedanih drog med mladimi v starosti 15-16 let, 2015	38
Slika 27: Stopnje delovne aktivnosti starostne skupine 15-24 let in 55-64 let, 2017	40
Slika 28: Delež brezposelnih oseb, ki so prešli v delovno aktivnost, po starosti in trajanju brezposelnosti	41
Slika 29: Realna rast plač glede na doseženo izobrazbo	42
Slika 30: Rast BDP v povezavi z rastjo rabe energije, snovi in vode ter izpusti toplogrednih plinov	44
Slika 31: Domača poraba snovi in relativna snovna produktivnost, Slovenija	44
Slika 32: Energetska produktivnost ter delež rabe energije cestnega prometa v končni rabi energije	45
Slika 33: Izpusti TGP po sektorjih, Slovenija in emisijska produktivnost	46
Slika 34: Projekcije skupnih izpustov TGP, struktura virov, Slovenija	47
Slika 35: Delež železniškega v skupnem potniškem prometu, potniški kilometri, 2016	48
Slika 36: Nastali odpadki skupaj, brez mineralnih, na enoto BDP, 2016	48
Slika 37: Državne pomoči za varstvo okolja in varčevanje z energijo	49
Slika 38: Ekološki odtis	50
Slika 39: Biokapaciteta, 2014	50
Slika 40: Sestava ekološkega odtisa, Slovenija	50
Slika 41: Delež zavarovanih območij, 2017	52
Slika 42: Stopnja samooskrbe z osnovnimi kmetijskimi proizvodi, Slovenija	53
Slika 43: Vodna produktivnost, 2015 oz. zadnji podatek	54
Slika 44: Izpusti prašnih delcev, Slovenija	54
Slika 45: Dejanska raba tal po regijah, 2017	55
Slika 46: Funkcionalno degradirana območja po tipu v regijah, 2017	56
Slika 47: Kazalniki učinkovitosti države za Slovenijo po IMD	58
Slika 48: Indeks izvršne zmogljivosti, 2018	59
Slika 49: Sredstva v upravljanju DUTB in načrt porfelfja do konca leta 2021	61
Slika 50: Kazalniki učinkovitosti sodstva v Sloveniji po WEF	63

Kazalo tabel

Tabela 1: Zaveze zniževanja izpustov TGP	46
--	----

Kazalo okvirjev

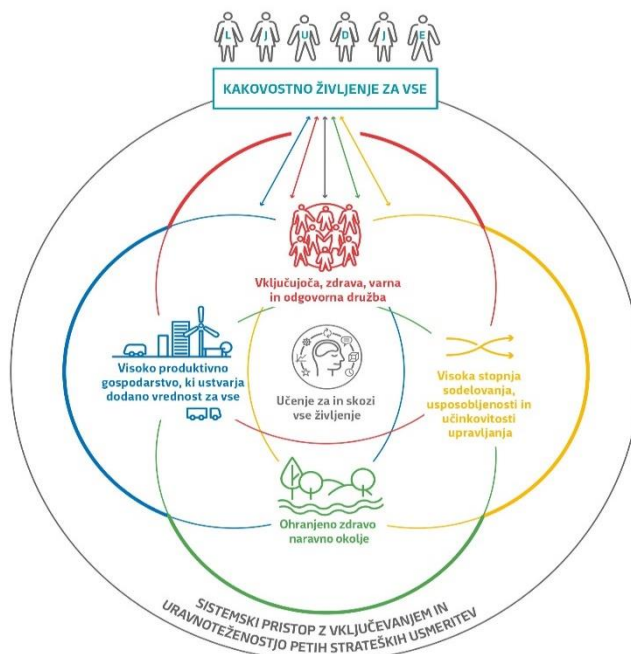
Okvir 1: Strateška razvojno inovacijska partnerstva	23
Okvir 2: Smernice za izvajanje Strategije spretnosti: Izboljšanje upravljanja izobraževanja odraslih za Slovenijo, 2018..	28
Okvir 3: Demografska gibanja in projekcije izdatkov povezanih s staranjem	35
Okvir 4: Mednarodne zaveze zniževanja izpustov toplogrednih plinov (TGP) in projekcije za Slovenijo	46
Okvir 5:ocene in projekcije ekološkega odtisa Slovenije	50

Uvodna pojasnila

V Poročilu o razvoju 2019 prikazujemo gibanja na področju strateških usmeritev začrtanih v Strategiji razvoja Slovenije 2030, ki jo je Vlada RS sprejela decembra 2017. Osnovna struktura poročila sledi petim strateškim usmeritvam, ki jih je Strategija opredelila kot ključne za doseganje osrednjega cilja Strategije, to je kakovostnega življenja za vse. To so: (i) visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse, (ii) učenje za in skozi vse življenje, (iii) vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba, (iv) ohranjeno zdravo naravno okolje ter (v) visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja. Strategija je določila tudi dvanajst razvojnih ciljev in jih opredelila kot medsebojno povezana in soodvisna področja, ključna za uresničitev strateških usmeritev. Uresničevanje teh razvojnih ciljev se v Poročilu spremlja v okviru tistih strateških usmeritev, s katerimi se vsebina razvojnega cilja najbolj povezuje, čeprav lahko posamezni razvojni cilji prispevajo k uresničevanju več strateških usmeritev (gl. Strategija razvoja Slovenije 2030, Slika 6). Ob pripravi Poročila so bili za večino kazalnikov spremljanja Strategije na voljo statistični podatki za leto 2017, le za nekatere tudi za 2018, zato v njem še ni bilo mogoče analizirati dejanskega uresničevanja Strategije.

V prilogi Poročila so podrobneje predstavljeni kazalniki za spremljanje uresničevanja Strategije. Tridesetim kazalnikom uspešnosti, za katere je Strategija določila ciljne vrednosti za leto 2030, so dodani kazalniki spremljanja, ki prinašajo podrobnejši pregled gibanj na posameznih področjih. Kazalniki predstavljajo glavno analitično osnovo Poročila, ki jo dopolnjuje pregled drugih podatkov, študij in raziskovalnih poročil, zlasti na področjih, kjer ni na voljo ustreznih mednarodno in časovno primerljivih kazalnikov (npr. zaradi specifične vsebine). V poročilu so uporabljeni podatkovni viri, objavljeni do 31. 3. 2019.

Slika 1: Osrednji cilj in strateške usmeritve Strategije razvoja Slovenije 2030

Vir: Strategija razvoja Slovenije 2030, 2017.

Glavne ugotovitve in priporočila

Pozitivni premiki v preteklih letih Slovenija od leta 2016 ponovno zmanjšuje zaostanek v gospodarski razvitosti za povprečjem EU, socialna vključenost prebivalstva ostaja relativno visoka, učinkovitost rabe virov in energije se je nekoliko izboljšala. Po stabilizaciji močno porušeni ravnotežij v javnih financah in bančnem sistemu v krizi je gospodarstvo hitro okrevalo pod vplivom ugodne mednarodne konjunkturo in krepitve konkurenčnosti izvoznikov. Okrevanje je temeljilo predvsem na vzponu izvoznega dela gospodarstva, v zadnjem obdobju se je začela vidneje krepiti tudi domača potrošnja. Izboljšanim gospodarskim razmeram je sledila rast dohodkov prebivalstva, ki je bila najvišja v nižjih dohodkovnih razredih. Ukrepi in povečano zaposlovanje v konjunkturi so prispevali k zmanjšanju dolgotrajne brezposelnosti in hitremu povečevanju vključenosti v krizi slabše zastopanih skupin na trgu dela (mladi, starejši, nizko izobraženi). Tveganje socialne izključenosti in dohodkovna neenakost sta se s tem zmanjšala na predkrizne ravni in ostajata v mednarodnem merilu relativno nizka. Raba virov in energije se je v konjunkturi povečala, vendar manj kot bruto domači proizvod. To kaže nadaljnje povečanje učinkovitosti njihove rabe, ki pa je relativno počasno.

Ključni razvojni izzivi Na nekaterih področjih so gibanja odstopala od načel vzdržnega razvoja in pomenijo tveganje za uresničitev osrednjega cilja SRS. Rast produktivnosti, ki je na dolgi rok ključna za dvig življenjskega standarda prebivalstva, je v času gospodarskega vzpona ostala skromna. Gibanja na področju inovacij, ki so najpomembnejši dejavniki dolgoročne rasti produktivnosti, pa so bila negativna. Sistemi socialne zaščite so premalo prilagojeni demografskim spremembam, kar povečuje pritiske na vzdržnost virov financiranja teh sistemov in omejuje možnosti za zagotavljanje kakovostnih javnih storitev za prebivalstvo. Z vidika vključujočega razvoja izstopa ohranjanje visoke segmentacije na trgu dela, zlasti med mladimi, ter nizka ekonomska in socialna vključenost starejših. Napredek pri povečevanju števila zdravih let življenja je relativno počasen, izziv predstavlja skrajšanje čakalnih dob v zdravstvu in nadaljnje izboljšanje življenjskega sloga prebivalstva. Trajnost razvoja negativno zaznamuje visok ogljični odtis Slovenije, zlasti rastoče emisije toplogrednih plinov iz prometa, več let nespremenjen delež obnovljivih virov energije in premalo trajnostna raba prostora.

Priporočila razvojnih politik Slovenija je bila v preteklih letih relativno uspešna pri reševanju kratkoročnih težav povezanih predvsem s posledicami krize, v prihodnje pa bo treba oblikovati trajnejše ukrepe za izboljšanje dolgoročne vzdržnosti razvoja in kakovosti življenja. Razvojne politike morajo biti prednostno usmerjene v:

- **pospešitev rasti produktivnosti** za gospodarski napredek in dvig življenjskega standarda prebivalstva. Ključna je okrepitev dolgoročnih dejavnikov produktivnosti zlasti z (i) vlaganji v raziskave in razvoj, ki bodo omogočala kakovostno raziskovalno delo ter dolgoročnost ukrepov za povečanje inovacij in pospešitev digitalizacije gospodarstva in družbe, (ii) s hitrejšim prilagajanjem izobraževanja in usposabljanja potrebam trga dela in tehnološkim spremembam ter (iii) z okrepitevijo vseživljenjskega učenja.
- **prilagoditev demografskim spremembam** za zagotovitev dostojnega življenja za vse. Poudarek mora biti na (i) reformah sistemov socialne zaščite za zagotovitev zadostnih virov financiranja, (ii) okrepitevi vseživljenjskega učenja, (iii) spodbujanju zdravega načina življenja, (iv) prilagoditvi delovnega in življenjskega okolja ter (v) zagotavljanju zadostnega obsega ustrezne delovne sile.
- **prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo** za manjše obremenjevanje okolja in večjo konkurenčnost gospodarstva. To zahteva spremembo današnjih načinov proizvodnje in potrošnje v bolj trajnostne oblike, zlasti (i) z učinkovitejšim izkoriščanjem naravnih virov, (ii) s trajnostno mobilnostjo ter (iii) z izobraževanjem in ozaveščanjem prebivalstva o nujnih spremembah v smeri trajnosti.
- **krepitev razvojne vloge države in njenih institucij** (i) z izboljšanjem strateškega upravljanja javnih institucij, (ii) z izboljšanjem zakonodajnega in poslovnega okolja ter (iii) s prestrukturiranjem javnofinančnih prihodkov in izdatkov, tako da bodo upoštevani razvojni izzivi.

Povzetek gibanj po strateških usmeritvah SRS

Visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse Z okrepljeno gospodarsko rastjo Slovenija od leta 2016 zmanjšuje zaostanek v gospodarski razvitosti za povprečjem EU, vendar ostaja vrzel na področju produktivnosti visoka. Hitro okrevanje gospodarstva po stabilizaciji močno porušeni ravnotežij v javnih financah in bančnem sistemu v krizi je temeljilo predvsem na vzponu izvoznega dela gospodarstva pod vplivom ugodne mednarodne konjunkturo in krepitve konkurenčnosti izvoznikov. Okrevanje je bilo najhitrejše v bolj razviti zahodni kohezijski regiji, kjer se je gospodarstvo v krizi sicer najbolj skrčilo. Izboljšanje konkurenčnega položaja se je odrazilo v povečanju izvoznega tržnega deleža in višji vključenosti gospodarstva v globalne verige vrednosti. V zadnjih letih je okrevanje zajelo tudi druge dele gospodarstva, postopno so se začele krepiti zasebna potrošnja in investicije. Te so se zaradi počasnega vračanja zaupanja po krizi in omejevanja državnih investicij v procesu javnofinančne konsolidacije vidneje povečale šele z letom 2017, a je zaradi mednarodnega ohlajanja kratkoročno pričakovati upočasnitev rasti vlaganj v opremo in stroje. Skromno investicijsko trošenje zavira hitrejšo rast produktivnosti, ki ostaja precej pod povprečjem EU, s tem pa tudi bruto domači proizvod na prebivalca kot merilo gospodarske razvitosti. Glede na predkrizno raven izstopajo nizke gradbene investicije, z vidika prihodnjih izzivov pa je ključna predvsem okrepitev vlaganj na področjih z večjim dolgoročnim vplivom na produktivnost in konkurenčnost, kot so raziskave, razvoj, inovacije in digitalizacija, kjer so bila v preteklih letih gibanja pretežno neugodna. Krepitev teh dejavnikov je še zlasti pomembna, ker bo zaradi krčenja obsega razpoložljive delovne sile kot posledice demografskih sprememb prihodnji razvoj vse bolj odvisen od povečanja produktivnosti.

Učenje za in skozi vse življenje Izobrazba prebivalstva je razmeroma visoka, demografske spremembe in hiter tehnološki napredek pa zahtevajo vse hitrejšo prilagajanje izobraževalnih programov ter znanj in spretnosti razvojnim izzivom. Področje izobraževanja zaznamujejo nekateri dobri rezultati in pozitivne spremembe, ki prispevajo k večji vključenosti prebivalstva v družbo in h krepitvi človeškega kapitala kot dejavnika konkurenčnosti. Delež srednje in terciarno izobraženih se povečuje in je v mednarodni primerjavi razmeroma visok. V zadnjih letih se je izboljšala kakovost izobraževanja, merjena z rezultati mladih pri mednarodni raziskavi PISA. Pozitivni premiki so bili s povečanjem deleža vpisanih na naravoslovje in tehniko zabeleženi tudi v strukturi vpisanih v terciarno izobraževanje. Ob rastočem pomanjkanju ustrezne delovne sile in hitrih tehnoloških spremembah pa se povečuje potreba po zmanjšanju neskladij med ponudbo znanj in spretnosti na eni strani ter potrebami družbe in gospodarstva na drugi strani. Slabost predstavljajo tudi nizke besedilne, matematične in digitalne spretnosti odraslih, zlasti nizko izobraženih in starejših, ki se tudi redkeje vključujejo v vseživljenjsko izobraževanje, kar lahko zmanjšuje učinkovitost dela in socialno vključenost posameznika.

Vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba Slovenija glede socialne vključenosti prebivalstva in participacije v družbi ohranja relativno ugodno sliko, prepočasen pa je napredek pri zmanjševanju segmentacije trga dela in izboljševanju zdravstvenega stanja prebivalstva. Gospodarskemu okrevanju je sledila tudi rast dohodkov prebivalstva. V krizi nekoliko poslabšani kazalniki dohodkovnih neenakosti in tveganja socialne izključenosti so se ob hitrejši rasti dohodkov v nižjih kvintilnih razredih vrnili na predkrizne ravni in so v mednarodnem merilu ugodni. Ukrepi in povečano zaposlovanje v konjunkturi so prispevali k zmanjšanju dolgotrajne brezposelnosti in hitremu povečevanju vključenosti v krizi slabše zastopanih skupin na trgu dela (mladi, starejši, nizko izobraženi), ki pa je pri starejših še nizka. Na razvoj v smeri vključujoče družbe kažejo tudi kazalniki enakosti spolov, participacije v družbenem življenju in izpostavljenosti različnim oblikam diskriminacije. Ob tem pa segmentacija trga dela, zlasti med mladimi, ostaja težava kljub zmanjševanju deleža začasno zaposlenih mladih v zadnjih letih. Višja kot pred krizo je tudi stopnja tveganja revščine delovno aktivnih, ki je najvišja v nestandardnih oblikah zaposlitve (samozaposlitve in zaposlitve za krajši ali za določen čas). Stopnja tveganja revščine je v Sloveniji sicer nižja kot v povprečju v EU, že vsa leta pa v tej primerjavi izstopa visoko tveganje za starejše ženske. Na področju zdravja ob izboljšanju nekaterih kazalnikov velik izziv ostaja povečanje dostopnosti zdravstvenih storitev z zmanjšanjem čakalnih dob in podaljševanje števila zdravih let življenja, kjer Slovenija močno zaostaja za drugimi državami.

Za kakovost življenja vseh generacij so pomembne čimprejše prilagoditve na spremembe v demografski sliki Slovenije. Slovenija po hitrosti staranja prebivalstva ne

odstopa bistveno od povprečja EU. Zaradi neprilagojenosti sistemov socialne zaščite (pokojninski in zdravstveni sistem ter sistem dolgotrajne oskrbe) demografskim spremembam pa sodi med države z zelo visokim pričakovanim povečanjem izdatkov povezanih s staranjem prebivalstva. To povečuje pritiske na zagotavljanje vzdržnih virov financiranja teh sistemov ter omejuje možnosti za zagotavljanje kakovostnih javnih storitev za prebivalstvo in izboljšanje kakovosti življenja.

Ohranjeno zdravo naravno okolje

Naravno okolje Slovenije je relativno dobro ohranjeno, učinkovitost rabe virov in energije pa se glede na zastavljene dolgoročne cilje izboljšujeta prepočasi. Naravno okolje ob obsežni površini zavarovanih območij, veliki gozdnatosti in zmerni intenzivnosti kmetovanja v povprečju ni prekomerno onesnaženo. V zadnjem obdobju se je precej izboljšalo tudi ravnanje z odpadki. Izstopata pa slabša kakovost zraka z razmeroma visoko onesnaženostjo s prašnimi delci in ozonom ter premalo racionalna raba prostora. Učinkovitost rabe energije in virov se postopno izboljšuje, vendar pa bo za odpravo zaostanka za razvitejšimi državami in dosego dolgoročnih ciljev glede zmanjšanja izpustov toplogrednih plinov potrebno nadaljnje sistematično ukrepanje. Po visoki rabi energije izstopa zlasti področje prometa, ki ima ob netrajnostni naravnosti velik vpliv na okolje, kar se kaže tudi v relativno visokem ogljičnem odtisu Slovenije. Raba obnovljivih virov energije je ob ugodnih naravnih danostih relativno visoka, a se zadnja leta ne zvišuje, zato postaja vse večji izziv tudi doseganje ciljev na tem področju.

Visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja

Učinkovitost države pri podpori delovanju poslovnega sektorja in spodbujanju razvoja se na številnih področjih izboljšuje, izziv pa ostaja predvsem zmanjšanje regulativnih bremen in nadaljnje izboljšanje upravljanja javnih institucij. Slovenija je v zadnjih letih naredila pomembne premike na posameznih področjih delovanja države, npr. pri digitalizaciji javnih storitev, uvajanju standardov kakovosti v organe javne uprave, zmanjšanju administrativnih ovir, izboljšanju insolvenčne zakonodaje, povečala se je tudi učinkovitost pravosodnega sistema. Institucionalno konkurenčnost pa še naprej zaznamuje visoko breme državne regulacije in relativno visoka zaznava korupcije. Poleg tega razpršenost in šibka povezanost organov javnega sektorja otežujeta sodelovanje med sektorji ter med različnimi ravni upravljanja, kar vpliva na učinkovitost upravljanja javnih institucij. Na področju poslovnega okolja nekateri postopki še naprej ostajajo dolgotrajni, po mnenju gospodarstvenikov je bilo premalo narejeno za podporo pri delovanju podjetij. Zaupanje v ključne institucije države in pravno državo ostaja nizko in precej nižje kot v povprečju EU, kar se kaže tudi v nizki stopnji reprezentativne demokracije.

1 Visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse

Slovensko gospodarstvo je od leta 2014 hitro okrevalo, izboljšal se je tudi njegov konkurenčni položaj. Z okrepljeno gospodarsko rastjo se od leta 2016 zmanjšuje zaostanek za EU v BDP na prebivalca, ki pa je še višji kot pred krizo. Močno sta se izboljšala javnofinančni položaj države in stabilnost finančnega sistema. Izboljšanje konkurenčnega položaja je izhajalo iz cenovno-stroškovnih pa tudi iz necenovnih dejavnikov konkurenčnosti, kar se je odrazilo v rasti izvoznega tržnega deleža in višji vključenosti v globalne verige vrednosti. Vendar pa je bila rast produktivnosti ob relativno nizki stopnji investiranja v letih gospodarskega vzpona nižja kot v predkriznem obdobju in ni zadoščala za bistveno zmanjšanje precejšnjega zaostanka za razvitejšimi državami. Poleg tega so bila na področju raziskovalno-razvojne dejavnosti in inovacij, na katerih bi morala temeljiti dolgoročno vzdržna rast produktivnosti, gibanja pretežno neugodna. Nastajanje novih podjetij, ki so potencial za prenos znanja in inovacij v prakso, se je okrepilo, a je v mednarodnem merilu nizko. Ker je produktivnost še zlasti v luči demografskih sprememb ključni dolgoročni dejavnik razvoja in življenjskega standarda, so sistematična vlaganja v krepitev inovacijskih sposobnosti države in digitalizacijo ključni razvojni izziv Slovenije.

1.1 Gospodarska stabilnost

Gospodarska stabilnost (razvojni cilj 5): Vsebina cilja je zagotoviti gospodarsko stabilnost, ki je ključni predpogoj za zmanjšanje razvojnega zaostanka za razvitejšimi državami in povečanje kakovosti življenja za vse. Gospodarska stabilnost temelji na uspešno delujoči ekonomiji predvsem ob ohranjanju ključnih makroekonomskih ravnovesij. Za njeno doseganje oziroma ohranjanje je ključno ustrezno odzivanje ekonomskih politik v celotnem gospodarskem ciklu, zagotavljanje dolgoročne vzdržnosti javnih financ, oblikovanje stabilnega in konkurenčnega finančnega sektorja ter enakomeren regionalni razvoj. SRS 2030 v povezavi z gospodarsko stabilnostjo posebej izpostavlja še konkurenčnost in inovativnost ter trajnostne in vključujoče vidike gospodarskega razvoja. Ti so podrobneje obravnavani v drugih razvojnih ciljeh SRS, in sicer v cilju 6 (konkurenčnost in inovativnost), 3 in 7 (vključujoči razvoj) ter 8 in 9 (trajnostni razvoj).

Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 5:

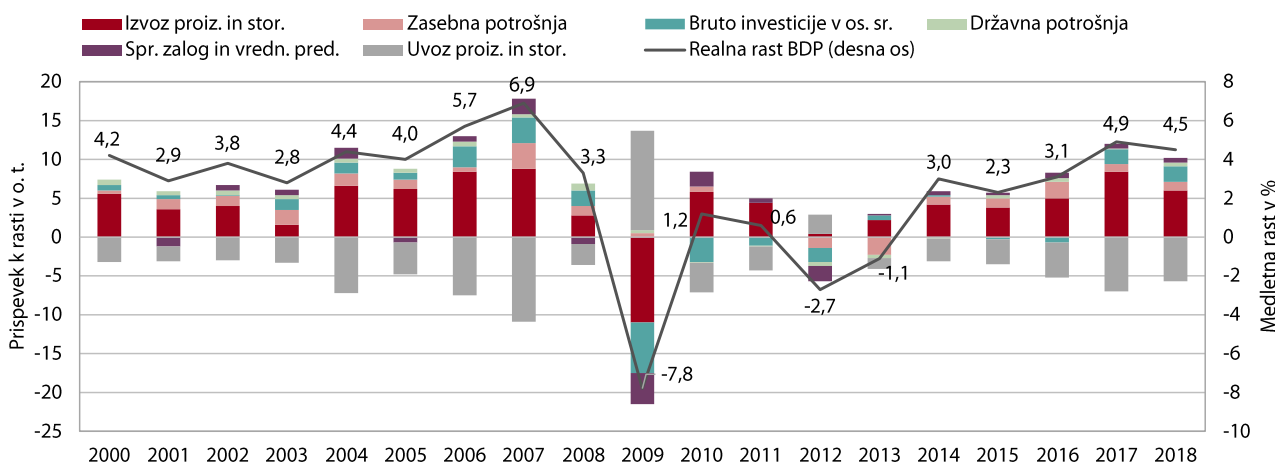
	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
BDP na prebivalca (v SKM), indeks EU=100	85 (2017)	100 (2017)	100
Dolg državnega sektorja, v % BDP	70,1 (2018)	81,6 (2017)	60

Slovenija od leta 2016 ponovno zmanjšuje zaostanek v gospodarski razvitosti za povprečjem EU, predvsem zaradi hitre rasti stopnje zaposlenosti. Zaostanek v gospodarski razvitosti, merjeni z bruto domačim proizvodom na prebivalca v standardih kupne moči, se je v času krize povečal za 8 o. t., zmanjševati se je začel šele leta 2016. Zmanjševanje je bilo v veliki meri spodbujeno z relativno hitrejšim zvišanjem stopnje zaposlenosti glede na EU, v letu 2017 pa tudi z relativno višjo rastjo produktivnosti. Produktivnost sicer ostaja relativno nizka, zaostanek na tem področju pa v celoti pojasnjuje relativno nizko raven gospodarske razvitosti Slovenije, merjeno s tem kazalnikom. Stopnja zaposlenosti je namreč v Sloveniji vsa leta nad povprečjem v EU (gl. kazalnik 1.1).

Gospodarska rast se je v obdobju 2014–2017 stopnjevala, leta 2018 pa se je začela postopoma umirjati, a je ostala višja kot v povprečju EU. Po globljem padcu v času krize je rast BDP od leta 2014 ves čas presegala povprečje evrskega območja, zato se je zaostanek v razvitosti, merjeni z BDP na prebivalca po kupni moči po letu 2016 zmanjšal. Na pokrizno rast BDP je pomembno vplivalo predvsem povečevanje tujega povpraševanja, pri čemer so imeli pomembno vlogo pri stabilizaciji razmer v evrskem območju ukrepi EK in zlasti ECB. Skupaj s hkratnim izboljšanjem konkurenčnosti izvoznikov (gl. poglavje 1.2) je ugoden impulz iz mednarodnega okolja tako podpiral razmeroma visoko rast izvoza. Od leta 2014 pa se je postopoma krepila tudi rast domače potrošnje. Na to so poleg prelivanja konjunkturnih dejavnikov iz tujine na domači trg ključno vplivali učinki izpeljanih ukrepov, predvsem sanacija bančnega sistema in postopno izpolnjevanje zavez na fiskalnem področju. Oboje je izboljšalo percepcijo Slovenije na finančnih trgih in s tem pogoje financiranja države in gospodarstva, kar je nadalje vplivalo na krepitev zaupanja v gospodarstvu in med potrošniki ter na oživljanje dejavnosti, usmerjenih tudi na domači trg. Na rast zasebne potrošnje je vplivalo postopno izboljševanje razmer na trgu dela ob občutni krepitvi zaupanja potrošnikov, a ostaja rast trošenja gospodinjstev zmerna, saj se krepi tudi njihovo varčevanje. Na rast investicij v opremo in stroje

pa je ob visoki izkoriščenosti proizvodnih zmogljivosti ugodno vplivalo tudi izboljševanje pogojev za financiranje in rast lastnih sredstev podjetij ob izboljševanju poslovnih rezultatov. Sredi leta 2016 se je pričelo tudi oživljanje investicij v stanovanja, ki so se v krizi zmanjšale za skoraj 60 %, leto za tem pa so bile obujene in lani še okrepljene investicije v inženirske objekte. Sicer je na infrastrukturne investicije od leta 2014 pomembno vplivala dinamika črpanja sredstev EU ob zaključku stare in prehodu na novo finančno perspektivo (gl. kazalnik 1.2). Okrevanje gospodarstva ni bistveno povišalo cen življenjskih potrebščin. Cene storitev sicer rastejo nekoliko hitreje ob večji potrošnji gospodinjstev. Druge cene pa so predvsem pod močnejšim vplivom zunanjih dejavnikov, kjer se inflacijski pritiski ponovno zmanjšujejo.

Slika 2: Struktura rasti BDP, Slovenija

Vir: SI-STAT podatkovni portal – nacionalni računi, 2019.

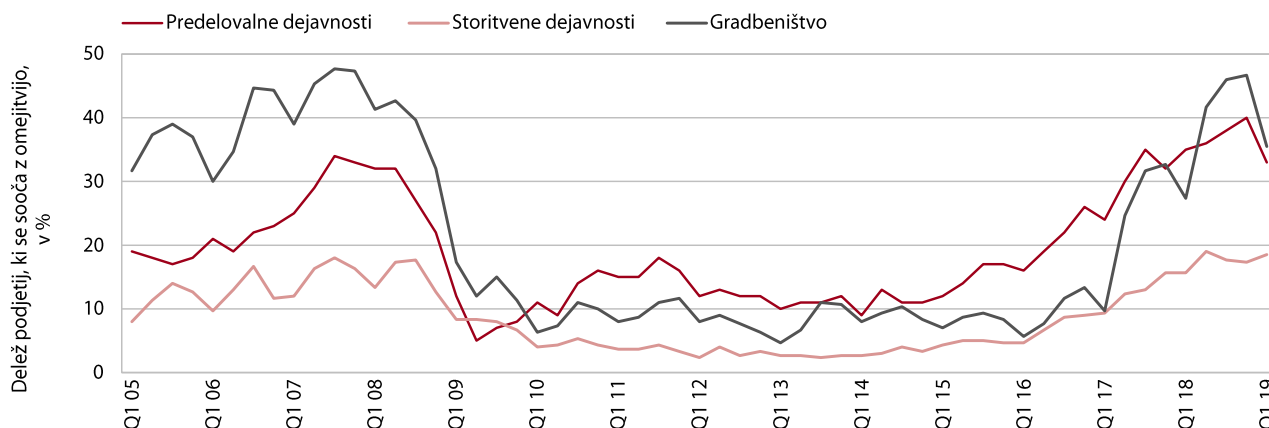
V razmerah predvsem izvezno spodbujene gospodarske rasti, zelo postopnega okrevanja investicijske aktivnosti ter obsežnega razdolževanja bank in podjetij se je po letu 2012 oblikoval presežek na tekočem računu plačilne bilance. Do leta 2018 je narasel na 7 % BDP. V letih 2013–2016 so ga dodatno povečevale tudi razmeroma nizke uvozne cene energentov. Na povečevanje presežka na tekočem računu oziroma na odpiranje varčevalno-investicijske vrzeli (presežka bruto varčevanja nad investicijami) sta glede na sektorsko strukturo močno vplivala zmanjševanje javnofinančnega primanjkljaj in krepitev varčevanja gospodinjstev, do leta 2018 pa tudi povečevanje varčevanja podjetniškega sektorja oziroma razmeroma previdnega odločanja za investicije. Presežek agregatnega varčevanja nad investicijami je vplival na večji odliv finančnih sredstev v tujino (vključno z obsežnim odplačevanjem obveznosti do tujih bank), zato se je neto finančna pozicija Slovenije do tujine od leta 2013 postopoma izboljševala, kljub povečanemu zadolževanju države (gl. kazalnik 1.5).

Ugodne gospodarske razmere so na trgu dela omogočile zlasti hitro okrevanje zaposlenosti, ki je leta 2018 presegla predkrizni vrh, rast plač pa se je nekoliko vidneje okrepila šele v letu 2018. K močnemu pokriznemu odboju zaposlenosti (tudi v primerjavi s povprečjem EU), ki se je začelo leta 2014, je v ugodnih konjunkturalnih razmerah prispevalo tudi hitro povečevanje participacije, v zadnjem obdobju pa zlasti zaposlovanje tujih državljanov. Slednje je povezano predvsem z vedno večjim pomanjkanjem ustrezne delovne sile na domačem trgu dela, kar je vse pogostejši dejavnik omejevanja proizvodnje¹, zlasti za podjetja v predelovalnih dejavnostih in gradbeništvu. Pomanjkanje ustrezno usposobljene delovne sile je predvsem posledica demografskih sprememb (gl. poglavje 3.3) in nekaterih neskladij med znanjem in spretnostmi delavcev na eni strani ter zahtevami dela na drugi strani (gl. poglavje 2.1). Rast plač, ki je bila več let skromna², se je šele leta 2018 začela nekoliko hitreje krepiti, podobno kot v večjem delu EU. Na njeno rast v zasebnem sektorju vplivajo zlasti konjunkturalni dejavniki, ki imajo pozitiven učinek na zniževanje brezposelnosti in ugodne poslovne rezultate podjetij, krepiti se tudi rast produktivnosti. V javnem sektorju pa je na rast plač vplivalo predvsem sproščanje v krizi sprejetih ukrepov s področja zadrževanja rasti plač³.

¹ Delež podjetij, ki poročajo o pomanjkanju delovne sile, se je v zadnjem letu občutno povečal in bil na podobnih ravneh kot pred krizo. V 2018 je bilo v gradbeništvu pomanjkanje delovne sile drugi najpogostejši razlog omejevanja poslovanja, v storitvenih dejavnostih pa tretji. Na nezmožnost zapolniti delovna mesta kaže tudi stopnja prostih delovnih mest, ki se je v lanskem letu nadalje povečala. V prvih treh četrtletjih 2018 je bilo zabeleženih okoli 20 tisoč prostih delovnih mest, kar je za petino več kot v enakem obdobju leta prej.

² Nizko rast nominalnih plač v preteklih letih povežujemo predvsem z nizko rastjo cen in produktivnosti, pa tudi razmeroma visoke brezposelnosti, zaposlovanjem delavcev z relativno nizkimi bruto plačami in ponovnim zaposlovanjem dolgotrajno brezposelnih, ki običajno vstopajo na trg dela z nižjimi plačami kot pred izgubo zaposlitve.

³ Ukrepi, vezani na nagrajevanje za delovno uspešnost (redno in zaradi povečanega obsega dela) in napredovanja zaposlenih.

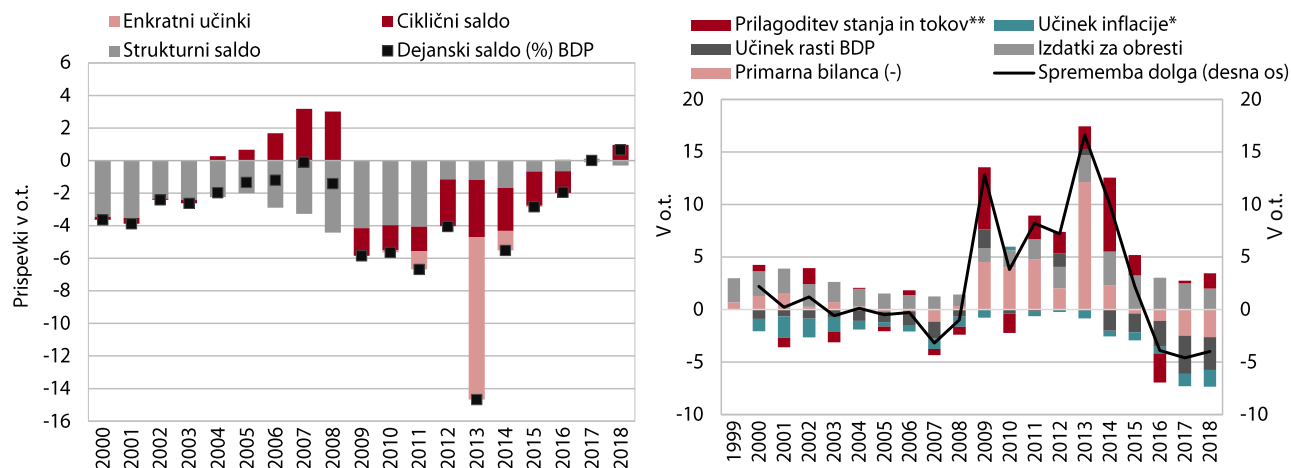
Slika 3: Delež podjetij, ki poroča o pomanjkanju delavcev

Vir: SURS, preračun UMAR.

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje, 2018.

V ugodnih gospodarskih razmerah se je tudi v letu 2018 nadaljevalo izboljševanje javnofinančnega položaja.

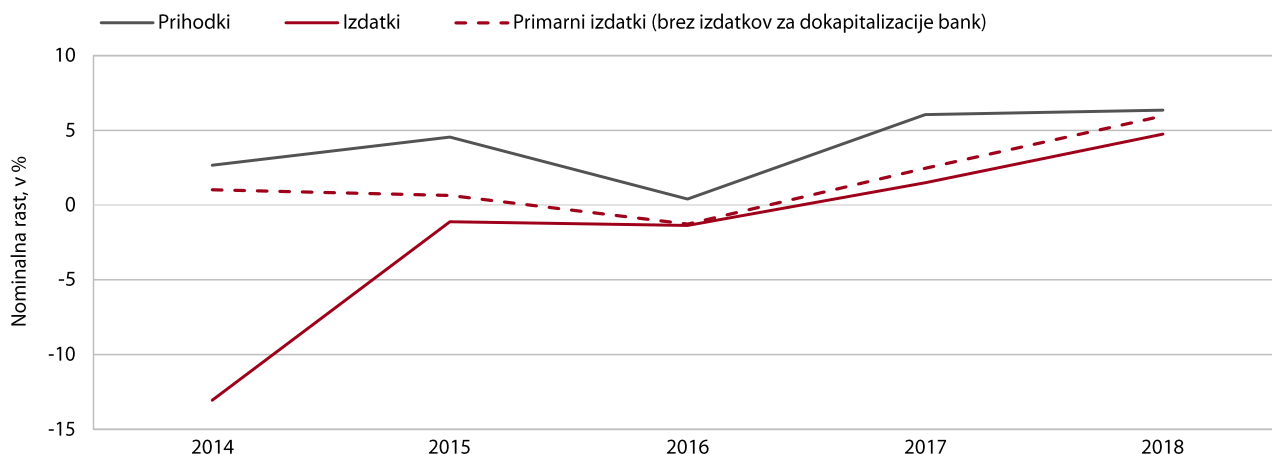
Kontinuirano izboljševanje salda po letu 2013, potem ko je v času gospodarske krize izkazoval najvišji primanjkljaj, je odraz ukrepov za stabilizacijo razmer, izboljšanih gospodarskih gibanj ter ukrepov za povečanje prihodkov in omejitev izdatkov⁴. V celotnem obdobju od začetka krize je k zadrževanju skupnih izdatkov pomembno prispevalo tudi znižanje fleksibilnih izdatkov, zlasti investicij, ki se po ponovni krepitvi v zadnjih dveh letih še vedno ohranjajo relativno nizko⁵. Prihodki so v letu 2018 prvič znatno presegle izdatke (0,7 % BDP). Izboljševanje javnofinančnega salda v razmerah visoke gospodarske rasti je po letu 2015 vplivalo tudi na hitro zniževanje deleža dolga sektorja država glede na BDP (na 70,1 % BDP), ki pa še presega zgornjo mejo dolga iz Pakta za stabilnost in rast (60 % BDP). Še vedno razmeroma visok dolg tako omejuje fiskalni prostor za ukrepanje ob morebitnih šokih.

Slika 4: Saldo in strukturni saldo sektorja država (levo) ter prispevki k spremembi dolga sektorja država, Slovenija (desno)

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati sektorja država, marec 2019.

Strukturni položaj javnih financ se je v zadnjih letih izboljšal, vendar na način, ki ni vzdržen, saj je konsolidacija v veliki meri temeljila na začasnih ukrepih. Strukturni saldo, ki je v letih 2008–2011 znašal okoli -4,2 % BDP je bil v letu 2018 blizu izravnane položaja. Zaradi velike teže začasnih ukrepov in zniževanja fleksibilnih izdatkov v dosedANJI konsolidaciji pa takšno izboljšanje strukturnega salda v zadnjih letih ni bilo vzdržno. Postopno sproščanje ukrepov na strani izdatkov v zadnjih letih, ki se jim je v letih 2017 in 2018 pridružila še ponovna rast investicijske aktivnosti, je že privedlo do krepitve rasti izdatkov sektorja država. Zato v novem srednjeročnem obdobju izziv predstavlja oblikovanje spleta ekonomskih politik, s katerimi bi ohranili dosežen ugoden strukturni položaj.

⁴ Za podrobnejši pregled sprejetih ukrepov gl. Poročilo o razvoju 2018 in Ekonomski izzivi 2018.⁵ Investicije sektorja država v letih 2016 in 2017 znašale 3,1 % BDP, kar je najnižje doslej, leta 2018 pa se je njihov delež povečal na 3,6 % BDP.

Slika 5 : Rast prihodkov, izdatkov in primarnih izdatkov sektorja država, Slovenija

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati sektorja država, marec 2019.

Preko davčne politike in določitve prioritet pri porabi izdatkov pa bi morali poleg javnofinančnih ciljev upoštevati tudi razvojno vlogo javnih financ, ki lahko prispeva k naslavljanju ključnih srednjeročnih in dolgoročnih izzivov Slovenije. Slovenija je od začetka krize vpeljala številne davčne spremembe, ki so bile pretežno usmerjene v podporo doseganja javnofinančnih ciljev v razmerah močno porušeni javnofinančni ravnotežij. Večina teh sprememb je bila trajne narave, kar je prispevalo k izboljšanju strukturnega položaja javnih financ. Spremembe so se odrazile tudi v strukturi davčnih prihodkov, zlasti v smeri premika k obdavčitvi potrošnje, ki skladno z empiričnimi raziskavami z vidika vpliva na gospodarsko rast veljajo za manj distorzijske. Na strani izdatkov so bili ukrepi v krizi podobno osredotočeni na kratkoročne izzive stabilizacije javnih financ, velik del teh ukrepov pa je bil tako začasne narave. V tem obdobju so se najbolj povečali izdatki za socialno zaščito in za servisiranje javnega dolga⁶. V stabilnejših javnofinančnih in gospodarskih razmerah se odpirajo možnosti za podporo ukrepom in večjim poudarkom razvojni vlogi javnih financ in spremenjenim izzivom. Ti se za Slovenijo kažejo v pomanjkanju delovne sile in s tem povezanim tveganjem nizke potencialne rasti, v zagotavljanju vzdržnega financiranja sistemov socialne zaščite ob spreminjanju demografske strukture prebivalstva in v okoljskih izzivih. Nekateri sprejeti in načrtovani ukrepi že naslavlajo te izzive, jih bo pa treba v prihodnje še nadgraditi in dopolnjevati.

Zaostanek v razvitosti finančnega sistema v primerjavi s povprečjem EU se ne zmanjšuje. Razvojni razkorak do evropskega povprečja se tudi v času ugodnih gospodarskih razmer ni zmanjševal, ponekod se je celo povečal, saj rast finančnega sektorja ni sledila rasti gospodarstva (gl. kazalnik 1.6). Glede na to, da pretežen del finančnega sistema predstavljajo banke, je na to močno vplivalo zniževanje vrednosti kazalnika bilančne vsote v primerjavi z BDP. Rast bilančne vsote je v veliki meri izhajala iz zadolževanja gospodinjstev. Obseg kreditiranja podjetij pa je ostal skromen, saj so podjetja za financiranje investicij in tekočega poslovanja v večji meri kot pred krizo uporabljala lastne vire financiranja, nekoliko večji je bil tudi obseg pridobivanja sredstev na trgu kapitala, podjetja v tuji lasti pa so tudi imela dostop do ugodnejših virov financiranja preko matičnih družb. Trg kapitala ostaja plitev oziroma nerazvit in nima pomembnejše vloge pri financiranju gospodarstva, zaostanek po kazalniku tržne kapitalizacije delnic v primerjavi s povprečjem EU ostaja visok. Še najmanjši razvojni razkorak je na področju zavarovalništva, ki ga kriza ni znatno prizadela, kar je povezano s strukturo zavarovalnih premij, kjer prevladujejo neživiljenjska zavarovanja (manj občutljiva na ciklična gospodarska gibanja kot življenjska zavarovanja).

V bančnem sistemu se razmere sicer izboljšujejo, osnovna dejavnost bank pa raste počasi. Osnova za izboljšanje je sanacija bančnega sistema konec leta 2013, ki je z dokapitalizacijo in prenosom dela slabih terjatev na DUTB stabilizirala bančni sistem. Boljše gospodarske razmere so omogočile nadaljevanje zniževanja deleža nedonosnih terjatev. Postopoma so se izboljšali tudi poslovni rezultati bank, k čemur pa je pomembno prispevala razgradnja rezervacij in oslabitev. Zato bo v prihodnje, ko teh učinkov ne bo več, za ohranjanje dobrih poslovnih rezultatov ponovno pomembnejša rast prihodkov, ki bo izhajala iz osnovne dejavnosti bank. Neto obrestni prihodki so zaradi krčenja oziroma šibke kreditne aktivnosti namreč do leta 2018 upadali. Kreditna dejavnost se sicer krepila v segmentu kreditiranja gospodinjstev, naraščajo zlasti potrošniška posojila⁷, obseg kreditov podjetjem pa še vedno ne narašča. Viri financiranja za banke ne temeljijo več na posojilih iz tujine⁸, nadomestili so jih depoziti

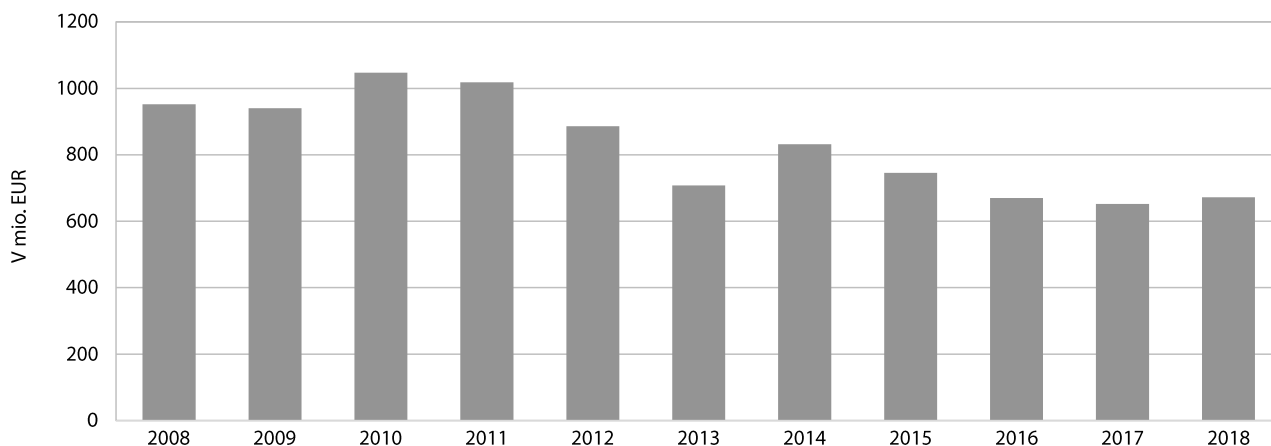
⁶ Gl. tudi Ekonomski izzivi 2018, Poglavlje 2, Spremembe v strukturi javnofinančnih prihodkov in izdatkov.

⁷ Ocenjujemo, da so tudi banke zainteresirane za tovrstno kreditiranje, saj so gospodinjstva relativno nizko zadolžena, obrestne mere za potrošniška posojila pa so razmeroma visoke. Glede na to, da je rast potrošniških posojil več kot 10-odstotna, je Banka Slovenije v okviru makrobonitetnega nadzora razširila priporočilo za kreditiranje prebivalstva s stanovanjskih kreditov tudi na potrošniške kredite.

⁸ Obveznosti do tujih bank z 1,6 mrd EUR predstavljajo manj kot 4 % bilance bančnega sistema, pred izbruhom finančne krize pa so znašale skoraj 40 % vseh virov v bilanci bančnega sistema.

domačih nebančnih sektorjev (tako gospodinjstev kot tudi podjetij), ki so se v krizi sicer izkazali kot stabilen vir financiranja. Vendar pa gre večinoma za kratkoročne vloge, kar zaradi ročne neusklajenosti virov in naložb lahko oteži financiranje dolgoročnejših projektov.

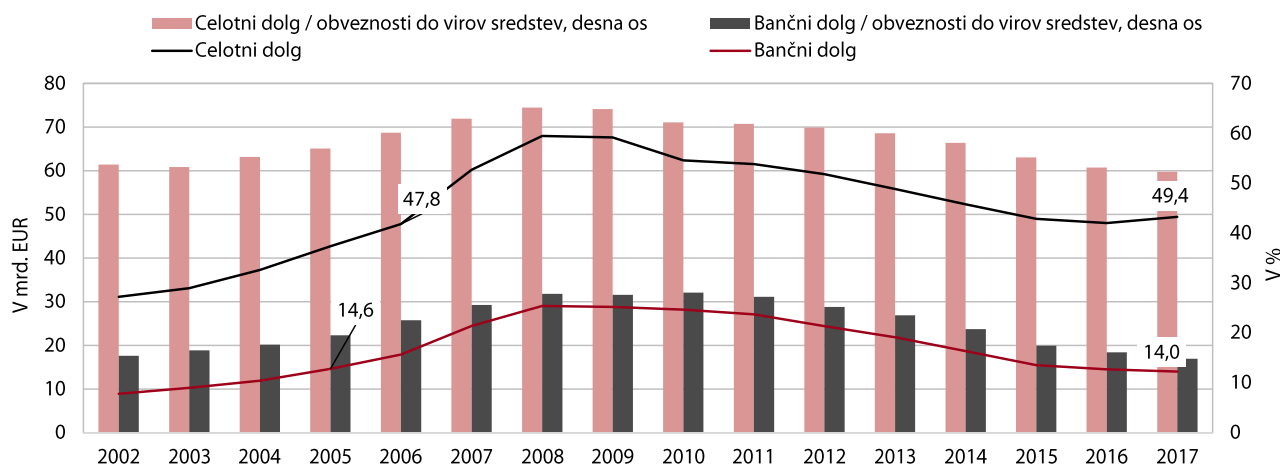
Slika 6: Neto obrestni prihodki v slovenskem bančnem sistemu

Vir: BS, preračuni Umar.

Zadolženost podjetij pri bankah, ki je ob začetku krize dosegla svoj vrh, se je znižala na raven pred pospešitvijo leta 2005. Sposobnost podjetij za odplačevanje dolgov se je močno izboljšala in je najboljša v celotnem opazovanem obdobju. Prav tako se je prezadolženost podjetij znižala na najnižjo raven analiziranega obdobja, kljub temu pa koncentracija finančnega dolga prezadodženih podjetij še vedno ostaja velika.

Slika 7: Zadolženost podjetniškega sektorja, Slovenija

Vir: AJPES, preračuni UMAR.

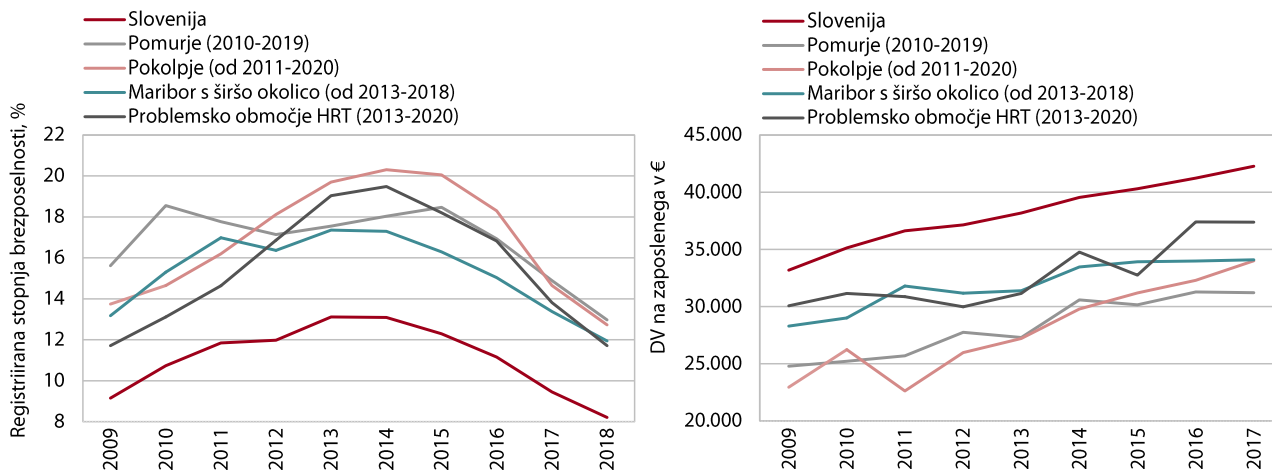
Izboljševanje gospodarskih razmer v regijah po letu 2014 je bilo večje v zahodnem delu Slovenije. Skladno z izboljševanjem gospodarskih razmer na ravni celotnega gospodarstva se izboljšujejo gospodarske razmere v regijah. Pri tem so bile uspešnejše predvsem regije zahodne Slovenije. Te so bile na začetku krize zaradi strukture gospodarske aktivnosti tudi relativno bolj izpostavljene šokom iz domačega in tujega okolja, vendar so si tudi hitreje opomogle in po letu 2014 bolj izboljšujejo svoj položaj glede na celotno Slovenijo. Tako je zahodna kohezijska regija leta 2017 spet presegla povprečje EU po BDP na prebivalca⁹. Med regijami manj razvite vzhodne Slovenije pa ima najvišji BDP na prebivalca jugovzhodna Slovenija, ki se je tako približala slovenskemu povprečju (gl kazalnik 1.7).

⁹ Vzhodna kohezijska regija je z 69 % povprečja EU še naprej manj razvita evropska regija (vir: ocena UMAR).

Tudi razvojna ogroženost, ki jo merimo z indeksom razvojne ogroženosti¹⁰, je višja v regijah vzhodne Slovenije. Ta kazalnik vključuje različne dejavnike razvoja, ki vplivajo na kakovost življenja¹¹. Regije vzhodne Slovenije imajo pretežno slabše vrednosti kazalnikov predvsem na področju gospodarske aktivnosti, produktivnosti, zaposlenosti, investicij, izobrazbene in demografske strukture. Vendar tudi nekatere regije vzhodne Slovenije pozitivno izstopajo, predvsem na področju dohodkov, brezposelnosti, po deležu varovanih območij in izdatkov za RRD. Razmerje med najboljšo (osrednjeslovensko) in najslabšo (pomursko) regijo po kazalniku IRO je bilo po razpoložljivih podatkih leta 2018 1:3,8, koeficient variacije, ki kaže regionalne razlike, pa je znašal 27,8 % (gl. kazalnik 1.8).

Aktivnosti regionalne politike so usmerjene v zagotavljanje uravnoveženega razvoja regij¹². V času krize so bili za območja visoke brezposelnosti sprejeti začasni ukrepi endogene regionalne politike¹³, usmerjeni v zmanjševanje stopnje brezposelnosti in povečanje produktivnosti. Stopnja brezposelnosti se je ob ugodnejših gospodarskih gibanjih po uveljavitvi ukrepov zmanjšala bolj kot v slovenskem povprečju v vseh območjih začasnih ukrepov, razen v Pokolpju. V vseh območjih se je povečala tudi dodana vrednost na zaposlenega v gospodarskih družbah in pri samostojnih podjetnikih, najbolj v Pokolpju, ki je tako najbolj zmanjšalo zaostanek v produktivnosti za slovenskim povprečjem.

Slika 8: Brezposelnost in produktivnost v območjih ukrepov razvojne podpore

Vir: SURS, ZRSZ, AJ PES, preračuni UMAR. Opomba: HRT – problemsko območje Hrastnik, Radeče, Trbovlje.

¹⁰ IRO je sestavljeni kazalnik za spremljanje regionalnega razvoja. Sestavljen je iz kazalnikov: (1) bruto domači proizvod na prebivalca, (2) bruto dodana vrednost na zaposlenega, (3) razpoložljivi dohodek na prebivalca, (4) stopnja delovne aktivnosti (20–64 let), (5) investicije v osnovna sredstva v BDP, (6) stopnja registrirane brezposelnosti mladih (15–29 let), (7) prebivalstvo s terciarno izobrazbo (25–64 let), (8) bruto domači izdatki za RRD v BDP, (9) delež prečiščene odpadne vode s sekundarnim in terciarnim čiščenjem, (10) površina varovanih območij, (11) ocenjena škoda zaradi naravnih nesreč v BDP, (12) stopnja registrirane brezposelnosti, (13) indeks staranja prebivalstva, (14) poseljenost. Na osnovi IRO so regije razvrščene po stopnji razvitosti za programsko obdobje 2014–2020 (Pravilnik, 2014).

¹¹ Podrobneje v: Pečar, 2018.

¹² ZSRR-2 določa horizontalno in endogeno regionalno politiko. Endogena regionalna politika predstavlja skupek razvojnih aktivnosti, usmerjenih v zasledovanje regionalnih razvojnih ciljev, kjer imajo prednost pri pridobivanju sredstev prednostna območja regionalne politike. Horizontalna regionalna politika pa temelji na teritorialni («place based») koordinaciji sektorskih razvojnih politik, ki pomembno vplivajo na regionalni razvoj (Cilji in usmeritve..., 2019).

¹³ Zaradi visoke brezposelnosti je bil najprej sprejet interventni razvojni zakon za Pomurje in nato še začasni ukrepi razvojne podpore za Pokolpje, Maribor z okolico ter območje občin Hrastnik, Radeče in Trbovlje (HRT). (Program spodbujanja konkurenčnosti..., 2016; Spremembe Programa spodbujanja..., 2016; Spremenjen program spodbujanja..., 2016).

1.2 Konkurenčen in družbeno odgovoren podjetniški in raziskovalni sektor

Konkurenčen in družbeno odgovoren podjetniški in raziskovalni sektor (razvojni cilj 6): Vsebina cilja je povečati konkurenčnost gospodarstva z ustvarjanjem izdelkov in storitev z visoko dodano vrednostjo ter okrepiti družbeno odgovornost podjetij in raziskovalnih organizacij. Ustvarjanje visoke dodane vrednosti bo podprto z inovacijami, bazičnim in aplikativnim raziskovanjem, spodbujanjem ustvarjalnosti ter z izkoriščanjem digitalnih potencialov in vseh priložnosti, ki jih prinaša četrta industrijska revolucija. Poleg tega SRS 2030 kot pomemben dejavnik za divg dodane vrednosti navaja internacionalizacijo podjetij in raziskovalnih institucij ter zagotavljanje spodbudnega in predvidljivega okolja za poslovanje in investicije z upoštevanjem posebnosti majhnih podjetij. Za uresničitev cilja so pomembni tudi ustrezni človeški viri, ki so v SRS obravnavani v razvojnem cilju 2.

Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 6:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Produktivnost dela, indeks EU=100	82 (2017)	100 (2017)	95
Evropski inovacijski indeks, indeks EU 2010=100	98 (2017)	106 (2017)	>120, t. j. uvrstitev v skupino držav vodilnih inovatorok
Indeks digitalnega gospodarstva in družbe, uvrstitev med državami EU	15. mesto (skupaj v 2018) 8. – 23. mesto (po petih komponentah)	-	uvrstitev v prvo tretjino držav EU po vseh petih komponentah indeksa

1.2.1 Konkurenčnost podjetniškega sektorja

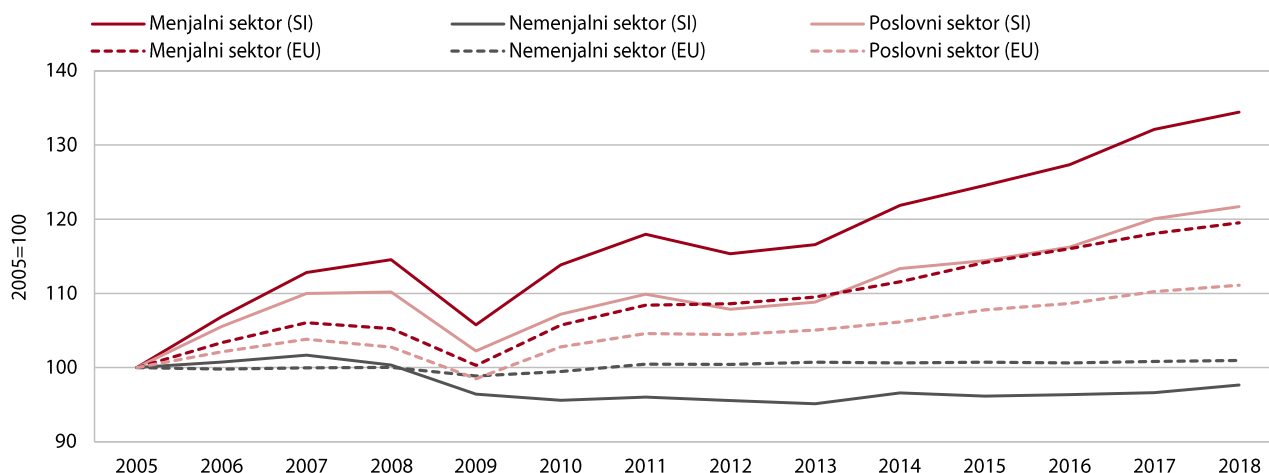
Konkurenčen položaj podjetniškega sektorja se je po krizi izboljšal, izziv pa ostaja okrepitev rasti produktivnosti. Po krizi so se izboljšali tako stroškovno-cenovni kot necenovni dejavniki konkurenčnosti. Gospodarstvo, zlasti menjalni del, je šlo skozi intenzivno prilagoditev stroškov dela na enoto proizvoda. Izboljšal se je položaj Slovenije na tujih trgih, merjen z izvoznimi tržnimi deleži, in povečala vključenost v globalne verige vrednosti (zlasti na strani izvoza dodane vrednosti). Razdolžitev podjetniškega sektorja in gospodarska konjunktura sta podprli rast investicij v stroje in opremo, povečali so se prilivi neposrednih tujih investicij, v zadnjem obdobju so se začele povečevati tudi v krizi močno zmanjšane gradbene investicije. Nadaljevanje investicijskega zagona je ključno za okrepitev trenutno relativno skromne rasti produktivnosti, ki bo imela v prihodnjih letih, ko se pričakujejo povečani pritiski na stroške dela (zaradi pomanjkanja ustrezno usposobljene delovne sile), glavno vlogo pri ohranjanju konkurenčnega položaja gospodarstva. Hitrost zmanjševanja zaostanka za povprečno produktivnostjo EU bo pomembno odvisna od vlaganj v raziskovalno-razvojno in inovacijsko dejavnost ter znanja in spretnosti, od ustvarjanja spodbudnega okolja za podjetništvo in izboljšanja učinkovitosti institucij.

Rast produktivnosti se je v obdobju gospodarskega vzpona postopno zviševala, ni pa zadoščala za bistveno zmanjšanje zaostanka za povprečjem EU. V letih 2014–2017 se je zvišala z 81 % na 82 % povprečne produktivnosti v EU¹⁴, in ostala pod vrhom, ki je bil dosežen pred krizo (84 % leta 2008). Realna rast produktivnosti je pod vplivom krepitve tujega povpraševanja sprva izhajala predvsem iz menjalnega sektorja, kjer se je povečevala hitreje kot v povprečju v EU. V zadnjih letih je postala bolj široko osnovana, saj se je s postopnim okrevanjem domačega povpraševanja in izboljšanjem situacije v gradbeništvu pospešila tudi v večini tržno usmerjenih dejavnosti nemenjalnega dela gospodarstva, medtem ko je v netržnih storitvah (pretežno dejavnosti javnega sektorja) ostala nizka (gl. kazalnik 1.9). Razlike v dinamiki povečevanja produktivnosti med menjalnim in nemenjalnim delom gospodarstva kažejo na pomemben vpliv cikličnih dejavnikov (vpliv povpraševanja) na okrevanje produktivnosti v pokriznem obdobju. Od leta 2013 se krepi tudi trendna rast produktivnosti dela, ki je posledica višje skupne factorske produktivnosti¹⁵, to je učinkovitejše rabe kapitala in dela. Prispevek kapitalskega poglobljanja k trendni rasti produktivnosti pa je kljub precejšnjemu povečanju investicij v stroje in opremo v večini panog še precej pod predkrizno ravno in odraža predvsem nizko raven gradbenih investicij¹⁶.

¹⁴ Produktivnost merjena z BDP na zaposlenega v standardih kupne moči.

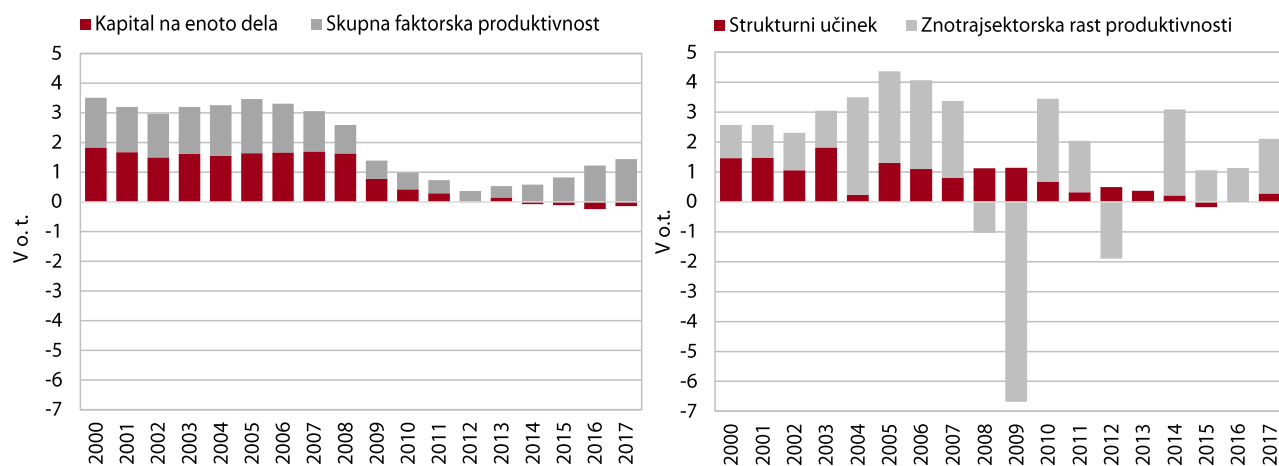
¹⁵ Trendna rast skupne factorske produktivnosti.

¹⁶ Investicije v zgradbe in civilnoinženirske objekte.

Slika 9: Realna rast produktivnosti*

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2018; preračun UMAR. Opomba: * Dodana vrednost (v stalnih cenah) na zaposlenega. Menjalni sektor vključuje dejavnosti: kmetijstvo (A), industrija (B–E), trgovina, promet in gostinstvo (G–I) ter informacijsko-komunikacijske dejavnosti (J). Poslovni sektor vključuje vse dejavnosti razen kmetijstva (A), poslovanja z nepremičninami (L), javnih storitev (O–Q) ter kulturnih, razvedrilnih in rekreacijskih dejavnosti, dejavnosti gospodinjstev in drugih dejavnosti (RST).

Glavnina rasti produktivnosti zadnja leta izhaja iz znotrajsektorske rasti, pred krizo pa so skupno rast zviševale tudi spremembe v strukturi gospodarstva. Te so v desetletju pred krizo v posameznih letih prispevale tudi okoli polovico skupne rasti produktivnosti, s približevanjem povprečni strukturi v EU pa so postajale vse manj intenzivne. Tako je bilo po krizi in še zlasti v času gospodarskega vzpona od leta 2014 glavno gonilo rasti izboljševanje učinkovitosti znotraj sektorjev podprto s krepitvijo cikla in zviševanjem skupne factorske produktivnosti. Znotrajsektorska rast je bila v povprečju obdobja 2014–2017 nekoliko višja od dolgoletnega povprečja, v primerjavi z obdobjem zadnje konjunktore (2004–2007) pa približno dvakrat nižja.

Slika 10: Prispevek kapitala in TFP k trendni* rasti produktivnosti (levo) in dekompozicijska analiza rasti produktivnosti*** (desno)**

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2018; preračun UMAR. Opomba: * Rast produktivnosti z izločenim ciklom. Definirana je kot potencialni BDP na potencialno zaposlenost, izraženo v delovnih urah. Potencialni BDP je izračunan z metodo produkcijske funkcije, potencialna zaposlenost pa je zaposlenost ob predpostavki normalne izkoriščenosti. ** BDP (v stalnih cenah) na opravljene delovne ure. *** Dodana vrednost (v stalnih cenah) na zaposlenega.

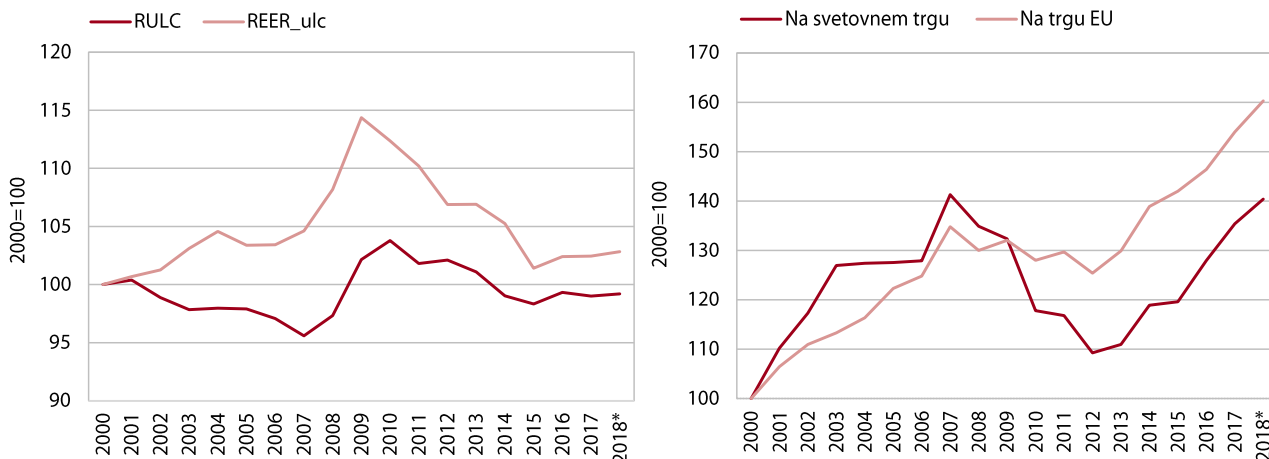
Po izboljšanju stroškovne konkurenčnosti v pokriznem obdobju so se v letu 2018 ob vse bolj omejeni ponudbi delovne sile stroški dela na enoto proizvoda v nekaterih bolj izvozno usmerjenih panogah povečali. V obdobju 2011–2015 je Slovenija z intenzivnim zmanjšanjem stroškov dela na enoto proizvoda zlasti v menjalnem delu gospodarstva nadomestila pretežni del poslabšanja stroškovne konkurenčnosti v primerjavi z EU v prvih letih krize. V letih 2016–2018 ni bilo bistvenih odstopanj med rastjo stroškov dela in produktivnosti, gibanja tudi niso vidneje odstopala od večine najpomembnejših trgovinskih partneric, kar potrjuje realni efektivni tečaj (REER ulc)¹⁷,

¹⁷ Realni efektivni tečaj, deflaciran s stroški dela na enoto proizvoda (REER ulc) prikazuje gibanje (nominalnih) stroškov dela na enoto proizvoda Slovenije v primerjavi s 37 trgovinskimi partnericami (glede na njihovo pomembnost v zunanjetrgovinskih blagovnih tokovih Slovenije), prilagojenih gibanju tečaja v primeru držav izven evrskega območja.

in so bila precej ugodnejša kot v drugih vzhodnoevropskih državah s hitro rastočimi stroški v tem obdobju. Kljub ohranjanju stabilnih stroškov dela na enoto proizvoda na ravni celotnega gospodarstva, pa so se ti v letu 2018 nekoliko povečali v najbolj izvozno usmerjenem delu, predelovalnih dejavnostih (gl. kazalnik 1.11). V nemenjalnem delu gospodarstva, kjer so bila gibanja po letu 2015 neugodna, pa so se v 2018 stroški dela na enoto proizvoda znižali.

Tržni delež, ki je kazalnik izvozne konkurenčnosti, se je leta 2018 zvišal šesto leto zapored. Na trgu EU, kamor so usmerjene tri četrtine slovenskega izvoza, je v 2018 presegal predkrizni vrh za približno petino. Na svetovnem trgu, na katerem se je v krizi precej bolj zmanjšal¹⁸, pa je bil približno na predkrizni ravni. Rast tržnega deleža je bila večino obdobja široko osnovana, izhajala je iz večine za slovenski izvoz pomembnih proizvodnih skupin. Rast pripisujemo ugodnemu vplivu že omenjenih stroškovno-cenovnih dejavnikov, pa tudi vplivu t. i. necenovnih dejavnikov (npr. večja kakovost izvoženega blaga). Temu pritrjuje tudi rast dodane vrednosti slovenskega izvoza v pokriznem obdobju. Poleg teh dejavnikov je na rast skupnega izvoznega tržnega deleža Slovenije pozitivno vplivala sestava izvoza, saj je do leta 2017 nadpovprečno naraščalo tuje povpraševanje iz držav oz. po skupinah proizvodov, ki imajo relativno večji delež v sestavi domačega izvoza¹⁹. Podatki o rasti tržnih deležev na trgu EU kažejo na odsotnost dejavnika ugodne proizvodne in geografske strukture izvoza v letu 2018, četrletna dinamika pa na postopno umirjanje medletnih rasti tržnih deležev v tem letu. Deloma je na to vplivalo izpetje učinka tekom leta 2017 uvedene nove proizvodne linije v proizvodnji vozil, ki je začasno zvišala rast tržnega deleža. Delno pa je to posledica ohlajanja v evropski avtomobilski industriji v 2018, s katero je povezanih več panog in relativno visok delež slovenskega izvoza. Rastoči stroški dela na enoto proizvoda v predelovalnih dejavnostih po naši oceni v 2018 še niso izraziteje zaznamovali izvozne uspešnosti²⁰, njihov vpliv pa bi se lahko povečal v primeru dlje časa trajajočega poslabševanja stroškovne konkurenčnosti.

Slika 11: Stroškovna konkurenčnost (levo) in izvozni tržni delež (desno), Slovenija

Vir: Eurostat, 2019; European Central Bank, 2019; United Nations Comtrade, 2019; Eurostat Comext, 2019; preračun UMAR. Opomba: REER ulc za leto 2018 ocena na osnovi podatkov za prva tri četrtletja 2018. * Začasni podatki.

Tehnološka sestava blagovnega izvoza se je precej približala povprečni v EU, delež na znanju temeljčih storitev pa se povečuje prepočasi in je v mednarodnem merilu nizek. Gre za proizvode in storitve, ki temeljijo na večji uporabi raziskovalnega dela, novih tehnologij in znanja, zato z njimi gospodarstvo praviloma ustvarja višjo dodano vrednost. *Sestava blagovnega izvoza*²¹ se je intenzivneje spreminjala predvsem pred in med krizo, ko se je zlasti z zvišanjem deleža tehnološko visoko zahtevnih proizvodov in skrčenjem tehnološko manj zahtevnega dela izvoza precej približala povprečni v EU (gl. kazalnik 1.12). Od leta 2013 se je okrepil predvsem delež srednje tehnološko zahtevnih proizvodov, ki je v krizi upadel. Gre za skupino proizvodov, ki je močno integrirana v globalne verige vrednosti in tako najbolj občutljiva na spremembe v tujem povpraševanju, gledano v daljšem časovnem obdobju pa se delež te sicer največje skupine proizvodov ni izraziteje spremenil. *Sestava storitvenega izvoza* se od povprečne v EU precej razlikuje, prevladuje visok delež potovanja in transporta, na znanju temelječe storitve pa predstavljajo relativno manjši del. Kljub temu da se pomen teh storitev v izvozu postopno povečuje, Slovenija ne

¹⁸ Globlji padec pojasnjujejo predvsem v krizi povečane razlike med sestavo slovenskega izvoza in sestavo svetovnega uvoza.

¹⁹ Vpliv proizvodne sestave izvoza je bil ugoden v obdobju 2014–2016, geografske pa v letih 2016 in 2017. V letih 2014–2016, ko sta omenjena struktura dejavnika imela največji vpliv, sta skupaj pojasnila okoli 40 % rasti slovenskega tržnega deleža na svetovnem trgu.

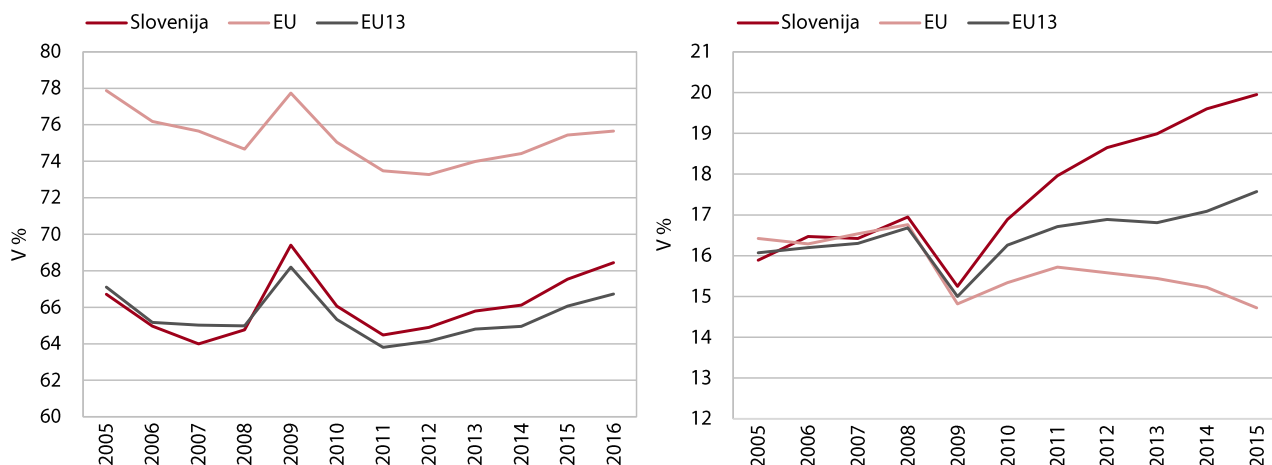
²⁰ Glede na še vedno ugodno raven kazalnika stroškovne konkurenčnosti, omejen prenos stroškovnih pritiskov na cene v 2018 ter običajno postopen vpliv stroškovnih dejavnikov na izvoz.

²¹ Gre za sestavo izvoza na osnovi metodologije Združenih narodov (Lall), ki izvoz proizvodov razvrsti v pet skupin: (i) naravni viri, (ii) intenzivna raba naravnih virov, (iii) nizkotehnološko intenzivni proizvodi, (iv) srednje tehnološko intenzivni proizvodi, (v) visoko tehnološko intenzivni proizvodi, nekateri proizvodi pa so nerazvrščeni, zato seštevek deležev vseh skupin ni enak 100.

zmanjšuje velike razlike v primerjavi s povprečjem EU (gl. kazalnik 1.12), kar kaže na premajhno konkurenčnost na znanju temelječih storitev.

Pokrizno obdobje zaznamuje krepitev internacionalizacije slovenskega gospodarstva, ki je pomemben dejavnik pa tudi pokazatelj konkurenčnosti gospodarstva. Z rastjo izvoza se je po krizi okrepila tudi dodana vrednost izvoza, ki je v obdobju 2011–2016 naraščala hitreje kot v povprečju v EU in v povprečju novih članic EU. Njena rast je izhajala iz hitrega povečevanja dodane vrednosti v izvozu proizvodov za vmesno porabo. Gledano po sektorjih se je dodana vrednost povečala tako v izvozu industrije kot storitev, v daljšem časovnem obdobju (2005–2015) bolj v storitvah, kjer je bila pred desetletjem v mednarodnem merilu relativno nizka. Delež domače dodane vrednosti storitev v izvozu predelovalnih dejavnosti pa je po letu 2010 nekoliko upadel²². S povečevanjem dodane vrednosti izvoza se je precej zvišala vključenost v globalne verige vrednosti. Slovenija je bila glede povečanja vpetosti domače dodane vrednosti v tujem izvozu (vpetost v GVV naprej) v obdobju 2005–2015 med članicami EU na drugem mestu. Prav tako se je povečal delež domače dodane vrednosti v tujem končnem povpraševanju (8. mesto). Od leta 2014 so se hitreje povečevali tudi prilivi neposrednih tujih investicij v Slovenijo, ki so bili ob splošnem povečanju investicij v svetu v pokriznem obdobju spodbujeni tudi z izboljšanjem dejavnikov v domačem okolju, kot so splošno izboljšanje gospodarskih razmer, pospešitev privatizacije in aktivnejša vloga države v privabljanju NTI. Delež vhodnih NTI glede na BDP v Sloveniji sicer ostaja med najnižjimi v EU (gl. kazalnik 1.13).

Slika 12: Delež domače dodane vrednosti v bruto izvozu (levo) in domača dodana vrednost vsebovana v tujem izvozu, kot delež domačega izvoza – vpetost v globalne verige vrednosti naprej (desno)

Vir: OECD TIVA indicators, 2018. Opomba: EU13 vključuje nove članice EU, ki so se povezavi priključile po letu 2004.

Z izboljšanjem gospodarskih razmer se je podjetniška aktivnost po krizi okrepila, a je v mednarodnem merilu še nizka. Podjetniška aktivnost predstavlja pomemben dejavnik dolgoročne rasti produktivnosti, saj pomeni potencial za prenos znanja in pretvarjanje novih idej v tržno uspešne inovacije. Zgodnja podjetniška aktivnost, ki kaže, kolikšen delež prebivalstva se v posameznem letu vključuje v podjetništvo²³, se je po podatkih GEM²⁴ s krepitvijo gospodarskega cikla precej povečala. Vrh je dosegla v letu 2016, a je tudi v letih 2017 in 2018, ko so na zmanjšan delež zgodnjih podjetnikov verjetno vplivale vse boljše zaposlitvene možnosti, ostala nad dolgoletnim povprečjem. Kljub temu Slovenija zaostaja glede nastajanja novih podjetij. V primerjavi s povprečjem držav EU, ki so vključene v raziskavo GEM, ima manjši delež zgodnjih podjetnikov, ki se za podjetništvo odločijo zaradi zaznanih poslovnih priložnosti, delež podjetnikov zaradi nuje pa je primerljiv. Hkrati pa je v Sloveniji delež prebivalstva, ki ocenjuje, da ima zadostna znanja in sposobnosti za podjetništvo, v mednarodni primerjavi ugoden, kar nakazuje na potencial, ki bi ga z izboljšanjem ustreznih politik lahko bolje izkoristili. Po izsledkih raziskave GEM se pogoji za podjetništvo postopno izboljšujejo, izziv pa je ustvarjanje spodbudnega poslovnega okolja. Vlada RS je v letu 2018 sprejela akcijski načrt za podporo zagonskemu podjetništvu²⁵. Slovenski podjetniški sklad pa je v letu 2019 predstavil nekatere finančne produkte, s katerimi želijo podpreti podjetja v začetnih fazah razvoja²⁶ na naprednih tehnoloških

²² Čeprav je to po eni strani lahko pokazatelj večje vpetosti predelovalne industrije v globalne verige vrednosti in posledično tudi uporabe tujih storitev, lahko po drugi strani odraža šibko konkurenčnost domačih na znanju temelječih storitev (Stare et al., 2019).

²³ Zgodnja podjetniška aktivnost zajema posameznike, ki so začeli vzpostavljati nova podjetja ali opravljati nove poslovne dejavnosti, vključujoč samozaposlitev. Vključeni so tudi posamezniki, ki so zaposleni kot lastniki/direktorji novih podjetij, ki poslujejo manj kot 42 mesecev.

²⁴ Rebernik et al., 2018; Bosma, N., Kelley D. and GERA, 2019.

²⁵ Akcijski načrt »Slovenija – dežela inovativnih zagonskih (startup) podjetij, 2018.

²⁶ Podpore za podjetništvo letos toliko kot še nikoli doslej, 2019.

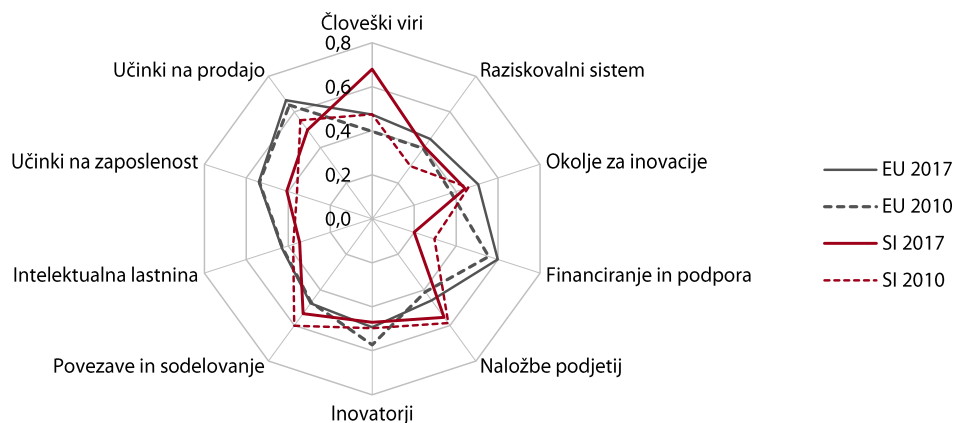
področjih, tudi preko mentoriranja, svetovanja, usposabljanja in mreženja. Za širšo podjetniško skupnost (mikro, mala in srednje velika podjetja) pa je na voljo t.i. vavčerski sistem²⁷.

Spodbujanje uvajanja družbeno odgovornih praks²⁸ v podjetja je v Sloveniji razpršeno med več institucij, mednarodno primerljivi podatki pa so na voljo le glede okoljske odgovornosti, po katerih se Slovenija uvršča okoli povprečja EU. Uvajanje različnih oblik družbeno odgovornih praks se v svetu vse bolj uveljavlja kot eden od pomembnih instrumentov za spodbujanje trajnostne proizvodnje in potrošnje, prispeva pa lahko tudi k izboljšanju konkurenčnih prednosti podjetij. V Sloveniji je spodbujanje družbene odgovornosti podjetij in drugih organizacij v odsotnosti strateškega nacionalnega okvira razpršeno med različne institucije. Tudi podatkovne osnove, ki bi omogočale sistematično spremljanje napredka pri uvajanju družbene odgovornosti, so skope. Najbolj so razvite za področje okoljske odgovornosti podjetij, ki je eden od segmentov družbene odgovornosti. Razširjenost različnih okoljskih spričeval, s katerimi se izkazuje okoljska odgovornost organizacij (gl. kazalnik 1.14), je v Sloveniji podobna kot v povprečju v EU, vendar znatno manjša kot v državah, ki so najuspešnejše na tem področju.

1.2.2 Raziskovalna, inovacijska in digitalna sposobnost

Slovenija sodi v skupino držav močnih inovatorov po učinkovitosti inovacijskega sistema, ki pa se je v obdobju 2010–2017 v primerjavi s povprečjem EU poslabšala. Učinkovitost inovacijskega sistema kaže na zmogljivost držav, da s pomočjo raziskav, razvoja in inovacij povečajo produktivnost in konkurenčnost na mednarodnih trgih s tehnološkimi in ne-tehnološkimi inovacijami. Evropski inovacijski indeks (EII) spremlja razvoj v državah EU na posameznih podpodročjih tega indeksa, ki skupaj opredeljujejo učinkovitost inovacijskih sistemov (Slika 13). V obdobju 2010–2017 se je inovacijska učinkovitost v Sloveniji izboljševala počasneje kot v EU in ni dohitevala učinkovitosti inovacijskega sistema EU (gl. kazalnik 1.15)²⁹. Največji zaostanki Slovenije v primerjavi s povprečno vrednostjo EU v 2017 na podpodročjih EII so pri financiranju, kjer se stanje še poslabšuje (npr. nizek obseg tveganega kapitala investiranega v podjetja, nizki izdatki javnega sektorja za raziskave in razvoj), in pri učinkih na prodajo, kjer se položaj slabša zlasti glede prodaje inovativnih proizvodov. To je problem zlasti pri številnih malih in srednje velikih podjetjih, ki imajo omejene zmogljivosti tako za pridobivanje finančnih sredstev kot za trženje inovativnih proizvodov in storitev. Med podpodročji EII, kjer Slovenija presega povprečne vrednosti EU, izpostavljamo človeške vire (število novih doktorjev znanosti in rast deleža terciarno izobraženih), naložbe podjetij za RRD ter povezovanje in sodelovanje med raziskovalnim in poslovnim sektorjem³⁰.

Slika 13: Evropski inovacijski indeks (EII) po podpodročjih

Vir: European Innovation Scoreboard 2018, 2018.

²⁷ Na razpolago so vavčerji z različnimi vsebinami: zaščita intelektualne lastnine, certifikati kakovosti in poslovna odličnost, internacionalizacija, prenos lastništva in statusno preoblikovanje podjetij, digitalizacija in omogočitevne tehnologije, krožno/zeleno gospodarstvo ter prototipiranje (Spodbude malih vrednosti preko vavčerjev, 2019).

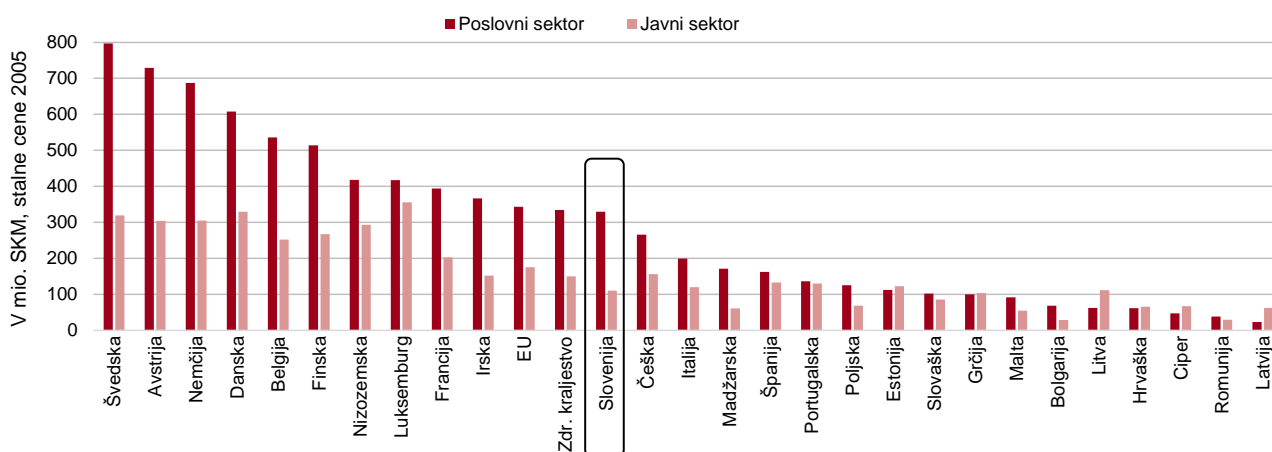
²⁸ Koncept družbene odgovornosti organizacij v širšem smislu obsega odgovornost organizacij do naravnega in družbenega okolja. V ožjem smislu pa obsega odgovornost do deležnikov (kupcev, poslovnih partnerjev, intersenih skupin, delničarjev ipd.). Več gl. Okvir 1 v Poročilu o razvoju 2018 (UMAR), 2018.

²⁹ Cilj SRS do 2030 na tem področju je uvrstev v skupino vodilnih inovatorov, to je v skupino držav, katerih inovacijska učinkovitost, merjena z EII, je večja od 120 % povprečja EU v letu 2010.

³⁰ Slovenija dosegla dobre rezultate predvsem glede števila akademskih publikacij, ki so plod sodelovanja med raziskovalci poslovnega in javnega sektorja.

Izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost (RRD) se po letu 2013 znižujejo, javni sektor je v letu 2017 prekinil negativni trend pri naložbah v RRD. V obdobju 2013–2017 so se izdatki za RRD zmanjšali za okoli 130 mio. EUR. Glavni vzrok teh gibanj izvira iz znatnega padanja izdatkov javnega sektorja od leta 2011, z izjemo leta 2017. Delež izdatkov za RRD glede na BDP v Sloveniji od leta 2016 tako zaostaja za povprečjem EU (gl. kazalnik 1.16). V poslovnem sektorju, ki sicer največ vlaga v RRD, se izdatki za RRD zmanjšujejo od leta 2014, najbolj v letu 2017 (za 56 milijonov EUR). Vzrokov za takšna gibanja je več, med njimi izpostavljamo vpliv črpanja evropskih sredstev na obseg in dinamiko vlaganj poslovnega sektorja v RRD, ki se je v novi finančni perspektivi 2014–2020 upočasnilo³¹. V preteklosti so evropska sredstva predstavljala pomembno spodbudo podjetjem za naložbe lastnih sredstev za RRD³². Ocenjujemo, da zaostanek pri črpanju evropskih sredstev negativno vpliva ne samo na obseg vlaganj v RRD, temveč tudi na sodelovanje med poslovnim in raziskovalnim sektorjem, ki krepí prenos znanja in inovacijsko sposobnost gospodarstva. Tako je v letu 2017 zaznati tudi nižji znesek in število podjetij, ki so uveljavila davčne olajšave zaradi vlaganj v RRD³³. Šibkost Slovenije na področju vlaganj v RRD se kaže tudi v zniževanju obsega teh sredstev na prebivalca³⁴ (od 544 EUR leta 2012 na 441 EUR leta 2017) v primerjavi z njihovim naraščanjem v skoraj vseh članicah EU, ki so v letu 2017 v povprečju EU znašala 522 EUR. Nizka sredstva predstavljajo oviro za dostop do najsodobnejše opreme za raziskovalce v Sloveniji, saj je cena na mednarodnih trgih za vse enaka, kar še posebej otežuje testiranje prebojnih znanstveno-raziskovalnih dosežkov.

Slika 14: Izdatki za RRD na prebivalca, 2017

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Research and Development, 2019.

V obdobju 2008–2016 se je število raziskovalcev v poslovnem sektorju znatno povečalo, v javnem pa znižalo. Ob tem je bila rast skupnega števila raziskovalcev v Sloveniji počasnejša kot v povprečju EU. Z vidika povečevanja konkurenčnosti je pozitivno, da je delež raziskovalcev poslovnega sektorja v skupnem številu raziskovalcev relativno visok (2016: 55,3 %) in od leta 2011 presega povprečje EU. Število raziskovalcev se je v letu 2017 nadalje povečalo, znatno predvsem v poslovnem sektorju, kar pa je posledica metodoloških sprememb³⁵ (gl. kazalnik 1.16). V javnem sektorju pa se predvsem zaradi nižjih vlaganj tega sektorja v RRD število raziskovalcev vrsto let zmanjšuje, še posebej v državnem sektorju, kamor sodijo tudi javne raziskovalne organizacije³⁶. Odhod mladih raziskovalcev v tujino zaradi boljših razmer za delo in napredovanje ter višjih plač še dodatno zmanjšuje zmogljivosti za bazične raziskave na prebojnih področjih in za prenos znanja v poslovni sektor, ki je podlaga za aplikativne raziskave ter z njimi povezane inovacije.

Proračunski izdatki za RRD na področju okolja in energije so ob nihanjih v obdobju 2013–2017 naraščali. Vlaganja v RRD na področju okolja so za več kot tretjino višja od vlaganj za energetiko, EU pa v povprečju več vlaga v RRD v energetiki kot na področju okolja. V Sloveniji se je delež obeh področij skupaj v proračunskih izdatkih za RRD med letoma 2013 in 2017 povečal od 6,0 % na 9,4 %, kar je dobra podlaga za uresničevanje ciljev SRS na

³¹ Do konca leta 2018 so bili za namene, ki vključujejo razvoj, raziskave in inovacije, posredovani in s strani EU certificirani zahtevki za povračilo 13 % (prioriteta 1) in 11 % (prioriteta 3) razpoložljivih sredstev (www.eu-skladi.si, 2019).

³² V obdobju 2010–2013 so izplačila kohezijske politike za RRD na letni ravni znašala med 60 in 100 mio. EUR, s temi sredstvi so bili sofinancirani centri odličnosti, kompetenčni in razvojni centri (podrobneje gl. Poročilo o razvoju 2015, 2015).

³³ V letu 2017 so bile za zagotavljanje večje davčne gotovosti pri uveljavljanju davčnih olajšav za vlaganja v RRD pripravljene smernice kot rezultat večletnih izkušenj pri presoji konkretnih projektov v raziskovalno-razvojni dejavnosti, izdanih splošnih in konkretnih mnenj Ministrstva za gospodarski razvoj in tehnologijo, stališč davčnega organa ter sodne prakse. Smernice se lahko sproti dopolnjujejo.

³⁴ Izraženih v SKM v stalnih cenah 2005.

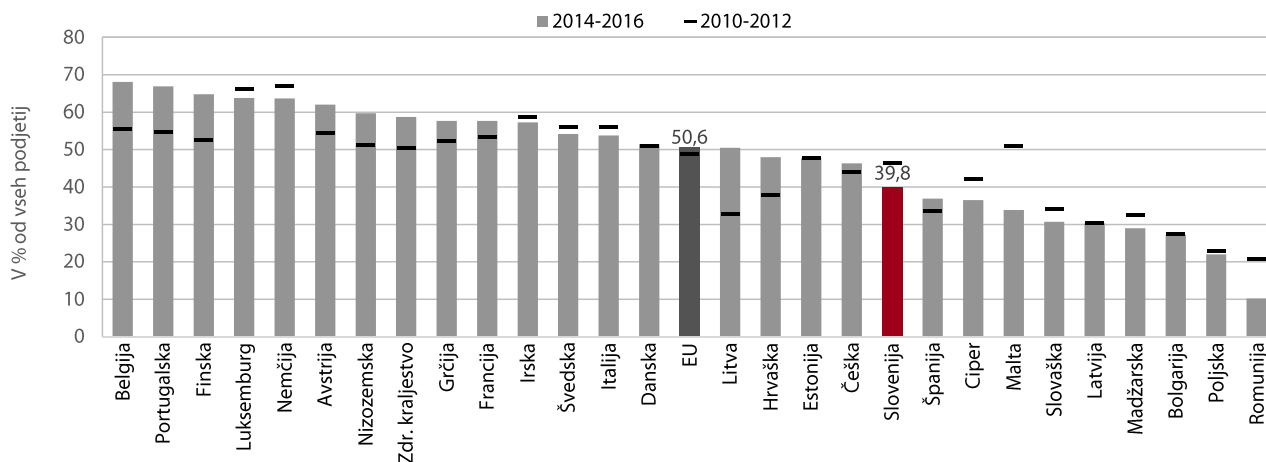
³⁵ Zaradi preloma v časovni vrsti za leto 2017 ne primerjamo deležev raziskovalcev po sektorjih in gibanj v številu raziskovalcev raziskovalcev s prejšnjimi leti in z drugimi članicami EU, saj ni znano, kje so bile podobne metodološke spremembe že izvedene.

³⁶ V državnem sektorju se je število raziskovalcev v obdobju 2008–2016 zmanjšalo za okoli 490 raziskovalcev.

tem področju. Obenem je Slovenija v tem obdobju napredovala glede uvrstitve v Evropskem eko-inovacijskem indeksu³⁷ od 15. na 5. mesto med članicami EU. Na štirih od petih področij indeksa presega povprečje EU, znatno pa zaostaja po učinkovitosti uporabe virov, najbolj glede energetske učinkovitosti, kjer je uvrščena med zadnjih pet držav.

Inovacijska aktivnost podjetij se je v obdobju 2010–2016 zmanjšala v vseh velikostnih razredih podjetij. Delež podjetij, ki so bila pri zadnjem merjenju v obdobju 2014–2016 inovacijsko aktivna, je znašal 40 %. V obdobju 2010–2016 se je inovacijska aktivnost podjetij povečala v polovici članic EU, Slovenija pa je bila med tremi, kjer se je najbolj znižala. Padec inovacijske aktivnosti od leta 2010 je bil v Sloveniji največji pri malih in srednje velikih podjetjih, pri prvih je zaostanek za EU največji. Nizka inovacijska aktivnost malih podjetij je povezana tako z njihovo osredotočenostjo na zmanjševanje stroškov in rutinske izboljšave v procesih kot tudi s pomanjkanjem človeških in finančnih virov za implementacijo inovacij in povečanje konkurenčnosti. V obdobju 2014–2016 je polovica inovacijsko aktivnih podjetij hkrati uvajala tehnološke in netehnološke inovacije, kar omogoča večjo učinkovitost pri prodaji inovativnih produktov in storitev. Podjetja predelovalnih dejavnosti so v primerjavi s storitvenimi inovacijsko bolj aktivna, stopnja inovacijske aktivnosti pa se je po letu 2010 bolj zmanjšala v storitvenih dejavnostih. Slovenija je v obdobju 2010–2016 pri obeh dejavnostih še bolj zaostala za povprečjem EU, za najbolj uspešnimi članicami za več kot 30 o. t.³⁸ Dejstvo, da poslovni sektor kljub razmeroma visokim vlaganjem v RRD ne povečuje inovacijske aktivnosti, kaže na očitne slabosti inovacijskega sistema Slovenije. Med njimi omenjamo nezadosten prenos znanja med raziskovalnimi institucijami in poslovnim sektorjem, zniževanje javnih izdatkov za RRD, premajhno internacionalizacijo raziskav in razvoja ter pomanjkljivosti pri upravljanju inovacijskega sistema in pri podpori malim podjetjem za krepitev inovacijske aktivnosti³⁹. Po drugi strani pa mala in srednje velika podjetja navajajo, da v nezadostni meri uporabljajo spodbude države za podporo podjetništvu, ker jih ne poznajo ali pa nimajo ustreznih kadrov, ki bi se ukvarjali s zapletenimi razpisi (Brečko, Bučar, Udovič, 2018). Inovacijska aktivnost v podjetjih je eden glavnih dolgoročnih dejavnikov rasti dodane vrednosti na zaposlenega in ostaja izziv za oblikovanje in učinkovito uresničevanje.

Slika 15: Inovacijsko aktivna podjetja

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Community innovation survey, 2019; SURS 2018; preračuni UMAR.

Pri zaščiti intelektualne lastnine je napredek opazen samo pri prijavih znamk EU, pri patentih in modelih pa se zaostanek za povprečjem EU po letu 2014 povečuje. Podatki o prijavih patentov pri EPO na milijon prebivalcev so sicer začasni, a je trend njihovega upadanja v Sloveniji bolj izrazit kot v povprečju EU. Tudi število vloženih patentnih prijav na slovenskem patentnem uradu⁴⁰ v obdobju 2016–2018 pada in potrjuje nizko inovacijsko aktivnost pri nas (gl. kazalnik 1.17). Za podjetja postaja pravno varstvo blagovnih in storitvenih znamk EU vse pomembnejše za povečanje konkurenčnosti, kar se odraža v rasti števila vlog na EUIPO slovenskih prijaviteljev na milijon prebivalcev, ki se je približalo povprečju EU, v posameznih letih obdobja 2014–2018 pa ga presega. Drugačen je položaj Slovenije pri številu registriranih modelov Skupnosti na milijon prebivalcev, kjer je daleč od povprečja EU in po letu 2014 ni uspela zmanjševati zaostanka. Takšno stanje pri modelih, ki zadevajo pravno

³⁷ Eko-inovacijski indeks je sestavljen iz 16 kazalnikov na petih področjih: (i) inputi za ekoinovacije, (ii) aktivnosti na področju ekoinovacij, (iii) rezultati ekoinovacij, (iv) učinkovitost uporabe virov ter (v) družbeno-ekonomski vplivi (več v Eco-innovation Scoreboard 2017, 2018).

³⁸ Belgija pri predelovalnih in Portugalska pri storitvenih dejavnostih.

³⁹ Bučar, 2017; Specific Support to Slovenia – Internationalisation of the science base and science-business cooperation (EK), 2018; Research and Innovation Analysis in the European Semester 2019 Country Reports (DG RTD), 2019.

⁴⁰ Urad Republike Slovenije za intelektualno lastnino, 2019.

varovanje zunanjega videza izdelka, je povezano s premajhnim upoštevanjem ne-tehnoloških aspektov (npr. dizajna in kreativnih industrij) za doseganje višje dodane vrednosti.

Slovenija zmanjšuje zaostanek za povprečjem EU pri digitalizaciji, napredek je opazen zlasti po letu 2016.

Po indeksu digitalnega gospodarstva in družbe (DESI), ki vključuje pet področij, se je v letu 2018 uvrstila na 15. mesto med članicami EU⁴¹ (gl. kazalnik 1.19). Najbolj je napredovala pri integraciji digitalne ekonomije v podjetja, izboljšanje pa je zabeleženo tudi pri digitalizaciji javnih storitev, vendar pa Slovenija zaostaja za razvitimi državami EU pri izkoriščanju potenciala javnih e-storitev in digitalizaciji javne uprave⁴². Izboljšanje na področju digitalizacije podjetij je v določeni meri posledica uvedbe obvezne uporabe e-računov pri poslovanju s proračunskimi uporabniki, kar kaže, da bi lahko država s premišljenimi ukrepi pomembno pospešila digitalizacijo tudi na drugih področjih. Med področji indeksa DESI Slovenija nazaduje pri uporabi interneta in povezljivosti. Šibko izhodišče za digitalizacijo predstavlja tudi zmanjševanje naložb v informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT), ki so v letu 2017 z 1,9 % BDP zaostajale za predkrizno ravni. Zaradi hitrega tehnološkega napredka je treba okrepiti vlaganje v sodobne IKT⁴³, kjer zaostajamo, z izjemo nekaterih področij (npr. robotika). Število diplomantov na področju IKT po letu 2012 upada predvsem zaradi zmanjševanja generacij za vpis v terciarno izobraževanje, njihov delež v skupnem številu diplomantov pa je malo nad povprečjem EU. Ob pričakovanem povečevanju potreb po IKT kadrih⁴⁴ je nujno, da javni in zasebni sektor preko štipendiranja vzpodbudita vpis na terciarni in srednješolski ravni IKT izobraževanja, z ustrežno komunikacijo pa se vpliva na povečanje privlačnosti teh poklicev za ženske. Na strani okrepitev povpraševanja prebivalcev po digitalnih storitvah je prostor za razširitev nabora, poenostavitev postopkov in usposabljanje, ki bi zlasti starejši in manj izobraženi populaciji omogočilo uporabo digitalnih storitev ter prispevalo k zmanjšanju digitalne vrzeli. Razvoj tehnoloških zmogljivosti in znanja na področjih, kot so analiza velikih baz podatkov, umetna inteligenca in strojno učenje so ob hkratni krepitvi digitalne pismenosti prebivalcev ključni dejavnik hitrejšje digitalizacije poslovnega in javnega sektorja, ki bodo opredeljevali napredek Slovenije tudi pri inovacijski aktivnosti in konkurenčnosti.

Slovenija je v zadnjem obdobju uvedla nekatere ukrepe in instrumente za izboljšanje učinkovitosti inovacijskega sistema in hitrejši odziv na spremembe v okolju.

K odpravi nekaterih slabosti na področju raziskav, inovacij in digitalizacije bi lahko vplivali novi instrumenti v povezavi z uresničevanjem Strategije pametne specializacije Slovenije (S4). Krepitev sodelovanja med raziskovalnim in poslovnim sektorjem ter povečanje deleža inovacijsko aktivnih podjetij naslavlja instrument Strateška razvojno-inovacijska partnerstva SRIP-i (gl. Okvir 1). Konkretno razvojno-inovacijske aktivnosti med partnerji SRIP-ov so se začele v drugi polovici 2017, zato še ni mogoče ocenjevati njihovih učinkov. Tudi s ponovno uvedbo spodbud za mlade raziskovalce iz gospodarstva bi z ozirom na dobre pretekle izkušnje lahko spodbudili direkten prenos in so-ustvarjanje znanja med raziskovalnim in poslovnim sektorjem. V letu 2018 je Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo objavilo razpis za izbor pilotnih in demonstracijskih projektov namenjenih razvoju in predstavitvi prebojnih in inovacijskih projektov na področjih S4. Za izboljšanje konkurenčnosti in kompetenc mikro, malih in srednje velikih podjetij (MSP) je Slovenski podjetniški sklad v začetku leta 2019 razpisal vavčerje malih vrednosti⁴⁵, ki podjetjem omogočajo poenostavljen dostop do so-financiranja nakupa storitev glede zaščite intelektualne lastnine, pridobitve certifikatov kakovosti, za udeležbo na mednarodnih forumih in v gospodarskih delegacijah v tujino, za skupinske predstavitve na sejmih v tujini ter za raziskave tujih trgov. V prihodnje bodo razpisani tudi vavčerji na področjih prenosa lastništva in statusnega preoblikovanja podjetij, digitalizacije in omogočitvenih tehnologij, krožnega/zelenega gospodarstva in prototipiranja. Uresničevanje omenjenih instrumentov in njihova evalvacija ter dodatni ukrepi za odpravo slabosti na področju raziskovalne, inovacijske in digitalne sposobnosti Slovenije predstavljajo razvojni izziv, ki terja usklajen pristop vseh akterjev javnega in zasebnega sektorja.

Okvir 1: Strateška razvojno inovacijska partnerstva

V cilju poglobitve in učinkovitejšega sodelovanja med poslovnim sektorjem in razvojno-raziskovalnimi institucijami so bila leta 2017 oblikovana Strateška razvojno-inovacijska partnerstva (SRIP). Gre za novi instrument inovacijske in razvojne politike za uresničevanje Strategije pametne specializacije Slovenije (S4). SRIP-i, ki so konceptualno precej podobni grozdom, delujejo na devetih prioritetnih področjih S4 in na dolgoročni

⁴¹ Podatki za indeks se v glavnem nanašajo na leto 2017.

⁴² eGovernment Benchmark 2018 (EK), 2018.

⁴³ Country Report Slovenia (Evropska komisija), 2019.

⁴⁴ Pilotna študija v sedmih članicah EU15, ki je v realnem času na spletu spremljala objavljena prosta delovna mesta na področju IKT, kaže, da se je od julija 2016 do konca maja 2018 njihovo število povečalo za 170 % (Digital Single Market, 2018).

⁴⁵ Najvišja vrednost, ki jo lahko pridobijo podjetja za posamezni vavčer, je 10.000 EUR, skupna višina vavčerjev, ki jih podjetje lahko koristi, znaša največ 30.000 EUR na leto. Razpisi so odprti do 23. 3. 2023 oz. do porabe sredstev za posamezno področje (Slovenski podjetniški sklad, 2019).

osnovi povezujejo podjetja, institucije znanja, druge akterje in državo z namenom povečanja deleža inovacijsko aktivnih podjetij, doseganja višje dodane vrednosti in prodorom na globalne trge, kar bi okrepilo inovacijski sistem Slovenije. Za implementacijo projektov povezanih s SRIP-i je namenjena skoraj 1 mrd. EUR iz EU skladov.

Aktivnosti SRIP-ov potekajo na naslednjih prioritetnih področjih: Pametna mesta in skupnosti, Pametne stavbe in dom z lesno verigo, Mreže za prehod v krožno gospodarstvo, Trajnostna pridelava hrane, Trajnostni turizem, Tovarne prihodnosti, Zdravje – medicina, Mobilnost in Razvoj materialov kot produktov. SRIP Pametna mesta in skupnosti vključuje tudi horizontalno mrežo IKT, ki predstavlja nabor omogočitvenih tehnologij in kompetenc in s svojimi aktivnostmi podpira tudi druge SRIP-e. Ker je članstvo SRIP-ov odprte narave, se število članov spreminja zaradi vključevanja novih, pa tudi izstopa posameznih članov. Od ustanovitve se je število članov povečalo od 631 na 783, od tega je 83 % podjetij (od tega skoraj 80 % malih in srednje velikih), 12 % je institucij znanja, 5 % so povezovalci in ostali partnerji (SVRK, 2019). SRIP-i se financirajo iz članarin, ki jih plačujejo člani, javnih sredstev in drugih virov. Sredstva za so-financiranje raziskovalno-razvojnih dejavnosti lahko pridobijo v okviru javnih razpisov, če so razvojni projekti skladni s fokusnimi področji in/ali tehnologijami opredeljenimi v S4 ali v ključnih usmeritvah SRIP-ov. Partnerji vsakega SRIP-a so pripravili akcijski načrt, kjer so opredeljena fokusna področja in tehnologije, aktivnosti skupnega razvoja, internacionalizacije, razvoja človeških virov, spodbujanja podjetništva in skupnih storitev. Akcijski načrti se redno nadgrajujejo in dopolnjujejo in predstavljajo dinamični del S4, preko katerega se pričakuje nadaljnji proces osredotočanja inovacijsko-razvojnne politike na ključne prioritete. V letu 2019 bo opravljen poglobljen pregled delovanja SRIP-ov kot podlaga za morebitne spremembe in dopolnitve njihovih aktivnosti ter za ugotavljanje upravičenosti do sofinanciranja SRIP-ov v naslednjem obdobju do 30. 9. 2022.

2 Učenje za in skozi vse življenje

V Sloveniji je ob dolgoletni visoki vključenosti mladih v izobraževanje delež srednje in terciarno izobraženih v mednarodni primerjavi razmeroma visok. V zadnjih letih se je izboljšala kakovost izobraževanja, merjena z rezultati mladih pri mednarodni raziskavi PISA. Pozitivni premiki so bili s povečanjem deleža vpisanih na narovoslovje in tehniko zabeleženi tudi v strukturi vpisanih v terciarno izobraževanje. Ob tem pa se zaradi demografskih sprememb zmanjšuje število vpisanih v izobraževanje, na razpoložljivost ustrezne delovne sile pa dodatno vplivajo neskladja v znanju in spretnostih. Ta so na eni strani povezana s skromnim zanimanjem mladih za nekatere poklice, na drugi strani pa so tudi rezultat prepočasnega odzivanja izobraževanja na potrebe gospodarstva in družbe. Slabost predstavljajo tudi nizke besedilne, matematične in digitalne spretnosti odraslih, ki lahko zmanjšujejo učinkovitost dela in socialno vključenost posameznika. Še zlasti v razmerah vse daljšega ostajanja na trgu dela, ki ga zahtevajo demografske spremembe, in ob hitrem tehnološkem napredku je zato ključno povečati vključenost odraslih v vseživljenjsko izobraževanje, ki je nizka predvsem pri starejših in nizko izobraženih, še zlasti v zasebnem sektorju. Na področju razvoja kulture in jezika je v Sloveniji ob dobri ponudbi udeležba na kulturnih prireditvah v mednarodni primerjavi visoka, k večjemu obisku in prepoznavnosti prispeva tudi promocija v tujini, ki pa zaostaja za načrti. Zaostanek je prisoten tudi na področju digitalizacije, ki prispeva k ohranjanju kulturne dediščine, ter na področju jezikovnih virov in orodij, ki prispevajo k razvoju in ohranjanju slovenskega jezika.

2.1 Znanje in spretnosti za kakovostno življenje in delo

Znanje in spretnosti za kakovostno življenje in delo (razvojni cilj 2): Vsebina cilja je spodbujanje kakovostnega in dostopnega učenja za in skozi vse življenje za doseganje večje konkurenčnosti gospodarstva in družbene blaginje. Uresničevanje cilja bo podprto s spodbujanjem vseživljenjskega učenja pri vseh prebivalcih, spodbujanjem nizko izobraženih in drugih prikrajšanih skupin odraslih k vključitvi v izobraževanje, izboljšanjem funkcionalne pismenosti mladih in odraslih, zagotavljanjem učinkovitosti in kakovosti izobraževanja, povezovanjem izobraževalnega sistema z gospodarstvom in spretnosti za izboljšanje zaposljivosti posameznika. Uresničitev cilja je pomembna za zdravo in aktivno življenje, ki je v SRS obravnavano v razvojnem cilju 1, in za konkurenčnost gospodarstva, ki je obravnavana v razvojnem cilju 6.

Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 2:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Vključenost v vseživljenjsko učenje, v %	12,0 (2017)	10,9 (2017)	19
Delež prebivalcev s terciarno izobrazbo, v %	32,5 (2017)	31,4 (2017)	35
PISA rezultati, uvrstitev	Uvrstitev v zgornjo četrtino držav EU (2015)		Ohraniti uvrstitev v zgornjo četrtino držav EU

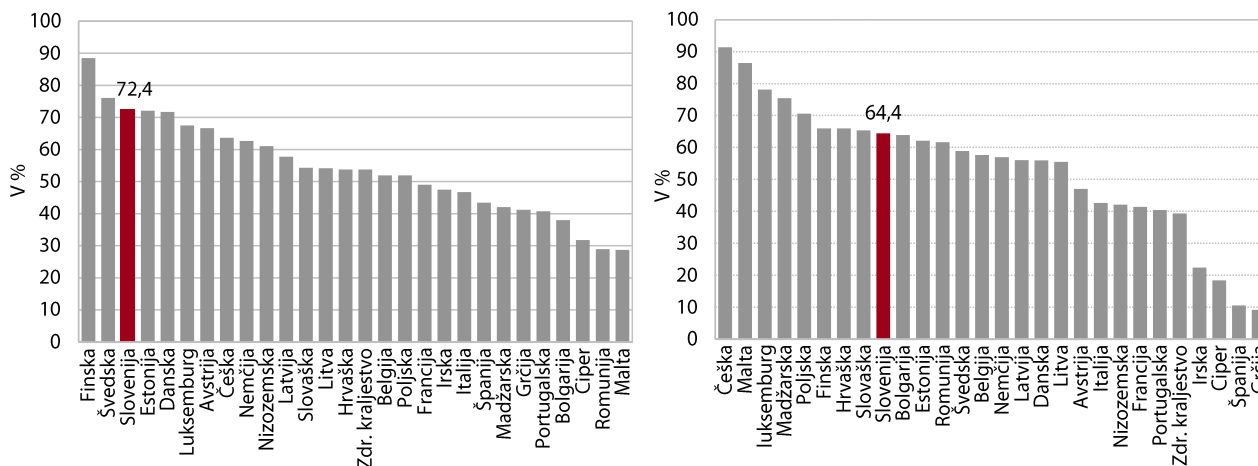
Vključenost mladih v izobraževanje in dosežena izobrazba odraslega prebivalstva sta visoki, kljub temu pa ponudba ustrezne delovne sile zaostaja za potrebami družbe in gospodarstva. Delež mladih (20-24 let) z vsaj srednješolsko izobrazbo se ob dolgoletni visoki vključenosti mladih v srednješolsko in terciarno izobraževanje povečuje in je že vrsto let nad povprečjem EU. Povečujeta se tudi deleža odraslih prebivalcev (25-64 let) z vsaj srednješolsko⁴⁶ in s terciarno izobrazbo, kar lahko prispeva k večji vključenosti odraslih prebivalcev v družbo in krepitvi človeški kapital kot dejavnik inovacijske dejavnosti in konkurenčnosti gospodarstva. Oba sta nad povprečjem EU. Ugodno sliko v mednarodni primerjavi kaže tudi sintezni kazalnik razvoja znanja in spretnosti, po katerem se Slovenija uvršča med vodilne države. Nekoliko slabše pa se uvrsti po kazalniku neskladij v znanju in spretnostih, ki zmanjšujejo možnosti za učinkovito rabo znanj in spretnosti. To je problematično zlasti v razmerah, ko se izziv zagotavljanja zadostnega obsega ustrezne delovne sile ob rastočem povpraševanju povečuje. Vse večje pomanjkanje ustrezne delovne sile je povezano predvsem z zmanjševanjem vpisa v srednješolsko in terciarno izobraževanje zaradi demografskih gibanj (gl. kazalnika 2.2 in 2.3) in s prepočasnim prilagajanjem strukture vpisa povpraševanju na trgu dela in razvojnim izzivom. Ponudbo ustrezne delovne sile zmanjšujejo tudi dnevne migracije v sosednje države in naraščajoče odselitve slovenskih državljanov v tujino, kjer je veliko povpraševanje po poklicnih profilih, ki jih v Sloveniji manjka⁴⁷. Z vidika ponudbe ustrezne delovne sile so lahko problematične predvsem odselitve

⁴⁶ Leta 2017 je znašal 87,9 % in je bil nad povprečjem EU (77,5 %), pri moških pa je vseskozi višji kot pri ženskah.

⁴⁷ Po izsledkih raziskave ManpowerGroup (2018) je na globalni ravni veliko povpraševanje po inženirjih, IT kadrih in zdravstvenem osebju in drugih strokovnjakih, na primer raziskovalcih ter projektnih menedžerjih.

prebivalcev s terciarno izobrazbo, ki zadnja leta vse bolj presegajo priselitve terciarno izobraženih⁴⁸. Hkrati pa lahko takšne migracije delovne sile, še zlasti če so začasne, predstavljajo tudi potencial za krepitev domačega človeškega kapitala.

Slika 16: Razvoj znanja in spretnosti kot delež idealne vrednosti (100 %)¹ (levo), EU, v % ter neskladja v znanju in spretnostih kot delež idealne vrednosti (100 %)² (desno)

Vir: Cedefop, The European Skills Index (ESI), 2018. Opombi:¹ Indeks razvoja znanja in spretnosti sestavljajo kazalniki: razmerje med številom otrok, starih od treh let do vstopa v osnovno šolo, in številom vzgojnega osebja v predšolski vzgoji, delež prebivalcev, starih 15-64 let, z vsaj srednješolsko izobrazbo, dosežki 15 letnikov pri branju, matematiki in naravoslovju v okviru raziskave PISA, vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje, delež vpisanih v poklicne programe na srednješolski ravni izobraževanja in digitalne veščine (delež odraslih, starih 16-74 let, ki so pravilno izvedli 5 ali 6 nalog v raziskavi). Vrednost x % pomeni, da je država dosegla x % idealne vrednosti. Višji delež pomeni boljše vrednosti (manjše neskladje). ²Indeks neskladja v znanju in spretnostih sestavljajo kazalniki: delež dolgotrajno brezposelnih, delež neprostovoljno zaposlenih za krajši delovni čas, delež terciarno izobraženih, ki niso zaposleni v poklicih ISCO 1-3, delež terciarno izobraženih, ki prejemajo minimalno plačo, neskladje med doseženo izobrazbo in poklicem, ki ga opravljajo zaposleni. Vrednost x % pomeni, da je država dosegla x % idealne vrednosti. Višji delež pomeni boljše vrednosti (manjše neskladje).

Kazalniki kakovosti znanja kažejo v mednarodni primerjavi na nadpovprečne dosežke mladih in podpovprečne dosežke odraslih. Rezultati na področju bralne in matematične pismenosti mladih, ki je posredni pokazatelj kakovosti izobraževanja, so se po podatkih raziskave PISA 2015 v primerjavi s predhodno raziskavo (PISA 2012) precej izboljšali (gl. kazalnik 2.4). Za razliko od mladih, ki v mednarodni primerjavi dosegajo nadpovprečne rezultate, pa so po podatkih raziskave PIAAC besedilne, matematične in digitalne spretnosti odraslih, ki so posreden kazalnik kakovosti in so pomembne za njihovo vključevanje v družbo ter kakovostno delo, nizke. Izstopajo nizke spretnosti nizko izobraženih in starejših, ki se redkeje vključujejo v vseživljenjsko učenje, zato lahko imajo ob hitrem tehnološkem napredku premalo novih znanj. Pomemben dejavnik izboljšanja kakovosti znanja so izdatki za izobraževanje, ki pa so v Sloveniji v mednarodni primerjavi nizki (gl. kazalnik 2.5).

Zmanjšanje neskladij med znanjem in spretnostmi prebivalcev ter zahtevami dela bi lahko ublažilo problem pomanjkanja ustrezne delovne sile. Čeprav so neskladja med nižjimi v EU, pa ob splošnem pomanjkanju delovne sile otežujejo možnosti za učinkovitejšo rabo delovne sile. Prisotna so pri delovno aktivnih prebivalcih kot tudi pri tistih, ki šele vstopajo na trg dela. Leta 2017 je imela dobra četrtina delovno aktivnih prebivalcev neustrezno raven izobrazbe glede na zahteve delovnega mesta, kar je manj kot v povprečju EU. Delež prenizko izobraženih, ki je visok pri starejših, se zmanjšuje. Delež previsoko izobraženih pa se povečuje in je razmeroma visok pri mlajših, kar kaže na rezerve v uporabi izobrazbe. Neskladja so tudi v znanju in spretnostih, zaposlenim namreč manjkajo digitalna znanja in spretnosti, socialne in verbalne spretnosti, sposobnost logičnega sklepanja in znanja ter spretnosti, ki so povezane z načinom dela, na primer sodelovanje, prilagodljivost, vestnost, samostojnost⁴⁹. Podjetja, zlasti velika, se srečujejo z različnimi neskladji tudi v primerih, ko iščejo nove kadre, ta neskladja pa se v zadnjih letih hitro povečujejo. V ponudbi delovne sile manjka zlasti profilov s srednjo poklicno in strokovno izobrazbo ter nekaterih profilov s terciarno izobrazbo⁵⁰, od znanj in spretnosti pa kandidatom najpogosteje manjkajo poklicno specifična znanja, ustrezen odnos do strank in timska naravnost. Omenjena neskladja so povezana tako s preskromnim zanimanjem mladih za poklicno izobraževanje kot s premajhno usklajenostjo izobraževanja s

⁴⁸ Leta 2017 se je iz Slovenije odselilo 3.643 terciarno izobraženih prebivalcev, priselilo pa 2.580. Razlika med odseljenimi in priseljenimi terciarno izobraženimi prebivalci je leta 2017 znašala 1.063 prebivalcev, leta 2011 pa 447.

⁴⁹ OECD Skills for jobs database, 2017.

⁵⁰ Po podatkih Napovednika zaposlovanja 2018/II (2018) imajo delodajalci težave pri zaposlovanju prodajalcev, varilcev, voznikov težkih tovornjakov in vlačilcev ter zidarjev, iz poklicne skupine strokovnjakov pa strokovnjakov za zdravstveno nego. Med kompetencami, ki so primanjkovali kandidatom, so delodajalci najpogosteje izpostavili neustrezno izobrazbo, pomanjkanje poklicno specifičnih znanj, ustrezen odnos do strank in timsko naravnost.

potrebami družbe in gospodarstva⁵¹. Slednje otežuje tudi dejstvo, da Slovenija nima sistema za spremljanje in napovedovanje potreb po znanjih ter spretnostih. V prihodnjih letih bi lahko k večji odzivnosti izobraževanja na povpraševanje po delovni sili prispevala vzpostavitev sistema za spremljanje zaposljivosti diplomantov terciarnega izobraževanja⁵².

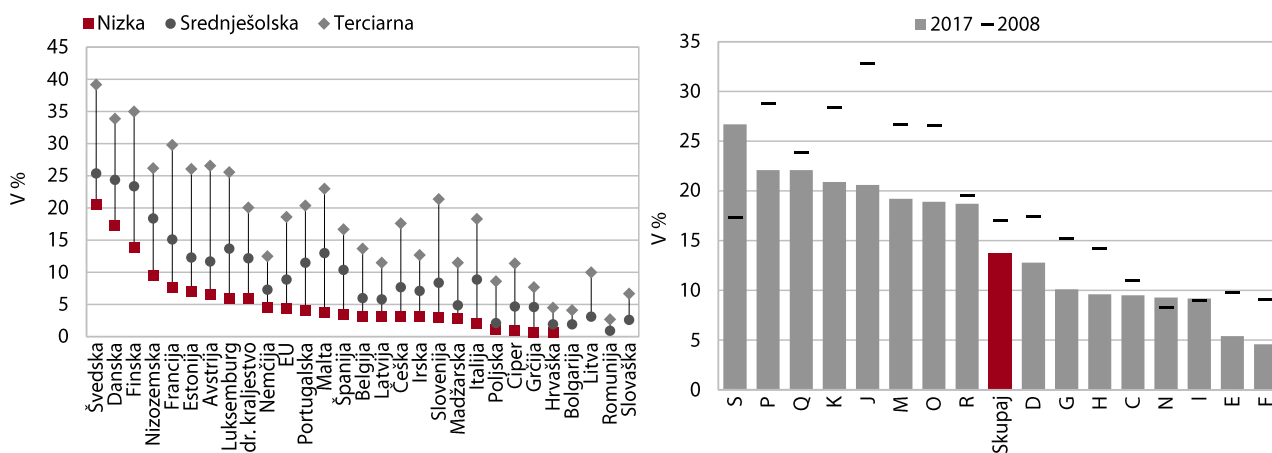
Slika 17: Delež delodajalcev, ki se srečujejo s pomanjkanjem ustreznih kadrov za zaposlitev, Slovenija

Vir: ZRSZ, Napovednik zaposlovanja.

Vključenost ranljivih skupin odraslih v vseživljenjsko učenje je prenizka za uspešno vključevanje v družbo in uspešno delo. Vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje je bila leta 2017 višja kot v povprečju EU, a daleč od predkrizne ravni (gl. kazalnik 2.6). Izstopa nizka vključenost starejših in nizko izobraženih, ki je nižja kot v povprečju EU. Prenizka za uspešno prilagajanje digitalizaciji in avtomatizaciji delovnih mest ter zmanjšanje neskladij v znanju in spretnostih, je tudi vključenost zaposlenih v vseživljenjsko učenje. Izstopa zlasti nizka vključenost v zasebnem sektorju, kjer je večinoma nižja kot v javnem in nižja kot ob začetku krize. Glavne ovire za višjo vključenost v vseživljenjsko učenje so premajhna finančna vlaganja (države, delodajalcev in posameznikov)⁵³ ter prenizka motivacija odraslih za učenje⁵⁴. Poleg tega sta problem tudi kakovost izobraževanja odraslih in njegova odzivnost na prihodnje potrebe⁵⁵. V prihodnjih letih bi lahko k izboljšanju stanja na področju izobraževanja odraslih prispevalo izvajanje Smernic za izvajanje Strategije spretnosti za Slovenijo, ki so bile sprejete leta 2018.

Slika 18: Vključenost odraslih prebivalcev (25–64 let) v vseživljenjsko učenje, glede na izobrazbo, 2017 (levo) in vključenost delovno aktivnih prebivalcev (25–64 let) v vseživljenjsko učenje, po dejavnostih, Slovenija (desno)

Vir: Eurostat – Population and social condition – Education and training, Anketa o delovni sili.

⁵¹ Povezanost med izobraževanjem in delodajalci je preskromna, vpis mladih v poklicno izobraževanje se povečuje prepočasi, vajeništvo se izvaja šele drugo leto, zato je vanj vpisanih majhno število mladih.

⁵² Ta ukrep predstavlja eno od priporočil Smernic za izvajanje Strategije spretnosti za Slovenijo, 2018.

⁵³ Getting skills right: future-ready adult learning system (OECD), 2018.

⁵⁴ Game (OECD), 2018.

⁵⁵ Getting skills right: future-ready adult learning system (OECD), 2018.

Opomba: Dejavnosti O, P in Q so dejavnosti javnega sektorja, ostale dejavnosti so dejavnosti zasebnega sektorja. S - Druge dejavnosti, P - Izobraževanje, Q - Zdravstvo in socialno varstvo, K - Finančne in zavarovalniške dejavnosti, J - Informacijske in komunikacijske dejavnosti, M - Strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti, O - Dejavnost javne uprave in obrambe, dejavnost obvezne socialne varnosti, R - Kulturne, razvedrilne in rekreacijske dejavnosti, Skupaj, D - Oskrba z električno energijo, plinom in paro, G - Trgovina, vzdrževanje in popravila motornih vozil, H - Promet in skladiščenje, C - Predelovalne dejavnosti, N - Druge raznovrstne poslovne dejavnosti, I - Gostinstvo, E - Oskrba z vodo, ravnanje z odpadki in odpadki, saniranje okolja, F - Gradbeništvo.

Okvir 2: Smernice za izvajanje Strategije spretnosti: Izboljšanje upravljanja izobraževanja odraslih za Slovenijo, 2018

Smernice so nastale kot rezultat večletnega projekta Strategija spretnosti, v katerem sta sodelovali Slovenija in OECD. Vsebujejo ukrepe za krepitev sodelovanja med različnimi akterji na področju izobraževanja odraslih, ki je ključen pogoj za izboljšanje znanj in spretnosti odraslih. V ta namen naj bi vlada, ministrstva, občine in drugi deležniki sprejeli ukrepe na treh področjih. Prvo področje so *splošni pogoji sodelovanja*, ki naj bi jih okrepili s pripravo celovitega nacionalnega programa izobraževanja odraslih, okrepljenim medsektorskim nadzorom in odgovornostjo v izobraževanju odraslih ter obogatitvijo odločanja in usklajevanja z visokokakovostnimi informacijami. Drugo področje, *sodelovanje med različnimi akterji na področju izobraževanja odraslih*, naj bi izboljšali s krepitevijo medministrskega usklajevanja na področju izobraževanja odraslih, krepitevijo sodelovanja z občinami in med lokalnimi akterji ter krepitevijo sodelovanja vlade (ministrstev) z deležniki na področju izobraževanja odraslih. Tretje področje, *sodelovanje za obravnavo specifičnih izzivov na področju izobraževanja*, naj bi naslovili z ukrepi za ozaveščanje o izobraževanju odraslih in za učinkovito financiranje izobraževanja odraslih. Smernice vsebujejo številna konkretna priporočila za izboljšanje upravljanja izobraževanja odraslih.

2.2 Kultura in jezik kot temeljna dejavnika nacionalne identitete

Kultura in jezik kot temeljna dejavnika nacionalne identitete (razvojni cilj 4): Vsebina cilja je ohranjanje in razvijati nacionalno kulturo in slovenski jezik kot dejavnika nacionalne identitete, prepoznavnosti države ter družbenega in gospodarskega napredka. Uresničevanje cilja bo podprto s spodbujanjem udeležbe v kulturi, razvijanjem in ohranjanjem kulture ter kulturne dediščine, krepitevijo sodelovanja med gospodarstvom in kulturo, spodbujanjem ustvarjalnosti in ustvarjalnih industrij. Poleg tega SRS 2030 kot pomemben dejavnik za ohranjanje in razvoj slovenskega jezika ter dostopnost kulture navaja digitalizacijo, za povečanje prepoznavnosti države pa mednarodno kulturno sodelovanje. Kulturno udejstvovanje prispeva k razvoju funkcionalne pismenosti, ki je obravnavana v razvojnem cilju 2, in uresničevanju zdravega in aktivnega življenja, ki je v SRS obravnavano v razvojnem cilju 1.

Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 4:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Obisk kulturnih prireditev, število na prebivalca	6,3 (2017)	ni podatka	8
Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini, v %	3,9 (2017)	ni podatka	3,5
Odrpto dostopni jezikovni viri in orodja, število	109 (2018)	ni podatka	153

Kultura in jezik vplivata na nacionalno identiteto, prepoznavnost države ter družbeni in gospodarski napredek. Ti vplivi so medsebojno prepleteni, zelo kompleksni in običajno dolgoročni, kar omejuje možnosti za celovito vsakoletno spremljanje uresničevanja tega razvojnega cilja SRS. Kultura in jezik prispevata k prepoznavanju naše samobitnosti in odprtosti družbe, razvoju ustvarjalnosti, inovativnosti in k sodelovanju ter sta tako pomembna dejavnika gospodarskega in regionalnega razvoja. Pomembna sta za posameznika, družbo in gospodarski razvoj, s čemer se strinja tudi velik delež prebivalcev Slovenije⁵⁶.

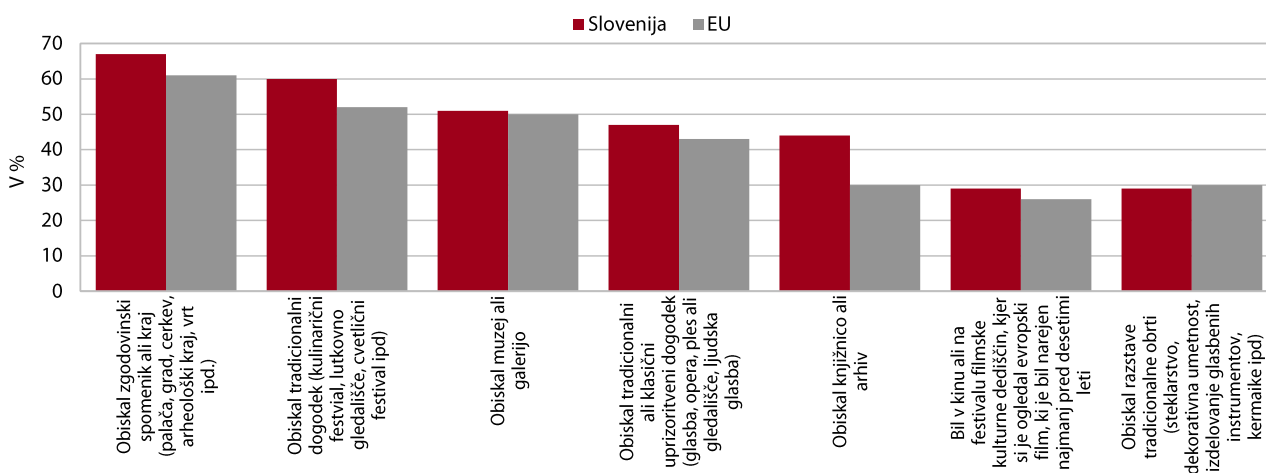
Na nekaterih področjih kulture so gibanja ugodna, na nekaterih pa bi bil za večji prispevek k družbenemu in gospodarskemu razvoju Slovenije potreben večji napredek. V nadaljevanju izpostavljamo področja, ki so tesneje povezana z usmeritvami SRS 2030. Iz Poročila o izvajanju Nacionalnega programa za kulturo 2014–2017 (2018) je razvidno, da so bila v zadnjih letih gibanja na nekaterih področjih kulture ugodna, ob tem pa obstajajo tudi

⁵⁶ Cultural heritage, Special Eurobarometer Report 466, 2017.

pomanjkljivosti. Ob številnih ukrepih države⁵⁷ se je povečala ponudba in dostopnost kulturnih dejavnosti (film, uprizoritvene, vizualne in glasbene umetnosti, ljubiteljska kultura). Na področju kreativnih industrij je bil ustanovljen Center za kreativnost, leta 2019 pa objavljen javni razpis s področja spodbujanja kreativnih kulturnih industrij. Napredek na področju intermedijskih umetnosti je skromen. Na področju kulturne dediščine so bili izvedeni nekateri projekti obnove in oživljanja kulturne dediščine, ni pa ustreznih finančnih in davčnih ukrepov ter spodbud za lastnike kulturne dediščine in vlagatelje v njeno obnovo in ohranjanje. Na področju digitalizacije je prisoten zaostanek, dejavnosti za povečanje prepoznavnosti slovenske kulture v mednarodnem prostoru se ne izvajajo v načrtovanem obsegu. Mreža ljubiteljske kulture se širi, krepi se sodelovanje v Sloveniji, premalo pa je kulturnih stikov s Slovenci po svetu. Uresničevanje poslanstva, ki ga ima kultura, ovira tudi dejstvo, da se je star nacionalni program za kulturo iztek, novega pa še ni.

Obisk kulturnih dejavnosti je ob razmeroma veliki ponudbi v mednarodni primerjavi visok. Razmeroma visok obisk kulturnih prireditev (gl. kazalnik 2.7) je povezan s prostorsko razpršenostjo in veliko kulturno produkcijo, ki jo omogočajo v mednarodni primerjavi relativno visoki izdatki države in veliko število delovno aktivnih v kulturi. Z vidika socialne vključenosti je pomembna tudi ljubiteljska kultura, kjer se je v zadnjih desetih letih povečalo število kulturnih društev (najbolj na področju glasbene dejavnosti), članov, izvedenih prireditev in njihov obisk. Ponudbo kulture lahko povečujejo tudi nove oblike, ki se razvijajo pod vplivom tehnološkega razvoja, še zlasti digitalizacije, zato je izziv, kako čim bolj izkoristiti te dejavnike tako za razvoj kulture, kot za njeno promocijo doma in v tujini. K dostopnosti kulturnih vsebin prispeva tudi ohranjanje kulturne dediščine, pomembno vlogo pri tem ima digitalizacija, potrebe po digitalizaciji vsebin in gradiva muzejev, arhivov in knjižnic pa so velike⁵⁸. Poleg obsega kulturne produkcije je pomemben dejavnik obiska tudi njena kakovost. Posredni kazalnik kakovosti je delež gostovanj kulturnih prireditev v tujini, ki se je v zadnjih letih povečal (gl. kazalnik 2.8).

Slika 19: Delež prebivalcev (15 let in več), ki so se v zadnjih 12 mesecih vsaj enkrat udeležili izbrane kulturne dejavnosti, 2017

Vir: Cultural heritage, Special Eurobarometer Report 466, 2017.

Čeprav Slovenija izvaja dejavnosti za večjo mednarodno prepoznavnost slovenske kulture v tujini, so na tem področju možnosti za izboljšave. Mednarodno sodelovanje na področju kulture in njena promocija prispevata k prepoznavnosti Slovenije in njene kulture v tujini. Slovenija izvaja različne dejavnosti za povečanje prepoznavnosti slovenske kulture v tujini⁵⁹ (kulturni projekti za predstavitev slovenskih ustvarjalcev v tujini⁶⁰, gostovanja, lektorati za slovenski jezik na univerzah v tujini⁶¹ ipd.) in ima v tujini kulturne centre (center SKICA na Dunaju, Slovenski kulturni center v Berlinu). Pomanjkljivost pa je, da novi kulturni centri kljub načrtom niso bili ustanovljeni, prav tako leta 2017 ni bila izvedena načrtovana izvedba zaokrožene promocijske predstavitve slovenske kulture v svetovnih prestolnicah⁶². Večja promocija slovenske kulture v tujini bi lahko povečala njeno prepoznavnost v tujini. V prihodnjih letih bodo priložnost na tem področju ponudile tudi nekatere prireditve oziroma projekti, ki jih bo Slovenija izvedla

⁵⁷ Primeri teh ukrepov so: sofinanciranje kinematografske in audiovizualne produkcije, spodbujanje koprodukcij in načrtno vključevanje gostujočih predstav v abonmajsko ponudbo, projekt odprti atelje in spodbujanje delovanja galerijske mreže Slovenije, ki v kulturne programe in projekte povezuje večje število organizatorjev iz različnih krajev.

⁵⁸ Predlog Zakona o zagotavljanju sredstev za nekatere nujne programe Republike Slovenije v kulturi, 2018.

⁵⁹ V Sloveniji Ministrstvo za kulturo in Ministrstvo za zunanje zadeve sprejemata številne ukrepe za povečanje mednarodne prepoznavnosti slovenske kulture.

⁶⁰ V ta namen je bil ustanovljen Kulturni sklad, iz katerega se je leta 2018 sofinanciralo več kot 140 kulturnih projektov z različnih umetniških področij, kar je manj kot leto prej (Letno poročilo 2018, MZZ, 2018 in Letno poročilo 2017, MZZ, 2017).

⁶¹ Letno poročilo MZZ, 2018.

⁶² Poročilo o izvajanju Nacionalnega programa za kulturo 2014–2017 (MK), 2018.

(projekt Slovenija, častna gostja Frankfurtskega knjižnega sejma 2022, gostiteljstvo največjega mednarodnega zborovskega festivala v Evropi Europa Cantat 2021, Slovenija-Evropska gastronomska regija 2021) oziroma na katerih bo sodelovala (EXPO 2020).

Na področju knjige in splošnih knjižnic se nadaljujejo razmeroma neugodna gibanja, razvoj jezikovnih virov in tehnologij je prepočasen. Čeprav je bilo v zadnjih letih na področju knjige sprejetih več ukrepov (npr. zakon o enotni ceni knjige, vzpostavitev portala Knjige na trgu, sofinanciranje nastajanja e-knjig s strani države), so gibanja na področju knjige še vedno neugodna. Število založnikov se je v obdobju 2009–2017 precej zmanjšalo, prav tako število naslovov izdanih knjig in brošur. Zmanjšalo se je tudi število izdanih naslovov slovenskega leposlovja, ki lahko prispeva k razvoju nacionalne identitete. V zadnjih letih se je zmanjšala tudi včlanjenost prebivalcev v splošne knjižnice, člani pa si v povprečju izposodijo manj knjižničnega gradiva. Od statističnih regij je včlanjenost najvišja v goriški in najnižja v podravski regiji, izposoja pa je najvišja v savinjski in najnižja v obalno-kraški regiji. Na zmanjšanje izposoje po naši oceni vpliva tudi dostopnost gradiva preko spleta, ki jo omogoča digitalizacija⁶³, ki pa zaostaja za načrti⁶⁴. Po drugi strani pa splošne knjižnice organizirajo različne dogodke in prireditve (razstave, predavanja, izobraževanja ipd.). S tem prispevajo k dvigu splošne razgledanosti posameznika in njegovi socialni vključenosti ter so na lokalni ravni ponavadi osrednje kulturne ustanove. V zadnjih letih so organizirale tudi več dogodkov in prireditev z namenom spodbujanja bralne dejavnosti med prebivalci in izboljšanja bralne pismenosti. Razvoj besedilnih spretnosti in dostopnost slovenskega jezika omogočajo tudi jezikovni viri, tehnologije in digitalizacija, kjer pa je prisoten zaostanek⁶⁵. Primer dobre prakse je portal Fran⁶⁶, ki omogoča dostop do slovarskih informacij čim širšemu krogu uporabnikov, število iskanj pa se hitro povečuje. Na področju jezikovne opremljenosti se število odprtih dostopnih jezikovnih virov in orodij v nacionalnem repozitoriju CLARIN⁶⁷ povečuje, konec leta 2018 je znašalo 109 (cilj SRS 2030 je 153).

⁶³ Analiza financiranja kulture (MK), 2018.

⁶⁴ V digitalnih knjižnicah in bazah z odprtim dostopom, ki omogočajo brezplačen ogled in pretok gradiva brez registracije uporabnika (npr. Digitalna knjižnica Slovenije, Zgodovina Slovenije – Slstory, Evropska digitalna knjižnica Europeana, Open Culture) pri bralcu zmanjšujejo potrebo po (registrirani) izposoji iz knjižnice (Analiza financiranja kulture, 2017, str. 45).

⁶⁵ Predlog Zakona o zagotavljanju sredstev za nekatere nujne programe Republike Slovenije v kulturi, 2018.

⁶⁶ Portal Fran združuje slovarje, slovenistične jezikovne vire in portale, ki so nastali ali nastajajo na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, ter slovarje, ki so v okviru dela na tem inštitutu dobili digitalno obliko. Omogoča tudi iskanje po drugih izbranih slovenskih jezikovnih korpusih.

⁶⁷ CLARIN je raziskovalna infrastruktura, ki je organizirana kot medinstitucionalni konzorcij in zagotavlja gradnjo in delovanje poenotene računalniške platforme, ki raziskovalnim skupnostim nudi trajno hrambo in prosti dostop do jezikovnih virov, aplikacij in naprednih orodij za računalniško obdelavo slovenščine in drugih jezikov.

3 Vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba

Socialna vključenost, participacija v družbenem življenju in participacija podpovprečno zastopanih skupin (mladi, starejši, nizko izobraženi) na trgu dela se v zadnjih letih povečujejo, kar kaže na razvoj v smeri vključujoče družbe. Na to kažejo tudi različni kazalniki enakosti spolov, ki Slovenijo uvrščajo med najboljše države v EU. Pomemben pokazatelj vključujoče družbe je tudi dohodkovna neenakost, ki je v Sloveniji najnižja med vsemi državami EU in podobna kot pred krizo. Na znižanje neenakosti je v zadnjih letih vplivalo predvsem povečanje dohodkov iz nižjih dohodkovnih razredov. Izziv kljub temu ostaja zmanjšanje tveganja revščine med starejšimi od 65 let, še posebej med ženskami. Na področju zdravja ob izboljšanju nekaterih kazalnikov izziv predstavlja podaljšanje števila zdravih let življenja, kjer Slovenija močno zaostaja za drugimi državami. Ob relativno dobri finančni dostopnosti do zdravstvenih storitev z vidika zasnove sistema (nizek delež izdatkov iz žepa glede na druge države), izziv predstavlja izboljšanje dostopnosti z vidika čakalnih dob. Demografska gibanja z zmanjševanjem potencialne ponudbe delovne sile vplivajo na gibanja na trgu dela in zahtevajo prilagoditev financiranja sistemov socialne zaščite. Slovenija namreč sodi med države, kjer bi se brez ustrezne prilagoditve teh sistemov javnofinančni izdatki povezani s staranjem prebivalstva v naslednjih desetletjih močno povečali. To bi vodilo do težav pri zagotavljanju javnih storitev z negativnimi posledicami na blaginjo prebivalstva. Poleg prilagoditve pokojninskega in zdravstvenega sistema izziv predstavlja tudi vzpostavitev sistema dolgotrajne oskrbe, kjer se potrebe hitro povečujejo.

3.1 Dostojno življenje za vse

Dostojno življenje za vse (razvojni cilj 3): Dostojno življenje za vse generacije temelji na ustvarjanju razmer, v katerih bodo vsi ljudje lahko dostojno, enakopravno in odgovorno uresničili svoje danosti z aktivnostmi na različnih področjih. Glavne usmeritve SRS za doseganje tega cilja so usmerjene k: (i) zagotavljanju primerne ravni dohodka za dostojno življenje in ohranjanje nizke dohodkovne in premoženjske neenakosti, (ii) oblikovanju vzdržnih sistemov socialne zaščite, varstvu ter zaščiti otrok, (iii) kakovosti bivalnega okolja, (iv) krepitvi sodelovanja, solidarnosti in prostovoljstva in (v) odpravljanju vseh oblik diskriminacije. Dostojno življenje je povezano z vključujočo in zdravo družbo, ki je prikazana v razvojnem cilju 1.

Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 3:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Stopnja tveganja socialne izključenosti, v %	17,1 (2017)	22,5 (2017)	< 16
Neenakost porazdelitve dohodka, razmerje kvintilnih razredov (80/20)	3,4 (2017)	5,1 (2017)	< 3,5
Izkušnje diskriminacije, v %	10 (2017)	16 (2017)	< 10

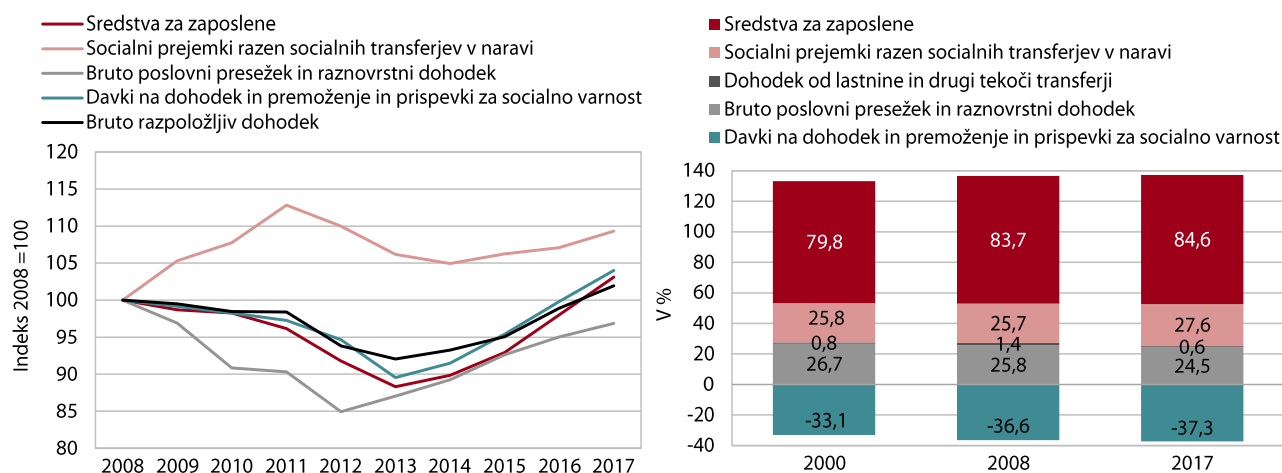
Po zmanjšanju v krizi bruto razpoložljivi dohodek gospodinjstev⁶⁸ v zadnjih letih postopoma narašča. Na njegovo znižanje v obdobju krize je najbolj vplivalo poslabšanje razmer na trgu dela (zmanjšanje zaposlenosti), izpad dohodkov gospodinjstev pa je država blažila s socialnimi prejemki v denarju in v naravi. Varčevalni ukrepi⁶⁹ so v letih 2012 in 2013 dohodke gospodinjstev ponovno precej znižali. Prav tako je v letu 2012 začela veljati nova socialna zakonodaja, ki je spremenila pogoje za pridobivanje socialnih pravic z namenom povečati ciljanost prejemnikov socialnih pomoči. Z oživitvijo gospodarske aktivnosti in postopnim sproščanjem varčevalnih ukrepov pa se dohodki gospodinjstev po letu 2014 povečujejo⁷⁰. Bruto prilagojeni razpoložljivi dohodek na prebivalca v standardih kupne moči (SKM) je leta 2017 znašal 78,9 % povprečja EU, kar je 5 o. t. manj kot leta 2008⁷¹.

⁶⁸ Bruto razpoložljivi dohodek gospodinjstev zajema bruto prihodke gospodinjstev iz zaposlitev, socialnih prejemkov v denarju, poslovnih presežkov in raznovrstnih dohodkov in lastnine, zmanjšane za prispevke in davke. Bruto prilagojeni razpoložljivi dohodek obsega še socialne transferje v naravi, to so storitve, ki jih država prebivalstvu zagotavlja brezplačno ali po neekonomskih cenah (izobraževalne, zdravstvene, stanovanjske, kulturne, športne ipd.).

⁶⁹ Sprejem Zakona o uravnoteženju javnih financ sredi leta 2012.

⁷⁰ Leta 2017 je bruto prilagojeni razpoložljivi dohodek gospodinjstev in NPISG predstavljal 68,9 % BDP (leta 2008 70,4 %).

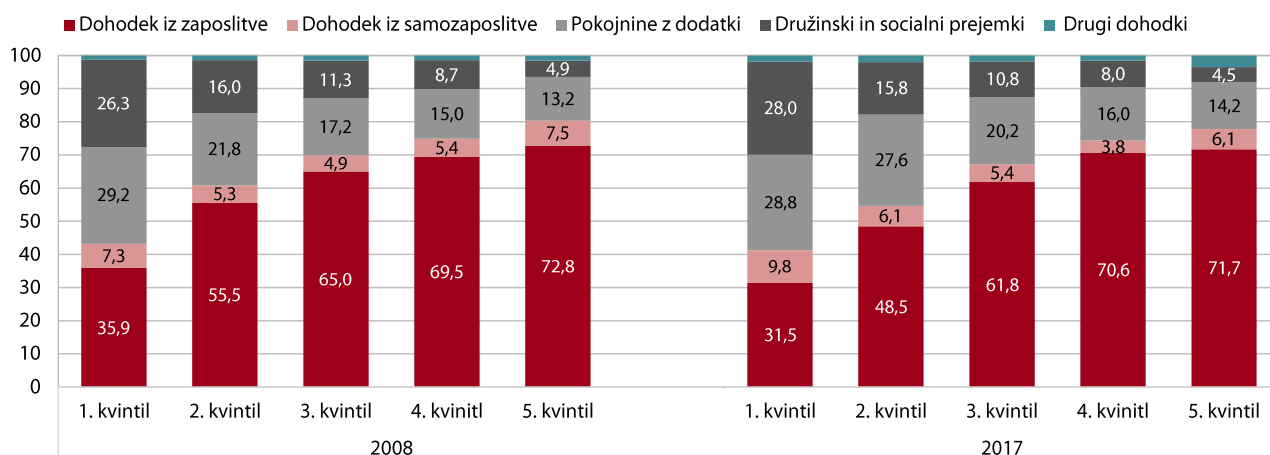
⁷¹ Zaostanek za letom 2008 je podoben kot pri gospodarski razvitosti, merjeni z BDP na prebivalca v SKM.

Slika 20: Realna rast glavnih komponent bruto razpoložljivega dohodka (levo) in njegova struktura (desno)

Vir: SURS, Nacionalni računi; preračuni UMAR.

Razpoložljivi dohodek gospodinjev je vedno bolj odvisen od delovne aktivnosti prebivalstva. To se kaže v hitrem naraščanju deleža sredstev za zaposlene v razpoložljivem dohodku po letu 2014. Struktura razpoložljivega dohodka gospodinjev kaže, da imajo slovenska gospodinjstva v primerjavi s povprečjem EU precej manj prihodkov iz lastnine (dohodkov od obresti, dividend in najemnin od stanovanj)⁷², posledično pa je večji delež dohodkov od dela. Delež socialnih prejemkov, ki se ne razlikuje bistveno od povprečja EU, je višji kot leta 2008, kar izhaja predvsem iz povečanih prejemkov za starost, zaradi povečanja števila upravičencev. Skladno z rastjo deleža sredstev za zaposlene raste tudi delež davkov in prispevkov, ki pa se nahaja na ravni EU.

Dohodkovna neenakost je bila leta 2017 najnižja v EU, k čemur je v zadnjih letih prispevalo hitrejše povečevanje dohodkov nižjih dohodkovnih razredov. Na nizke dohodkovne neenakosti v Sloveniji močno vpliva obdavčitev dohodkov gospodinjev, ki je močno progresivna⁷³. Dohodkovna neenakost se je v obdobju 2012–2015 sicer nekoliko povečala, v zadnjih letih pa se spet zmanjšuje in se je leta 2017 spustila na raven pred krizo (gl. kazalnik 3.1). Kriza in varčevalni ukrepi so najbolj znižali dohodke gospodinjstvom iz prvega in drugega kvintilnega razreda porazdelitve, z oživitvijo gospodarske aktivnosti pa so dohodki teh dveh skupin gospodinjev rasli nekoliko hitreje kot v drugih. Na slednje je vplivalo hitrejše zaposlovanje nizko izobraženih po krizi, dvig minimalne plače leta 2010 ter postopno sproščanje varčevalnih ukrepov na področju socialnih in družinskih prejemkov po letu 2014. V krizi najmanj prizadetim gospodinjstvom iz petega kvintilnega razreda pa so v zadnjih letih dohodki najmanj porasli.

Slika 21: Struktura ekvivalentnega⁷⁴ razpoložljivega dohodka na člana gospodinjstva po vrstah dohodka, Slovenija

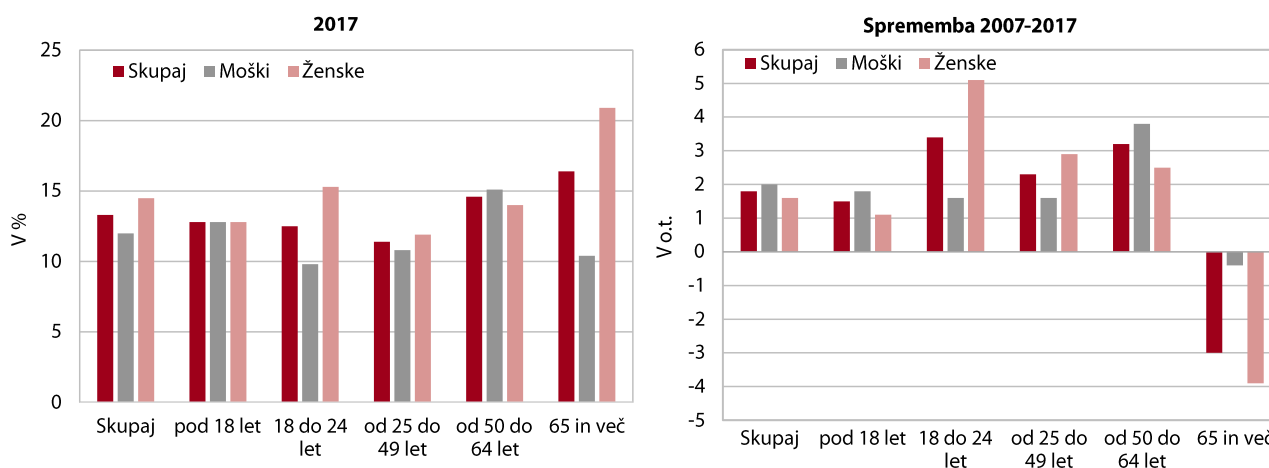
Vir: SURS, Porazdelitev dohodka, Anketa SILC.

⁷² V Sloveniji se gibljejo le okoli 2 % bruto razpoložljivega dohodka, v EU pa zavzemajo okoli 12 %.⁷³ Po oceni SURS davki v petem kvintilnem razredu 2,5-krat presegajo povprečje za gospodinjstva (Vajda, J., 2018).⁷⁴ Ekvivalentni razpoložljivi dohodek izračunava število ekvivalentnih odraslih po OECD-jevi lestvici, ki nosilcu gospodinjstva pripise vrednost 1, vsakemu naslednjemu družinskemu članu, staremu 14 let in več, 0,5, otrokom do 14. leta starosti pa vrednost 0,3.

Po ocenah OECD⁷⁵ je premoženjska neenakost v Sloveniji nižja kot v povprečju OECD, vendar precej višja od dohodkovne. Premoženjsko neenakost v Sloveniji določata vrednost in porazdelitev osnovnih in finančnih sredstev, slednjih pa imajo slovenska gospodinjstva, kljub visoki stopnji varčevanja, malo. Prvi in drugi kvintilni razred gospodinjstev se praviloma zadolžujeta, od tretjega razreda pa varčevanje postopno narašča. Leta 2015 je najbogatejša petina gospodinjstev privarčevala tretjino razpoložljivega dohodka⁷⁶. Kazalnik dohodkovne in premoženjske revščine, ki povezuje dohodke in finančno premoženje gospodinjstev, kaže, da je Slovenija na ravni držav OECD, kazalnik ekonomske ranljivosti, ki upošteva le finančno premoženje, pa jo uvršča med države z ekonomsko bolj ranljivim prebivalstvom (ranljivih naj bi bilo 40 % posameznikov)⁷⁷.

Stopnja tveganja socialne izključenosti se v zadnjih letih znižuje in je bila leta 2017 s 17,1 % na ravni pred krizo. Vsa leta je nižja kot v povprečju v EU. Izmed njenih treh komponent ((i) osebe, ki živijo pod pragom tveganja revščine, (ii) osebe, ki so težko materialno prikrajšane in (iii) osebe, ki živijo v gospodinjstvih z nizko delovno aktivnostjo) je bila leta 2017 za 1,8 o. t. višja kot leta 2007 samo stopnja tveganja revščine (gl. kazalnik 3.3). V primerjavi z letom 2007 je bila stopnja tveganja revščine precej višja v starostnih razredih 18-24 let in 50-64 let. Po drugi strani pa so starejši od 65 let edina starostna skupina, kjer je stopnja tveganja revščine leta 2017 nižja kot pred krizo, kar je povezano z dejstvom, da je bila pokojnina (glavni vir dohodka starejših) v krizi najbolj »stabilna« oblika dohodka. Ne glede na to pa še vedno ostaja najvišje tveganje revščine za ženske starejše od 65 let, ki pogosto živijo v enočlanskem gospodinjstvu. Na visoko tveganje revščine starejših žensk vpliva tudi dejstvo, da imajo ženske v mlajših starostnih skupinah višje tveganje kot moški. Slednje je povezano s tem, da so ženske bolj pogosto kot moški zaposlene v nižje plačanih poklicih in dejavnostih ter imajo zaposlitve s krajšim delovnim časom.

Slika 22: Stopnje tveganja revščine po starostnih skupinah in spolu v letu 2017 (levo) in spremembe stopnje tveganja revščine v obdobju 2017–2007 (desno)

Vir: Eurostat portal page – Population and social conditions, 2019.

Socialni transferji v naravi prispevajo k dobri dostopnosti do izobraževanja, zdravja in drugih storitev, v višjih dohodkovnih razredih pa dostopnost izboljšujejo tudi izdatki iz žepa. Socialni transferji v naravi predstavljajo okoli 15 % razpoložljivega dohodka in znižujejo dohodkovne neenakosti za četrtno⁷⁸. Predvsem v petem kvintilnem razredu gospodinjstev so se v obdobju 2012–2015 (zadnji podatki) izrazito povečali izdatki za zdravje in izobrazbo, najbolj pa izdatki za rekreacijo in kulturo, ki jih gospodinjstva plačujejo iz žepa. Dolgoročne projekcije izdatkov povezanih s staranjem prebivalstva kažejo, da se bodo v prihodnje javni izdatki povečevali tudi za storitve v naravi na področju zdravstva, dolgotrajne oskrbe in izobraževanja (gl. Okvir 3).

Dohodkovni položaj posameznika vpliva na njegovo vključenost v izobraževanje in učne dosežke v celotnem življenju. Vključenost otrok v predšolsko varstvo in vzgojo, ki lahko spodbudno vpliva na učne dosežke v šoli, je najnižja v najnižem dohodkovnem razredu. Učenci in dijaki iz družin z nižjim socio-ekonomskim položajem dosegajo v šoli slabše rezultate (pri branju, matematiki in naravoslovju) in imajo manjše možnosti za karierni razvoj⁷⁹.

⁷⁵ Premoženjska neenakost v Sloveniji je krepko pod povprečjem OECD, povprečju se močno približa po deležu premoženja 5 % najbogatejših, pri 1 % najbogatejših pa povprečje OECD celo preseže (Opportunities for All, 2018).

⁷⁶ Vajda, 2018. Merjenje ekonomsko-socialne neenakosti gospodinjstev v nacionalnih računih.

⁷⁷ Dohodkovna in premoženjska revščina gospodinjstev sestoji iz ocene, ki upošteva nižji ekvivalentni dohodek od 50 % mediane in manj kot 25 % ekvivalentnih tekočih finančnih sredstev za trimesečno obdobje. Ekonomsko ranljiva so tista gospodinjstva, ki niso dohodkovno revna, vendar imajo premalo razpoložljivih finančnih sredstev za pokritje izpada dohodkov za trimesečno obdobje (For Good Measure: Advancing Research on Well-being Metrics Beyond GDP, 2018).

⁷⁸ Vajda, 2018.

⁷⁹ Po podatkih raziskave OECD (2015), PISA.

Delež študentov iz družin s slabim finančnim položajem pa je v mednarodni primerjavi visok⁸⁰, kar je po naši oceni povezano z veliko dostopnostjo terciarnega izobraževanja. Vendar pa socio-ekonomski položaj vpliva na izbiro študijskega programa. Posamezniki, ki nimajo visokošolsko izobraženih staršev, se pogosteje odločajo za neuniverzitetni študij. Dohodkovni položaj vpliva tudi na vključenost odraslih v izobraževanje, ki je najnižja pri nizko izobraženih, ki imajo v povprečju nizke dohodke.

Kulturna in telesna aktivnost posameznika je precej povezana z njegovim dohodkovnim položajem. Osebe z najnižimi dohodki se najredkeje udeležujejo prostočasnih dejavnosti. Nizek je tudi delež oseb z nizkimi dohodki⁸¹, ki se ukvarjajo s športom ali z drugo fizično dejavnostjo, ki vpliva na splošno počutje in zdravstveno stanje posameznika. Na manjšo udeležbo vpliva slabša finančna dostopnost teh dejavnosti, saj je previsoka cena pri osebah z nizkimi dohodki pogost razlog za neudeležbo. Podobno je z udeležbo v kulturnih dejavnostih, približno tretjina prebivalcev Slovenije kot eno od ovir pri udeležbi navaja previsoko ceno⁸².

Finančna dostopnost do zdravstvenih storitev je relativno dobra z vidika sistema, problem pa ostajajo čakalne dobe. Neposredni izdatki iz žepa za zdravstvo so nizki⁸³, kar je povezano s široko košarico pravic iz javnih sredstev in z visoko vključenostjo v dopolnilna zdravstvena zavarovanja (95 %). Delež izdatkov za dopolnilno zdravstveno zavarovanje se je v celotni potrošnji gospodinjstev v obdobju 2005–2015 povečal od 2,8 % na 3,3 %, vendar se je v letu 2012 močno znižal delež za najrevnejša gospodinjstva in povečal delež za bolj premožne, kar kaže na zmanjšanje regresivnosti tega vira financiranja zdravstva⁸⁴. Dobro finančno dostopnost zdravstva v Sloveniji dodatno potrjuje kazalnik nezadovoljenih potreb po zdravljenju zaradi finančnih razlogov, ki je za vse dohodkovne skupine v Sloveniji najnižji med državami EU. Hkrati pa nezadovoljene potrebe zaradi čakalnih dob presegajo povprečje EU⁸⁵. V letu 2017 je vlada sprejela poseben program njihovega skrajševanja, ki se še izvaja.

Zagotavljanje storitev dolgotrajne oskrbe je izziv, ki zahteva sistemsko ureditev. Po vključenosti celotne populacije v dolgotrajno oskrbo je Slovenija približno na povprečju OECD⁸⁶, povečuje pa se zaostanek po vključenosti populacije nad 65 let (SI: 11,6 %; OECD 18: 13,0 %). Najmanj razvito je področje oskrbe na domu, kjer imamo tudi največji zaostanek po deležu vključenih⁸⁷. Neustrezno urejena dolgotrajna oskrba povečuje breme družin in pritiske na koriščenje zdravstvenih storitev ter kaže na potrebo po čimprejšnji sistemski ureditvi tega področja. V letu 2018 se je začelo izvajati pilotno testiranje rešitev, ki jih je za ureditev dolgotrajne oskrbe predvidel predlog novega Zakona o dolgotrajni oskrbi in zavarovanju za dolgotrajno oskrbo.

Kakovost stanovanj, ki je pomemben dejavnik dostojnega življenja, se izboljšuje od leta 2011, vendar je stopnja stanovanjske prikajšanosti med najvišjimi v EU. V letu 2017 je znašala 22,3 %, kar je precej več kot v povprečju EU (gl. kazalnik 3.6). Ob rasti razpoložljivega dohodka pa se zmanjšuje stopnja preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški⁸⁸. Slovenija sicer sodi med države z najmanjšo stopnjo preobremenjenosti s stanovanjskimi stroški, na kar pomembno vpliva tudi visok delež lastniških stanovanj.

Na dostojno življenje vpliva tudi izpostavljenost različnim oblikam diskriminacije, ki je v Sloveniji relativno nizka. Diskriminacija predstavlja kršenje pravice do enakega obravnavanja na družbenih področjih (npr. zaposlovanje, izobraževanje, dostop do dobrin ipd). določeni osebi ali skupini zaradi njihovih družbenih ali osebnih okoliščin (npr. narodnostna pripadnost, rasa, spol, spolna usmerjenost, vera, starost, invalidnost, izobrazba). Dolgotrajna izpostavljenost različnim oblikam diskriminacije ima negativne učinke na diskriminirano osebo ali skupino, saj lahko vodi do socialne izključenosti, in ima negativne učinke tudi na ekonomskem področju⁸⁹, zato je pomembno nadaljnje prizadevanje za odpravljanje vseh oblik diskriminacije. Delež ljudi, ki je doživel eno izmed oblik diskriminacije ali nadlegovanja, se je v Sloveniji v obdobju 2008–2017 znižal in je nižji kot v drugih državah. Zmanjšanje starostne diskriminacije starejših od 55 let v zadnjih letih je spodbudno z vidika staranja prebivalstva in nujnosti podaljševanja delovne dobe. Najpogostejša je bila diskriminacija zaradi spola, izkušnje z njo pa so imele predvsem ženske. Nasilje nad ženskami, ki je skrajna oblika diskriminacije, je po podatkih vseevropske raziskave o

⁸⁰ Po izsledkih raziskave Eurostudent VI 2016–2018 (2018).

⁸¹ Leta 2017 so se osebe, ki večino časa s težavami plačujejo račune, najredkeje od vseh skupin ukvarjale s športom, Slovenija pa se po tem deležu uvršča v zgornjo tretjino držav EU (Sport and physical activity, Special Eurobarometer, 2018).

⁸² Po podatkih Cultural heritage, Special Eurobarometer Report 466 (2017).

⁸³ V letu 2016 so znašali 12,6 % vseh izdatkov za zdravstvo (v EU 21 %).

⁸⁴ Zver et al., 2019.

⁸⁵ Slednje pokažejo vse tri ankete, s katerimi se v Sloveniji in EU spremljajo nezadovoljene potrebe po zdravljenju – EU SILC, EHIS in SHARE. Po anketi EHIS je bilo v letu 2014 v celotni populaciji zaradi čakalnih dob kar 19,6 % nezadovoljenih potreb, kar je približno ustrezalo tudi razpoložljivim podatkom o številu vseh čakajočih.

⁸⁶ Leta 2015 je v Sloveniji znašal 3,0 % (OECD: 2,5 %).

⁸⁷ Delež prejemnikov oskrbe na domu v starosti 65 let ali več je v letu 2015 znašal 58,8 %, v povprečju OECD pa 66,8 % (Health at a glance, 2017).

⁸⁸ To je odstotek oseb, ki živijo v gospodinjstvih, v katerih so stanovanjski stroški višji od 40 % celotnega razpoložljivega dohodka gospodinjstva. V letu 2017 je stopnja v EU znašala 10,2 %, v Sloveniji pa 5,2 %

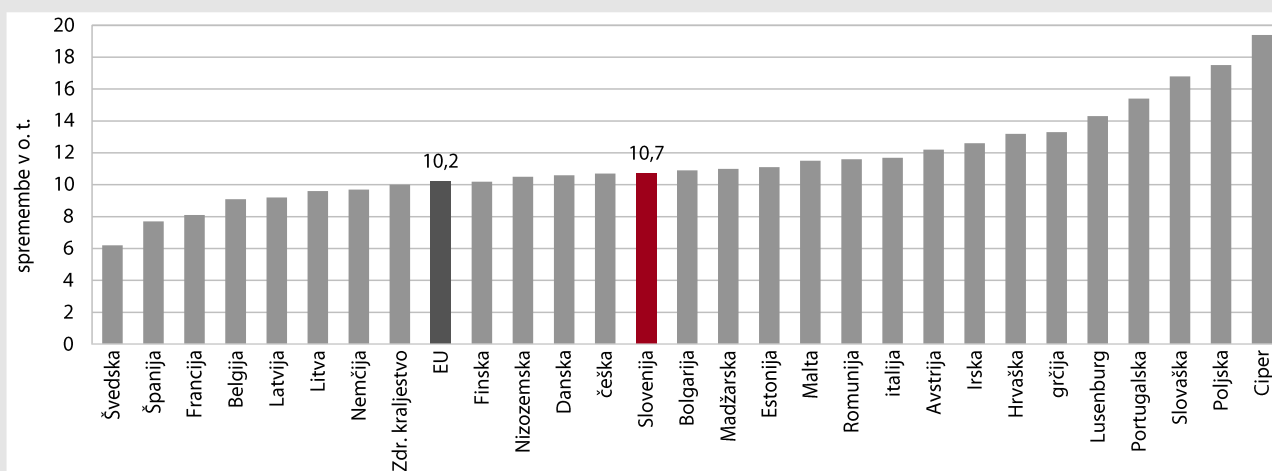
⁸⁹ Kogovšek in Petković (2007).

nasilju nad ženskami, pod povprečjem EU.⁹⁰ V obdobju 2010–2018 se je število žrtev kaznivih dejanj ženskega spola zmanjšalo, a se po letu 2016 ponovno povečuje⁹¹.

Okvir 3: Demografska gibanja in projekcije izdatkov povezanih s staranjem

Slovenija se sooča z demografskimi spremembami, ki zahtevajo prilagajanje celotne družbe. Pričakovano trajanje življenja se povišuje, število rojstev stagnira, število neto priselitev pa je razmeroma majhno. Zmanjšuje se število prebivalstva v starostni skupini 20-64 let, ki spadajo v najbolj aktivno skupino prebivalstva, hkrati pa se povečuje število starejših od 65 let. Demografske spremembe tako zmanjšujejo ponudbo delovne sile, kar že vpliva na gibanja na trgu dela (več v poglavju 3.3). V prihodnjih letih se bo intenzivnost teh sprememb še okrepila. Leta 2030 bodo starejši od 65 let predstavljali že skoraj 25 % prebivalcev, oziroma 6,8 % starejši od 80 let. Močno se bo povečal tudi koeficient starostne odvisnosti prebivalstva, ki kaže, da bo leta 2030 od 100 prebivalcev v starosti 20–64 let odvisnih okoli 80 otrok, mladih in starejših. Spremenjena starostna struktura zahteva spremembe in prilagajanje na številnih področjih.

Slika 23: Projekcija spremembe deleža starejših od 65 let v državah EU v obdobju 2015–2080

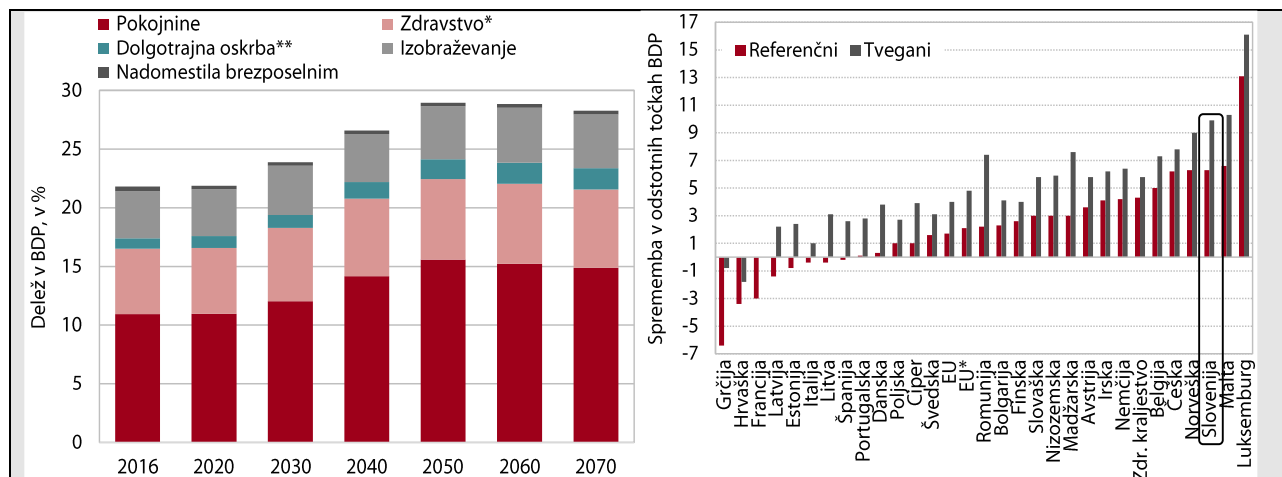
Vir: Eurostat portal page – population and social conditions, 2019.

Slovenija po hitrosti staranja prebivalstva ne odstopa bistveno od povprečja EU, zaradi neprilagojenosti sistemov socialne zaščite demografskim spremembam pa sodi med države s pričakovanim zelo visokim povečanjem izdatkov povezanih s staranjem prebivalstva. Po povečanju deleža starejših od 65 let se uvršča le nekoliko nad povprečje EU. Kljub temu pa naj bi se izdatki povezani s staranjem po projekcijah do leta 2060 povečali za 6,9 o. t. BDP in do leta 2070 za 6,0 o. t. BDP, kar je eno višjih povišanj med državami EU. Ob predpostavki nespremenjenih politik bo v Sloveniji že samo učinek staranja na javnofinančne izdatke zelo močan in bistveno večji kot v povprečju v EU (referenčni scenarij). Še večji pritisk na dolgoročno vzdržnost javnih financ bi pomenila potencialno še višja rast javnih izdatkov za zdravstvo in dolgotrajno oskrbo ob dodatnem upoštevanju različnih ne-demografskih dejavnikov (tvegani scenarij). Slovenija najbolj izstopa po povečanju izdatkov za pokojnine, povprečje EU pa presega tudi po rasti izdatkov za zdravstvo, izobraževanje in brezposelnost. Odlaganje sprejema pokojninske reforme, ki bi zagotovila večjo javnofinančno vzdržnost sistema, zgolj povečuje pritisk na povečanje javnofinančnih izdatkov. Čeprav se transfer iz državnega proračuna v blagajno ZPIZ v zadnjih letih zaradi naraščanja zaposlenosti zmanjšuje, je leta 2018 še vedno presegal 1 mrd. EUR.

Slika 24: Projekcije javnih izdatkov povezanih s staranjem, Slovenija (levo) in primerjava z državami EU (desno), 2016–2070

⁹⁰ Fizično in/ali spolno nasilje je v Sloveniji doživelo 22 % žensk (EU: 33 %). Raziskava je pokazala tudi, da je stopnja prijavljanja nasilja policiji in drugim institucijam nizka, kot glavni razlog za neprijavo nasilja so anketiranke navedle, da se z nasiljem in njegovimi posledicami ukvarjajo same ali s pomočjo prijateljev in družine (nasilje se obravnava kot zasebna zadeva).

⁹¹ Vir: Policija. (2019). Število žrtev ženskega spola kaznivih dejanj nasilje v družini, telesne poškodbe, spolno nasilje ter zanemarjanje mladoletne osebe in surovo ravnanje se je v obdobju 2010–2018 zmanjšalo, povečalo pa se je število umorov. Leta 2018 se je v primerjavi z letom 2016 število žrtev povečalo pri vseh naštetih kaznivih dejanjih.

Vir: The 2018 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU Member States (EK), 2018; Country Fiche on Pension Projections for Slovenia (MF), 2017. Opombe: *Javni izdatki za zdravstvo po metodologiji SHA, vendar brez izdatkov za dolgotrajno zdravstveno oskrbo in vključno z izdatki za investicije po metodologiji COFOG. ** Celotni javni izdatki za dolgotrajno oskrbo po metodologiji SHA (brez izdatkov za invalidnine, ki so bile vključene v prejšnjih projekcijah AWG). EU – tehtano povprečje; EU* – aritmetično povprečje.

Za soočanje z izzivi demografskih sprememb je bila sprejeta Strategija dolgožive družbe⁹². Strategija dolgožive družbe temelji na vseživljenjskem pristopu, saj je za kakovostno življenje v starosti potreben celovit in aktiven pristop v celotnem življenjskem obdobju, in na konceptu aktivnega staranja, ki poudarja aktivnost in ustvarjalnost v vseh življenjskih obdobjih, skrb za zdravje ter medgeneracijsko sodelovanje in solidarnost. Strategija oblikuje celovit okvir za usmeritve, ki nakazujejo smer potrebnih prilagoditev in sprememb v štirih stebrih: (i) zaposlenost/delovna aktivnost (prilagoditve na trgu dela, vključno z izobraževanjem in usposabljanjem, spodbujanje priseljevanja tuje delovne sile); (ii) samostojno, zdravo in varno življenje vseh generacij (sistemi socialne zaščite, dostopnost do zdravstvenih storitev in dolgotrajne oskrbe, skrb za zdravje, zmanjševanje neenakosti v zdravju); (iii) vključenost v družbo (medgeneracijsko sodelovanje, prostovoljstvo, uporaba IKT za komunikacijo, preprečevanje diskriminacije in nasilja v družbi, politično udejstvovanje); (iv) oblikovanje okolja za aktivnost v celotnem življenjskem obdobju (prilagoditve v gospodarstvu, prilagoditve bivalnih razmer ter prometne ureditve s podporo IKT in tehnoloških rešitev).

3.2 Zdravo in aktivno življenje

Zdravo in aktivno življenje (razvojni cilj 1): Vsebina cilja je kakovostno življenje vseh generacij s spodbujanjem zdravega in aktivnega življenja. Za doseganje cilja bo treba okrepiti zavedanje o pomenu zdravega življenjskega sloga in duševnega zdravja, preprečevati tvegano vedenje, krepiti preventivo, zmanjšati tveganja za zdravje iz onesnaženosti okolja in podnebnih sprememb ter spodbujati trajnostno potrošnjo, medgeneracijsko povezanost in enakost med spoloma. Ob demografskih spremembah bo izziv ohranjanje vzdržnih sistemov socialne zaščite, ki bodo zagotavljali primerne pokojnine in visoko dostopnost do zdravstva in dolgotrajne oskrbe ter prispevali k zmanjševanju neenakosti v zdravju. Za uresničitev cilja je pomembno tudi ustvarjanje razmer za dostojno življenje vseh generacij, kar obravnava razvojni cilj 3.

Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 1:

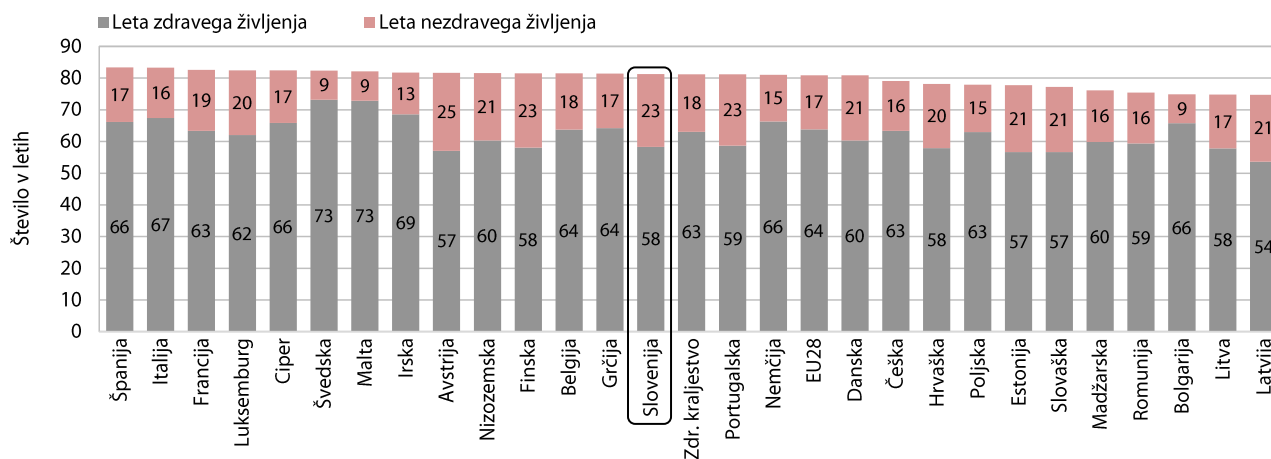
	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Leta pričakovanega zdravega življenja ob rojstvu, število let	Moški: 58,7 75,0 % PTŽ (2016)	63,5 81,2 % PTŽ (2016)	Moški: 64,5 80 % PTŽ
	Ženske: 57,9 68,7 % PTŽ (2016)	64,2 76,8 % PTŽ (2016)	Ženske: 64,5 75 % PTŽ
Indeks enakosti spolov, indeks	68,4 (2015)	66,2 (2015)	> 75

⁹² Strategija dolgožive družbe, 2017.

Zdravstveno stanje prebivalstva, se je v zadnjih letih izboljšalo, vendar je Slovenija po številu zdravih let življenja v letih 2015 in 2016 povečala zaostanek za povprečjem EU. Izboljševanje osnovnih kazalnikov zdravja je značilno za vse države EU, povezano je z napredkom medicine in izboljševanjem kakovosti v zdravstvu ter z vrsto drugih dejavnikov, kot so rast dohodka, dvig izobrazbene ravni in informiranosti. Pričakovano trajanje življenja se je v Sloveniji v zadnjih desetih letih podaljšalo bolj kot v povprečju EU (gl. kazalnik 3.9), po deležu življenja, ki ga preživimo zdravi, pa se je zaostanek nekaj let zmanjševal, leta 2015 pa začel ponovno naraščati, predvsem zaradi hitrejšega napredka v drugih državah EU (gl. kazalnik 3.10). Podobno velja za samoocene zdravja in oviranosti⁹³, tudi te so v Sloveniji precej slabše od povprečja v EU, zaostanek pa se je v zadnjih letih ponovno povečal. Po kazalniku preprečenih smrti, ki kaže na učinkovitost zdravstvenega sistema, se Slovenija uvršča okoli povprečja EU (gl. kazalnik 3.11), še vedno pa ima višjo stopnjo prezgodnje umrljivosti⁹⁴, kar je povezano z razširjenostjo nezdravega življenjskega sloga⁹⁵. S hitrim podaljševanjem pričakovanega trajanja življenja in še vedno precejšnjo razširjenostjo za zdravje tveganega vedenja, je v Sloveniji povezana tudi visoka obolevnost in umrljivost zaradi raka⁹⁶.

Neenakosti v zdravju so se v zadnjih desetih letih nekoliko zmanjšale. Vrzel med visoko in nizko izobraženimi v pričakovanem trajanju življenja (PTŽ) se je v Sloveniji zmanjšala, in sicer bolj pri moških, kjer se je povečalo življenjsko pričakovanje zlasti nizko izobraženim. Slovenija se je v letu 2016 glede na izobrazbeno vrzel v pričakovanem trajanju življenja uvrstila pod povprečje 21-ih držav EU (gl. kazalnik 3.9). Tudi v pričakovanih letih zdravega življenja se je razlika med visoko in nižje izobraženimi v obdobju 2005–2014 zmanjšala, pri obeh spolih kot posledica povečanja števila pričakovanih zdravih let nizko izobraženih in zmanjšanja pri visoko izobraženih⁹⁷. Nadaljnje zmanjševanje neenakosti v zdravju zahteva usklajeno medsektorsko delovanje, usmerjeno zlasti v spodbujanje bolj zdravega načina življenja socialno šibkejših in najranljivejših skupin⁹⁸. Izboljšanje na področju neenakosti v zdravju bi pomembno prispevalo tudi k zmanjšanju pritiskov na rast izdatkov za zdravstvo in k zmanjšanju bolniških odsotnosti, ki so pri nas nad povprečjem EU (gl. kazalnik 3.21).

Slika 25: Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu, 2016

Vir: Eurostat: Opomba: Kazalnik leta pričakovanega zdravega življenja meri število let, za katera lahko oseba določene starosti pričakuje, da jih bo preživela brez oviranosti pri opravljanju vsakodnevnih aktivnosti. Ocena obolevnosti/oviranosti temelji na anketi EU-SILC, ki meri samooceno oviranosti zaradi zdravstvenih težav, ki trajajo vsaj 6 mesecev in vplivajo na vsakodnevne aktivnosti.

Nekatere oblike nezdravega načina življenja so se v zadnjih letih zmanjšale, vendar so ob tem začela naraščati nekatera druga tveganja za zdravje. Po zadnjih podatkih se je Slovenija uvrstila med štiri države, ki jim

⁹³ Delež populacije, ki ocenjuje, da je zaradi zdravstvenih težav, ki trajajo vsaj 6 mesecev zelo ali zmerno ovirana pri opravljanju vsakodnevnih aktivnosti, se je v obdobju 2010–2014 znižal od 35,6 % na 29,9 %, v letu 2015 pa ponovno povečal na 31,5 % (EU v 2015: 25,3 %). Ta podatek vstopa tudi v izračun kazalnika pričakovanih zdravih let življenja.

⁹⁴ Stopnja prezgodnje umrljivosti je kazalnik, s katerim prikazujemo umrljivost pred 65. letom starosti, ki je pogosto povezana z nezdravim in tveganim življenjskim slogom – smrt zaradi nezdgod, posebno prometnih, zaradi kajenja in alkohola. Zmanjšujejo jo lahko tudi preventivni ukrepi (zgodnje odkrivanje dejavnikov tveganja, presejalni testi za raka).

⁹⁵ OECD Health at a glance: Europe 2018, 2018.

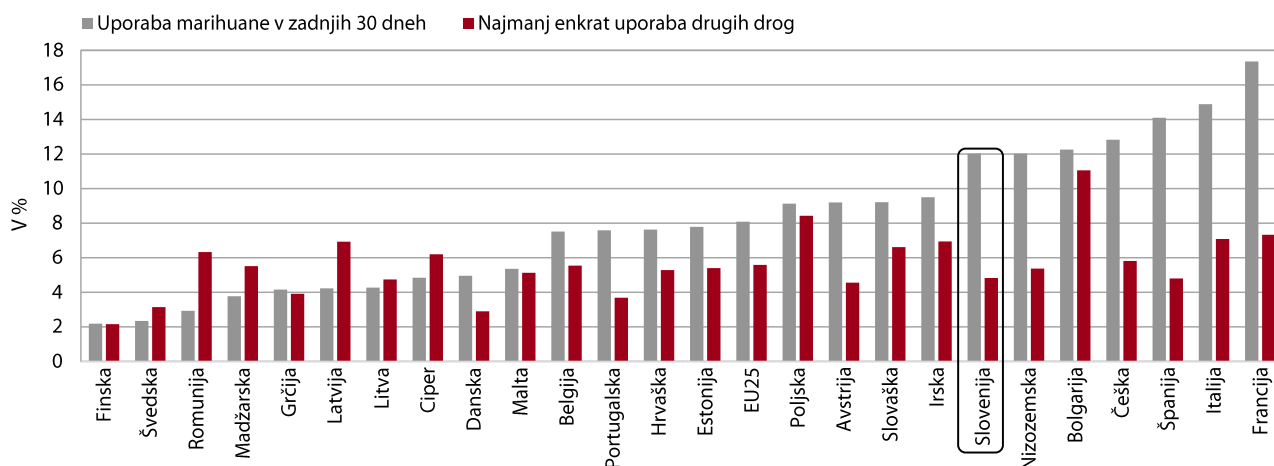
⁹⁶ Slovenija je po stopnji obolevnosti za različnimi vrstami raka na 8. mestu med državami EU, skoraj v vrh pa se uvršča po umrljivosti zaradi raka.

⁹⁷ Kofol Bric, T., Zaletel, M., 2018.

⁹⁸ Predvsem nižje izobražene prebivalce je treba dodatno ozaveščati o bolj zdravem načinu življenja in možnostih, da sami prispevajo k boljšemu zdravju in dočakajo zdravo starost.

je uspelo najbolj zmanjšati debelost pri otrocih⁹⁹, kar je sicer eden glavnih dejavnikov tveganja za debelost v odraslosti. Še vedno pa se povečuje debelost pri odraslih, po kateri Slovenija ostaja skoraj v vrhu držav EU in z visoko neenakostjo glede na izobrazbo (gl. kazalnik 3.12). S tem je povezana tudi visoka prevalenca sladkorne bolezni¹⁰⁰. Spodbudno je, da se je delež kadičev med mladimi v Sloveniji znižal bolj kot v povprečju EU; tako med odraslimi kot med mladimi je bil v letu 2016 že nekoliko pod povprečjem EU¹⁰¹. Uspešne so bile tudi politike za zmanjševanje porabe alkohola, delež se je med odraslimi in med mladimi pomembno znižal; Slovenija v letu 2016 po porabi alkohola ni bila več v vrhu med državami EU. Vendar pa je med najstniki bistveno bolj kot v povprečju EU razširjeno uživanje marihuane, malenkost manj kot v EU pa uporaba drugih prepovedanih drog¹⁰². Z uporabo psihoaktivnih drog se povečuje tveganje za nesreče in poškodbe med mladimi ter tveganje za težave v duševnem zdravju kasneje v življenju. Za izboljšanje kazalnikov življenjskega sloga bi bilo nujno treba okrepiti preventivo in javno zdravje¹⁰³ ter politike za zmanjševanje tveganega vedenja in ozaveščanje posameznikov o odgovornosti za lastno zdravje. Dejavniki tveganja za zdravje iz onesnaženosti okolja se v Sloveniji izboljšujejo, vendar je onesnaženost zraka, ki v razvitih državah predstavlja največje tveganje za zdravje (bolezni dihal, pljučni rak, srčno-žilne bolezni), nad povprečjem EU in presega mejo, do katere je po smernicah Svetovne zdravstvene organizacije še sprejemljiva (gl. poglavje 4.2 in kazalnik 4.13)¹⁰⁴.

Slika 26: Razširjenost uživanja marihuane in drugih prepovedanih drog med mladimi v starosti 15-16 let, 2015

Vir: OECD, 2018 (Health at a glance: Europe 2018).

Razširjenost težav v duševnem zdravju se je v zadnjih letih povečala in je višja kot v povprečju EU. Porast težav v duševnem zdravju je značilen za vse razvite države, kar je posledica današnjega hitrega načina življenja, velikih pričakovanj do posameznika, slabega življenjskega sloga, naraščajočih neenakosti, prikrajšanosti in osamljenosti starejših. Po anketah IHME in EHIS¹⁰⁵ imajo pri nas podobno kot v drugih državah več težav v duševnem zdravju ženske. Velik delež oseb ima težave tudi v starostni skupini 55-64 let in po 75 letu starosti, ko so te pogosto povezane s fizičnim zdravjem, krhkostjo, finančnimi težavami ali slabo socialno oporo. Glede na izobrazbo imajo skoraj dvakrat več težav osebe z nizko ali največ srednjo izobrazbo v primerjavi z osebami z visoko izobrazbo, pogosto so težave povezane z izgubo zaposlitve in brezposelnostjo. V Sloveniji je delež populacije, ki je imela v zadnjem letu težave z depresijo višji kot v povprečju EU (SI: 8,8 %, EU26: 7,9 %). Ekonomsko breme zaradi

⁹⁹ Delež debelih otrok starih 7-8 let je v povprečju obdobja 2015–2017 znašal 9 %, kar je bistveno manj kot v povprečju obdobja 2007–2008 (gl. kazalnik 3.12). Zmanjšanje debelosti pri otrocih je v tem obdobju doseglo le 7 od 23 držav EU, Slovenija pa se po deležu debelosti pri otrocih zdaj uvršča pod povprečje EU (Health at a glance: Europe 2018, 2018).

¹⁰⁰ Leta 2017 je bilo med odraslimi 7,1 % obolenih za sladkorno boleznijo (EU: 6,0 %) (Health at a glance: Europe 2018, 2018).

¹⁰¹ Leta 2016 je med mladimi 15-16 let delež rednih kadičev znašal 22 %, med odraslimi pa 19 % (Health at a glance: Europe 2018, 2018).

¹⁰² Najbolj razširjene prepovedane droge med mladimi so ekstazi, amfitamini, kokain in LSD (OECD Health at a glance: Europe 2018, 2018).

¹⁰³ V nasprotju s priporočili mednarodnih inštitucij se delež izdatkov za preventivo in javno zdravje v Sloveniji v zadnjih petih letih znižuje, v letih 2003–2010 je znašal v povprečju 3,7 %, v letu 2015 pa le še 2,7 % tekočih izdatkov za zdravstvo (OECD: 2,8 %). Različne študije (Sassi, F. in drugi, 2013; Cecchini, M. in drugi, 2015; OECD, 2015) ugotavljajo pozitivne učinke protialkoholne politike ter ukrepov za omejevanje porabe tobačnih izdelkov in nezdrave hrane na podaljšanje števila pričakovanih zdravih let življenja, pričakovanega trajanja življenja in izdatkov za zdravstvo (gl. tudi UMAR, 2016).

¹⁰⁴ OECD Health at a glance 2017, 2017 in OECD Health at a glance: Europe 2018, 2018.

¹⁰⁵ Institute for Health Metrics and Evaluation (IHME); European Health Interview Survey (EHIS).

težav v duševnem zdravju je po oceni OECD precejšnje (okoli 4 % BDP)¹⁰⁶. S težavami v duševnem zdravju je povezana tudi višja stopnja samomorov¹⁰⁷. Umrljivost zaradi samomora se je v zadnjih desetih letih sicer znižala, a je še vedno med najvišjimi v EU. Nekoliko nižja od povprečja EU je le prevalenca demence (SI: 13,4 na 1000 oseb: EU: 15,0), vendar naj bi se po projekcijah do leta 2035 povečala na 21 na tisoč oseb¹⁰⁸. V začetku leta 2018 je bila sprejeta Resolucija o nacionalnem programu duševnega zdravja 2018–2028, ki zahteva širše ukrepanje več sektorjev in politik za zmanjšanje bremena duševnih bolezni in opredeljuje prednostna področja ukrepanja. Poudarek je na premiku s pretežno bolnišničnega zdravljenja na obravnavo duševnih motenj na primarni ravni in v lokalnem okolju.

Na področju enakosti med spoloma, ki je pomemben element aktivne družbe, se Slovenija uvršča v vrh držav EU. Po indeksu enakosti spolov je Slovenija v zadnjih desetih letih hitro napredovala in je nad povprečjem EU na vseh šestih zajetih področjih¹⁰⁹ (gl. kazalnik 3.13). Velik napredek je bil narejen predvsem glede udeležbe žensk pri političnem odločanju¹¹⁰, kar lahko povežemo s spremembo volilne zakonodaje (uvajanje spolnih kvot na kandidatnih listah)¹¹¹, vendar pa se je udeležba žensk pri političnem odločanju z volitvami 2018 kljub temu ponovno zmanjšala. Razlike v delovni aktivnosti in plačilu glede na spol so majhne. To je v veliki meri povezano z dobro dostopnostjo predšolske vzgoje, ustrezno ureditvijo starševskega dopusta, dobro izobraženostjo žensk in visokim deležem zaposlitev žensk za polni delovni čas¹¹². Ženske so sicer na splošno bolj izobražene, vendar so manj pogosto zastopane v nekaterih bolje plačanih poklicnih skupinah in na vodstvenih delovnih mestih, njihove povprečne plače pa so tako nekoliko nižje. Indeks kaže, da se razmere v zadnjih desetih letih podobno kot v drugih državah niso izboljšale glede možnosti usklajevanja poklicnega in družinskega življenja ter delitev dela med moškimi in ženskami v gospodinjstvu. Ženske opravijo bistveno več neplačanega dela kot moški, kar otežuje njihovo usklajevanje poklicnega in družinskega življenja¹¹³.

Participacija v družbenem življenju je razmeroma dobra, za povprečjem EU pa precej zaostaja politična participacija. Delež prebivalcev, ki redno opravljajo neplačano prostovoljsko delo, se je v zadnjih letih povečal in presega povprečje (gl. kazalnik 3.14). ob naraščanju potrebo po dolgotrajni skrbi in socialno varstvenih sotrivah je smiselno je smiselno spodbujati vključnost tudi starejših prostovoljcev v zagotavljanje teh storitev. Več prostovoljskega dela starejših lahko prispeva k njihovi večji vključenosti v družbo in k medgeneracijskemu sodelovanju ter k širjenju posameznikove socialne mreže, razvoju novih znanj in preprečevanju osamljenosti. Mladi pa z opravljanjem prostovoljskega dela pridobivajo znanja in izkušnje ter gradijo sistem vrednot. Politična participacija se je v zadnjih letih povečala, vendar v primerjavi z EU so precej zaostaja politična participacija mladih (18-24 let). Udeležba v kulturnih dejavnostih v vseh starostnih obdobjih prispeva k bolj aktivnemu življenjskemu slogu, udeležba v športnih in rekreacijskih dejavnostih pa k boljšemu zdravju in zmanjševanju vplivov staranja na počutje. S tega vidika je spodbudno, da je kulturno udejstvovanje previvalcev in njihovo ukvarjanje s športom ali drugo telesno aktivnostjo nad povprečjem EU¹¹⁴, spodbujati pa bi bilo treba to aktivnost pri starejših.

¹⁰⁶ V to oceno so vključeni poleg neposrednih stroškov zdravljenja duševnih bolezni v višini 1,3 % BDP (EU: 1,3 %) in stroškov socialne zaščite (bolezni, invalidnine) v višini 0,8 % BDP (EU: 1,2 % BDP) tudi znatni posredni stroški na trgu dela (zaradi nižje produktivnosti in zaposlenosti) v višini 2,0 % BDP (EU: 1,6 % BDP).

¹⁰⁷ Institute for Health Metrics and Evaluation (IHME); European Health Interview Survey (EHIS).

¹⁰⁸ OECD Health at a glance, 2016.

¹⁰⁹ Indeks enakosti spolov se izračunava na osnovi 31 kazalnikov na šestih področjih: delo, denar, znanje, čas, moč, zdravje.

¹¹⁰ Leta 2006 je bil delež žensk v slovenskem parlamentu 13,5 % in se je do leta 2017 povečal na 35,6 %. Po volitvah v letu 2018 pa se je znižal na 27,8 %.

¹¹¹ Več gl. Bratuž-Ferk et al, 2017.

¹¹² Več gl. Čelebič T. et al, 2017.

¹¹³ Ob tem ko ženske opravijo le pet ur tedensko manj plačanega dela, za skrbstvene obveznosti in neplačano delo v gospodinjstvu namenijo 32 ur na teden, moški pa 15 ur.

¹¹⁴ Leta 2017 se je v povprečju v Sloveniji približno 50 % prebivalcev ukvarjalo s športom ali drugo fizično dejavnostjo, največ v osrednjeslovenski regiji (62 %), le ena petina pa v zasavski in pomurski regiji.

3.3 Vključujoč trg dela in kakovostna delovna mesta

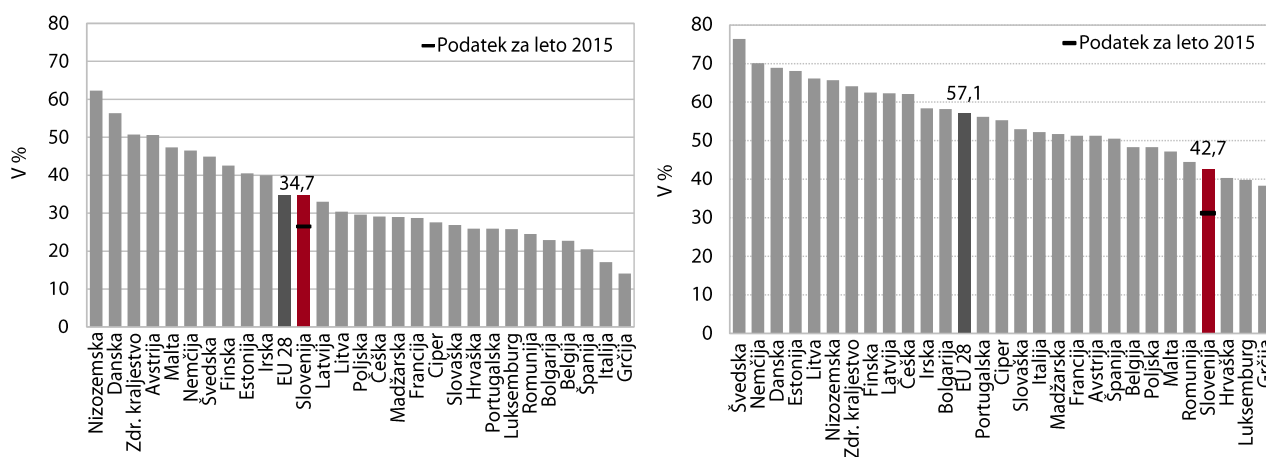
Vključujoč trg dela in kakovostna delovna mesta (razvojni cilj 7): Vsebina cilja je oblikovanje vključujočega trga dela, ki bo zagotavljal kakovostna delovna mesta z visoko dodano vrednostjo (gl. tudi cilj 6). Z uveljavljanjem koncepta vzdržnega delovnega življenja in prilagajanjem delovnih mest demografskim spremembam se bo lahko povečala delovna aktivnost starejših delavcev in izboljšalo njihovo zdravje. Izboljševanje sistema varne prožnosti in spodbujanje zaposlovanja obeh spolov v spolno netipičnih poklicih pa bo prispevalo k večji participaciji podpovprečno zastopanih skupin na trgu dela.

Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 7:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost 2030
	Slovenija	EU	
Stopnja delovne aktivnosti (20-64 let), v %	73,4 (2017)	72,2 (2017)	> 75
Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih oseb, v %	6,6 (2017)	9,6 (2017)	< 5

Hitra rast zaposlenosti v zadnji letih ob povečevanju participacije, zlasti mladih in starejših, kaže na razvoj v smeri bolj vključujočega trga dela. Ob relativno visoki gospodarski rasti je stopnja delovne aktivnosti v letu 2018 dosegla najvišjo raven od osamosvojitve (gl. kazalnik 3.17), k čemur je prispevalo tudi vstopanje na trg dela tistih, ki v obdobju krize zaradi dolgotrajno nizkega povpraševanja niso aktivno iskali zaposlitve in so bili podpovprečno zastopani na trgu dela (mladi, starejši, nizko izobraženi). Med mladimi (15-24 let) je kljub njihovi visoki vključenosti v izobraževanje stopnja delovne aktivnosti v zadnjih letih dosegla povprečje EU, na kar so ob pomanjkanju delovne sile vplivali tudi ukrepi za zaposlovanje mladih¹¹⁵. Na hitro naraščanje stopnje delovne aktivnosti starejših (v starosti 55-64 let) v zadnjih letih poleg velikega povpraševanja po delovni sili vplivata predvsem (i) demografski učinek¹¹⁶ in (ii) postopno dvigovanje upokojitvene starosti v skladu s pokojninsko reformo iz leta 2013, ki ga spremljajo tudi ukrepi za zaposlovanje starejših. Kljub precejšnjemu povečanju pa je stopnja delovne aktivnosti starejših še vedno med najnižjimi v EU. Precej se je povečala tudi stopnja delovne aktivnosti nizko izobraženih, vendar še zaostaja za povprečjem EU.

Slika 27: Stopnje delovne aktivnosti starostne skupine 15-24 let (levo) in 55-64 let (desno), 2017

Vir: Eurostat portal page – Labour market – Employment rate, 2019.

Demografske spremembe zmanjšujejo potencialno ponudbo delovne sile, kar bo v prihodnje zahtevalo še večjo vključenost prebivalstva v delovno aktivnost. V Sloveniji se je število delovno sposobnih prebivalcev (20-64 let) začelo zmanjševati leta 2011, glede na demografske projekcije pa se bo upadanje v prihodnjih letih še pospešilo. Učinki demografskih sprememb v času krize še niso bili neposredno vidni na rasti zaposlenosti zaradi večjega števila brezposelnih in skromnega zaposlovanja, izrazili so se šele v zadnjih letih ob hitri rasti povpraševanja po delu. Tudi ob pozitivnih neto migracijah (priseljavanje večje od odseljevanja) okoli štiri tisoč oseb na leto bo po

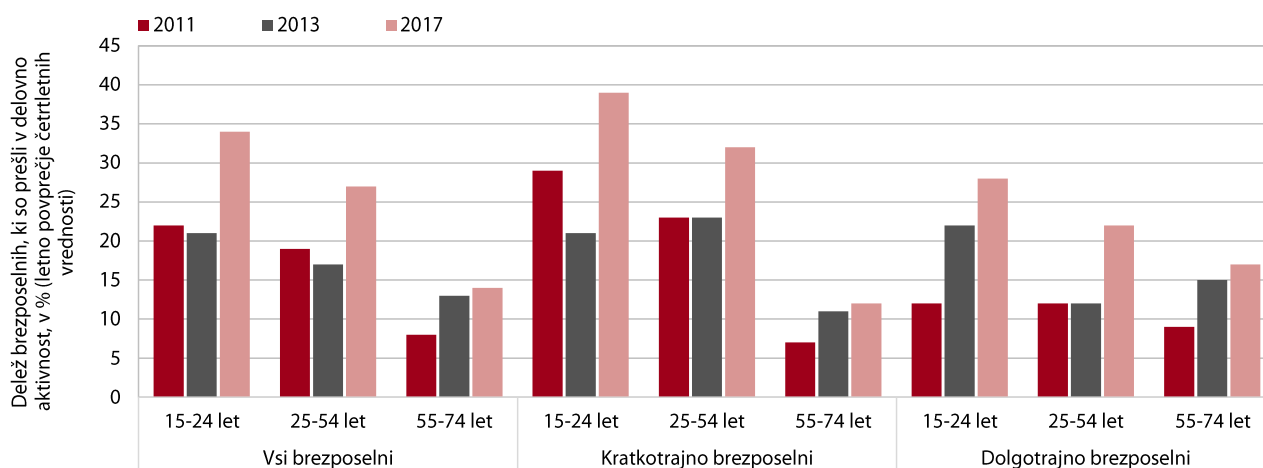
¹¹⁵ K še večji zaposljivosti mladih bi prispevala tudi večja povezanost izobraževalnega sistema in gospodarstva (gl. tudi poglavje 2).

¹¹⁶ Stopnja delovne aktivnosti je izračunana kot razmerje med številom delovno aktivnega prebivalstva in delovno sposobnega prebivalstva. Demografski učinek se nanaša na učinek, ko v starostno skupino starejših (55–64 let) vstopajo mlajše generacije, ki so pogosteje delovno aktivne, iz nje pa izstopajo generacije z nižjo delovno aktivnostjo, kar posledično zvišuje stopnjo delovne aktivnosti starejših.

projekcijah do leta 2030 prišlo do zmanjševanja aktivnega prebivalstva v povprečju za 10 tisoč oseb na leto. Kljub povečevanju participacije podpovprečno zastopanih skupin na trgu dela demografske spremembe tako vplivajo na zmanjševanje potencialne ponudbe delovne sile, kar postaja vedno bolj pereč problem. Za soočanje z demografskimi izzivi bi bilo zato treba: (i) okrepiti vključevanje ranljivih skupin (zlasti starejših in nizko izobraženih), med katerimi je vključenost še vedno nizka v primerjavi z drugimi skupinami, (ii) povečati privlačnost dela z zagotavljanjem primerne plačila, zmanjšanjem segmentacije trga dela (iii) zmanjšati neskladja na trgu dela ter (iv) pripraviti ustrezno migracijsko politiko za lažje privabljanje tuje delovne sile z različnim spektrom veščin.

Na razvoj v smeri vključujočega trga dela kaže tudi zmanjševanje dolgotrajne brezposelnosti. Po velikem naraščanju dolgotrajne brezposelnosti v obdobju 2009–2014 so se zaposlitvene možnosti dolgotrajno brezposelnih, precej izboljšale, ob vse večjem pomanjkanju delovne sile zlasti v zadnjem letu¹¹⁷. Stopnja dolgotrajne brezposelnosti se je do drugega četrletja 2018 znižala pod povprečje EU, ki ga je med krizo presegala (gl. kazalnik 3.18). Na njeno zniževanje so vplivali veliko povpraševanje po delovni sili in ukrepi aktivne politike zaposlovanja. Še vedno pa je dobra petina vseh brezposelnih brez zaposlitve dve leti in več (zelo dolgotrajno brezposelni). Dolgotrajno brezposelni tvegajo izgubo in zastarelost znanja in veščin, kar povečuje njihovo stigmo v očeh potencialnih delodajalcev, zmanjšuje njihove možnosti za zaposlitev in trajno vpliva na njihov prihodnji zaslužek. Poveča se tudi možnost njihovega izstopa s trga dela, kar je z vidika demografskih gibanj neugodno. Z nadaljnjim spodbujanjem ukrepov na področju aktiviranja in usposabljanja, ki jo mora spremljati integrirana in personalizirana storitev za ranljive skupine (povezanost delovanja centrov za socialno delo in uradov za zaposlovanje), bi lahko dolgotrajno brezposelnim dodatno povečali zaposljivost. S tem bi lahko zagotovili del potrebne delovne sile v luči demografskih sprememb in možnosti za povečevanje blaginje.

Slika 28: Delež brezposelnih oseb, ki so prešli v delovno aktivnost, po starosti in trajanju brezposelnosti

Vir: Eurostat. Opomba: Dolgotrajno brezposelni so osebe, ki so brezposelne eno leto in več.

Segmentacija trga dela ostaja težava kljub zmanjševanju novega zaposlovanja za določen čas v zadnjih letih. Za segmentiran trg dela je značilen razkorak med delavci v rednih, zaščitenih, bolje plačanih delovnih mestih in med prekarnimi¹¹⁸ oziroma netipičnimi, manj varovanimi, slabše plačanimi oblikami dela¹¹⁹, z manjšo možnostjo prehoda v varnejšo obliko zaposlitve. Posledice visoke segmentiranosti so lahko povečane neenakosti med delavci, povečana volatilitnost zaposlovanja in odpuščanja, zmanjšane spodbude za vlaganje v delavce s strani podjetij in zmanjšana motivacija za opravljanje dela. Segmentiran trg dela pa je tudi dovzeten za negativne šoke¹²⁰. Kljub temu da delodajalci ob pomanjkanju delovne sile in relativno visoki gospodarski rasti v zadnjih dveh letih pri nas vedno bolj pogosto zaposlujejo za nedoločen čas, ostaja delež začasnih in prekarnih zaposlitev v Sloveniji precej nad povprečjem EU še posebej med mladimi, na kar vpliva tudi prisotnost študentskega dela (gl. kazalnik 3.19). Začasno zaposleni imajo manj ugodne delovne pogoje v večjem številu dimenzij kakovosti zaposlitve, saj imajo v primerjavi z zaposlenim s stalno zaposlitvijo manj ugodni delovni čas in manj možnosti za njegovo prilagajanje, manjše možnosti za karierno napredovanje ter manjšo varnost delovnega mesta¹²¹.

¹¹⁷ Število dolgotrajno brezposelnih se je v drugem četrletju 2018 zmanjšalo za približno tretjino, kar je močnejše kot v EU (okoli desetino).

¹¹⁸ Pojem prekarnih zaposlitev sicer ni poenoten. Evropska komisija leta 2017 opredeljuje kot zaposlitve z nizkimi plačami (nižje kot dve tretjini mediane urnega plačila) in ki hkrati niso zaposlitve za nedoločen čas s polnim delovnim časom (EK, Employment and social Developments, Annual Review 2017, 2017) Eurostat pa kot podatek o prekarnih zaposlitvah objavlja delež začasnih zaposlitev, katerih trajanje je krajše od 3 mesecev.

¹¹⁹ Analiza EK (2017) je za Slovenijo pokazala, da tudi po izločitvi nekaterih dejavnikov, kot so starost, izobrazba, dejavnost in poklic, zaposleni v začasnih oblikah dela prejmejo za okoli 10 % nižjo plačo kot zaposleni v rednih oblikah dela.

¹²⁰ Lepage-Saucier, 2013.

¹²¹ Eurofound (2018). Does employment status matter for job quality? Publications Office of the European Union, Luxembourg.

Slovenija se uvršča okoli povprečja EU po strukturi zaposlitev glede na profile kakovosti zaposlitve.

Kakovost zaposlitve je koncept z več razsežnostmi, njeno merjenje pa se še postopoma razvija (gl. Poročilo o razvoju 2018, str. 39). Med bolj kompleksne analize in meritve kakovosti zaposlitve sodi Eurofound-ova analiza, ki na osnovi kazalnikov za sedem dimenzij kakovosti s pomočjo metode razvrščanja oblikuje naslednje skupine (profile) zaposlitev: (i) dobro plačane in zahtevne zaposlitve, (ii) nemotene tekoče zaposlitve, (iii) fizično aktivne zaposlitve, (iv) zaposlitve pod pritiskom in (v) zaposlitve slabe kakovosti. Slovenija se je leta 2015¹²² po deležu posameznih skupin zaposlitev uvrščala blizu povprečja EU, pri čemer nekoliko odstopa zgolj po višjem deležu zaposlitev slabe kakovosti in nižjem deležu nemotenih tekočih zaposlitev glede na povprečje EU.

Slovenija sodi med države z relativno nizko ravno neto plač in plačne neenakosti. OECD med elemente kakovosti zaposlitve uvršča tudi kakovost zaslužka, ki jo meri z ravni in neenakostjo plač. V Sloveniji je samska oseba brez otrok s povprečno plačo leta 2016 v triletnem povprečju (2014–2016)¹²³ zaslužila 15.049 SKM, kar je 23,5 % manj od povprečja EU (netehtano). V obdobju 2007–2017 se je v Sloveniji neenakost v plačah zmanjšala, na kar je vplivala predvsem višja rast povprečne plače nizko izobraženih v primerjavi z drugimi izobrazbenimi skupinami. K temu je na eni strani prispevala rast minimalne plače¹²⁴, ki je bila v tem obdobju precej hitrejša od rasti povprečne plače, deloma pa tudi strukturni učinek. Zmanjševanje neenakosti v plačah se kaže tudi v hitrejši rasti mediane plač od povprečne plače. Kljub hitrejšemu naraščanju plač nizko izobraženih v primerjavi z visoko in srednje izobraženimi, je bila stopnja tveganja revščine delovno aktivnih leta 2017 višja kot pred desetimi leti (gl. kazalnik 3.20). Na to je po naši oceni med drugim vplivalo povečanje deleža samozaposlenih in zaposlenih s krajšim delovnim časom.

Slika 29: Realna rast plač glede na doseženo izobrazbo

Vir: SURS, preračuni UMAR. Opomba:* Podatki za leto 2017 so začasni.

Kakovost zaposlitve lahko vpliva na zdravje, s tem pa na položaj osebe na trgu dela in na sisteme socialne zaščite.

Zaposlitve, ki jih označuje visoka raven zahtev pri delu (npr. časovni pritisk, psihična tveganja za zdravje) in jih spremlja pomanjkanje sredstev za izpolnitev delovnih obveznosti (npr. majhna delovna avtonomija in socialna opora pri delu), pomenijo veliko tveganje za zdravje. Na fizično in duševno zdravje vplivajo tudi slabe delovne razmere in brezposelnost, tvegane oblike vedenja in čezmerna telesna teža. Posledica je nižja participacija na trgu dela, predvsem starejših, in naraščanje bolniške odsotnosti. Na slednje vplivajo tudi visoka raven in rast zaposlenosti, kasnejše upokojevanje in podaljševanje čakalnih dob v zdravstvu (gl. kazalnik 3.21). Ker v Sloveniji 38 % (EU: 25 %) vprašanih meni, da delo negativno vpliva na njihovo zdravje, in jih kar 43 %¹²⁵ meni, da ne bodo sposobni opravljati dela do svojega šestdesetega leta, so ob demografskih izzivih še posebej pomembni ukrepi za spodbujanje vzdržnega delovnega življenja.

¹²² Eurofound (2017), Sixth European Working Conditions Survey – Overview report (2017 update), Publications Office of the European Union, Luxembourg. Večina raziskav, ki merijo posamezne komponente kakovosti zaposlitev, se ne izvajajo letno, ampak vsakih pet let.

¹²³ Gre za enega izmed kazalnikov, ki je namenjen spremljanju Evropskega stebra socialnih pravic (social score board).

¹²⁴ Laporšek in drugi (2017) ugotavljajo, da je povišanje minimalne plače v 2010 zmanjšalo neenakost plač, zlasti med ženskami, mladimi in nizko kvalificiranimi delavci ter v dejavnostih, ki še posebej izstopajo po deležu prejemnikov minimalne plače (npr. predelovalne dejavnosti, gradbeništvo, tradicionalne tržne storitve).

¹²⁵ Odstotek je v Sloveniji med največjimi v EU.

4 Ohranjeno zdravo naravno okolje

Večina kazalnikov o izkoriščenosti naravnih virov in obremenjevanja okolja kaže v daljšem časovnem obdobju na izboljšanje, ki pa je v konjunkturi dosegljivo le z nadaljnjimi ukrepi za učinkovitejšo rabo energije in virov. V krizi so se pričakovano znižali poraba snovi in energije ter posledično izpusti toplogrednih plinov, ki so velika okoljska težava. Produktivnost virov, to je razmerje med BDP in porabo virov oz. izpusti plinov, se zvišuje tudi v letih gospodarske rasti, a je v Sloveniji še vedno nižja kot v EU. Hitrejše izboljševanje omejuje predvsem večja raba energije v prometu, ki ima ob netrajnosti naravnosti velik vpliv na okolje. Skupna raba obnovljivih virov energije ni skromna, a se zadnja leta ne povečuje. Ob naraščajočem nastajanju odpadkov se povečuje nujnost hitrejšega vključevanja v krožno gospodarstvo, problematiko pa blaži dosednji napredek v ravnanju z njimi. Naravno okolje ob obsežni površini zavarovanih območij, veliki gozdnosti in zmerni intenzivnosti kmetovanja, v povprečju ni prekomerno onesnaženo. Ob tem pa izpostavljamo dve problematiki: slabšo kakovost zraka zaradi razmeroma visoke vsebnosti prašnih delcev in ozona ter neracionalno rabo prostora, povezano tudi s po krizi manj izkoriščanimi ali opuščenimi območji.

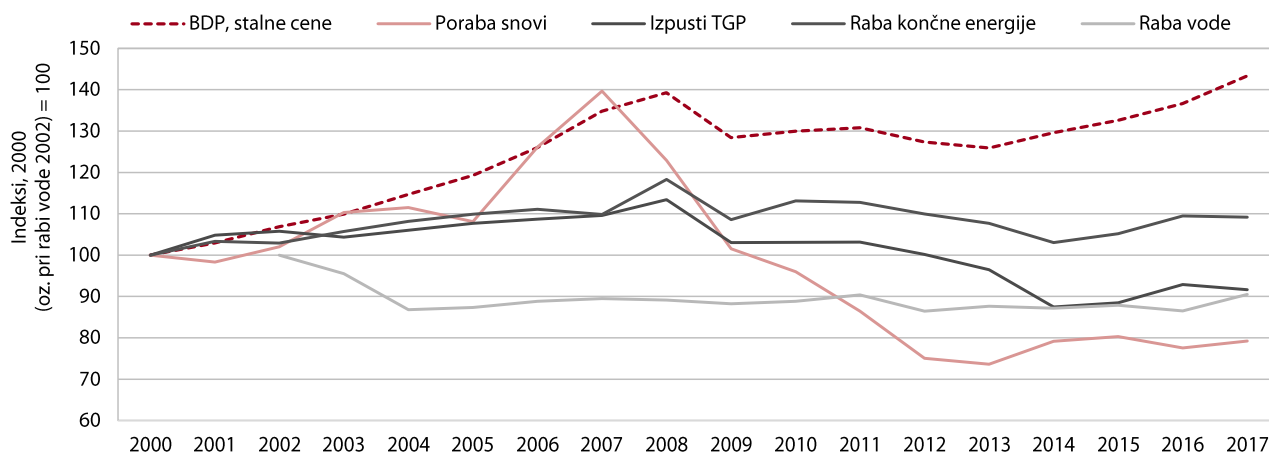
4.1 Nizkoogljično krožno gospodarstvo

Nizkoogljično krožno gospodarstvo (razvojni cilj 8): Cilj SRS 2030 je prekiniti povezavo med gospodarsko rastjo ter rastjo rabe surovin in energije ter s tem povezanim velikim obremenjevanjem okolja. Trajnostna rast bo dosežena predvsem s korenitimi spremembami potrošniških in proizvodnih vzorcev, v tem pa boljšega izkoristka virov in učinkovitejšega upravljanja z odpadki ter učinkovitejši rabi energije in večjim deležem obnovljivih virov energije. To bo hkrati omogočalo zmanjševanje izpustov toplogrednih plinov. Spremembe v tej smeri bodo podprte z izobraževanjem in povezovanjem, spodbujanjem okoljskih inovacij ter predvsem prenehanjem rabe fosilnih goriv. Poleg tega SRS 2030 izpostavlja nujnost sprememb v prometu v smeri hitrejšega razvoja trajnostne mobilnosti.

Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 8:

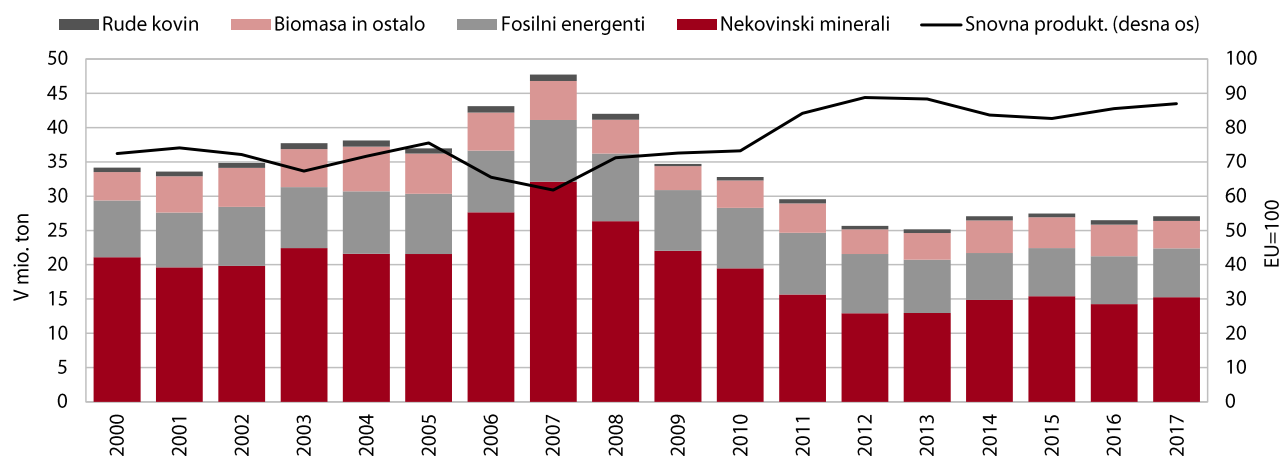
	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Snovna produktivnost, SKM/kg	1,9 (2017)	2,2 (2017)	3,5
Delež OVE v končni rabi energije, v %	21,5 (2017)	17,5 (2017)	27,0
Emisijska produktivnost, SKM/mio. kg CO ₂	3,0 (2017)	3,4 (2016)	Povprečje EU v 2030

Rabe ključnih naravnih virov, ki so se v krizi pričakovano zmanjšale, se v konjunkturi povečujejo, a njihova rast zaostaja za rastjo BDP in okoljska učinkovitost se izboljšuje. Analiziranje okoljske razsežnosti gospodarskega razvoja običajno temelji na uporabi kazalnikov, ki kažejo razmerje med gospodarsko rastjo ter porabo snovi, energije, vode in izpusti pri tem nastajajočih toplogrednih plinov. V krizi so se obsegi rabe opazovanih virov in posledično tudi izpusti zmanjšali. Pri tem je pričakovano najbolj upadla poraba snovi, zaradi skrčenja gradbene aktivnosti. Rabi vode in energije sta se zmanjšali manj, slednje zaradi večje rabe v prometu. Najnižja raba večine virov je bila kljub že prisotni gospodarski konjunkturi zabeležena v letu 2014, kar je bila posledica zaprtja velike termoelektrarne in hkrati izjemno mile zime. Raba virov in posledično izpusti toplogrednih plinov so ostali razmeroma nizki tudi v treh naslednjih zimah, ko so se nadaljevale nizke potrebe po ogrevanju. Učinkovitost rabe virov se je s tem v konjunkturi še nadalje izboljševala, a ob razmeroma močnih zunanjih vplivih to ni bila posledica le načrtovanih rešitev trajnostne narave.

Slika 30: Rast BDP v povezavi z rastjo rabe energije, snovi in vode ter izpusti toplogrednih plinov

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje, SI-STAT podatkovni portal – Okolje, 2019; preračuni UMAR.

Poraba snovi se je od začetka krize močno znižala, kar pa je bila predvsem posledica zmanjšane gradbene aktivnosti. Snovna produktivnost, ki je eden osnovnih kazalnikov krožnega gospodarstva in je merjena z razmerjem med BDP ter porabljenimi surovinami in materiali, se je v obdobju 2007–2012 povečevala hitreje kot v povprečju EU. To je bilo povezano z nižjo gradbeno aktivnostjo in posledično manjšo porabo nekovinskih mineralov. Nihanja v obsegu prav te dejavnosti so imela velik vpliv na porabo snovi tudi v naslednjih letih. V strukturi porabe snovi je delež porabe gradbenega materiala med višjimi v EU. V letu 2017 se je snovna produktivnost povečala na 87 % povprečne v EU, kar pomeni, da je bilo v Sloveniji na enako količino porabljenega snovi ustvarjenega 13 % manj BDP kot v povprečju EU (gl. kazalnik 4.1). Nadaljnje povečevanje snovne produktivnosti slovenskega gospodarstva bo ob ponovni oživitvi gradbene aktivnosti težje doseči. Pričakujemo lahko, da bo izvajanje večjih gradbenih projektov, kot na primer načrtovana gradnja železniške infrastrukture, rast snovne produktivnosti upočasnilo, zato bo treba za doseg zastavljenih ciljev več pozornosti posvetiti načrtovanim ukrepom kroženja snovi.

Slika 31: Domača poraba snovi¹ in relativna snovna produktivnost, Slovenija

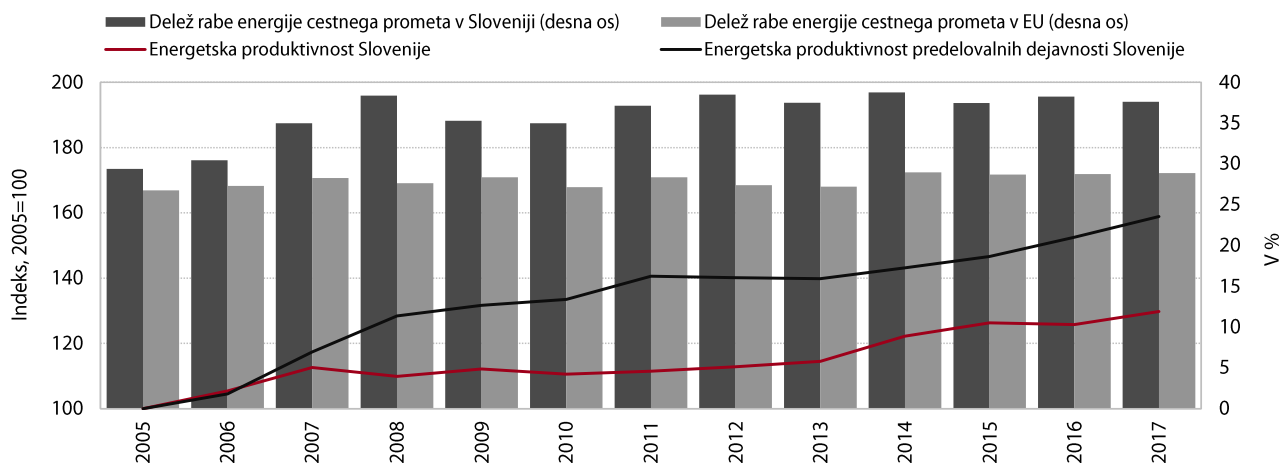
Vir: SI-STAT podatkovni portal – Okolje, 2018; Eurostat Portal Page – Environment, 2018; Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2018; preračuni UMAR. Opomba: ¹ Domača poraba snovi je opredeljena kot izkoriščanje domačih virov, povečano za neto uvoz snovi.

Raba energije se je ob ukrepih za povečanje učinkovitosti in ugodnem vplivu nekaterih enkratnih dejavnikov po krizi precej zmanjšala, v zadnjih dveh letih pa spet povečala. Raba energije za ogrevanje se zmanjšuje z varčnejšo rabo, boljšo izolacijo stavb, večjim izkoristkom kurilnih naprav in drugimi ukrepi za njeno večjo učinkovitost. V nekaterih letih je bilo znižanje precej povezano z nadpovprečno visokimi temperaturami med kurilno sezono. Leta 2014 se je raba trdnih goriv znižala predvsem zaradi prenehanja obratovanja termoelektrarne na rjavi premog in zagona posodobljenega dela termoelektrarne na lignit. Pri tekočih gorivih se že dalj časa znižuje zlasti raba motornega bencina in kurilnega olja¹²⁶, medtem ko raba dizelskega goriva tudi zaradi povečevanja tranzitnega cestnega tovornega prometa raste. Raba nuklearne energije med leti zaniha v odvisnosti od delovanja elektrarne oziroma od njenega letnega remonta. Končna raba energije se v letih 2017 in 2018 kljub okrepljeni gospodarski

¹²⁶ Manjšo rabo kurilnega olja za ogrevanje prostorov delno nadomešča raba lesa in lesnih briketov.

aktivnosti in večji rabi energije v industriji zaradi nižje rabe v ostalih sektorjih ni povečala. To je tudi izboljšalo energetska učinkovitost v smeri približevanja cilju EU do leta 2020. (gl. kazalnik 4.2). V daljšem obdobju se je *energetska produktivnost*, merjena z razmerjem med BDP in celotno rabo energije, povečevala s podobnim tempom kot v EU, v letu 2017 pa se je zaostanek za povprečjem EU zmanjšal, na 15 %.

Slika 32: Energetska produktivnost ter delež rabe energije cestnega prometa v končni rabi energije

Vir: Eurostat Portal Page - Environment and Energy, 2017; Eurostat Portal Page - Economy and Finance, 2017; preračuni UMAR.

Delež obnovljivih virov energije (OVE), za katere so naravne danosti v Sloveniji razmeroma ugodne, je višji kot v povprečju EU, a v zadnjih letih stagnira. V Sloveniji je k rasti rabe OVE do leta 2009¹²⁷ največ prispevala večja raba lesa oziroma trdne biomase, pozneje pa raba sončne in geotermalne energije. V naslednjih sedmih letih se je delež OVE le skromno povečal, za 1 o. t., na 22 % (v EU za 5 o. t., na 18 %). Pri tem močno prevladuje raba klasičnih OVE, to je lesa in hidroenergije (gl. kazalnik 4.3). Raba lesa za ogrevanje je s stališča rabe OVE zaželeno, vendar pa zlasti njegova nepravilna raba hkrati povzroča težave z emisijami prašnih delcev. Po deležu rabe drugih OVE se Slovenija uvršča na konec držav EU, razlika pa je največja pri vetrni energiji. Te v Sloveniji skoraj ne izkoriščamo, medtem ko v EU pomeni že okoli 15 % celotne rabe OVE. Pri ogrevanju se v Sloveniji zaradi velike rabe lesa ohranja dosti višji delež OVE, pri rabi elektrike pa je zaradi hitre rasti v EU delež že skoraj enak kot v EU. V zadnjih letih pa se je izrazito zmanjšal že sicer skromen delež v prometu, ki v povprečju EU narašča¹²⁸. Za večjo rabo skupnih OVE bo ob ugodnih naravnih pogojih, kot so velika gozdnatost, vodnatost in vetrovnost, potrebno predvsem intenzivneje iskati skupne rešitve pri umeščanju posameznih projektov v prostor¹²⁹.

Izpusti toplogrednih plinov (TGP), ki precej prispevajo k podnebnim spremembam, se na enoto BDP tudi v konjunkturi znižujejo, za načrtovano korenitejšo znižanje pa bo treba več napora. V letu 2017 so bili ti izpusti po prvi oceni za okoli petino manjši kot v z njimi najbolj onesnaženem letu 2008. Po zmanjšanju izpustov v energetiki, ki je bilo povezano z zaustavitvijo delovanja ene izmed večjih termoelektrarn, nastane največ TGP v prometu. Cilj iz strategije EU do leta 2020, da se emisije iz sektorjev, ki niso vključeni v shemo trgovanja, v Sloveniji ne bodo povečale za več kakor 4 % glede na leto 2005 (gl. Okvir 4), je že nekaj zadnjih let presežen. Doseganje cilja do leta 2030 pa bo povezano predvsem z naraščajočimi emisijami iz prometa. Problematična je raba fosilnih goriv, ki je bila v preteklih letih spodbujena z višjimi subvencijami, kar je v nasprotju s cilji zmanjšanja izpustov¹³⁰. *Emisijska produktivnost*, merjena z razmerjem med BDP in skupnimi izpusti toplogrednih plinov, zaostaja za povprečjem EU (gl. kazalnik 4.4). Razkorak, ki se je v krizi povečal, se je v naslednjih letih pod vplivom enkratnih dejavnikov najprej zmanjšal, v letu 2016 pa ponovno povečal, na 17 %. Za doseg cilja SRS na tem področju bo zato zlasti ob hitrejši gospodarski rasti treba povezavo med ukrepi za razvoj gospodarstva in za zmanjšanje izpustov okrepiti¹³¹.

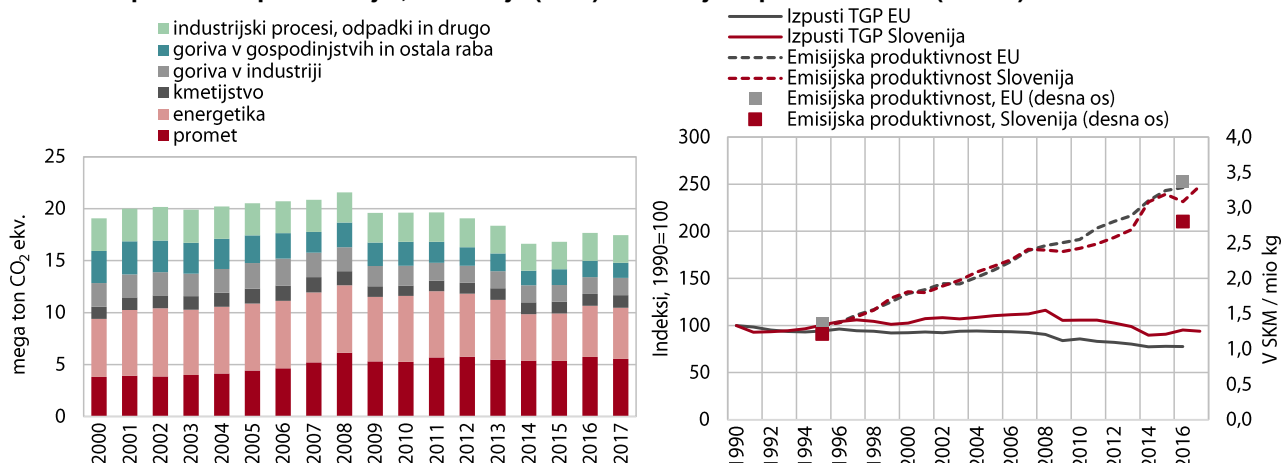
¹²⁷ V tem letu se je delež rabe OVE najbolj povečal zaradi krize in upada rabe energije, pa tudi boljšega statističnega zajeta.

¹²⁸ V letu 2017 je znašal delež biogoriv v prometu 2,7 %, cilj za leto 2020 na ravni EU, ki velja za vse članice, pa je 10 %.

¹²⁹ Težave zaradi okoljskih razlogov so predvsem pri nadaljnji rabi hidro in vetrne energije.

¹³⁰ Tretje letno poročilo o izvajanju... do 2020, 2018; IJS, 2018.

¹³¹ Sprejeti ukrepi se nanašajo na štiri področja: (i) trajnostna proizvodnja in potrošnja, (ii) spreminjanje odpadkov v vir, (iii) podpiranje raziskav in inovacij ter (iv) okolju škodljive subvencije in pravične določitve cen (Operativni program ukrepov zmanjšanja emisij TGP do leta 2020, 2014).

Slika 33: Izpusti TGP po sektorjih, Slovenija (levo) in emisijska produktivnost (desno)

Vir: ARSO, 2019; Eurostat Portal Page – Environment and energy, 2019; Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2019; preračuni UMAR. Opombi: Za leto 2017 prva ocena ARSO. Primerjava v SKM je smiselna med državami v posameznem letu, ne pa tudi v časovnem obdobju.

Okvir 4: Mednarodne zaveze zniževanja izpustov toplogrednih plinov (TGP) in projekcije za Slovenijo

Soočanje s podnebnimi spremembami, ki so eden največjih globalnih izzivov, zahteva prilagajanje nanje in ukrepanje za njihovo upočasnitev. Države podpisnice Pariškega sporazuma so se leta 2015 zavezale, da bodo rast povprečne globalne temperature zadržale na 2°C nad predindustrijskimi ravnmi. Potem ko je bil v Sloveniji za manjšo izpostavljenost vplivom sprememb in večjo sposobnost prilagoditve leta 2016 sprejet Strateški okvir prilagajanja podnebnim spremembam, se povečuje potreba po celoviti podnebni strategiji. V dejavnostih bodo potrebna hitrejša ukrepanja za upočasnitev vpliva in prilaganje na podnebne spremembe, kar bo pogojeno s hitrejšim razvojem in prenosom s tem povezanih raziskav.

Zaustavitev podnebnih sprememb bo temeljila na zmanjševanju antropogenih izpustov TGP. EU si je v okviru do sedaj sprejetih dokumentov za cilj zadala zmanjšati izpuste do leta 2020 za vsaj 20 %, do leta 2030 pa za vsaj 40 % glede na leto 1990. Pri tem bodo spremembe večje pri večjih porabnikih energije, ki v ozračje izpuščajo večje količine TGP, in so od leta 2005 vključeni v evropsko shemo za trgovanje (t.i. EU-ETS, *Emissions Trading System*)¹. Število kuponov za izpuste na trgu se bo zmanjševalo skladno z zastavljenimi cilji. Za izpuste iz sektorjev, ki niso vključeni v shemo trgovanja (t.i. ne ETS sektorji) bo cilj dosežen s porazdelitvijo prizadevanj med države članice. Kot izhodiščni kriterij se je upoštevala vrednost kazalnika za gospodarsko razvitost. V Sloveniji se smejo ti izpusti, ki pomenijo okoli 60 % nacionalnih izpustov, do leta 2020 povečati za 4 %, do leta 2030 pa se morajo zmanjšati za 15 % glede na leto 2005.

Tabela 1: Zaveze zniževanja izpustov TGP

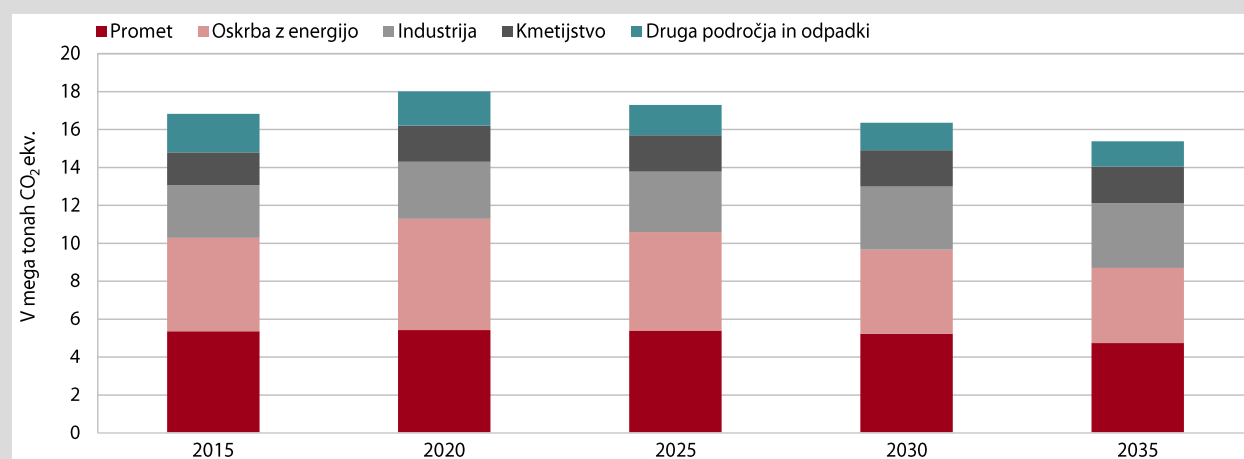
	EU		Slovenija	
	2020/1990	2030/1990	2020/1990	2030/1990
Izpusti skupaj	- 20 %	- 40 %	-	-
	2020/2005	2030/2005	2020/2005	2030/2005
V tem: EU-ETS sektorji	- 21 %	- 43 %	-	-
ne ETS sektorji	- 10 %	- 30 %	+ 4 %	-15 %

Vir: EU Odločba št. 406/2009/ES, Uredba EU 2018/842.

Potrebna bo določitev ambicioznejših nacionalnih ciljev. Medvladni odbor za podnebne spremembe (Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC) je leta 2018 izpostavil, da je cilj omejit naraščajoče globalne temperature na 2°C premalo ambiciozen in da je treba globalno segrevanje omejiti na 1,5°C. Da bi ta cilj dosegli, bi bilo treba skupne izpuste TGP na svetovni ravni do leta 2030 zmanjšati za vsaj 45 % glede na leto 2010, do leta 2050 pa zagotoviti ogljično nevtralnost². Za to bo potrebna določitev ambicioznejših nacionalnih ciljev zmanjšanja izpustov, tudi v okviru priprave Dolgoročne strategije za nizke emisije ter Nacionalnega energetskega in podnebnega načrta, ki ju morajo članice EU pripraviti do konca leta 2019. Strokovne podlage za navedena dokumenta, to je spremljanje napredka in načrtovanje ukrepov za zmanjšanje izpustov TGP na področjih prometa, industrije, stavb, kmetijstva, gozdarstva in odpadkov, se v Sloveniji pripravljajo v okviru projekta LIFE Podnebna pot 2050³.

Projekcije kažejo, da bi se skupni izpusti TGP v Sloveniji do leta 2020 zvišali za 7 %, nato pa se postopoma zniževali in bili do leta 2035 za 9 % nižji kot v izhodiščnem letu 2015. Pri izračunu, ki je narejen za potrebe poročanja EK in Združenim narodom, so bile upoštevane že sprejete usmeritve po posameznih sektorskih programih. Najpomembnejše med njimi so: (i) *Promet*: do leta 2035 se pričakuje nadaljnjo rast prometa na slovenskih cestah, in sicer potniškega za 24 %, tovornega pa za 66 %. Ukrepi se nanašajo na povečanje deleža železnic v potniškem prometu, izboljšanje učinkovitosti vozil, večjo uporabo biogoriv in drugih alternativnih goriv brez izpustov TGP ter sprememb v vzorcih obnašanja; (ii) *Transformacije*: gibanja bodo v prihodnje najbolj zaznamovali zmanjševanje proizvodnje električne energije in toplote v premogovnih termoelektrarnah, zamenjava s plinskimi enotami ter večja raba obnovljivih virov energije; (iii) *Industrija in gradbeništvo*: ob gospodarski rasti bo ključna večja učinkovitost rabe energije in večja raba obnovljivih virov, ki pa ne bo v celoti izničila povečanja izpustov; (iv) *Kmetijstvo*: predvidena je večja učinkovitost reje domačih živali, učinkovitejše kroženje dušika in povečevanje samooskrbe z živili; (v) *Odpadki*: ob skupnem zmanjšanju vseh nastalih odpadkov naj bi se zmanjšali zbrani mešani komunalni odpadki, povečalo pa njihovo razvrščanje in obdelava. Po rezultatih projekcij bo cilj Slovenije glede izpustov iz ne-ETS sektorjev do leta 2020 dosežen, za doseganje cilja do leta 2030 pa obstoječi ukrepi ne bodo zadoščali, zato bodo potrebni dodatni napor.

Slika 34: Projekcije skupnih izpustov TGP, struktura virov, Slovenija

Vir: IJS, 2018.

¹ V sistemu za trgovanje so emisije energetskega in procesnega izvora, ki so posledica zgorevanja goriv in kemičnih reakcij v industrijskih procesih ter razžveplanju dimnih plinov. Prisotne so v proizvodnji električne energije in toplote ter v industriji.

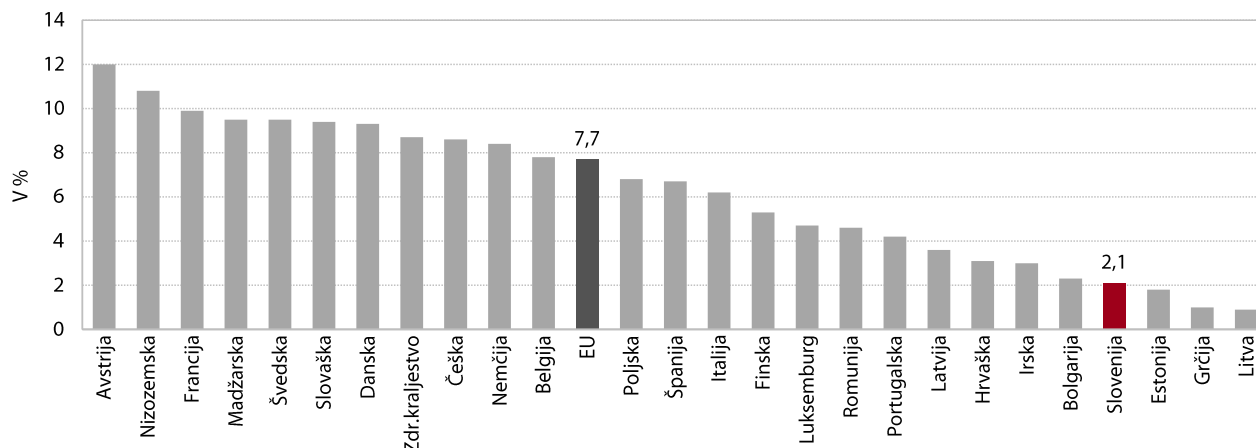
² IPCC, 2019. Oglična nevtralnost je dosežena, ko z ogličnim odtisom ne porušimo ekološkega ravnovesja v ozračju oziroma ko je vzpostavljeno ravnovesje med aktivnostmi, ki povzročajo izpuste, in procesi, ki to onesnaženje izničijo.

³ Priprava določenih vsebin za VII. državno poročilo in 3. dveletno poročilo Konferenci pogodbenic Okvirne konvencije ZN o spremembi podnebja, 2018.

Obseg prometa, ki ima velik vpliv na okolje, se je po širitvah EU močno povečal, pri tem pa je težava predvsem cestni prevoz. Promet je pomembna gospodarska dejavnost in oblikuje sodobni način življenja, vendar so njegovi škodljivi vplivi na okolje in zdravje prebivalcev precejšnji in vse bolj zaskrbljujoči. Največ problemov izhaja iz velike rabe neobnovljivih virov energije, to je fosilnih goriv. V Sloveniji se, tako kot v EU, večina blaga prepelje s tovornjaki, večina potnikov pa z avtomobili, kar sta za okolje najmanj sprejemljiva načina prevoza. Ob tem je gostota skupnega *blagovnega prometa* zaradi tranzitne lege Slovenije velika. V preračunu na prebivalca je po cestah in zlasti po železnici prepeljanega precej več blaga kot v EU (gl. kazalnik 4.5)¹³². V *potniškem* prometu pa struktura kaže na višji delež prevozov z osebnimi avtomobili kot v povprečju EU. Uporaba javnih prevoznih sredstev, predvsem železnice, ki je energijsko najbolj učinkovita oblika prevoza, je v mednarodni primerjavi zelo nizka. To je deloma posledica manjše stopnje urbanizacije in večje poselitvene razpršenosti, vse bolj pa neposodobljene in skromne ponudbe javnega potniškega prometa. Na to kaže tudi razmeroma visok delež prebivalcev, ki ocenjuje, da ima slabšo dostopnost do javnega prevoza. Njegova večja razvejanost, frekventnost ter uskladitev in prilagoditev voznih redov bi ob posodobitvah in okolju prijaznejših tehnologijah prispevala k celovitejšemu uveljavljanju trajnostne mobilnosti.

¹³² Povečevanje prevoza z železnico pa je omejeno z obstoječo železniško infrastrukturo. Potrebna je njena dograditev, posodobitev in nadgradnja (Podnebno ogledalo 2018, 2018).

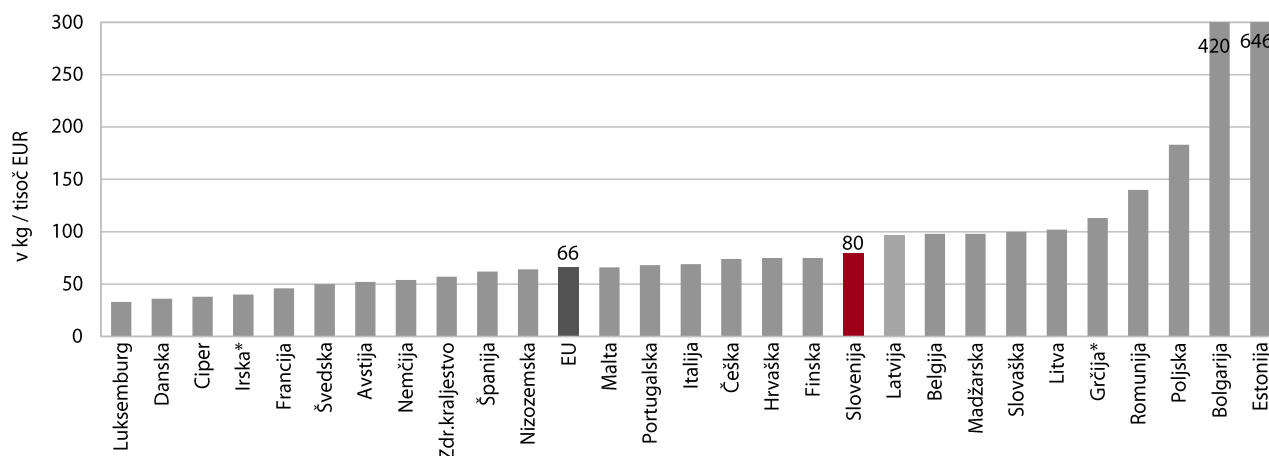
Slika 35: Delež železniškega v skupnem potniškem prometu, potniški kilometri, 2016

Vir: Eurostat Portal Page – Tables on EU policy, 2019. Opombi: Kazalnik se nanaša na potovanje znotraj države, ne glede na lastništvo vozila. Ciper in Malta nimata železniškega prometa.

V industriji in storitvah nastane na enoto BDP za okoli petino več odpadkov kot v povprečju EU, pri komunalnih odpadkih, kjer jih na prebivalca nastane približno enako, pa je bil v ravnanju z njimi dosežen napredek. V proizvodnih in storitvenih dejavnostih se je količina nastalih odpadkov v obdobju 2012–2017 povečala za okoli 40 % (gl. kazalnik 4.6). Pri zelenem zmanjševanju njihovega nastajanja, tudi na enoto BDP, bo ključna večja preusmeritev proizvodnje v krožni sistem, to je v povečano uporabo za recikliranje primernih materialov. Povečujejo se tudi komunalni odpadki; v preračunu na prebivalca jih nastane že približno enako kot v povprečju EU. Zunanjetrgovinska menjava z odpadki se povečuje, neto uvoz odpadkov pa se je znižal na okoli pol odstotka vseh nastalih. Ravnanje z odpadki se je v zadnjih letih precej izboljšalo, tudi zaradi več novih oz. nadgrajenih regijskih centrov za odpadke¹³³. Vrednosti skupnih investicij in tekočih izdatkov za varstvo okolja sta bili največji ravno na področju ravnanja z odpadki. S tem se zmanjšuje odlaganje, ki je z okoljskega stališča najmanj zaželeno ravnanje, povečuje pa se predelava in v tem recikliranje, torej delovanje v smeri bolj trajnostnega razvoja. S pripravo odpadkov za ponovno uporabo se povečuje učinkovitejša raba virov, zmanjšujejo izpusti toplogrednih plinov in odvisnost od uvoza surovin. Problematika ravnanja z odpadki, zlasti odpadne plastične embalaže, pa se kljub temu zastruje in bo zahtevala hitrejše ukrepanje in rešitve¹³⁴.

Slika 36: Nastali odpadki skupaj, brez mineralnih, na enoto BDP, 2016

Vir: Eurostat Portal Page – Tables on EU Policy, 2018. Opomba: * podatek za leto 2014.

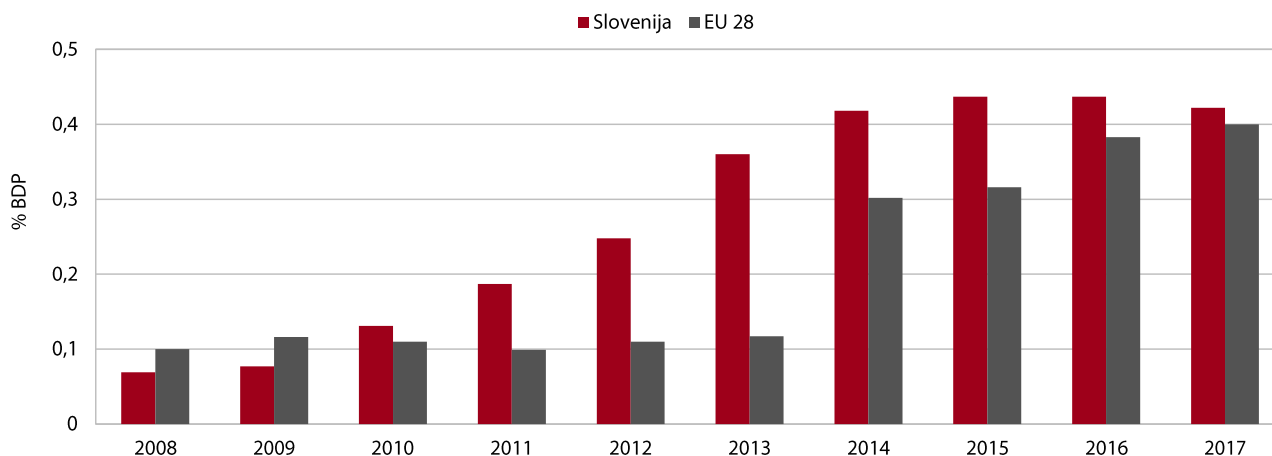
Državne pomoči za varstvo okolja in varčevanje z energijo so se v zadnjem desetletju precej povečale, a med njimi jih je precej namenjenih ciljem, ki v osnovi niso okoljski. V letu 2017 so državne pomoči za varstvo

¹³³ V prejšnjem programskem obdobju so bili to eni izmed kohezijskih projektov s področja okolja.

¹³⁴ V začetku leta 2018 je bila sprejeta prva strategija EU za plastične odpadke, s katero naj bi spremenili načine zasnove, proizvodnje, uporabe in reciklaže plastičnega proizvoda. Plastika se proizvaja v prevelikih količinah, uporablja in odlaga pa na način, ki ne izkorišča gospodarskih prednosti bolj krožnega pristopa. Povečala naj bi se koristnost reciklaže, omejila količina plastičnih odpadkov, ustavilo onesnaževanje z njimi ter spodbudilo naložbe in inovacije (Strategija za plastiko in krožno gospodarstvo, 2018).

okolja in varčevanje z energijo¹³⁵ znašale 183 mio EUR, kar pomeni 43 % skupnih državnih pomoči in 0,4 % BDP¹³⁶. Okoli tri četrtine jih je vezanih na izpolnjevanje nacionalnih zavez za povečanje deleža energije iz OVE in sproizvodnjo z visokim izkoristkom. Sredstva, ki se izplačujejo od leta 2010, se zagotavljajo s prispevkom, ki ga kot del cene električne energije plačuje vsak končni odjemalec električne energije. Njihov učinek pa je precej skromen, saj se delež energije iz OVE povečuje le počasi¹³⁷. Preostale pomoči so večinoma oprostitev ali znižanja okoljskih dajatev za onesnaževanje zraka z izpusti CO₂. Ker so v osnovi namenjene izboljševanju konkurenčnosti gospodarstva in ne prispevajo k zmanjševanju onesnaževanja, z vidika varovanja okolja niso zaželeno.

Slika 37: Državne pomoči za varstvo okolja in varčevanje z energijo

Vir: Eurostat portal page – Nacionalni računi sektorja država, 2019 (levo) in State Aid Scoreboard 2018 (EK), 2019 (desno).

4.2 Trajnostno upravljanje naravnih virov

Trajnostno upravljanje naravnih virov (razvojni cilj 9): Cilj SRS 2030 je trajnostno varovati naravne vire in načrtovati njihovo učinkovito rabo, saj so eden ključni stebrov za zagotavljanje zdravega življenjskega prostora, pridelavo kakovostne hrane in izvajanje gospodarskih dejavnosti z visoko dodano vrednostjo. Cilj bomo dosegli s preseganjem sektorskega načina razmišljanja, ohranjanjem biotske raznovrstnosti, trajnostnim upravljanjem tal, ohranjanjem kakovostnih kmetijskih zemljišč, trajnostnim razvojem gozda ter učinkovitim upravljanjem voda. SRS 2030 ob tem prepoznava velik pomen odgovornega ravnanja s prostorom. Posebnega pomena bo učinkovito prilagajanje na podnebne spremembe in izkoriščanje priložnosti, ki jih te prinašajo.

Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 9:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Delež kmetijskih zemljišč v uporabi, v %	23,7 (2017)	40,9 (2017)	>24
Kakovost vodotokov, mg O ₂ /l	0,9 (2014)	1,9 (2014)	< 1
Ekološki odtis, gha/osebo	4,7 (2014)	4,7 (2014)	3,8

Naravo s sedanjimi proizvodnimi procesi in življenjskim slogom močno preobremenjujemo. Z dolgoročnimi spremembami načina življenja vse hitreje izkoriščamo naravne vire in pri tem povečujemo onesnaževanje. *Ekološki odtis*, ki je eden izmed najbolj celovitih kazalnikov okoljskega razvoja, se je v obdobju gospodarske rasti razmeroma hitro povečeval, nato pa v recesiji znižal približno na raven pred njo (gl. kazalnik 4.8). Po zadnjem izračunu za leto 2014 je znašal 4,7 gha/osebo, kar je bilo približno na ravni povprečja evropskih držav¹³⁸. *Biološka zmogljivost narave*

¹³⁵ Državne pomoči so ukrepi države, ki posegajo v njene tekoče in investicijske izdatke (subvencije, kapitalski transferji), prihodke (davčne oprostitev in olajšave), financiranje (ugodna posojila) in dolg (poročstva) rezidenčnim proizvajalcem, ki bi potencialno lahko vplivali na konkurenco med članicami EU.

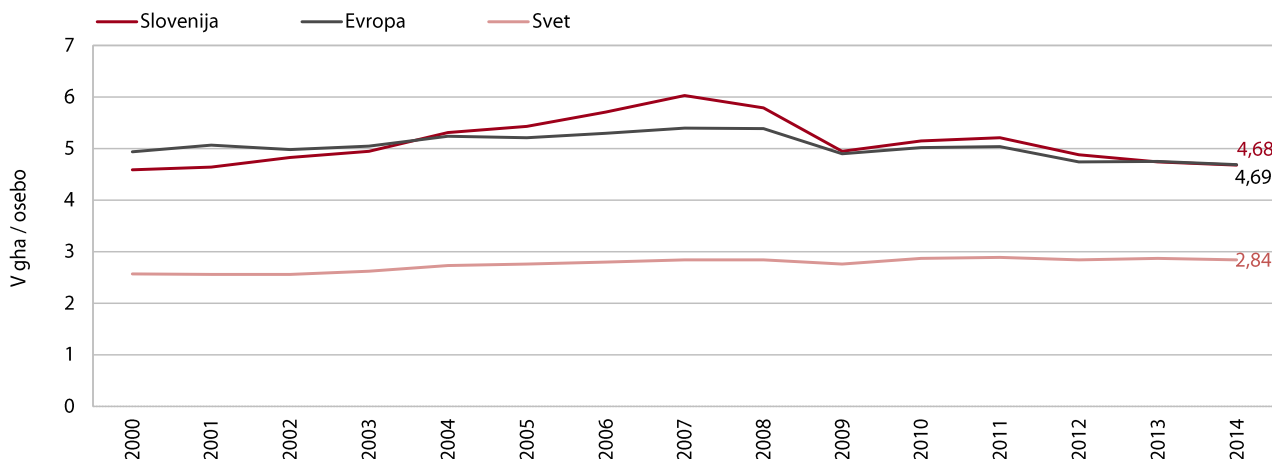
¹³⁶ Devetnajsto poročilo o državnih pomočeh, 2018.

¹³⁷ Delež energije iz OVE se je v obdobju 2010–2017 povečal za 1,1 o. t., na 21,5 % (cilj do leta 2020 je 25 %; gl. kazalnik 4.3).

¹³⁸ National Footprint Account (Global Footprint Network), 2019.

oz. biološke površine, ki so se sposobne regenerirati, pa so v Sloveniji v preračunu na osebo nižje kot v evropskem povprečju. Sloveniji največjo biokapaciteto prinašajo gozdovi, ki pa kljub njihovi veliki površini ne zadostujejo za absorpcijo izpustov ogljikovega dioksida, ki k ekološkemu odtisu prispevajo največ. Razlika med ekološkim odtisom in biokapaciteto, t. i. *ekološki primanjkljaj*, je s tem v Sloveniji večja kot v povprečju evropskih držav in znaša dvakrat toliko, kot je biološka zmogljivost obnavljanja njene narave. K velikosti in rasti prekoračitve ekoloških meja največ prispeva ogljični odtis, zaradi izpustov toplogrednih plinov, ki so tudi eden glavnih povzročiteljev podnebnih sprememb.

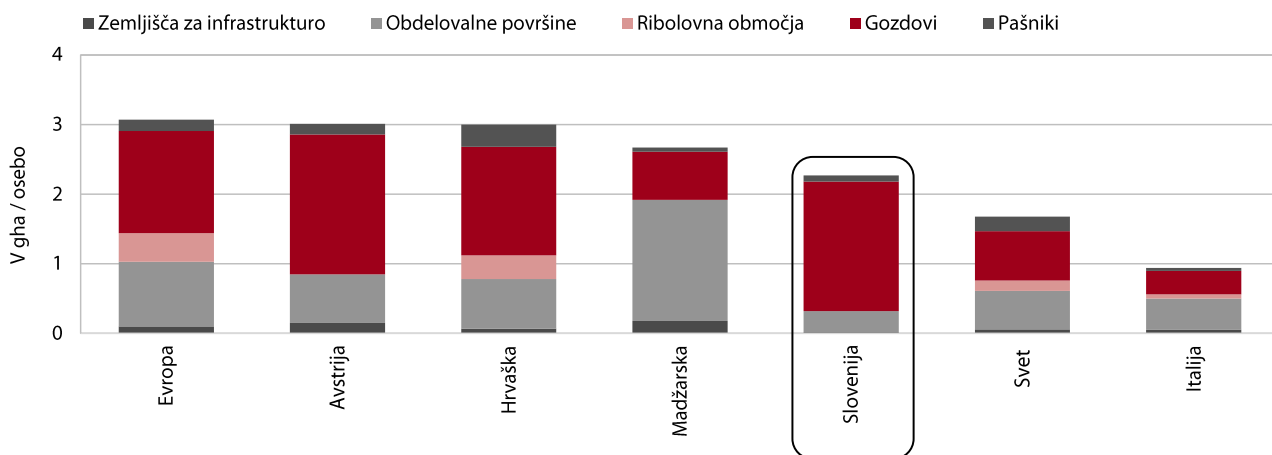
Slika 38: Ekološki odtis

Vir: National Footprint Accounts (Global Footprint Network), 2019.

Opomba: gha = globalni hektar. To je rodovitna površina, potrebna za zadovoljitev človekovih potreb po hrani in ohranjanje njegovega življenjskega sloga ter odlaganje pri tem nastajajočih odpadkov.

Slika 39: Biokapaciteta, 2014

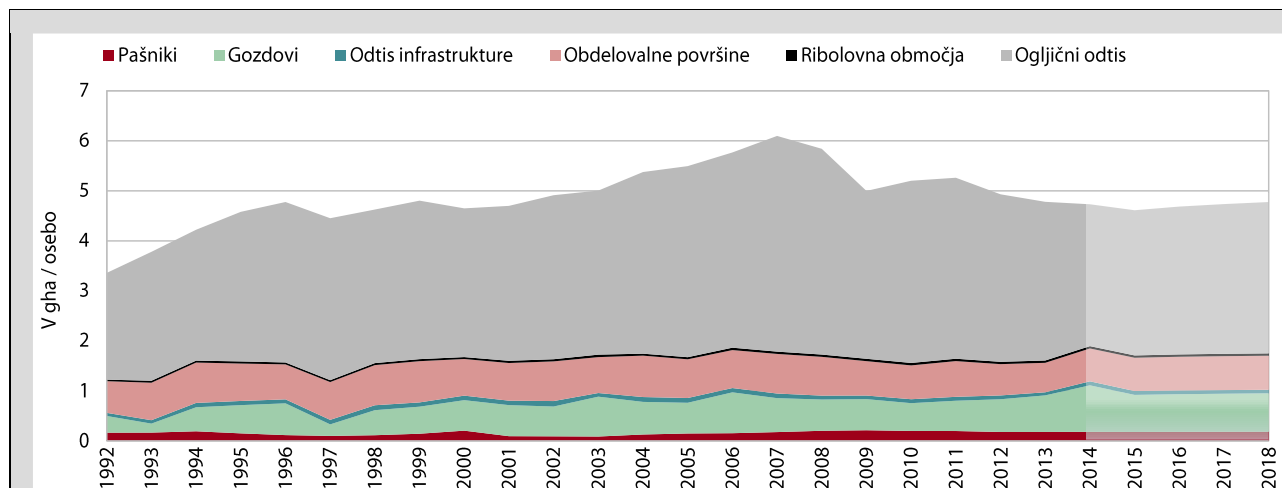

Vir: National Footprint Accounts (Global Footprint Network), 2019.

Okvir 5: Ocene in projekcije ekološkega odtisa Slovenije

V poročilu organizacije Global Footprint Network za Slovenijo¹ je izpostavljeno, da je dosedanji razvoj temeljil na intenzivni rabi virov. Mednarodna organizacija Global Footprint Network je v letu 2018 pripravila prvo poročilo o ekološkem odtisu za Slovenijo. V njem ugotavlja, da je Slovenija na tem področju dosegla napredek, ki pa je bil po letu 2007, podobno kot v večini članic EU, bolj odraz ekonomske krize kot pa v razvoj usmerjenih politik. Medtem ko so bile usmeritve za zmanjševanje ekološkega odtisa že vzpostavljene – v tem predvsem stanovanjskega in prometnega sektorja, povečevanje obnovljivih virov energije, energetske učinkovitosti in trajnostnih oblik prevoza – pa njihova implementacija ostaja še precej nizka.

Slika 40: Sestava ekološkega odtisa, Slovenija

Vir: GFN, 2018. Opomba: Za obdobje 2014–2018 so ocene.

Po prvih preračunih za zmanjšanje ekološkega odtisa po posameznih scenarijih² je izpostavljen vpliv prometnega sektorja. Scenariji so bili izdelani za štiri izbrane ukrepe: (i) trajnostno upravljanje gozdov, kar bi povečalo biokapaciteto okolja ter (ii) uvajanje fotovoltaičnih panelov v povezavi s polnjenjem električnih vozil in razpršenim skladiščenjem elektrike, (iii) celovito zmanjšanje ekološkega odtisa v javnih in poslovnih stavbah ter (iv) zmanjšanje izpustov F-plinov³. Rezultati preračunov, narejenih na podlagi podatkov za leto 2014, so pokazali, da je s skupnimi analiziranimi ukrepi možno doseči znižanje ekološkega odtisa za največ 13 %, kar pa ne zadostuje za doseg cilja, zastavljenega v Strategiji razvoja Slovenije. Med štirimi ukrepi ima največji potencial uvajanje fotovoltaičnih panelov in električnih vozil. Za preprečevanje nadaljne rasti števila avtomobilov in povpraševanja po novi cestni infrastrukturi je treba razviti širše ukrepe trajnostne mobilnosti. Priporočila se nanašajo predvsem na povečanje obsega in kakovosti ponudbe javnega prevoza z avtobusi in vlaki ter večjo promocijo nemotoriziranih oblik prometa, to je kolesarjenja in hoje. Gozdovi že veliko prispevajo k biokapaciteti, vendar zaradi njihove ranljivosti v podnebni spremembi ne moremo pričakovati nadaljnega povečevanja. Z gojitvenimi ukrepi je treba povečati njihovo odpornost, uporaba večjih količin lesa pa lahko prispeva k znižanju ekološkega odtisa preko nadomeščanja drugih materialov.

¹ The Ecological Footprint of Slovenia... policy implications, 2018.

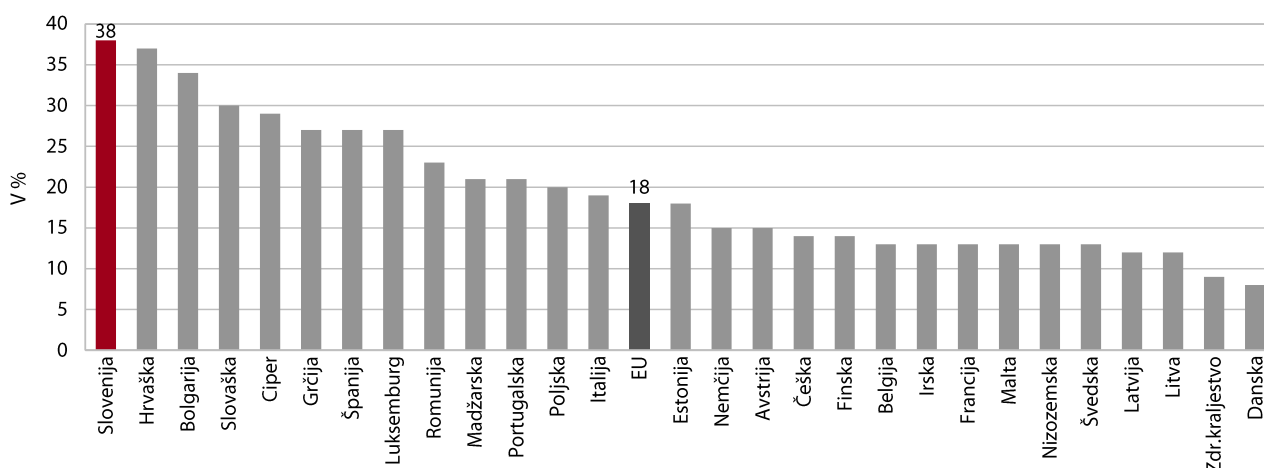
² Okoljski odtis Slovenije... za izbrane ukrepe, 2018.

³ Fluorirani toplogredni plini (F-plini) so antropogene kemikalije z visokim toplogrednim učinkom. Uporabljajo se npr. kot hladila sredstva, sredstva za gašenje, topila, izolacijski plin, v elektronski opremi, farmacevtski in kozmetični industriji.

Z izjemnim bogastvom živega sveta se Slovenija uvršča v območja z največjo biotsko raznovrstnostjo v Evropi. To je predvsem naravna danost, a hkrati tudi posledica varovanja rastlinskih in živalskih vrst ter preiščenega gospodarjenja z ekosistemi. Pri tem so posebnega pomena zavarovana območja z veliko biotsko in krajinsko pestrostjo. Po deležu te površine, ki je za ohranitev življenjskih prostorov ogroženih vrst ključna, je Slovenija v vrhu držav EU in ima v tem omrežju dvakrat tolikšen delež površin kot EU v povprečju. Kljub izvajanju številnih aktivnosti za ohranitev biotske raznovrstnosti pa ta tudi v Sloveniji dolgoročno upada¹³⁹. Pri tem izstopajo problemi (i) pozidave v zvezi z neustreznim širjenjem urbanizacije, prometa in gospodarskih aktivnosti, (ii) nedomišljenega urejanja vodotokov, večinoma v povezavi z zagotavljanjem protipoplavne varnosti in (iii) kmetijstva, ki sicer varovanim vrstam zagotavlja življenjski prostor, a ga na območjih z zelo intenzivnim načinom gospodarjenja tudi krči. Izziv je v presejanju sektorskega načina razmišljanja, iskanju kompromisov med interesi s področja varovanja narave in posameznih gospodarskih dejavnosti ter v usklajenem delovanju, predvsem pri rabi tal, kar bo vodilo k večjim sinergijskim učinkom.

¹³⁹ Ugotavljanje stanja biotske raznovrstnosti je precej težavno, ker je vrst in interakcij med njimi in neživim okoljem veliko. Med kazalniki, ki okvirno kažejo splošno stanje, so populacija izbranih vrst ptic, indeks ptic kmetijske krajine, ohranjenost populacij divjadi in ohranjenost gozdov.

Slika 41: Delež zavarovanih območij, 2017

Vir: Eurostat Portal Page – Tables on EU policy, 2019.

Tla so v Sloveniji večinoma neonesnažena. Kljub splošnemu dobremu stanju tal pa izstopajo posamezna območja, ki so prekomerno obremenjena z nekaterimi *težkimi kovinami*, npr. s kadmijem, cinkom, svincem, arzenom in živim srebrom¹⁴⁰. Preseganja opozorilnih oziroma ponekod kritičnih vrednosti so bila v raziskavah zaznana predvsem na območjih z dolgoletno rudniško, topilniško in metalurško dejavnostjo ter na območjih z gostejšim prometom. Ker se v tleh, drugače kot v zraku in vodi, snovi nalagajo, se zmanjševanje vnosa običajno ne odraža v zmanjšani vsebnosti v njih. Med najbolj obremenjenimi so Mežiška dolina, Celjska kotlina, Jesenice in Idrija¹⁴¹. Na teh in nekaterih drugih območjih Slovenije se srečujemo s potrebo po čiščenju onesnaženih tal in sanacijami onesnaženih zemljišč, ki so pogosto tehnološko in stroškovno težko izvedljiva¹⁴². Pri tem pa vsega onesnaženja s kovinami ne kaže pripisati človeku in njegovim dejavnostim, ker je vsebnost odvisna tudi od kamninske osnove. Onesnaževanje tal z *organskimi onesnaževali* je v Sloveniji manj pereče, saj opozorilne vrednosti večinoma niso presežene. Na nekaterih površinah z intenzivno kmetijsko pridelavo so bila zaznana manjša preseganja mejnih vrednosti za pesticide oziroma njihove razgradne produkte. Pomembno je predvsem sprotno spremljanje stanja in preprečevanje prekomernih vnosov onesnaževal, zlasti na površini, ki je namenjena pridelavi hrane.

Kmetijstvo, ki ima pri ravnanju s tlemi eno večjih vlog, v Sloveniji v mednarodnih primerjavi ni med intenzivnejšimi. Slovenija se uvršča med države EU z največjim deležem kmetijskih zemljišč v območjih z omejenimi možnostmi za kmetovanje in posledično z največjim deležem travinja. Površine njiv so skromne in se še zmanjšujejo (gl. kazalnik 4.9, za razporeditev po regijah pa Slika 45). Sintezni kazalnik za ugotavljanje kakovosti tal, t. i. talno število, kaže, da je v razredu z najboljšo kakovostjo le 7 % kmetijskih zemljišč, kar okoli petina pa v dveh razredih z najslabšo kakovostjo¹⁴³. To otežuje pridelovanje, zmanjšuje učinkovitost in hkrati narekuje razmeroma veliko usmerjenost v živinorejo. Ker pa je skrbi za okolje namenjene vse več pozornosti, sta se bilančna presežka dušika in fosforja, ki sta osnovna kazalnika obremenjevanja tal in voda s kmetijstvom, v daljšem obdobju precej znižala (gl. kazalnik 4.10). V kmetijstvu potekajo precejšnje strukturne spremembe, kot so povečevanje in specializacija gospodarstev, a pri tem ostajajo tla za kmetijsko pridelavo razmeroma skromno izkoriščena. Povprečni hektarski pridelki so večinoma nižji od povprečnih v EU, kar pa poleg manjše obremenjenosti okolja pomeni tudi nižjo produktivnost naravnih virov. Samooskrba z večino osnovnih kmetijskih proizvodov, še posebej iz ekološke pridelave, je posledično razmeroma nizka in se v daljšem obdobju večinoma ne povečuje¹⁴⁴.

¹⁴⁰ Raziskave onesnaženosti tal Slovenije v letu 2008, 2009 in Geoport, 2018.

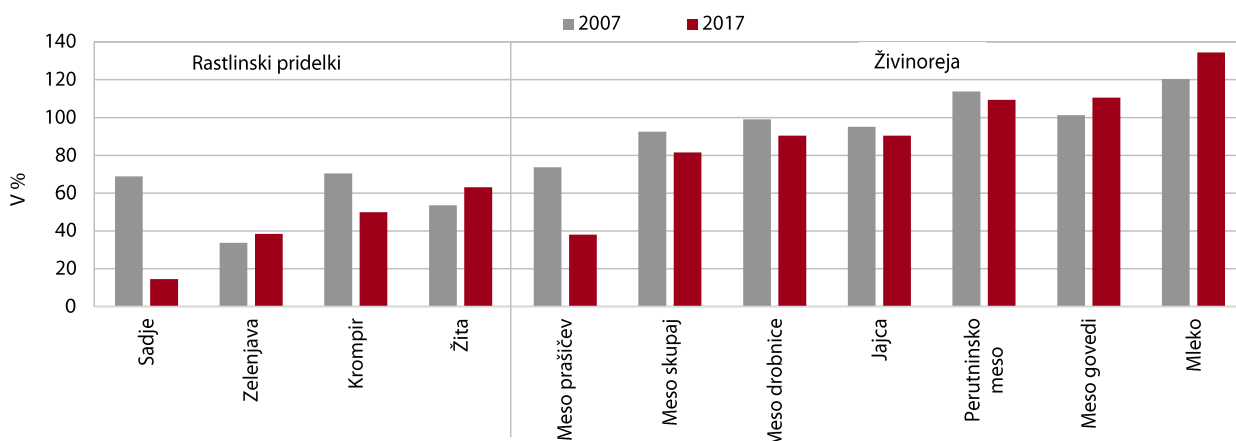
¹⁴¹ Na območju Mežiške doline se od leta 2008 izvajajo sanacijski ukrepi za izboljšanje stanja onesnaženih tal, kot so prekrivanje makadamskih površin z asfaltom, zamenjava onesnaženih delov tal, prekritje z neonesnaženimi tlemi in zatravitev. Vsebnost svince se je zmanjšala pod opozorilno vrednost, a se ponekod postopno povečuje. Povišane vsebnosti svince v krvi je imelo pred sanacijo 20 % otrok, v zadnjih letih pa 10 % otrok (Poročilo o okolju v RS 2017, 2017).

¹⁴² Onesnaženost tal – skrita nevarnost, Slovensko partnerstvo za tla in drugi, 2018.

¹⁴³ Talno število kaže na sposobnost tal za kmetijsko pridelavo, pa tudi na sposobnost tal za opravljanje osnovnih okoljskih funkcij. Upoštevana je npr. globina zemlje, sposobnost zadrževanja vode in nagnjenost terena. Zemljišča so razdeljena v pet razredov (Slabe, 2015).

¹⁴⁴ Povečevanje samooskrbe oz. zagotavljanje prehranske varnosti s stabilno pridelavo varne, kakovostne in potrošniku dostopne hrane je eden izmed osnovnih strateških ciljev slovenskega kmetijstva in živilstva (Resolucija o strateških usmeritvah... do leta 2020, 2011).

Slika 42: Stopnja samooskrbe z osnovnimi kmetijskimi proizvodi, Slovenija

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Okolje in naravni viri – Kmetijstvo in ribištvo, 2019.

Gospodarjenje z gozdovi, ki v Sloveniji pokrivajo večino površine, je trajnostno naravnano, les pa je premalo izkoriščena surovina. Slovenija je ena izmed najbolj gozdnatih držav v evropskem prostoru, gozdovi pa njen najbolje ohranjen naravni ekosistem. To ima zelo ugoden vpliv na okolje, tudi zaradi ponora ogljika in s tem blažitve problematike, povezane z izpusti toplogrednih plinov. Prevelik delež gozda pa s stališča optimalne rabe prostora kljub temu ni zaželen. Gozdnatost Slovenije se je dolgoročno povečevala, gibanja v prostoru pa niso bila enakomerna. Povečevala so se tam, kjer je bilo gozdov z vidika krajinske pestrosti in videza že sicer veliko, v predelih z intenzivnim kmetijstvom in še posebej v primestnih predelih pa so se krčili¹⁴⁵. Po letu 2014 je slovensko gozdarstvo močno zaznamovano s posledicami obsežnega žledoloma in po njem z velikim napadom gozdnih škodljivcev. Konec leta 2017 ga je prizadel tudi močan vetrolom, obsežnejša sečnja za sanacijo pa še ni končana. Razmeroma nizka intenzivnost poseka lesa se je v obdobju po žledolomu in vetrolomu močno povečala (gl. kazalnik 4.11). Problematičen ostaja razmeroma visok neto izvoz najkakovostnejše kategorije lesa, saj je s tem izgubljena možnost za doseganje višje dodane vrednosti v vseh naslednjih členih gozdno lesne verige.

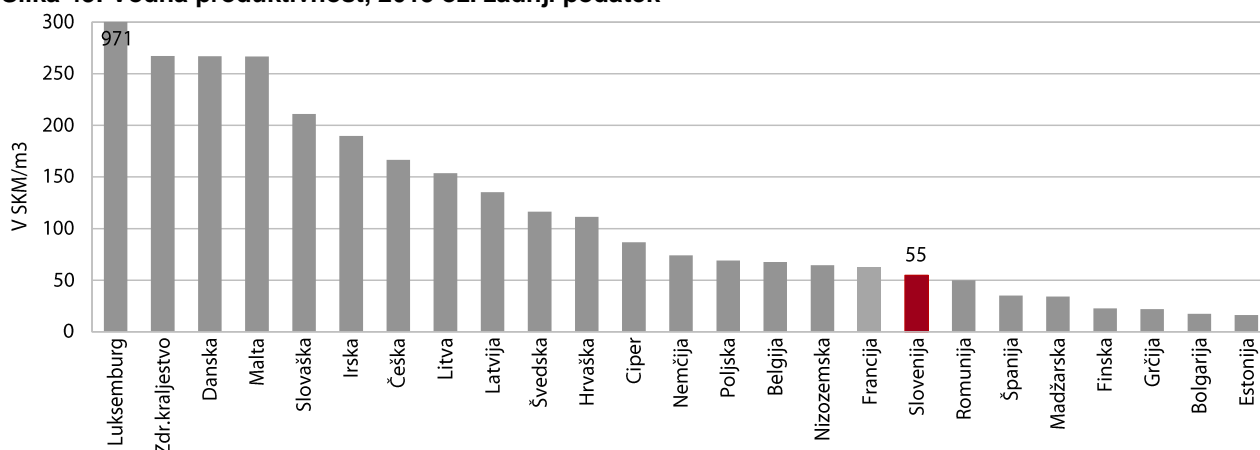
Slovenija je zelo vodnata država in večina vodnih teles je v dobrem kemijskem stanju, ekološko stanje pa v nekaterih porečjih ni zadovoljivo. Na *veliko vodnatost* kaže preračun razpoložljivih sladkovodnih virov na prebivalca, ki je dvakrat tolikšna kot v povprečju EU, višja pa le v štirih državah članicah. V povprečju je vode dovolj, saj je rabljena le polovica količine, ki priteče v državo oz. pade na njeno površje, in petina podzemne vode. Kljub temu občasno prihaja tudi do poplav ali pomanjkanja vode, na kar vplivajo podnebni dejavniki in človeški posegi. Pri tem je količina vode za namakanje v celotni bilanci rabe vode še vedno skoraj zanemarljiva. Skupna vodna produktivnost, merjena z BDP na količino načrpane sladke vode, je v mednarodni primerjavi nizka in se dolgoročno le počasi izboljšuje. *Kakovost voda*, merjena z biokemijsko potrebo po kisiku v rekah, pa se je zaradi vse večjega in učinkovitejšega čiščenja odpadnih voda zvišala na najvišjo vrednost med državami EU (gl. kazalnik 4.12). To kaže na veliko izboljšanje njenih kemijskih, bioloških in mikrobioloških parametrov¹⁴⁶. Slovenske reke so v povprečju s kisikom razmeroma bogate in vsebujejo malo hranil, organskih snovi in pesticidov, a na nekaterih območjih so kljub temu prisotne prekomerne obremenitve. V obdobju 2009–2016 je imelo 96 % vodnih teles površinskih voda dobro kemijsko, okoli dve tretjini pa dobro ekološko stanje. Slednje je najboljše pri jadranskih rekah ter porečjih Soče in zgornje Save, najslabše pa v porečjih Mure in Drave, kar sovпада s tam prisotno obsežnejšo in intenzivnejšo kmetijsko dejavnostjo¹⁴⁷.

¹⁴⁵ Resolucija o nacionalnem gozdnem programu, Ur. l. RS, št. 111/07.

¹⁴⁶ Kemijsko stanje voda se ugotavlja glede na 45 prednostnih snovi, med katerimi so npr. atrazin, benzen, kadmij in živo srebro. Za oceno ekološkega stanja vodnih ekosistemov pa se upošteva stanje združb vodnih rastlin, alg, nevretenčarjev in rib.

¹⁴⁷ Trobec, T., 2017; Ekološko stanje...v Sloveniji (ARSO), 2018; Kazalci okolja (ARSO), 2018; NPVO, 2017.

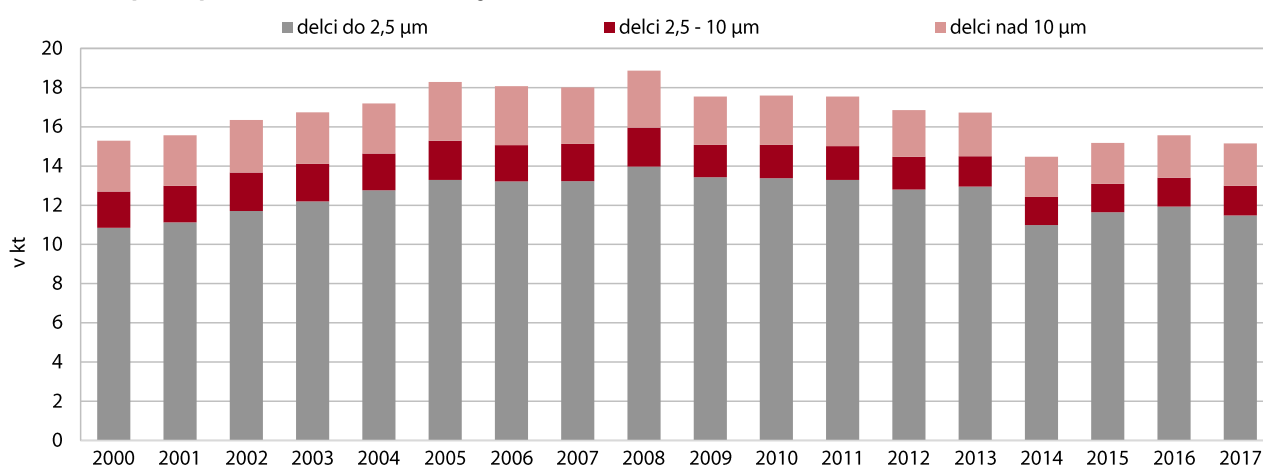
Slika 43: Vodna produktivnost, 2015 oz. zadnji podatek

Vir: Eurostat Portal Page – Tables by themes, 2019.

Kakovost zraka v Sloveniji znižujejo visoke povprečne koncentracije prašnih delcev in ozona. Koncentracija prašnih delcev oz. delcev PM nastaja predvsem zaradi neustreznega izgorevanja lesne biomase v individualnih kuriščih in zaradi cestnega prometa, pa tudi dejavnosti v industriji in kmetijstvu. Izpostavljenost urbanega prebivalstva tem delcem je kljub trendu zmanjševanja razmeroma visoka in presega povprečje v EU (gl. kazalnik 4.13). V hladnem delu leta je lokalno precej odvisna od kotlinske lege in prevetrenosti. Presežene dnevne mejne koncentracije PM do velikosti 10 mikrometra so bile največkrat izmerjene na merilnih postajah v mestih, ki so pod vplivom izpustov iz prometa. Pri tem ostaja precejšnja nejasnost o stanju na poseljenih podeželskih območjih, kjer je meritev precej manj¹⁴⁸. K izboljšanju bi poleg večje ozaveščenosti prebivalstva največ pripomogli večja uporaba tehnološko sodobnejših kurišč, boljša energetska učinkovitost stavb in uvedba zakonodajno določenih omejitev. Zaradi velikega vpliva kakovosti zraka na zdravje prebivalstva se politika EU na tem področju zaostruje¹⁴⁹. Drugi večji problem onesnaženosti zraka v Sloveniji so prizemni ozon in njegovi predhodni plini, kar je povezano s čezmejnimi prenosom iz zahoda¹⁵⁰. Visoka onesnaženost zraka z ozonom je ugotovljena na večini merilnih mest, tudi na podeželju in v višjih legah. Pri reševanju v preteklosti prav tako perečih problemov z nekaterimi drugimi onesnaževali, npr. žveplovim dioksidom in dušikovim oksidom, pa so bile v daljšem časovnem obdobju zaradi zaostritve zakonodaje in izvajanja ukrepov sektorskih politik dosežene učinkovite rešitve¹⁵¹.

Slika 44: Izpusti prašnih delcev, Slovenija

Vir: Kazalci okolja v Sloveniji, ARSO, 2019.

¹⁴⁸ Prekomerna onesnaženost zraka z delci PM₁₀ je tudi pravni problem, zaradi kršitve direktive o kakovosti zunanega zraka.

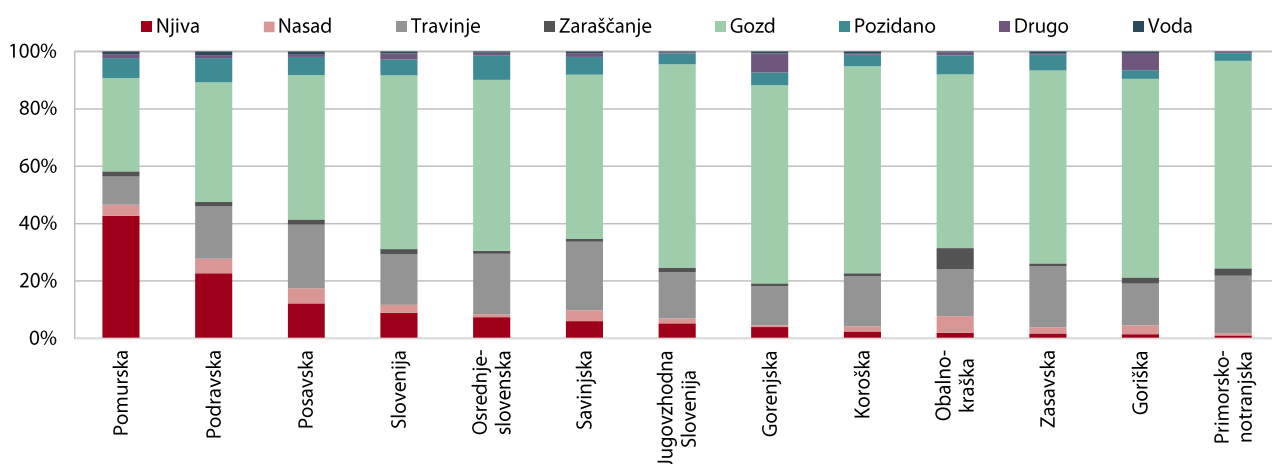
¹⁴⁹ Direktiva EU o nacionalnih zgornjih mejah emisij, ki je osrednji element celovitejšega programa »Čist zrak za Evropo« določa strožje omejitve za pet glavnih onesnaževal, med katerimi so tudi delci PM. Slovenija naj bi emisije PM_{2,5} v primerjavi z letom v 2005 po letu 2020 zmanjšala za 25 %, po letu 2030 pa za 70 % (v povprečju EU za 22 % in 51 %). To bo zahtevalo nove naložbe, vendar naj bi bili prihranki pri delu, zaradi manjših stroškov zdravstvene oskrbe in boleznih, nekajkrat višji.

¹⁵⁰ Kakovost zraka v Sloveniji v letu 2017, ARSO, 2018.

¹⁵¹ Ogrin, 2017.

Značilnost prostorskega razvoja Slovenije je neenakomerna in razpršena poselitev in s tem veliko število majhnih naselij. V mestnih območjih živi okoli polovica prebivalcev, v povprečju EU pa okoli tri četrtine¹⁵². Bolj kot v mestih raste število prebivalcev v suburbanih območjih blizu mestnih središč, pretežno ob avtocestnem križu, ki omogoča dobro mobilnost do zaposlitvenih središč. Posedično je prostor razdrobljen, prekinjeni so zeleni koridorji med naselji, otežena je oskrba s storitvami splošnega in splošnega gospodarskega pomena¹⁵³, povečujejo se pritiski na prostor. Zaradi lokacijsko neusklajenih območij bivanja in delovnih mest se povečuje delovna migracija, osebni avtomobilski promet in s tem negativni vplivi na okolje, npr. hrup in izpusti plinov. Na drugi strani pa se preostali del podeželja, še posebej obmejna območja, srečujejo s pospešenim staranjem prebivalstva, ki je sicer značilna tudi za Slovenijo v celoti, in drugimi negativnimi demografski trendi ter razvojnimi primanjkljaji¹⁵⁴. To vodi v pomanjkanje človeškega kapitala, ki je osnova nadaljnega razvoja. V teh območjih je smiselna revitalizacija centralnih naselij ter racionalnejša uporaba obstoječe infrastrukture in stavbnih zemljišč.

Slika 45: Dejanska raba tal po regijah, 2017

Vir: MKGP, Grafični podatki RABA za celo Slovenijo (Repe, Lampič, 2017).

Degradirana območja, ki so v krizi pospešeno nastajala, so v konjunkturi premalo izkoriščena. V začetku desetletja, ko so se vplivi krize začeli jasno kazati tudi v prostoru, so naglo nastajala nezadostno izkoriščena ali opuščena območja z vidnim vplivom predhodne rabe, t. i. funkcionalno degradirana območja (FDO; gl. kazalnik 4.14). V krizi nekatere začete investicije niso bile dokončane, ker so bile ob razmeroma lahko dostopnih evropskih in nacionalnih sredstvih premalo domišljene, hkrati pa so se tudi opuščale nekatere dejavnosti. Konjunktura je ponovno prinesla prednostne širitve nekaterih gospodarskih dejavnosti na kmetijska in gozdna zemljišča, predhodno že uporabljen in opuščen prostor pa se je aktiviral in vračal v funkcijo le v omejenem obsegu in je še vedno premalo izkoriščen. Ob pomanjkanju nepozidanih površin je ta prostor, še posebej v gosto poseljenih urbanih območjih, bistven za zagotavljanje nadaljnega razvoja¹⁵⁵. K usmerjenemu in sistematičnemu reševanju te problematike, ki zahteva hitro odzivnost in sistemsko ukrepanje različnih resorjev, lahko bistveno pripomorejo tekoče evidentiranje FDO, natančna prostorska umeščenost, poznavanje njihovih značilnosti ter sprotno dopolnjevanje evidence z ostalimi oblikami in tipi degradacije¹⁵⁶.

¹⁵² World Bank, 2019. Pri tem živi v Sloveniji v večjih mestih, ki jih je malo, le okoli četrtina prebivalcev. Taka poselitev je posledica naravnih razmer, zgodovinskega razvoja, načrtnega spodbujanja policentričnega urbanega sistema ter visokega vrednotenja življenja v naravnem okolju.

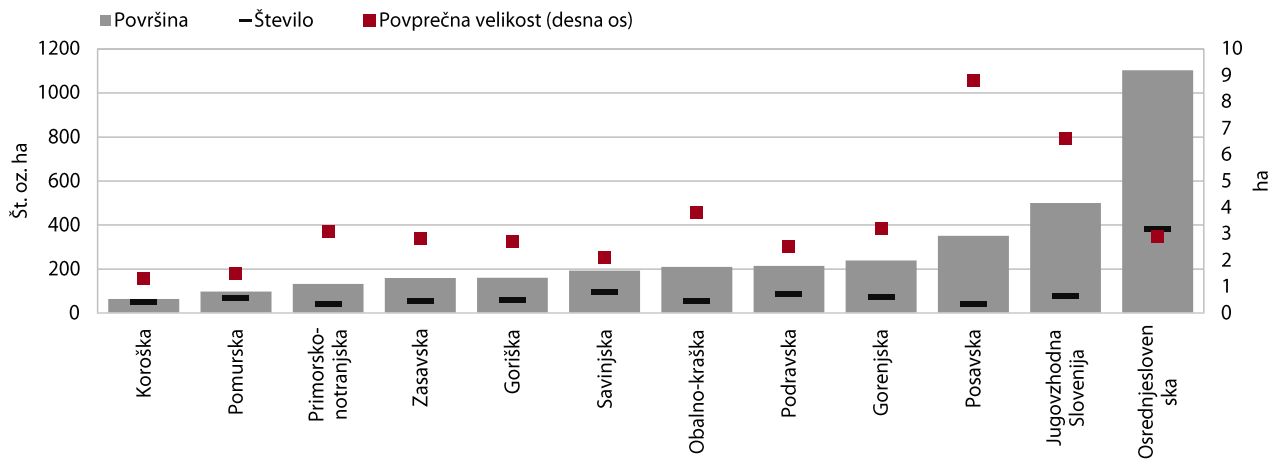
¹⁵³ Storitve splošnega pomena so osnovne javne storitve netržne narave, do katerih imajo prebivalci enake pravice in dostop (javna uprava, šolstvo, zdravstvo, sodstvo). Splošne storitve gospodarskega pomena pa so tiste, ki so na trgu in zanje veljajo načela konkurenčnosti (elektronske komunikacije, poštna storitve, oskrbe z elektriko, plinom, vodo in prevozom...) (Nared in sod., 2016).

¹⁵⁴ To so: slaba infrastrukturna opremljenost prostora, nizka izobrazbena raven prebivalstva, visoka brezposelnost, slaba prometna dostopnost do središč regionalnega pomena in nizka osebna mobilnost (Nared in sod., 2018).

¹⁵⁵ Špes in sod., 2012.

¹⁵⁶ Lampič in sod., 2017.

Slika 46: Funkcionalno degradirana območja po tipu v regijah, 2017

Vir: Lampič in Bobovnik, 2017; Lampič, B., Kušar, S. in Zavodnik Lamovšek, A. 2017.

5 Visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja

Institucionalna konkurenčnost Slovenije, ki kaže učinkovitost države pri podpori delovanju poslovnega sektorja in spodbujanju razvoja, se počasi izboljšuje. Slovenija je v zadnjih letih naredila pomembne premike na posameznih področjih delovanja države, npr. pri digitalizaciji javnih storitev, uvajanju standardov kakovosti v organe javne uprave, zmanjšanju administrativnih ovir, izboljšanju insolvenčne zakonodaje, povečala se je tudi učinkovitost pravosodnega sistema. Institucionalno konkurenčnost pa še naprej zaznamuje premalo učinkovito upravljanje javnega sektorja, visoko breme državne regulacije in relativno visoka zaznava korupcije. Razpršenost in šibka povezanost organov javnega sektorja otežujeta povezovanje in sodelovanje med sektorji ter med različnimi ravni upravljanja, kar vpliva na učinkovitost upravljanja javnih institucij. Po ocenah gospodarstvenikov ostaja regulativno breme visoko, sistematično merjenje učinkov predpisov pomanjkljivo in udeležba deležnikov pri sprejemanju nove zakonodaje prenizka. Na področju poslovnega okolja nekateri postopki še naprej ostajajo dolgotrajni, izboljšati bi bilo treba predvsem podporo delovanju podjetij. Zaupanje v ključne institucije države in pravno državo ostaja nizko in precej nižje kot v povprečju EU, kar se odraža tudi na nizki stopnji reprezentativne demokracije. Slovenija je še naprej ena najbolj mirnih in varnih držav na svetu, kar pozitivno vpliva na kakovost življenja, hkrati pa sodeluje v mednarodnih organizacijah ter operacijah in misijah. Uresničenje mednarodnih zavez na področjih mednarodne razvojne pomoči in varnosti ostaja pomemben izziv v naslednjem obdobju.

5.1 Učinkovito upravljanje in kakovostne javne storitve

Učinkovito upravljanje in kakovostne javne storitve (razvojni cilj 12): Za doseganje cilja je potrebno učinkovito strateško upravljanje javnih institucij in oblikovanje kakovostnih javnih politik, ki se učinkovito in hitro odzivajo na spremembe. SRS 2030 kot pomembne dejavnike krepitve upravljanja javnega sektorja navaja oblikovanje k ciljem usmerjenih politik, razvijanje visoke kulture sodelovanja med državljani in institucijami in s tem krepitev zaupanja v institucije, vključevanje deležnikov v vse stopnje oblikovanja in spremljanja politik, socialni dialog in dostopnost do informacij. Pomembno je tudi oblikovanje učinkovitega (in inovativnega) upravljanja javnih sistemov in storitev, izboljšanje nadzora različnih institucionalnih in družbenih struktur ter prevzemanje odgovornosti za sprejete odločitve.

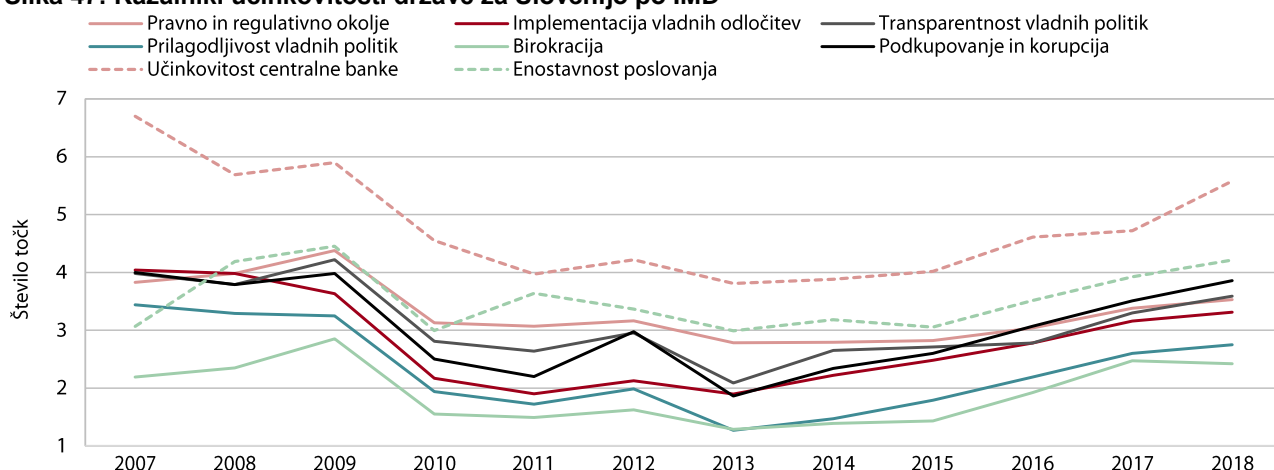
Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 12:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Zaupanje v javne institucije, v %	Parlament: 22 Vlada: 23 Lokalne oblasti: 40 (2018, jesenska meritev)	Parlament: 35 Vlada: 35 Lokalne oblasti: 54 (2018, jesenska meritev)	Najmanj polovica prebivalstva zaupa javnim institucijam (povprečje zadnjih treh meritev)
Izvršna zmogljivost, povprečna ocena od 1 do 10	4,7 (2018)	6,1 (2018)	Povprečje EU v letu 2030

Institucionalna konkurenčnost Slovenije se počasi izboljšuje in je v zadnjem letu dosegla predkrizne ravni. Mednarodni kazalniki konkurenčnosti (IMD, WEF, Svetovna banka) kažejo, da se je institucionalna konkurenčnost v krizi precej poslabšala, občutno so se znižale predvsem vrednosti anketnih kazalnikov¹⁵⁷. To je bilo povezano z delovanjem zakonodajne, izvršilne in sodne oblasti in prepočasnim prilagajanjem na spremenjene razmere med krizo. V zadnjih letih je bilo zaznati izboljšanje razpoloženja gospodarstvenikov na večini področij, predvsem zaradi ugodnejših makroekonomskih razmer in stabilnejših javnih financ. Ankete pa še naprej kažejo na nezadovoljstvo gospodarstvenikov z vodenjem javnim financ in davčno politiko¹⁵⁸ (gl. poglavje 5.1.2), izziv ostajata tudi visoka raven birokracije in učinkovitost delovanja državnih institucij. Nekoliko se povečuje zaupanje državljanov v ključne institucije države (parlament, vlado, sodstvo) in politične stranke, vendar še naprej ostaja relativno nizko in precej nižje kot v povprečju EU (gl. kazalnik 5.1).

¹⁵⁷ Na znižanje vrednosti anketnih kazalnikov med krizo je vplivalo tudi precejšnje poslabšanje razpoloženja med gospodarstveniki, ki je bilo večje kot v drugih državah.

¹⁵⁸ Svetovna banka (Doing Business, 2018) navaja, da ni problematična višina davkov, ampak čas, ki ga podjetja porabijo za plačevanje davkov.

Slika 47: Kazalniki učinkovitosti države za Slovenijo po IMD

Vir. The World Competitiveness 2018 (IMD), 2018. Opomba: Višje število točk je boljše, največ možnih pri IMD je 10. Vsi kazalniki so narejeni na podlagi anket.

Udeležba na volitvah, ki omogoča neposredno izbiranje političnih predstavnikov, je v primerjavi z drugimi državami EU relativno nizka. Na zadnjih državnozborskih volitvah je bila udeležba 52,6 %, kar je manj kot v večini držav EU¹⁵⁹, manj kot polovična je bila tudi udeležba na lokalnih volitvah (49,2 %). Razloge za nizko volilno udeležbo lahko pojasnujemo z nezaupanjem volilcev v politične stranke in institucije države¹⁶⁰ ter z nezadovoljstvom z delovanjem demokracije¹⁶¹. Relativno nizko zanimanje državljanov za vplivanje na politične odločitve kaže tudi podatek raziskave Eurobarometer, da je ohranjanje volilne pravice v državi, katere državljanstvo imajo, če bi živeli v drugi državi EU, pomembno za 63 % anketirancev¹⁶², kar je manj od povprečja EU (74 %) in večine držav EU (slabši rezultat so zabeležile le Češka, Nizozemska in Hrvaška).

Stopnja participativne demokracije ostaja nizka. Participativna demokracija pomeni dosledno vključevanje deležnikov v vse stopnje oblikovanja in spremljanja politik in predpisov. Ne nadomešča postopkov reprezentativne demokracije (npr. volitev), ampak krepi javno zaupanje v državne institucije, povečuje transparentnost in prispeva k trajnejšim politikam. V Sloveniji je vključenost javnosti relativno nizka, saj so sprejeti minimalni standardi sodelovanja¹⁶³ mnogokrat neupoštevani¹⁶⁴. OECD¹⁶⁵ navaja, da je treba okrepiti pravni okvir za učinkovito vključevanje deležnikov (in javnosti), saj večina ministrstev vključi deležnike v pripravo predpisov šele v zaključni fazi. Poslovnik Vlade sicer predvideva prikaz sodelovanja javnosti pri pripravi predloga zakona kot obvezno sestavino predloga zakona. Zelo nizko je tudi sodelovanje javnosti pri izražanju demokracije preko referendumov, saj je udeležba na posvetovalnih referendumih v zadnjih letih le redko presegla 20 %.

Vpetost deležnikov v socialni dialog je v Sloveniji visoka¹⁶⁶. Socialni dialog vključuje vse vrste pogajanj, posvetovanj ali izmenjavo informacij med delodajalci, delojemalci in predstavniki države o vprašanih skupnega interesa glede ekonomskih in socialnih politik¹⁶⁷. Pregled preteklih praks kaže, da ima socialni dialog v Sloveniji velik potencial za razvoj, ki se ga lahko doseže z dvigom znanja, kompetenc in osveščenosti socialnih partnerjev¹⁶⁸. Osrednje mesto dialoga predstavlja Ekonomsko-socialni svet (ESS), kjer pa v nekaterih pomembnih zadevah ni bilo možno doseči soglasja (npr. glede odziva na krizo, usklajevanja minimalne plače itd.).

¹⁵⁹ Udeležba na volitvah je manjša samo na Hrvaškem, Poljskem, Litvi, Franciji in v Romuniji (International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA), 2019).

¹⁶⁰ Zaupanje v institucije je v Sloveniji nizko, ljudje med vsemi institucijami najmanj zaupajo političnim strankam.

¹⁶¹ V Sloveniji je z delovanjem demokracije zadovoljnih 41 % anketirancev, kar je manj od povprečja EU (57 %) (Eurobarometer 90, 2018).

¹⁶² Special Eurobarometer 477, 2018.

¹⁶³ Resolucija o normativni dejavnosti, Uradni list RS, št. 92/2007.

¹⁶⁴ Vključevanje javnosti v pripravo predpisov (MJU), 2015; Regulatory policy in Slovenia – Oversight matters (OECD), 2018.

¹⁶⁵ Regulatory policy in Slovenia – Oversight matters (OECD), 2018.

¹⁶⁶ Industrial relations in Europe 2014 (EK); 2015, ICTWSS database, 2015.

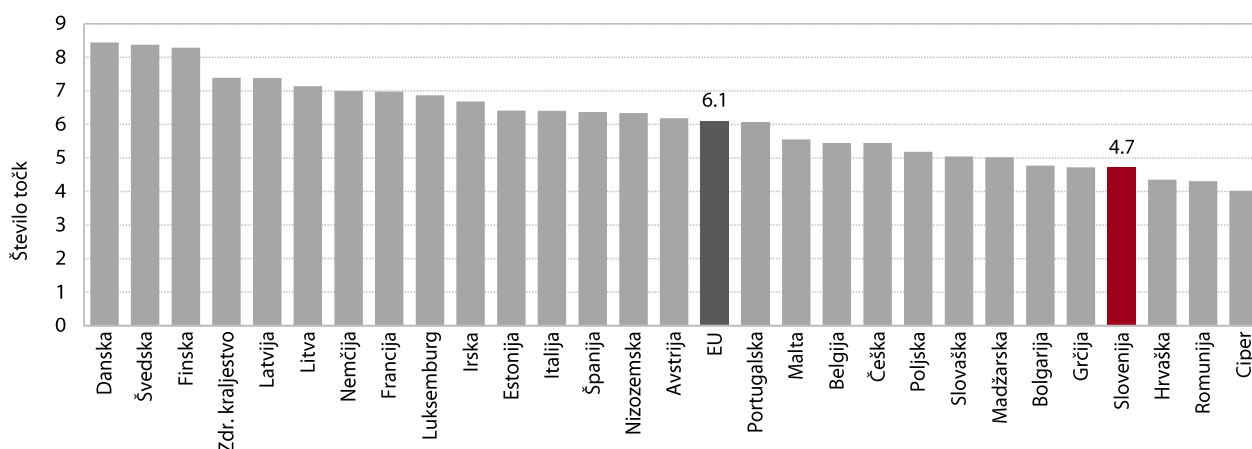
¹⁶⁷ Tipični obliki socialnega dialoga sta dvostranski (med predstavniki delodajalcev in delojemalcev) in tristranski, ki poteka na državni ravni (med predstavniki države, delodajalcev in delojemalcev).

¹⁶⁸ Poročilo analize stanja na področju socialnega dialoga v Sloveniji in tujini ter pregled dobrih praks doma in v tujini, 2018.

5.1.1 Delovanje javne uprave in zagotavljanje javnih storitev

Strateško upravljanje javnih institucij je v Sloveniji nizko in slabše ocenjeno kot v drugih državah EU. Mednarodne primerjave kažejo, da je nizka izvršna zmogljivost, ki meri strateško upravljanje javnih institucij, predvsem posledica premalo učinkovitega delovanja vlade in organiziranosti ter delovanja ključnih državnih institucij. Na oceno močno vpliva tudi premalo učinkovito strateško planiranje (npr. usklajenost razvojnih aktivnosti z nacionalnimi in drugimi strategijami), razpršenost in šibka povezanost organov javnega sektorja, pomanjkljivo medresorsko sodelovanje in nizko sodelovanje različnih strokovnih javnosti pri odločitvah vlade (gl. kazalnik 5.2). Temeljni dokument razvoja in učinkovitega delovanja javne uprave je Strategija razvoja javne uprave 2015–2020, ki se izvaja v skladu s sprejetimi operativnimi programi. Ob tem velja omeniti, da so bili ukrepi zaenkrat usmerjeni predvsem v pripravo pregledov in analiz trenutnega stanja in s tem pripravo ustreznih predlogov zakonodajnih sprememb. Vzpostavljenih je bilo tudi več portalov (nadgradnja portala za javno naročanje, nacionalni portal odprtih podatkov itd.), ki naj bi omogočali bolj transparentno in kakovostnejše delovanje.

Slika 48: Indeks izvršne zmogljivosti, 2018

Vir. Sustainable governance indicators, 2018; preračuni UMAR. Opomba: Indeks z osmimi podkazalniki meri strateško upravljanje javnih institucij (gl. kazalnik 5.2). Višje število točk je boljše, največ možnih je 10.

Slovenija izboljšuje dostopnost storitev e-uprave, vendar pri njeni uporabi še naprej zaostaja za povprečjem EU. Leta 2015 je bil posodobljen in nadgrajen portal eUprava, ki državljanom na enem mestu omogoča elektronske storitve za poslovanje z državo – od podatkov, ki jih o državljanu vodi država, do informacij glede upravnih postopkov in oddaje vlog. Za državljanje so vse osnovne javne storitve na spletu, za pravne osebe pa jih je na spletu na voljo okoli 80 %, relativno visoka je tudi odprtost podatkov javnega sektorja. S tem se je izboljšala dostopnost do storitev e-uprave, kar se v zadnjih letih kaže v povečanju števila uporabnikov in večji uporabi digitalnih javnih storitev, ki pa še naprej zaostaja za povprečjem EU¹⁶⁹. Velika omejitev je zaenkrat predvsem slabše splošno poznavanje e-storitev in slabša usposobljenost uporabnikov za njihovo uporabo. Med najvišjimi v EU pa je uporaba storitev e-zdravja, predvsem zaradi uvedbe receptov in napotnic v elektronski obliki. Analiza EK sicer kaže, da Slovenija zaostaja za razvitimi državami EU pri izkoriščanju potenciala e-storitev in digitalizaciji¹⁷⁰.

Uvajanje modelov kakovosti v organe javne uprave se nadaljuje, začela so se tudi zunanja ocenjevanja kakovosti. Kakovost se preverja z uporabo Skupnega ocenjevalnega okvira v javnem sektorju (CAF)¹⁷¹, ki se je najprej začel uvajati v upravne enote, zadnji dve leti pa tudi v organe državne uprave (prva samoocena je bila v letu 2018 izvedena na 14 ministrstvih in Generalnem sekretariatu Vlade RS). Izveden je bil tudi drugi pilotni projekt zunanjih ocenjevanj CAF EPI¹⁷², ki je pokazal, da bo več pozornosti treba posvetiti pripravi akcijskih načrtov in načrtov komuniciranja¹⁷³. Anketa MJU je pokazala, da je večina strank zadovoljna s strokovnostjo in usposobljenostjo zaposlenih na upravnih enotah, nezadovoljstvo je bilo povezano predvsem s čakalnimi vrstami¹⁷⁴.

¹⁶⁹ DESI, 2018.

¹⁷⁰ eGovernment Benchmark 2018 (EK), 2018.

¹⁷¹ Skupni ocenjevalni okvir v javnem sektorju je orodje za celovito obvladovanje kakovosti, razvito v javnem sektorju in za javni sektor, na podlagi modela poslovne odličnosti Evropskega sklada za upravljanje kakovosti EFQM.

¹⁷² CAF EPI predstavlja informacijo o procesih samoocenjevanja v posameznem organu, ki ga pripravijo zunanji ocenjevalci. V drugem pilotnem projektu je leta 2018 v tem procesu sodelovalo 14 upravnih enot.

¹⁷³ Novičke št.8/2018 (MJU), 2018.

¹⁷⁴ Poročilo o zadovoljstvu uporabnikov javnih storitev za obdobje od 17. januarja do 30. junija 2018 (MJU), 2018.

Izvajanje programa ukrepov za odpravo administrativnih ovir in priprave boljših predpisov se nadaljuje, treba bi bilo bolj sistematično meriti učinke predpisov. Različni programi odprave administrativnih ovir se v Sloveniji sistematično izvajajo že več kot deset let, trenutni veljavni dokument pa je leta 2013 sprejeti Enotni dokument za zagotovitev boljšega zakonodajnega in poslovnega okolja. Enotni dokument se nenehno dopolnjuje z novimi ukrepi, uresničevanje začrtanih ukrepov se nadaljuje (trenutno več kot dve tretjini vseh načrtovanih)¹⁷⁵. V zadnjih dveh letih je bilo izvedenih več pomembnejših ukrepov, ki posegajo na področje podjetništva (MSP test, vzpostavitev sistema SPOT (VEM) – Slovenska poslovna točka), okolja in prostora (nova prostorska in gradbena zakonodaja, vzpostavitev evidence degradiranih urbanih območij), javnih naročil (vzpostavitev sistema e-javno naročanje, skupno naročanje zdravil in medicinske opreme) in drugih razvojnih zadev (širitev mreže gospodarske diplomacije, spodbujanje novih tujih neposrednih investicij in podpora investicijam v nove tehnologije). Še vedno pa obstajajo pomanjkljivosti na področju analize učinkov predpisov (RIA), saj se za novo zakonodajo še ne izvaja sistematična in celovita analiza različnih učinkov predpisov na javne finance, gospodarstvo, okolje¹⁷⁶ in družbo kot celoto¹⁷⁷. Podobno ugotavlja tudi OECD¹⁷⁸, ki meni, da bi bilo v Sloveniji treba okrepiti institucionalni okvir in zmogljivosti za presojo posledic predpisov, vključevanje deležnikov ter naknadno vrednotenje. Ob tem tudi predlaga, da bi se morala Slovenija bolj osredotočiti na koristi ter učinkovitost predpisov in ne zgolj na stroške, ki jih administrativna bremena in zakonodaja povzročata poslovnim subjektom.

5.1.2 Vpliv javnih institucij na delovanje gospodarstva

V zadnjem desetletju je bil narejen pomemben napredek za enostavnejše in hitrejše ustanavljanje podjetij, več pa bi bilo treba narediti za podporo pri delovanju podjetij. Delovanje države in njenih institucij ter s tem učinkovit institucionalni okvir je ključnega pomena za spodbudno podjetniško okolje. Ankete med gospodarstveniki kažejo, da so glavne ovire za poslovanje v Sloveniji v zadnjih letih povezane predvsem s pretirano birokracijo, davki in davčno politiko. Ob tem velja izpostaviti, da je obremenitev z davki v Sloveniji nižja kot v povprečju EU (merjeno za deležem vseh davčnih prihodkov v BDP), predvsem obremenitev dohodkov in premoženja, višja kot v EU pa je predvsem obremenitev s socialnimi prispevki delojemalcev. Pomembne ovire pa predstavljajo tudi dolgotrajni postopki, povezani z javnimi storitvami in delovna zakonodaja, ki je po mnenju gospodarstvenikov preveč omejevalna. Kljub izboljšanjem nekateri postopki še naprej ostajajo dolgotrajni (npr. pridobivanje gradbenih dovoljenj, registracija nepremičnin)¹⁷⁹, kar je v veliki meri povezano z zapletenimi postopki in usklajevanjem z drugimi deležniki¹⁸⁰. Mednarodne organizacije (WEF, IMD, Svetovna banka, Evropska komisija, OECD) Slovenijo, poleg visokih administrativnih bremen, opozarjajo tudi na vmešavanje države v poslovanje podjetij, počasno odprodajo in pomanjkanje kakovostnega korporativnega upravljanja v podjetjih v državni lasti. Po mnenju OECD¹⁸¹ in IMF¹⁸² bi bilo treba obširen seznam strateških in pomembnih podjetij v državni lasti osredotočiti na le nekaj strateških podjetij, ki delujejo na področjih, kjer konkurenca ni možna in katerih delovanje v državnih lasti bi imelo pozitiven učinek na celotno gospodarstvo.

Donosnost upravljanja naložb v lasti države se izboljšuje, kar je v veliki meri tudi posledica ugodnih gospodarskih razmer. SDH kot upravljavec podjetij v državni lasti zagotavlja pogoje za aktivno upravljanje naložb v skladu z letnimi načrti upravljanja¹⁸³. Konec leta 2017 je vsota knjigovodskih vrednosti lastniških deležev v upravljanju (naložbe v neposredni lasti SDH in naložbe RS v upravljanju SDH) znašala 10,9 mrd. EUR, dve tretjini predstavljajo strateške naložbe, preostalo pa so pomembne¹⁸⁴ in portfeljske naložbe. V zadnjih letih se je v razmerah krepitve gospodarskega cikla povečeval čisti donos na kapital družb (ROE) v upravljanju SDH, ki je bil v letu 2017 s 6,5 % višji od predhodnih načrtov SDH. Donosi so se povečali predvsem pri pomembnih naložbah, kamor spada področje finančnega posredništva, donosnost preostalega portfelja (tudi portfeljskih naložb) pa se je zmanjšala. V

¹⁷⁵ 11. Poročilo o realizaciji ukrepov iz enotne zbirke ukrepov za boljšo zakonodajno in poslovno okolje ter dvig konkurenčnosti (MJU), 2019.

¹⁷⁶ V letu 2019 se bo predvidoma začelo vključevati zelen (okoljski) test v postopek priprave predlogov zakonov in podzakonskih predpisov.

¹⁷⁷ Izjema je preizkus za mala in srednje velika podjetja (MSP test), ki meri učinke nove zakonodaje na malo gospodarstvo (Sustainable governance indicators 2018, 2018.)

¹⁷⁸ Regulatory policy in Slovenia – Oversight matters (OECD), 2018.

¹⁷⁹ Doing Business 2019, 2018.

¹⁸⁰ Težave so pri ugotavljanju skladnosti s prostorskimi akti, za pripravo katerih so pristojne lokalne oblasti, in pri pridobivanju predpisanih soglasij, ki so pogoj za izdajo gradbenih dovoljenj. Dolgotrajnejše usklajevanje je tudi razlog za razmeroma dolgotrajno evidentiranje nepremičnine za podjetja; ta čas je za polovico daljši kot v povprečju EU.

¹⁸¹ OECD Economic Surveys: Slovenia (OECD), 2017.

¹⁸² Slovenia: Staff Concluding Statement of the 2018 Article IV Mission. (IMF), 2018.

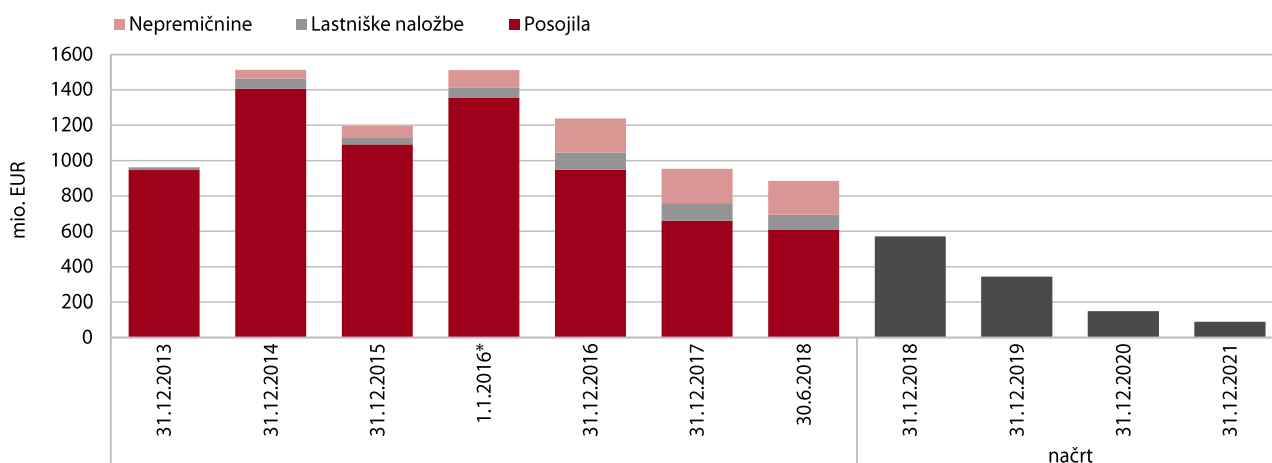
¹⁸³ Odlok o strategiji upravljanja kapitalskih naložb. Ur. list RS št. 53/2015; Letni načrt upravljanja kapitalskih naložb (SDH), več letnikov.

¹⁸⁴ Med pomembne naložbe so razvrščene družbe, ki so nosilci širšega gospodarskega razvoja in imajo pomembno vlogo pri povezovanju družb v dobaviteljske verige in internacionalizaciji gospodarstva. Sem spadajo sistemske finančne institucije, loterije, razvojno in tehnološke družbe itd.

zadnjih letih se povečujejo tudi izplačila dividend, vendar nadaljevanja takega trenda (tudi zaradi velikih enkratnih izplačil v letih 2017–2018 in privatizacije NLB v letu 2018) ni pričakovati¹⁸⁵.

Umikanje države iz lastništva gospodarskih družb preko DUTB in SDH se nadaljuje, leta 2018 pa je bil izpeljan prvi del prodaje Nove ljubljanske banke (NLB). V skladu z zavezami do Evropske komisije je SDH s prvo javno ponudbo delnic (IPO) prodala 65 % lastniški delež NLB v vrednosti 669,5 mio EUR, do sredine 2019 pa naj bi šel v prodajo še državni delež v višini do 75 % minus ena delnica. S seznama petnajstih kapitalskih naložb v lasti države, ki jih upravlja SDH, je bilo do sedaj odprodanih deset družb¹⁸⁶, v preostalih pa so postopki privatizacije trenutno ustavljeni¹⁸⁷. Med pomembnejšimi družbami se trenutno načrtuje le še privatizacija Abanke (SDH že objavil povabilo za nakup 100 % deleža). Umik države iz lastništva poteka tudi preko DUTB¹⁸⁸, ki mora z delovanjem zaključiti do konca leta 2022. Sredstva v upravljanju DUTB so konec leta 2017 znašala 935,4 mio. EUR in so se do sredine leta 2018 zmanjšala še za okoli 7 %¹⁸⁹. S tem se je DUTB že v prvi polovici leta približala načrtu, da mora vsako leto odprodati vsaj 10 % ocenjene vrednosti pridobljenih sredstev. Več kot dve tretjini sredstev DUTB predstavljajo terjatve iz nedonosnih posojil, ki tudi predstavljajo največja zmanjšanja sredstev v zadnjih dveh letih. Vrednosti nepremičnin in lastniških naložb, ki sicer predstavljajo manjši del sredstev DUTB¹⁹⁰, se niso bistveno spremenile. Poslovna strategija DUTB 2016–2022 sicer predvideva, da naj bi se sredstva v upravljanju do konca leta 2018 znižala na 571 mio. EUR.

Slika 49: Sredstva v upravljanju DUTB in načrt porfela do konca leta 2021

Vir. Polletno poročilo DUTB, 2018. Opomba: S 1. 1. 2016 se je vrednost portfelja povečala po pripojitvi Factor banke in Probanke k DUTB. S pripojitvijo je DUTB pridobila v upravljanje tudi manjši leasing portfelj, ki je vključen med posojila.

¹⁸⁵ Letni načrt upravljanja kapitalskih naložb za leto 2019 (SDH), 2018.

¹⁸⁶ SDH je do sedaj s tega seznama, ki ga je leta 2013 potrdila vlada, prodal lastniške deleže v družbah Adria Airways, Adria Airways Tehnika, Aerodrom Ljubljana, Cimos, Elan, Fotona, Helios, Nova KBM, Paloma in Žito.

¹⁸⁷ Za privatizacijo so preostale še tri družbe (Cinkarna Celje, Gospodarsko razstavišče in Telekom Slovenije), saj dve družbi (Aero, Terme Olimia bazeni) ne obstajata več.

¹⁸⁸ Umik države iz lastništva podjetij preko DUTB pa poteka s prodajo terjatev oz. nedonosnih posojil podjetjem, prodajo nepremičnin, ki jih je DUTB dobila v procesu bančne sanacije, in s prodajo lastniških deležev v podjetij.

¹⁸⁹ Stanje sredi leta 2018 je bilo 885,8 mio EUR, kar je okoli 7 %, manj kot kot konec leta 2018.

¹⁹⁰ Terjatve oz. nedonosna posojila na dan 30. 6. 2018 predstavljajo 68,5 % sredstev DUTB, nepremičnine 21,7 % in lastniški deleži v podjetjih 9,8 %.

5.2 Zaupanja vreden pravni sistem

Zaupanja vreden pravni sistem (razvojni cilj 10): Pravni sistem ima pomemben nacionalni in strateški pomen pri varstvu pravic državljanov, gospodarskega razvoja in blaginje, saj je od njega močno odvisno delovanje vseh družbenih sistemov in podsistemov. Vsebina cilja je vzpostavitev pravnega sistema, ki zagotavlja kakovosten in učinkovit pravni okvir. SRS 2030 kot pomembne dejavnike zaupanja v pravni sistem navaja varovanje človekovih pravic, temeljnih svoboščin in enakih možnosti, jasno postopkovno in materialno zakonodajo, skrb za neodvisnost ter učinkovito in transparentno delovanja sodstva in odpravljanje vzrokov za pojavo korupcije.

Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 10:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Indeks vladavine prava, uvrstitev med državami EU	14. mesto (podatki za 21 držav EU) (2018)	-	Uvrstitev v prvo polovico med državami EU
Predvideni čas reševanja civilnih pravnih in gospodarskih zadev, število dni	280 (2016)	244 (2016)	200

Zaupanje v pravno državo in sodstvo je v Sloveniji relativno nizko in se le počasi izboljšuje. Temelj za zagotavljanje zaupanja ljudi v pravni red in spoštovanje zakonskih določil je jasna, razumljiva, pregledna in nedvoumna zakonodaja, zaupanje ljudi v pravni sistem in pravno državo pa je odvisno tudi od uresničevanja pravic v praksi, trajanja upravnih in sodnih postopkov, dostopnosti do pravnih sredstev ter od predvidljivosti in stabilnosti pravnih norm. Mednarodne primerjave (World Justice Project, World Bank Governance Indicators) kažejo, da je zaupanje v pravno državo nizko, v primerjavi z drugimi državami EU pa se Slovenija relativno slabo uvršča tudi na področju vladavine prava, kjer v zadnjih letih ni bilo opaznih pozitivnih premikov (gl. kazalnik 5.3). Nezaupanje v pravno državo in sodstvo se kaže tudi v relativno velikem številu pritožb na Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP), ki je precej večje kot v drugih državah EU¹⁹¹. V zadnjih letih se sicer število odprtih zadev pred sodiščem zmanjšuje, največ kršitev pa je povezanih s pravico do poštenega sojenja. EK¹⁹² izpostavlja zelo nizko zaupanje v neodvisnost sodišč in sodnikov, pri tem pa velja izpostaviti, da je za povečanje ugleda in zaupanja javnosti v sodstvo potrebno usklajeno delovanje med zakonodajno, izvršilno in sodno vejo oblasti.

Ključni strateški dokument Slovenije na področju pravosodnega sistema je Strategija pravosodja 2020. Ta kot prednostne naloge izpostavlja učinkovitejše delovanje, preglednost in kakovost pravosodnega sistema s poudarkom na sodni veji oblasti. Pomemben napredek je bil v zadnjih letih narejen na področju povečevanja učinkovitosti in zmanjševanja zaposlenosti¹⁹³, kljub temu pa je doseganje nekaterih ciljev ob nadaljevanju podobnih gibanj vprašljivo. Vrhovno sodišče ob tem opozarja na povečevanje pristojnosti, kar bi, ob nadaljevanju zmanjševanja števila sodnikov v skladu z zastavljenimi cilji, lahko vplivalo na povečanje sodnih zaostankov (npr. nov Družinski zakonik, ki na več področjih prenaša odločanje s centrov za socialno delo na sodišča; uveljavitev Zakona o postopku sodnega varstva imetnikov kvalificiranih obveznosti bank). Eden izmed glavnih izzivov je tudi vzpostavitev predvidljivega in stabilnega pravnega okolja in sprejemanje ukrepov in zakonodaje, ki so usklajeni med sodstvom in izvršilno oblastjo.

Sodna statistika kaže nadaljnje povečevanje učinkovitosti sodišč, predvsem pa na zmanjševanje nereših zadev. Pripad zadev (predvsem pomembnejših) se v zadnjih letih zmanjšuje, kar je po oceni Vrhovnega sodišča tudi posledica zmanjšanja zahtevkov na sodišča iz špekulativnih namenov zaradi večje usklajenosti sodne prakse in pravne predvidljivosti ter zavedanja, da sodišča zadeve rešujejo učinkovito in hitro. Ob nižjem pripadu in zmanjševanju števila sodnikov in sodnega osebja se je število nerešenih zadev na skoraj vseh sodiščih nadalje znižalo¹⁹⁴. Skrajšal se je tudi povprečni čas reševanja vseh zadev, medtem ko se čas reševanja pomembnih zadev ni bistveno spremenil (gl. kazalnik 5.4). Vrhovno sodišče ob tem izpostavlja, da pretirano skrajševanje časa trajanja postopkov lahko ogrozi pravico strank do izjave in poštenega sojenja¹⁹⁵. V primerjavi z drugimi državami EU je

¹⁹¹ European Court of Human rights – statistics (ECHR), 2019.

¹⁹² The 2018 EU Justice Scoreboard (EK), 2018.

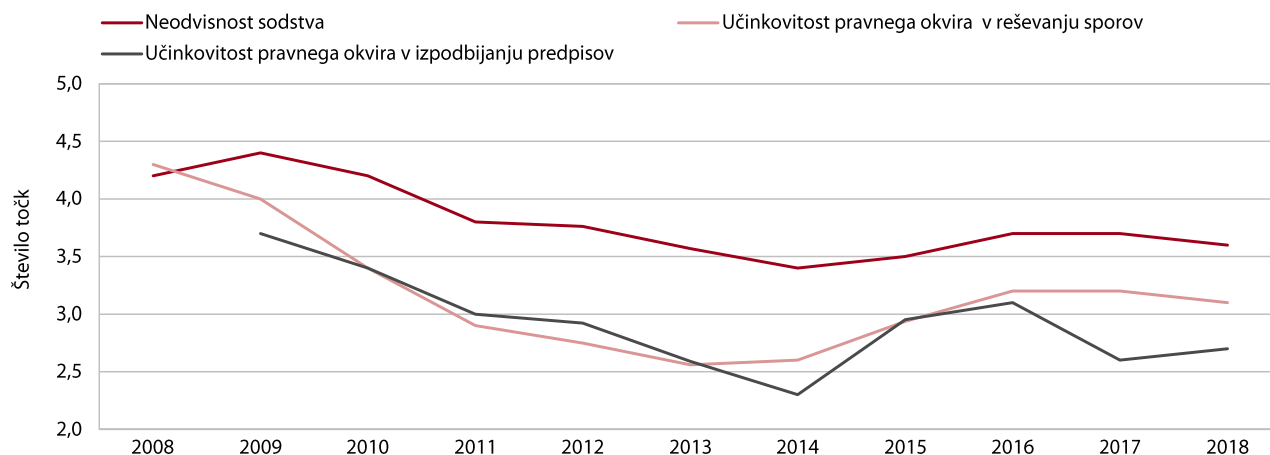
¹⁹³ Cilji v strategiji določajo, da naj bi se pričakovani čas rešitve pomembnejših zadev do leta 2020 skrajšal na 6 mesecev, ostalih zadev na 3 mesece. Zmanjšalo naj bi se tudi število sodnikov na 100.000 prebivalcev (na 42 sodnikov), razmerje med sodnim osebjem in sodniki pa naj bi se povišalo na 4,3.

¹⁹⁴ V zadnjih petih letih se je število nerešenih zadev zmanjšalo za 56 %.

¹⁹⁵ Otvoritev sodnega leta 2019 (Vrhovno sodišče), 2019.

pričakovano trajanje postopkov na področju pravnih civilnih in gospodarskih zadev nekoliko daljše, a se skrajšuje. Še naprej ostajata dolgotrajna postopek osebnega stečaja in stečajni postopek nad pravno osebo¹⁹⁶, kar vsaj delno vpliva na relativno slabo oceno delovanja sodstva med gospodarstveniki (anketa WEF). Sprememba insolvenčne zakonodaje je ugodno vplivala na trajanje stečajnih postopkov pred sodišči. Celotno trajanje teh postopkov pa je še naprej precej dolgo, saj se zadeve do zaključka stečajnega postopka vodijo pred sodiščem kot nerešene, pri čemer sodišče na tek postopka po izdaji sklepa o začetku stečajnega postopka nima neposrednega vpliva.

Slika 50: Kazalniki učinkovitosti sodstva v Sloveniji po WEF

Vir: The Global Competitiveness Report 2018 (WEF), 2018. Opomba: Višje število točk je boljše, največ mogočih je 7.

Kakovost slovenskega sodstva je primerljiva drugim državam EU. Kakovost sodstva v ožjem pomenu je kakovost sodnikovih izdelkov, torej sodnih odločb, v širšem smislu pa vključuje tudi zagotavljanje sodnih storitev. Po tem ko se je sodstvo v zadnjem desetletju ukvarjalo predvsem z zmanjševanjem števila nerešenih zadev in skrajševanjem časov reševanja, je v zadnjem obdobju prednostna naloga predvsem izboljševanje kakovosti sodstva¹⁹⁷. Raziskava EK¹⁹⁸ ugotavlja, da na kakovost sodstva v Sloveniji pozitivno vpliva predvsem stalno strokovno izobraževanje kadra na sodiščih ter izboljševanje kompetenc sodnega osebja. Izpostavljena je tudi možnost alternativnih oblik reševanja sporov in uporaba jasnih standardov učinkovitosti, medtem ko slovensko sodstvo zaostaja pri uporabi IKT, komuniciranju z zainteresiranimi javnostmi (še posebno na nižjih stopnjah) in obveščanju strank v postopkih. Elektronsko poslovanje je sicer že uvedeno v nekaterih sodnih postopkih (zemljiška knjiga, izvršilni postopki, postopki zaradi insolventnosti), celovita ureditev področja (npr. z elektronskim vlaganjem, vročanjem in dostopom do podatkov) pa je ena izmed prednostnih nalog sodstva. Kakovost dobro ocenjuje tudi raziskava zadovoljstva javnosti z delovanjem sodišč – predvsem razumljivost sodnikovega jezika in odnos ter strokovnost sodnega osebja.

Zaznava korupcije ostaja visoka. Ocena (zaznava) stopnje korupcije je v posamezni državi zlasti izraz delovanja institucij pravne države, integritete javnega sektorja in kakovosti upravljanja v javnem sektorju. Število prijav korupcije in drugih nepravilnosti je po začetku krize zelo naraslo, predvsem zaradi večje izpostavljenosti pristojnih institucij in s tem večjega prepoznavanja in prijavljanja korupcije. V letu 2017 je bil sprejet nov program za krepitev integritete in transparentnosti za obdobje 2017–2019, ki poudarja ukrepe za izboljšanje integritete institucij, javnih uslužbencev, funkcionarjev in drugih zaposlenih v javnem sektorju ter večanje stopnje transparentnosti delovanja v javnem sektorju. Z namenom omejevanja korupcijskih tveganj na področju zdravstva se je nadaljevalo uvajanje centralizacije javnega naročanja v zdravstvu (npr. združevanje naročanja zdravil, medicinskih pripomočkov in opreme), kjer je bilo v preteklih letih zaznane precej negospodarne porabe sredstev. Kljub temu pa mednarodne primerjave zaznave korupcije kažejo, da ostaja zaznava visoka in višja kot v povprečju EU (gl. kazalnik 5.5). Komisija za preprečevanje korupcije¹⁹⁹ kot enega izmed glavnih razlogov navaja neprimernost (oz. odsotnost) odziva odločevalcev, ko pristojni organi ugotovijo koruptivna dejanja. To kaže na odsotnost ključnih sistemskih premikov (npr. zamude pri pripravi nove zakonodaje), ki bi izboljšali stanje in postopke na področju preprečevanja in hitrejšega ter učinkovitejšega pregona korupcije in gospodarskega kriminala. Mednarodne raziskave izpostavljajo tudi na pomanjkanje napredka pri vzpostavljanju integritete najvišjih predstavnikov oblasti (poslanci, sodniki)²⁰⁰.

¹⁹⁶ Drugi postopki prenehanja podjetja so precej krajši (npr. prisilna likvidacija, poenostavljena prisilna poravnava).

¹⁹⁷ Otvoritev sodnega leta 2018 (Vrhovno sodišče), 2018.

¹⁹⁸ The 2018 EU Justice Scoreboard (EK), 2018.

¹⁹⁹ Indeks zaznave korupcije tudi letos v Sloveniji ne beleži sprememb (KPK), 2019.

²⁰⁰ Second Compliance Report: Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors (GRECO), 2018. Efficiency and quality of justice (CEPEJ), 2018.

5.3 Varna in globalno odgovorna Slovenija

Varna in globalno odgovorna Slovenija (razvojni cilj 11): Vsebina cilja je soočanje Slovenije z globalnimi izzivi, kot so migracijski tokovi, terorizem, podnebne spremembe in spoštovanje človekovih pravic. SRS 2030 kot pomembne dejavnike krepitve globalne odgovornosti in solidarnosti navaja zagotavljanje visoke ravni varnosti ljudi, kar vključuje tako zagotavljanje zaščite pred terorističnimi in drugimi nadnacionalnimi grožnjami (tudi kibernetiskimi) kot tudi spodbujanjem preventive in krepitvijo zmogljivosti za obvladovanje naravnih in drugih nesreč. Izpostavlja tudi krepitev zunanjepolitičnega sodelovanja na dvostranski in večstranski ravni in obrambne sposobnosti. Z mednarodnimi razvojnim sodelovanjem in humanitarno pomočjo prispeva k bolj uravnoteženemu in pravičnemu globalnem razvoju ter odpravi revščine in neenakosti.

Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 11:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Delež oseb, ki so poročale o težavah s kriminalom, vandalizmom ali nasiljem v svojem bivalnem okolju, v %	8,0 (2017)	11,6 (2017)	< 10
Globalni indeks miru, uvrstitev	7. mesto (v EU) (2017) 11. mesto (163) (2017)	-	Uvrstitev med najboljših pet držav v EU oz. med deset na svetu

Slovenija je od osamosvojitve del najpomembnejših mednarodnih organizacij, ki zagotavljajo stabilno mednarodno okolje, varnost in človekove pravice. Že več kot poldrugo desetletje je tudi del EU, ki je naše najpomembnejše vrednotno, politično in pravno okolje. Spremembe v širšem mednarodnem okolju vplivajo tako na EU kot na Slovenijo, ki se poleg pomembnih razvojnih političnih in ekonomskih vprašanj, spoprijemata tudi z globalnimi varnostnimi izzivi. Temeljni okvir institucionalne nacionalne varnosti je poleg skupne zunanje in varnostne politike EU tudi organizacija NATO, Slovenija pa je za obrambo v letu 2017 namenila 0,9 % BDP. To je manj kot namenijo v povprečju države EU in tudi manj od zavez v organizaciji NATO.

5.3.1 Varnost

Slovenija je v svetovnem merilu ena najbolj mirnih in varnih držav. Globalni indeks miru kaže, da se Slovenija v zadnjem desetletju uvršča med najbolj mirne države na svetu, EU pa je najmirnejša regija (gl. kazalnik 5.6). To potrjujejo tudi kazalniki, ki kažejo, da je ena najbolj varnih držav, saj se je v zadnjih petih letih število kaznivih dejanj zmanjšalo za več kot tretjino²⁰¹. Zmanjšuje se večina vrst kriminalitete, policija in nacionalni preiskovalni urad pa sta obravnavala predvsem več organizirane kriminalitete in korupcijskih kaznivih dejanj.

Prebivalci Slovenije se v svoji državi počutijo varno. Občutek osebne ogroženosti prebivalcev v njihovem življenjskem okolju je še naprej nizek. Visok ostaja delež ljudi, ki se počutijo varne v domačem okolju (gl. kazalnik 5.7). Osebo izkušnjo z vlomi ali fizičnim napadom je leta 2016 doživelo manj ljudi kot v preteklih letih, njihov delež je nižji kot v EU²⁰². Na občutek varnosti vpliva tudi zaupanje ljudi v policijo, ki je v zadnjih letih precej višje kot zaupanje v druge institucije v državi, a ostaja nižje od povprečja EU²⁰³. Slovenci še naprej menijo, da sta njihova neposredna sosesčina in Slovenija varen kraj za življenje. Statistični podatki kažejo, da je bila leta 2015 standardizirana stopnja umrljivosti zaradi napadov v Sloveniji nekoliko višja kot v EU (Slovenija: 0,8 oseb na 100.000 prebivalcev, EU: 0,7). V letu 2018 se je začela uporabljati Splošna uredba o varstvu podatkov EU (GDPR)²⁰⁴, ki je razširila in zaščitila pravice posameznikov glede varstva osebnih podatkov, še posebno v okviru informacijske varnosti.

²⁰¹ Pregled dela policije za prvo polletje 2018 (MNZ – Policija), 2018.

²⁰² Evropska družboslovna raziskava. Prikaz za skupino evropskih držav, prikazuje skupni povprečni rezultat izbranih držav ne glede na velikost nacionalnih vzorcev ali velikost države. Izbrane so države, katerih podatki so dostopni v danem trenutku (Belgija, Nemčija, Finska, Francija, Velika Britanija, Irska, Nizozemska, Poljska, Švedska in Slovenija).

²⁰³ Eurobarometer št. 90 (EK), 2018.

²⁰⁴ Uredba (EU) 2016/679. Ob tem je treba opozoriti, da se je začela uredba neposredno uporabljati maja 2018, najkasneje v roku enega leta pa jo bo Slovenija morala prenesti v svoj pravni red in sprejeti ustrezno zakonodajo.

Varnost v prometu se je v zadnjih letih precej izboljšala. Leta 2017 se je Slovenija s 50 smrtnimi žrtvami na milijon prebivalcev približala povprečju EU (49). Število smrti zaradi prometnih nesreč se je v Sloveniji v obdobju 2010–2017 znižalo bolj kot v EU in je precej nižje kot pred letom 2010²⁰⁵. V letu 2017 so umrli 104 udeleženci cestnega prometa, v letu 2018 pa se je število smrtnih žrtev zmanjšalo na 92, kar je najmanj po letu 1954 oziroma odkar beležimo statistiko prometnih nesreč²⁰⁶. Na izboljšanje je vplivalo več dejavnikov, med drugim izboljšanje prometne infrastrukture (npr. izgradnja avtocest), varnejši avtomobili ter ukrepi prometne preventive (npr. znižanje dovoljene vsebnosti alkohola v krvi, izobraževanje mladih voznikov). Ob tem velja omeniti, da se skupno število prevoženih kilometrov v Sloveniji letno povečuje in je skoraj za polovico večje kot leta 2000²⁰⁷.

V obdobju 2013–2017 se je povečalo število dogodkov²⁰⁸, ki spadajo med stalne vire ogrožanja v Sloveniji. Cilje, politiko in strategijo varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami v državi določa leta 2016 sprejet nacionalni program za obdobje 2016–2022²⁰⁹. Leta 2017 je Uprava RS za zaščito in reševanje ukrepala v več kot 18.600 različnih dogodkih, v katerih so poleg drugih služb posredovale tudi sile za zaščito, reševanje in pomoč. Število dogodkov se je, v primerjavi z letom 2016, povečalo, manj pa je bilo nesreč v prometu. V zadnjih petih letih je bilo največ požarov in eksplozij ter dogodkov, ki potrebujejo tehnično in drugo pomoč. Število intervencij pri naravnih nesrečah se v zadnjih treh letih povečuje, a je manjše kot leta 2014, ko je bilo, predvsem zaradi žledu, največje v zadnjih petih letih. Največ težav in intervencij med naravnimi nesrečami povzročajo poplave, močan veter in sneg. Pravočasno ukrepanje ob nesrečah se zagotavlja z delovanjem centrov za obveščanje, javnimi reševalnimi službami in s pripravljenostjo drugih reševalnih služb, komisij, enot in štabov civilne zaščite. Ključni izziv je vzpostaviti sistem, ki bi omogočal učinkovito koordinacijo in ukrepanje ter prispeval k zmanjšanju škode in drugih posledic nesreč. Pomemben dejavnik pri tem predstavljajo preventivni ukrepi, zlasti na področju načrtovanja in urejanja prostora ter varstva pred požarom in drugimi naravnimi nesrečami²¹⁰.

Z vidika nacionalne varnosti je pomembno ustrezno in učinkovito odzivanje na grožnje in tveganja. Med temi je pomembno zlasti zagotavljanje varnosti državne in zunanje meje EU, preprečevanje, odkrivanje in preiskovanje organizirane kriminalne dejavnosti, računalniške kriminalitete, kriminalnih dejanj povezanih z orožjem in boj proti terorizmu. V zadnjih treh letih je bilo preprečevanje nezakonitih prehodov meje ena izmed prioritet dela policije. Število ilegalnih prehodov državne meje se je od leta 2010 povečevalo, izraziteje v letu 2018²¹¹. V obdobju 2010–2017 je bilo obravnavanih nekoliko več kaznivih dejanj organizirane kriminalne dejavnosti²¹², v zadnjem letu zlasti s področja drog in nedovoljenih snovi v športu. V tem obdobju se je povečalo tudi število kaznivih dejanj računalniške kriminalitete, predvsem zaradi povečanja napadov na informacijski sistem²¹³. Z modernimi tehnologijami se pojavljajo tudi novi načini storitve kaznivih dejanj računalniške kriminalitete (uporaba in kraja kriptovalut). Nadalje pa se zmanjšuje število kaznivih dejanj povezanih z orožjem²¹⁴. Na področju terorizma se Slovenija usmerja v preventivno delovanje²¹⁵.

5.3.2 Globalna odgovornost

Slovenija si prizadeva za povečanje globalne odgovornosti in solidarnosti²¹⁶. To pomeni, da se zavzema za mir in varnost, blaginjo in dostojanstvo vseh ljudi, odpravljanje revščine, okoljski in trajnostni razvoj, spoštovanje človekovih pravic ter oblikovanje miroljubnih in vključujočih družb. S podporo globalnemu dogovoru o migracijah (OZN) podpira krepitev mednarodnega sodelovanja glede vseh vidikov migracij²¹⁷. Pomembno je tudi dosledno izvajanje sprejetih mednarodnih obveznosti tudi na drugih področjih, vključno s finančnimi obveznostmi in prilagajanjem domačega pravnega reda, ter izpolnjevanje mednarodnih zavez na področju podnebne spremembe in

²⁰⁵ V Sloveniji se je število umrlih zaradi prometnih nesreč v obdobju 2010–2017 zmanjšalo za 25 % (EU 20 %) (EK, 2018).

²⁰⁶ Policija (sporočilo za javnost), 2019.

²⁰⁷ OECD Road Safety Annual Report 2017, 2017.

²⁰⁸ To so: naravne in druge nesreče, nesreče v prometu, požari in eksplozije, onesnaženja, nesreče z nevarnimi snovmi, jedrski in drugi dogodki, najdbe neeksploziranih ubojnih sredstev, motnje oskrbe in poškodbe objektov ter tehnična in druga pomoč.

²⁰⁹ Resolucija o nacionalnem programu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami v letih 2016 do 2022, Ur. list št. 75/2016.

²¹⁰ Slovenija bo te izzive naslovlila tudi s pomočjo sredstev skladov EU, in sicer zlasti preko 5. in 6. prednostne osi operativnega programa izvajanja kohezijske politike (Prilagajanje na podnebne spremembe in Boljše stanje okolja in biotske raznovrstnosti).

²¹¹ Leta 2016 je bilo obravnavanih 1.148 ilegalnih prehodov državne meje, v letu 2017 se je povečalo na 1.930, leta 2018 pa je doseglo 9.149 (najpogosteje državljanov Pakistana, Afganistana in Alžirije). Policija v število ilegalnih prehodov meje ne šteje migrantov, ki so v Slovenijo vstopili v okviru množičnih migracij leta 2015 (okoli 360.000 oseb).

²¹² Leta 2010 je bilo organiziranih kriminalnih dejanj 352, v 2012 524, v 2016 403 in v 2017 408.

²¹³ Število kaznivih dejanj napadov na informacijski sistem med leti zelo niha, se je pa v obdobju 2010–2017 povečalo (leta 2010 76, leta 2017 169).

²¹⁴ Največ kaznivih dejanj povezanih z orožjem je bilo leta 2014 (134), leta 2017 jih je bilo 64, kar je najmanj v letih od 2010 do 2017.

²¹⁵ Letno poročilo o delu policije 2017, 2018.

²¹⁶ Strategija razvoja Slovenije 2030 (SVRK), 2017.

²¹⁷ Naslavljanja vzrokov, preprečevanja nezakonitih migracij in boja proti trgovini z ljudmi ter upravljanja varnih, urejenih in zakonitih migracij.

trajnostnega razvoja (gl. poglavje 4). V okviru tega ostaja zavezana doseganju ciljev trajnostnega razvoja Agende za trajnostni razvoj do leta 2030.

Spremembe v širšem mednarodnem okolju ter novi globalni trendi so izziv za Slovenijo. Izziv ni samo vprašanje povečanja sposobnosti odzivanja in prilagajanja na nove trende in izzive (podnebne spremembe, kibernetna varnost, vpliv tehnološkega napredka na povezanost regij in držav, migracijski tokovi, radikalizacija, nasilni ekstremizem in terorizem), ampak predvsem povečanje vloge Slovenije in vpliva pri sooblikovanju teh trendov in premagovanju z njimi povezanih izzivov²¹⁸. V te namene je v zadnjih letih okreplila svojo mrežo diplomatsko-konzularnih predstavništev²¹⁹ ter aktivnosti v mednarodnih organizacijah in drugih forumih²²⁰. Z aktivnim sodelovanjem v Svetu človekovih pravic za obdobje 2016–2018²²¹ je imela priložnost okrepiti svojo vlogo v OZN ne samo na področju spoštovanja človekovih pravic, ampak tudi na področju uveljavljanja mednarodnega miru in varnosti ter mednarodnega prava.

EU se v zadnjih letih sooča z resnimi izzivi, ki pomembno vplivajo tudi na Slovenijo. Zmožnost Slovenije, da se uspešno spopada z globalnimi trendi in izzivi pa je odvisna tudi od reševanja temeljnih vprašanj, povezanih z obstojem, nadaljnjo integracijo in politično naravo EU. Slovenija se zavzema za poglobitev in širitev Unije, ob tem v EU potekajo ključne razprave prihodnosti Unije, o dokončanju ekonomske monetarne unije in naslednji finančni perspektivi. To ne vpliva zgolj na obseg sredstev za države članice iz proračuna EU temveč pomeni tudi identificiranje prednostnih področij in smer, v katero se želi razvijati EU. Predviden izhod Združenega kraljestva bo imel pri tem pomemben vpliv na razmerja moči med državami članicami, porazdelitev interesov in financiranje v EU, hkrati pa je nakazal potrebo po resnem razmisleku o prihodnosti EU.

Članstvo EU zagotavlja Sloveniji vključenost v procese odločanja, treba pa bi bilo okrepiti njeno aktivno vlogo na področju delovanja EU. V zadnjih letih se Slovenija v okviru EU s svojim delovanjem posveča predvsem področjem zagotavljanju varnosti, ukrepom za rast in delovna mesta, krepitvi socialne razsežnosti in večji globalni vlogi EU²²². Prednostna tema je tudi krepitev demokratične legitimnosti EU²²³ in povečanje zaupanja državljanov v delovanje EU in evropskih institucij. Slovenija kot članica EU sodeluje pri odločanju o izvajanju Globalne strategije EU²²⁴ kot okvira delovanja EU v mednarodnih odnosih. Z lastno zunanjo politiko dopolnjuje delovanje EU, zlasti z delovanjem v smeri poglobljanja političnih, gospodarskih, družbenih in kulturnih odnosov na območju Zahodnega Balkana, s ciljem okrepiti odpornost družb in držav na tem območju in pospešiti njihov proces približevanja članstvu v EU. Izoblikovanje in uveljavitev interesov Slovenije v EU zahtevata poglobljeno delovanje na področju zadev EU, tesnejšo koordinacijo znotraj državne uprave in kadrovske okrepitve²²⁵. Ena izmed ključnih prihodnjih nalog bo predsedovanje EU, ki ga bo Slovenija prevzela v drugi polovici 2021²²⁶. Poleg krepitve ugleda Slovenije v EU bo predsedovanje tudi priložnost za krepitev znanja, veščin in zmogljivosti javne uprave ter povečanje njene zmogljivosti za delovanje v EU na dolgi rok. Pri tem mora predsedovanje izkoristiti za oblikovanje jasnih, s ključnimi deležniki usklajenih, sektorskih prednostnih nalog²²⁷.

Izdatki za uradno razvojno pomoč so še naprej precej nižji od mednarodno sprejetih zavez. Mednarodno razvojno sodelovanje in humanitarna pomoč sta pomembni sestavini globalne odgovornosti in prispevata h krepitvi dvostranskih odnosov in prepoznavnosti Slovenije v svetu²²⁸. Izdatki za uradno razvojno pomoč, ki so se v zadnjih desetih letih zvišali, so še vedno precej nižji od mednarodno sprejetih zavez, v skladu s katerimi bi si Slovenija morala prizadevati za povečanje deleža za uradno razvojno pomoč na 0,33 % BND do leta 2030 (gl. kazalnik 5.8)²²⁹. Večino pomoči predstavlja večstranska pomoč v okviru podpore razvojnih politik EU, povečanje v zadnjih letih pa je bilo povezano predvsem z begunsko in migrantsko krizo²³⁰. OECD navaja, da so na področju mednarodnega razvojnega sodelovanja Slovenije ključni izzivi osredotočenje dvostranske pomoči na le nekaj prednostnih regij in s tem povečanje učinkovitosti pomoči, boljše sodelovanje in informiranje deležnikov v Sloveniji ter sklepanje dolgoročnih partnerstev z morebitnimi dajalci pomoči²³¹.

²¹⁸ Slovenija: Varna, uspešna in v svetu spoštovana (MZZ), 2015.

²¹⁹ V zadnjih dveh letih so bila odprta veleposlaništva v Bolgariji, Iranu in Združenih arabskih emiratih. Skupno v tujini deluje 55 diplomatskih predstavništev in konzulatov.

²²⁰ Letno poročilo Ministrstva za zunanje zadeve za leto 2017, 2018.

²²¹ Slovenija je v letu 2018 predsedovala Svetu človekovih pravic.

²²² Deklaracija o usmeritvah za delovanje RS v institucijah EU v obdobju januar 2019–junij 2020 (MZZ), 2019.

²²³ Lange, S., 2016.

²²⁴ Shared Vision, Common Action: A stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy, 2016.

²²⁵ Barbutovski, D., Bucik, M., Lange, S., 2017.

²²⁶ Projektna naloga za posebni vladni projekt Predsedovanje Republike Slovenije Svetu Evropske unije 2021, 2019.

²²⁷ Barbutovski, D., 2019.

²²⁸ Mrak, M., Bučar, M., Kamnar, H., 2007.

²²⁹ Resolucija o mednarodnem razvojnem sodelovanju in humanitarni pomoči Republike Slovenije, Uradni list št. 54/2017.

²³⁰ Poročilo Mednarodne razvojne pomoči 2017 (MZZ), 2018.

²³¹ OECD Development Cooperation Peer Reviews: Slovenia (OECD), 2017.

Priloga – Kazalniki razvoja Slovenije

1 Visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse

Gospodarska stabilnost

- 1.1 Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči
- 1.2 Realna rast bruto domačega proizvoda
- 1.3 Dolg sektorja država
- 1.4 Javnofinančno ravnotežje
- 1.5 Tekoči račun plačilne bilance in neto finančna pozicija Slovenije do tujine
- 1.6 Razvitost finančnega sektorja
- 1.7 Regionalne razlike v BDP na prebivalca
- 1.8 Indeks razvojne ogroženosti regij

Konkurenčen ter družbeno odgovoren podjetniški in raziskovalni sektor

- 1.9 Produktivnost
- 1.10 Izvozni tržni delež
- 1.11 Stroški dela na enoto proizvoda
- 1.12 Izvoz visokotehnoloških proizvodov in na znanju temelječih storitev
- 1.13 Neposredne tuje investicije
- 1.14 Okoljska odgovornost podjetij
- 1.15 Evropski inovacijski indeks
- 1.16 Izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost in število raziskovalcev
- 1.17 Inovacijska aktivnost podjetij
- 1.18 Intelektualna lastnina
- 1.19 Indeks digitalnega gospodarstva in družbe

1.1 Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči

Slovenija se od leta 2016 v gospodarski razvitosti, merjeni z bruto domačim proizvodom na prebivalca po kupni moči, ponovno približuje povprečju EU. Leta 2017 je s 85 % povprečja EU dosegla raven relativne gospodarske razvitosti leta 2009, za predkriznim vrhom iz leta 2008 pa je zaostajala še za 5 odstotnih točk. Leta 2008 je bil namreč slovenski BDP na prebivalca po kupni moči za 10 % nižji od povprečnega v EU, med gospodarsko krizo pa se je zaostanek povečal na 18 %. Dekompozicija BDP na prebivalca na produktivnost in stopnjo zaposlenosti kaže, da je bilo zmanjševanje zaostanka v gospodarski razvitosti v letih 2016 in 2017 spodbujeno z relativno hitrejšim zvišanjem stopnje zaposlenosti glede na EU, v letu 2017 pa tudi višje rasti produktivnosti. Produktivnost sicer ostaja relativno nizka (82 % povprečja EU v 2017), zaostanek na tem področju pa v celoti pojasnjuje relativno nizko raven gospodarske razvitosti Slovenije, merjeno s kazalnikom BDP na prebivalca. Stopnja zaposlenosti je namreč v Sloveniji vsa leta nad povprečjem v EU, v letu 2017 ga je presegla za 4 %.

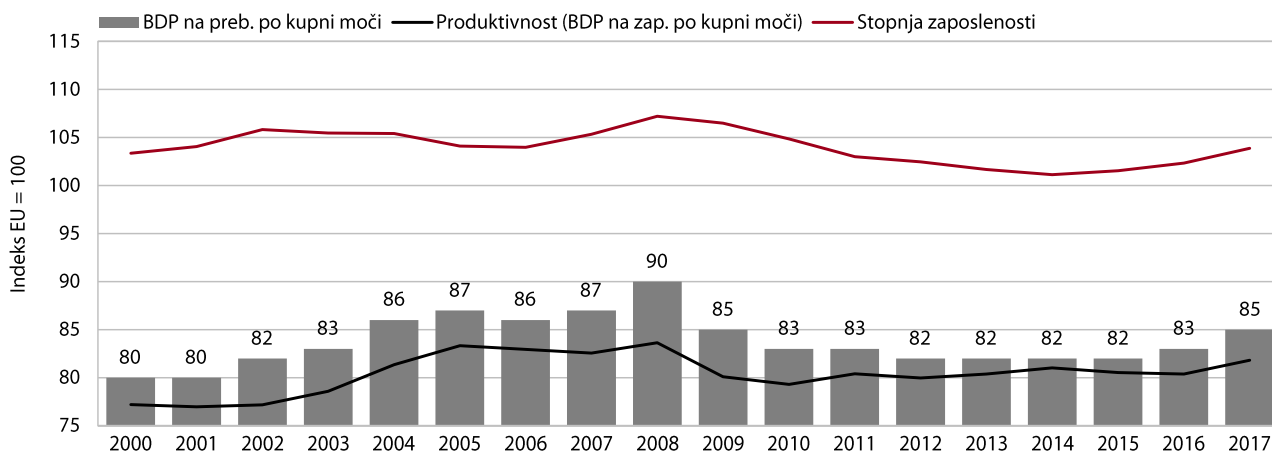
V letu 2017 je osem članic EU za svojim predkriznim vrhom zaostajalo bolj kot Slovenija. Relativno izraženi bruto domači proizvod na prebivalca v primerjavi z EU je bil v 2017 nižji kot pred krizo v trinajstih članicah. Medtem ko je v Sloveniji za najvišjo predkrizno vrednostjo v primerjavi z EU zaostajal še za 5 o. t., je bila vrzel Grčije in Cipra višja od 20 o. t., Nizozemske, Finske in Italije pa za več kot 10 o. t. Po velikosti BDP na prebivalca v SKM sta bili v letu 2008 Sloveniji najbližji Grčija (93 %) in Češka (84 %), v letu 2017 pa Ciper (85 %) in Češka (89 %). Razkorak v kazalniku BDP na prebivalca po kupni moči v državah EU, ki je v začetku prejšnjega desetletja predstavljal razmerje 1 : 9,3 (Romunija / Luksemburg), se z leti zmanjšuje in je v letu 2017 znašal 1 : 5,1 (Bolgarija / Luksemburg).

Tabela: Bruto domači proizvod na prebivalca v standardih kupne moči za izbrane države (EU=100)

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Cilj SRS za 2030
Slovenija	80	87	90	85	83	83	82	82	82	82	83	85	100
EU15	116	113	111	111	110	110	109	109	109	109	108	108	
Skandinavske države	129	125	128	126	126	126	126	125	123	123	121	122	
Nove članice brez Slovenije	51	60	67	66	67	68	69	69	70	71	72	74	

Vir: Eurostat Portal Page – Purchasing Power Parities, 2018; izračuni UMAR.

Slika: Bruto domači proizvod na prebivalca in njegovi komponenti

Vir: Eurostat Portal Page – National Account, 2018; izračuni UMAR. Opomba: Stopnja zaposlenosti je razmerje med številom zaposlenih in številom prebivalcev.

1.2 Realna rast bruto domačega proizvoda

Bruto domači proizvod je po štirih letih vse višje rasti leta 2017 presegel prekrizno raven, leta 2018 pa se je njegova rast začela umirjati. Po recesiji z dvojnim dnom se realni BDP v Sloveniji od leta 2014 povečuje. Gospodarska rast, ki se je v obdobju 2014–2017 stopnjevala, se je leta 2018 pričela umirjati. To je predvsem posledica zmernejše rasti izvoza zaradi upočasnjevanja gospodarske rasti v trgovinskih partnericah in izpetja učinka enkratnih domačih dejavnikov²³². Izvoz je v letu 2018 ostal pomemben dejavnik rasti. K njej pa je vse več prispevala domača potrošnja: (i) v obdobju 2013–2016 predvsem potrošnja gospodinjstev, katere zmerno rast so še naprej spodbujala ugodna gibanja na trgu dela, (ii) od leta 2017 predvsem investicije v osnovna sredstva, ki so v obdobju 2009–2012 močno upadle. Investicije so se povečevale v vseh glavnih segmentih; lani najbolj izrazito gradbene, med njimi zlasti v 2017 obujene investicije v inženirske objekte. Nadaljevanje nekajletnega povečevanja investicij v stroje in opremo so spodbujali visoka izkoriščenost proizvodnih zmogljivosti, dobri poslovni rezultati in nižja zadolženost podjetij. Ob sproščanju varčevalnih ukrepov in rasti zaposlenosti v sektorju država se je četrto leto zapored povečala tudi državna potrošnja.

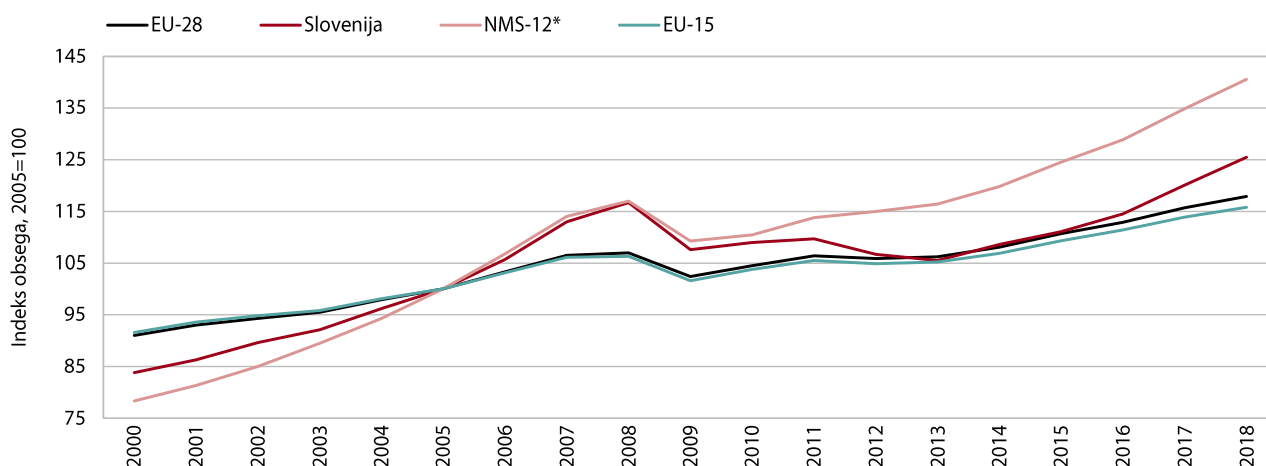
Po globljem padcu v času krize je bila gospodarska rast v Sloveniji lani (4,5 %) tretje leto zapored precej višja kot v EU (1,9 %). To je predvsem posledica še vedno razmeroma visoke rasti slovenskega izvoza, v zadnjih dveh letih pa, po izrazitejšem upadu v času krize, tudi višje rasti investicij kot v EU. Rast je bila ponovno višja tudi kot v povprečju ostalih novih članic EU²³³, za katerimi pa je Slovenija še vedno zaostajala po kumulativni rasti od leta 2005.

Tabela: Prispevek komponent izdatkovne strukture k spremembi bruto domačega proizvoda, Slovenija

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Realna rast BDP, v %	4,2	4,0	3,3	-7,8	1,2	0,6	-2,7	-1,1	3,0	2,3	3,1	4,9	4,5
Prispevek k rasti BDP, v o. t.													
Domača potrošnja skupaj	1,8	1,9	3,1	-9,7	-0,8	-0,6	-5,6	-1,9	1,6	1,7	2,6	3,6	4,2
Zasebna potrošnja	0,4	1,2	1,2	0,5	0,7	0,0	-1,4	-2,3	1,0	1,2	2,1	1,0	1,1
Državna potrošnja	0,7	0,5	0,9	0,4	-0,1	-0,1	-0,5	-0,4	-0,2	0,4	0,5	0,1	0,5
Bruto investicije v os. sredstva	0,7	0,9	2,0	-6,5	-3,2	-1,1	-1,8	0,6	0,2	-0,3	-0,7	1,9	2,0
Spremembe zalog	0,0	-0,7	-0,9	-4,0	1,9	0,6	-2,0	0,2	0,5	0,3	0,7	0,6	0,6
Blagovni in storitveni saldo s tujino	2,3	2,1	0,2	1,9	2,0	1,3	3,0	0,8	1,4	0,6	0,5	1,3	0,3
Izvoz blaga in storitev	5,6	6,2	2,8	-11,0	5,8	4,4	0,4	2,2	4,2	3,8	5,0	8,4	6,0
Uvoz blaga in storitev	-3,2	-4,1	-2,7	12,8	-3,8	-3,1	2,5	-1,4	-2,9	-3,2	-4,5	-7,0	-5,7

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi, 2018.

Slika: Bruto domači proizvod

Vir: Eurostat Portal Page – National Accounts, 2019.

Opomba: *Podatki za NMS-12 predstavljajo netehtano povprečje za države, ki so v EU vstopile leta 2014 ali kasneje, razen Slovenije, ki je prikazana ločeno.

²³² Zagon proizvodnje novega modela avtomobila sredi leta 2017.

²³³ Držav, ki so postale članice EU leta 2014 ali kasneje.

1.3 Dolg sektorja država

Izboljševanje javnofinančnega salda v razmerah visoke gospodarske rasti je v zadnjih letih vplivalo na hitro zniževanje deleža dolga sektorja država glede na BDP. Naraščanje zadolženosti Slovenije po letu 2008, ki je bilo ob recesiji z dvojnimi dnom, dolgoletnem vztrajanju javnofinančnih primanjkljajev in zaradi enkratnih dejavnikov med največjimi v EU, se je leta 2015 zaustavilo. Odtlej se je delež dolga hitro zniževal (tudi v mednarodnem merilu) in tudi hitreje od zahtev Pakta za stabilnost in rast, ki so veljali v prehodnem obdobju (2016–2018) po izstopu iz postopka presežnega primanjkljaja. Zniževanje deleža dolga je potekalo pod vplivom izboljšanja primarnega salda (presežek), prav tako je bil ugoden prispevek gospodarske rasti, ki je v zadnjih treh letih presegel nasproten učinek izdatkov za obresti. Nominalno pa se dolg že več let ohranja nespremenjen, tudi pod vplivom krepitve likvidnostnih rezerv²³⁴ za predčasno financiranje obveznosti v okoliščinah ugodnih razmer na mednarodnih finančnih trgih. V takšnih razmerah in ob aktivnem upravljanju dolga, ki je tudi v letu 2018 vključevalo zamenjave v krizi izdanih dolarskih obveznic z visoko obrestno mero, se je implicitna obrestna mera znižala na 2,9 % (v 2008 5,7 %).

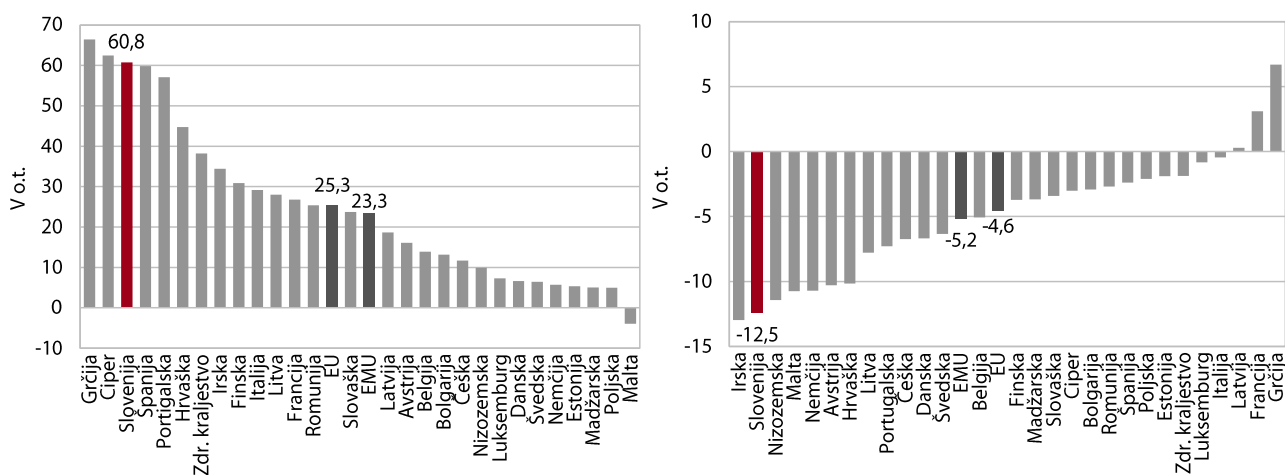
Tabela: Stanje konsolidiranega dolga sektorja država in razčlemba letne spremembe dolga, Slovenija

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Cilj SRS za 2030
V mrd. EUR													
Sektor država	7,7	8,3	12,5	13,9	17,2	19,4	25,5	30,2	32,1	31,8	31,9	32,2	
V % BDP													
Sektor država	26,3	21,8	34,6	38,4	46,6	53,8	70,4	80,4	82,6	78,7	74,1	70,1	60,0
V o. t.													
sprememba dolga, od tega:	-0,5	-1,0	12,8	3,8	8,2	7,2	16,6	10,0	2,2	-3,9	-4,6	-4,0	
1. Primarni saldo	-0,2	0,3	4,5	4,0	4,8	2,0	12,1	2,3	-0,4	-1,1	-2,5	-2,6	
2. Učinek snežne kepe	0,1	-0,6	2,3	1,6	1,3	3,1	2,3	0,7	0,7	-0,1	-2,3	-2,7	
- Izdatki za obresti	1,5	1,1	1,3	1,6	1,9	2,0	2,6	3,2	3,2	3,0	2,5	2,0	
- Učinek rasti BDP	-1,0	-0,7	1,8	-0,4	-0,2	1,3	0,6	-2,0	-1,8	-2,5	-3,6	-3,0	
- Učinek inflacije*	-0,4	-1,0	-0,8	0,3	-0,4	-0,2	-0,9	-0,5	-0,8	-0,6	-1,2	-1,6	
3. Prilagoditev stanja in tokov**	-0,5	-0,8	5,9	-1,8	2,3	2,1	2,2	7,0	2,0	-2,8	0,3	1,5	

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati sektorja država, marec 2019.

Opomba: * Merjeno z deflatorjem BDP. ** Sprememba deleža dolga glede na BDP, ki ni posledica primarnega salda in učinka snežne kepe (gotovina, vloge, posojila in ostalo). Nekateri izračuni se ne seštevajo zaradi zaokroževanja.

Slika: Sprememba dolga sektorja država v obdobju 2008–2015 (levo) in v obdobju 2015–2018 (desno)

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati sektorja država, marec 2019. Za preostale države EU Ameco database, European Commission, Autumn Forecast 2018.

²³⁴ Naložbe enotnega zakladniškega računa države so konec decembra 2018 dosegle 6,4 mrd. EUR oz. 14,1 % BDP.

1.4 Javnofinančno ravnotežje

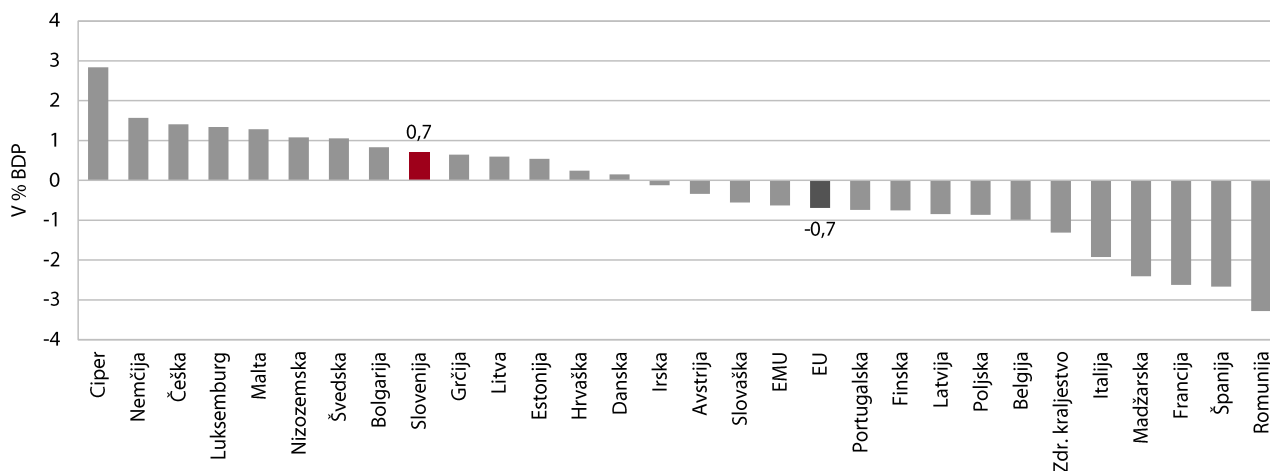
Saldo sektorja država je bil v letu 2018 v presežku. Slovenija, ki se je z nekajletnim zamikom priključila državam EU, ki so v času krize sprejele ukrepe za blažitev naraščanja primanjkljajev in njihovo postopno zmanjševanje, je v zadnjih petih letih izrazito izboljšala svoj javnofinančni položaj²³⁵. Kontinuirano izboljšanje salda v Sloveniji po letu 2013, ko je v času gospodarske krize izkazoval najvišji primanjkljaj, je odraz ukrepov za stabilizacijo razmer, izboljšanih gospodarskih gibanj ter ukrepov za povečanje prihodkov in omejitev izdatkov²³⁶. Glavnina povečanih prihodkov po letu 2013 izhaja iz povečanih davčnih prihodkov (zlasti iz DDV, dohodnine in dohodka pravnih oseb) in nekoliko manj iz socialnih prispevkov. Podvojili so se tudi prihodki države iz lastnine. Na strani izdatkov so se v zadnjih letih v okoliščinah izboljšanih gospodarskih razmer postopoma začeli sproščati začasni varčevalni ukrepi, ki so zajeli predvsem področja socialnih transferjev in nadomestil ter sredstev za zaposlene. To se je v letih 2017 in 2018, ko se je ponovno začela krepiti tudi investicijska aktivnost, odrazilo v krepitvi rasti primarnih izdatkov. Izdatki za obresti pa so se zaradi nizkih obrestnih mer in ob aktivnem upravljanju dolga izrazito znižali. Strukturni primanjkljaj, ki je v letih 2008–2011 znašal okoli 4,2 % BDP, kar je največ po letu 2000, je bil v letu 2018 blizu izravnane položaja.²³⁷

Tabela: Prihodki, izdatki in saldo sektorja država, ESR–2010, Slovenija, v % BDP

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Prihodki	42,5	43,6	42,5	42,4	43,6	43,3	44,5	44,8	44,4	44,9	43,4	43,2	43,0
Izdatki	46,1	44,9	43,9	48,2	49,3	50,0	48,5	59,5	49,9	47,7	45,3	43,2	42,3
Saldo	-3,6	-1,3	-1,4	-5,8	-5,6	-6,7	-4,0	-14,7	-5,5	-2,8	-1,9	0,0	0,7
Primarni saldo	-1,3	0,2	-0,3	-4,5	-4,0	-4,8	-2,0	-12,1	-2,3	0,4	1,1	2,5	2,6

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati sektorja država, marec 2019.

Slika: Saldo sektorja država, 2018

Vir: Za Slovenijo: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati sektorja država, marec 2019. Za preostale države EU: Autumn Forecast 2018, Ameco database (Evropska komisija).

²³⁵ Ta po Jesenski napovedi Evropske komisije za leto 2018 v povprečju EU še vedno izkazuje primanjkljaj, zlasti v nekaterih večjih članicah (Španija, Francija, Italija).

²³⁶ Za podrobnejši opis posameznih ukrepov gl. Poročilo o razvoju 2018.

²³⁷ Ocene strukturnega salda na podlagi podatkov SURS, marec 2019, in ocen proizvodne vrzeli, Pomladanska napoved gospodarskih gibanj UMAR, marec 2019.

1.5 Tekoči račun plačilne bilance in neto finančna pozicija Slovenije do tujine

Presežek tekočega računa plačilne bilance je bil leta 2018 najvišji doslej. Znašal je 3,2 mrd. EUR oz. 7,0 % BDP. Presežek tekočega računa, ki ga ima Slovenija od leta 2011, odraža razdolževanje zasebnega sektorja, zlasti v času krize, in krepitev varčevanja, ki je izrazitejša v zadnjih letih, ob še vedno razmeroma nizki ravni domačih investicij. Rast presežka pripisujemo ugodnim razmeram v mednarodnem okolju in izboljšanju konkurenčnosti slovenskih izvoznikov, ob zmerni rasti domačega trošenja. Na presežek vpliva tudi nižji primanjkljaj tekočih transakcij državnega sektorja, kar je povezano predvsem z javnofinančno konsolidacijo. Med podbilancami tekočega računa se še nadalje povečuje storitveni presežek, blagovni presežek, pa se je po nekajletni rasti, v letu 2018 pričel zmanjševati zaradi hitrejša rasti uvoza od izvoza, povezano tudi s poslabšanjem pogojev menjave. Primanjkljaj primarnih dohodkov se postopoma znižuje zaradi manjših obveznosti financiranja dolga, primanjkljaj sekundarnih dohodkov pa je razmeroma stabilen.

Presežek agregatnega varčevanja nad investicijami se odraža tako v povečanju terjatev kot tudi znižanju obveznosti do tujine, zato se neto finančna pozicija Slovenije do tujine od leta 2013 postopoma izboljšuje. K temu največ prispeva neto odliv finančnih sredstev v obliki naložb v vrednostne papirje. Poslovne banke, vzajemni in pokojninski skladi na mednarodnih finančnih trgih povečujejo finančne naložbe v tuje dolžniške vrednostne papirje. BS je kupovala vrednostne papirje v okviru svojih investicijskih odločitev ter nestandardnih ukrepov denarne politike (izvajanja programa APP), ki potekajo koordinirano na ravni Evrosistema in se financirajo z izdajo denarja. Znižujejo se tudi obveznosti države do tujih portfeljskih vlagateljev. Prilivi tujih neposrednih naložb v Slovenijo pa se v zadnjih letih povečujejo, tudi v povezavi s privatizacijo, in presegajo vrednosti slovenskih neposrednih naložb v tujino. Neto obveznosti do tujine so višje tudi na segmentu ostalih naložb, kar je posledica umika vlog BS z računov v tujini in večjih obveznosti v okviru Evrosistema. Analiza sprememb stanja mednarodnih naložb Slovenije kaže, da so glavni dejavnik izboljšanja neto finančne pozicije do tujine presežki tekočega računa plačilne bilance in s tem povezani neto kapitalski odlivi.

V letu 2018 je Slovenija izkazovala negativno neto finančno pozicijo v višini 26,7 % BDP, kar je že znatno pod indikativnim pragom zunanjega neravnovesja (35 % BDP)²³⁸. Ta prag še vedno najbolj presegajo države evrskega območja, ki so imele največjo dolžniško krizo (Španija, Portugalska, Ciper, Grčija in Irska).

Tabela: Stanje mednarodnih naložb Slovenije, v % BDP

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1 Dolžniške terjatve	39,4	67,3	77,3	71,9	74,5	72,3	72,0	72,9	72,3	84,4	84,7	82,1	79,3	78,6
2 Lastniške terjatve	2,4	12,5	22,1	17,3	20,2	20,6	19,1	20,1	19,8	20,8	24,1	23,6	21,7	20,3
3 Skupne terjatve (1+2)	41,8	79,8	99,4	89,2	94,8	92,9	91,0	93,0	92,1	105,2	108,8	105,7	101,1	99,0
4 Bruto zunanji dolg	43,1	70,4	101,5	106,4	115,2	116,2	112,9	118,8	114,9	125,7	120,0	111,0	101,9	92,5
5 Lastniške obveznosti	10,4	20,2	23,4	22,1	23,2	23,8	23,3	24,3	24,3	25,2	28,4	31,5	31,4	33,2
6 Skupne obveznosti (4+5)	53,5	90,6	124,9	128,5	138,4	140,0	136,2	143,0	139,2	150,9	148,4	142,5	133,3	125,7
7 Neto zunanji dolg/terjatve (1-4)	-3,7	-3,1	-24,2	-34,5	-40,7	-43,9	-41,0	-45,9	-42,6	-41,4	-35,3	-29,0	-22,5	-13,8
8 Neto lastniški dolg/terjatve (2-5)	-8,0	-7,7	-1,3	-4,8	-2,9	-3,2	-4,2	-4,2	-4,5	-4,4	-4,3	-7,8	-9,7	-12,9
9 Neto finančna pozicija (7+8)*	-11,7	-10,8	-25,5	-39,4	-43,6	-47,2	-45,2	-50,1	-47,2	-45,8	-39,6	-36,8	-32,3	-26,7

Vir: Banka Slovenije, 2019; preračuni UMAR. Opomba:* negativni (pozitivni) predznak v saldu pomeni neto dolžniško (upniško) finančno pozicijo do tujine.

²³⁸ MIP Scoreboard: A broad set of indicators for early detection of macroeconomic imbalances (2018).

1.6 Razvitost finančnega sistema

Zaostanek v razvitosti finančnega sistema za povprečjem EU ostaja visok, od začetka krize se je poglobil zlasti na področju trga kapitala in bančništva. Rast finančnega sektorja v zadnjih letih ni sledila gospodarski rasti, zato so se vrednosti kazalnikov razvitosti finančnega sistema še nekoliko znižale. Zniževanje bilančne vsote bilančnega sistema se je ustavilo. Obseg kreditov podjetjem se še vedno umirjeno znižuje, vendar se je po intenzivnem razdolževanju podjetij v obdobju od leta 2011 do leta 2016 ta proces upočasnil. Novo kreditiranje se je konec leta 2018 sicer nekoliko okrepilo, a se še naprej ohranja na nizki ravni. Rast bilančne vsote bančnega sistema je tako na strani sredstev v največji meri posledica kreditiranja gospodinjstev, na strani virov pa se krepijo vloge domačih nebančnih sektorjev, in sicer predvsem vlog čez noč, kar je po naši oceni posledica nizke ravni depozitnih obrestnih mer. Na trgu kapitala je razvojni razkorak še večji. Trg kapitala v Sloveniji se je po izbruhu finančne krize močno skrčil in nima pomembnejše vloge pri financiranju gospodarstva. Tržna kapitalizacija se je sicer v letu 2018 povečala za približno petino, kar pa je bila posledica enkratnega dogodka²³⁹, brez upoštevanja tega pa bi bila tržna kapitalizacija nižja za 3,1 %.

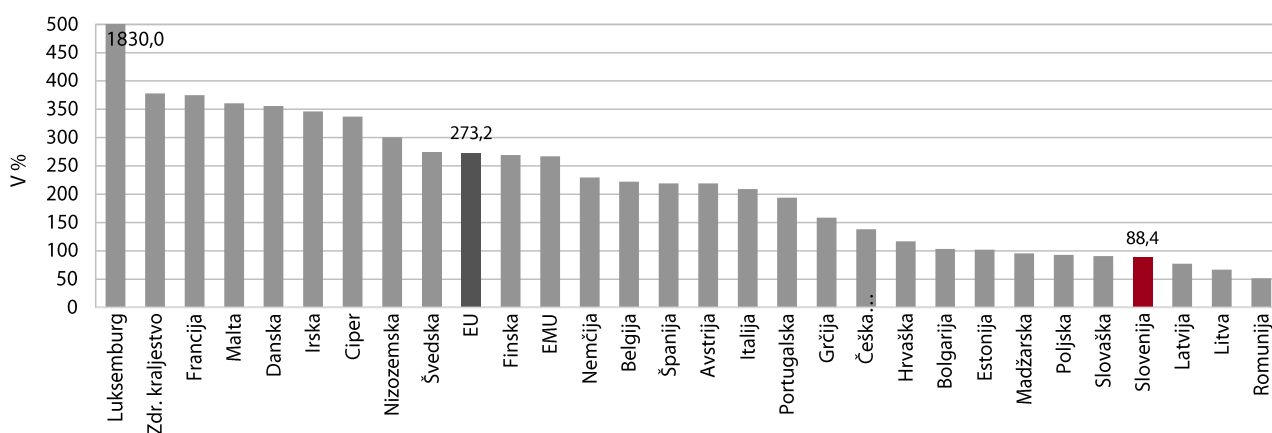
Najmanjši razvojni razkorak je na področju zavarovalništva. Vrednost kazalnika se je v času krize nekoliko izboljšala, kar povezujemo s strukturo zavarovalnih premij, kjer prevladujejo na ciklična gibanja manj občutljiva neživiljenska zavarovanja. V obdobju gospodarske rasti pa se je vrednost kazalnika ponovno nekoliko znižala in se ohranja malo nad 5 %. V strukturi zavarovanj je največji zaostanek za evropskim povprečjem na področju premij življenjskih zavarovanj, ki v Sloveniji z 1,5 % BDP dosegajo manj kot tretjino povprečja držav članic EU.

Tabela Indikatorji razvitosti finančnega sistema v Sloveniji in EU

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Bilančna vsota bank v primerjavi z BDP													
Slovenija	84,3	103,1	129,1	147,7	146,2	142,1	140,8	127,8	115,9	107,0	99,6	94,1	88,4
EU	233,9	293,7	332,2	348,8	346,7	350,8	337,4	312,3	308,4	292,1	289,0	278,8	273,2
Obseg zavarovalnih premij v primerjavi z BDP													
Slovenija	5,0	5,3	5,3	5,7	5,8	5,6	5,6	5,5	5,2	5,1	5,1	5,1	n.p.
EU-25*		8,7	8,2	8,7	8,7	8,2	8,2	8,3	8,4	8,4	8,2	8,1	n.p.
Tržna kapitalizacija delnic v primerjavi z BDP													
Slovenija	17,6	22,9	22,3	23,4	19,4	13,2	13,6	14,3	16,5	14,2	12,4	12,3	13,8
EU	95,6	90,2	42,4	56,9	64,8	56,9	60,9	68,4	69,1	74,4	76,1	78,1	62,8

Vir: Poročilo o finančni stabilnosti (različni letniki), Letno statistično poročilo (Ljubljanska borza - različni letniki), Statistični zavarovalniški bilten (Slovensko zavarovalno združenje - različni letniki), InsuranceData na <http://www.insuranceeurope.eu/insurancedata>, European Banking Sector Facts and Figures 2015 (EBF), Company files (London Stock exchange-različni letniki), European Securities Exchange Statistics (Federation of European Securities Exchanges), National accounts (EUROSTAT), Nacionalni računi (SURS), 2016. Opomba: *Pri kazalniku zavarovalnih premij (v % BDP) manjkajo podatki za baltske države; n.p. – ni podatka.

Slika: Bilančna vsota bank v primerjavi z BDP, 2018

Vir: Banka Slovenije, ECB, SURS, Eurostat.

²³⁹ Delnice ene izmed bank so bile uvrščene v kotacijo na Ljubljansko borzo.

1.7 Regionalne razlike v BDP na prebivalca

Najvišji BDP na prebivalca ima osrednjeslovenska regija, ki presega slovensko povprečje za več kot 40 %. Regija ima največ, več kot tretjino, delovnih mest in posledično veliko delovnih migracij, kar ji viša BDP na prebivalca. Slovensko povprečje presega še obalno-kraška, ki je bila ena najbolj prizadetih regij v krizi, a po letu 2014 najbolj izboljšuje svoj položaj. Povprečju se vse bolj približuje še jugovzhodna Slovenija, ki je imela v letu 2017 najvišjo nominalno rast BDP. Na repu regij je že vrsto let zasavska, ki kljub nadpovprečni nominalni rasti BDP v letu 2017 le malo presega polovico slovenskega povprečja.

V letu 2017 je zahodna kohezijska regija prvič po letu 2011 presegla povprečje EU v BDP na prebivalca. Kriza je najbolj povečala razkorak do evropskega povprečja v BDP na prebivalca v osrednjeslovenski, obalno-kraški in zasavski regiji. BDP zadnji dve leti ponovno raste v vseh regijah, hitreje v regijah zahodne Slovenije, kjer je bil upad gospodarske aktivnosti v prvih letih krize relativno večji. S tem se zmanjšuje tudi razkorak do povprečja EU. Zahodna Slovenija je leta 2017 tako ponovno presegla evropsko povprečje, vzhodna pa je bila s 70 % še vedno med manj razvitimi regijami EU²⁴⁰. Med statističnimi regijami povprečje EU presega le osrednjeslovenska regija, ki je šele na ravni iz leta 2011.

Regionalne razlike se od leta 2015 spet nekoliko povečujejo. Relativna razpršenost BDP na prebivalca²⁴¹ je bila najvišja leta 2010, nato se je zmanjševala do 2015, zadnji dve leti pa nekoliko povečala. Še vedno je nižja kot v predkriznem obdobju, vendar višja od najnižje vrednosti v letu 2000 (19,6 %). Razmerje med regijama s skrajnima vrednostima BDP na prebivalca je 2,6-kratno in se počasi, a vztrajno povečuje. Najnižje, 2-kratno, je bilo leta 2000.

Tabela: Regionalni BDP, Slovenija

Kohezijska (NUTS 2) / statistična regija (NUTS 3)	BDP na prebivalca								Nominalna rast BDP, v % 2017/2016	Struktura BDP, v % 2017
	Slovenija=100							EU=100		
	2008	2010	2013	2014	2015	2016	2017	2017		
Slovenija	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	85	6,5	100,0
Zahodna Slovenija (NUTS 2)	121,2	121,2	119,4	119,0	119,1	119,5	119,7	102	5,2	56,5
Obalno-kraška	107,1	108,7	98,3	97,4	100,1	101,8	102,1	87	4,7	5,6
Goriška	95,4	93,6	90,7	90,6	91,6	92,0	91,9	78	5,7	5,2
Gorenjska	84,5	82,8	85,9	87,7	87,7	88,3	88,9	76	6,8	8,8
Osrednjeslovenska	145,1	145,3	143,4	142,0	141,1	141,1	141,1	120	10,4	36,9
Vzhodna Slovenija (NUTS 2)	82,0	81,7	82,9	83,1	83,0	82,6	82,4	70	4,9	43,5
Primorsko-notranjska	72,3	70,5	70,6	72,0	73,9	73,8	72,1	61	3,8	1,8
Jugovzhodna Slovenija	96,6	95,2	95,0	96,2	96,4	94,9	98,3	84	4,0	6,8
Posavska	80,1	81,6	84,3	84,2	83,7	82,7	83,2	71	6,0	3,0
Zasavska	60,6	61,0	59,1	56,7	54,1	53,6	52,4	45	7,0	1,5
Savinjska	89,5	90,6	91,6	91,3	92,0	92,2	91,5	78	7,2	11,3
Koroška	76,7	74,2	79,7	80,1	80,8	80,7	79,6	68	6,2	2,7
Podravska	83,8	82,5	82,8	83,3	82,8	82,0	80,9	69	7,2	12,6
Pomurska	63,4	64,2	68,5	68,4	67,1	67,6	67,2	57	7,0	3,7
Razpršenost BDP/prebivalca (NUTS 3)	23,1	23,8	22,2	21,7	21,4	21,6	21,7			

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi – Regionalni računi, 2018; Eurostat – general and regional statistics, 2019; preračuni UMAR.

²⁴⁰ Manj razvite regije so regije na NUTS 2 ravni, ki imajo BDP na prebivalca manjši od 75 % povprečja EU.

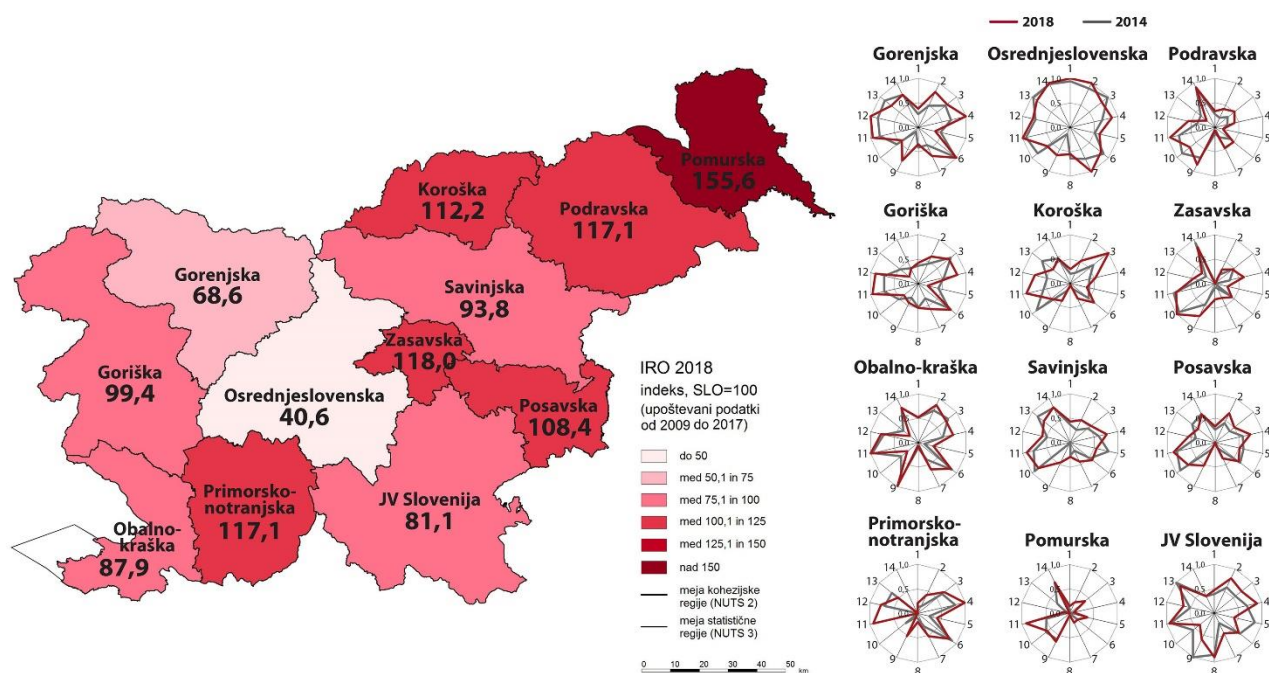
²⁴¹ Je eden od kazalnikov regionalnih razlik. Izračunan je kot vsota absolutnih razlik med regionalnim in nacionalnim BDP na prebivalca, uteženim z deležem prebivalstva. Izražen je v odstotkih od nacionalnega BDP na prebivalca.

1.8 Indeks razvojne ogroženosti regij

Razvojna ogroženost, merjena z indeksom razvojne ogroženosti (IRO)²⁴², je višja v regijah vzhodne Slovenije. Najvišja je v pomurski regiji, kjer za skoraj 56 % presega slovensko povprečje, skoraj štiri krat manjša pa je v osrednjeslovenski regiji, kjer dosega 40 % slovenskega povprečja. Osrednjeslovenska regija ima pri večini kazalnikov najvišje vrednosti (ali med najvišjimi); nižje, a še vedno nadpovprečne vrednosti, ima le pri kazalniku deleža bruto investicij v osnovna sredstva v BDP in deležu površin varovanih območij. Med regijami vzhodne Slovenije je najmanjša razvojna ogroženost v jugovzhodni Sloveniji, kjer dosega dobrih 80 % slovenskega povprečja. Povprečnemu indeksu se je najbolj približala goriška regija, vendar pregled posameznih kazalnikov kaže nekoliko manjšo usklajenost s slovenskim povprečjem. Regija negativno izstopa predvsem na področju staranja prebivalstva in poseljenosti.

Medregionalne razlike so se nekoliko povečale glede na leto 2014²⁴³. Vrednost indeksa IRO se je za več kot 10 o. t. znižala v gorenjski in primorsko-notranjski regiji. Obe regiji sta zabeležili napredek predvsem na področju zaposlenosti, produktivnosti in brezposelnosti, manjša pa je bila tudi škoda zaradi naravnih nesreč, še posebej v primorsko-notranjski regiji. Največje povišanje vrednosti IRO (več kot 12 o. t.) je zabeležila jugovzhodna Slovenija, na kar je vplival predvsem nižji delež investicij v osnovna sredstva v BDP, višji delež zavarovanih območij in nižji delež prečiščenih odpadnih voda. Spremembe vrednosti indeksa IRO niso bistveno spremenile uvrstitev regij in tudi ne medregionalnih razlik (koeficient variacije se je povečal s 27 % na 27,8 %, razmerje med skrajnima regijama pa z 1:3,3 na 1:3,8.; Pečar, 2018).

Zemljevid: Indeks razvojne ogroženosti regij 2018

Vir: GURS, SI-STAT podatkovni portal, SURS, MOP, ZRSVN, URSZR, MGRT, DRI upravljanje investicij, d.o.o., izračuni in kartografija UMAR.

²⁴² IRO je sestavljeni kazalnik za spremljanje regionalnega razvoja. Sestavljen je iz kazalnikov: (1) bruto domači proizvod na prebivalca, (2) bruto dodana vrednost na zaposlenega, (3) razpoložljivi dohodek na prebivalca, (4) stopnja delovne aktivnosti (20–64 let), (5) investicije v osnovna sredstva v BDP, (6) stopnja registrirane brezposelnosti mladih (15–29 let), (7) prebivalstvo s terciarno izobrazbo (25–64 let), (8) bruto domači izdatki za RRD v BDP, (9) delež prečiščene odpadne vode s sekundarnim in terciarnim čiščenjem, (10) površina varovanih območij, (11) ocenjena škoda zaradi naravnih nesreč v BDP, (12) stopnja registrirane brezposelnosti, (13) indeks staranja prebivalstva, (14) poseljenost. Na osnovi IRO so regije razvrščene po stopnji razvitosti za programsko obdobje 2014–2020 (Pravilnik, 2014).

²⁴³ Ob upoštevanju podatkov, ki so bili razpoložljivi v letu 2018.

1.9 Produktivnost

Zaostanek Slovenije za povprečno produktivnostjo EU ostaja višji kot pred začetkom krize, ponovno dohitevanje v zadnjih letih pa je močno upočasnjeno. Znižanje *trendne* rasti produktivnosti je v veliki meri povezano z odsotnostjo povečevanja kapitalne opremljenosti dela. Kapitalno poglobljanje je namreč v obdobju 2000-2008 pojasnilo polovico rasti produktivnosti (precej več kakor v EU), prisotno pa je bilo v skoraj vseh gospodarskih panogah. V odsotnosti tega dejavnika v pokriznem obdobju, je rast trendne produktivnosti temeljila izključno na prispevku skupne faktorke produktivnosti, tj. učinkovitejši rabi kapitala in dela. V zadnjih letih (zlasti 2016 in 2017) so skupno rast produktivnosti ponovno krepili tudi *ciklični* dejavniki. Poleg tega je bil pri nas pred krizo še relativno močno prisoten *strukturni* prispevek prehajanja delovne sile v sektorje, kjer je produktivnost višja oz. hitreje narašča, medtem ko v zadnjih letih celotna rast temelji na znotrajsektorski rasti produktivnosti, tj. rasti produktivnosti posameznih panog (gl. poglavje 1.2).

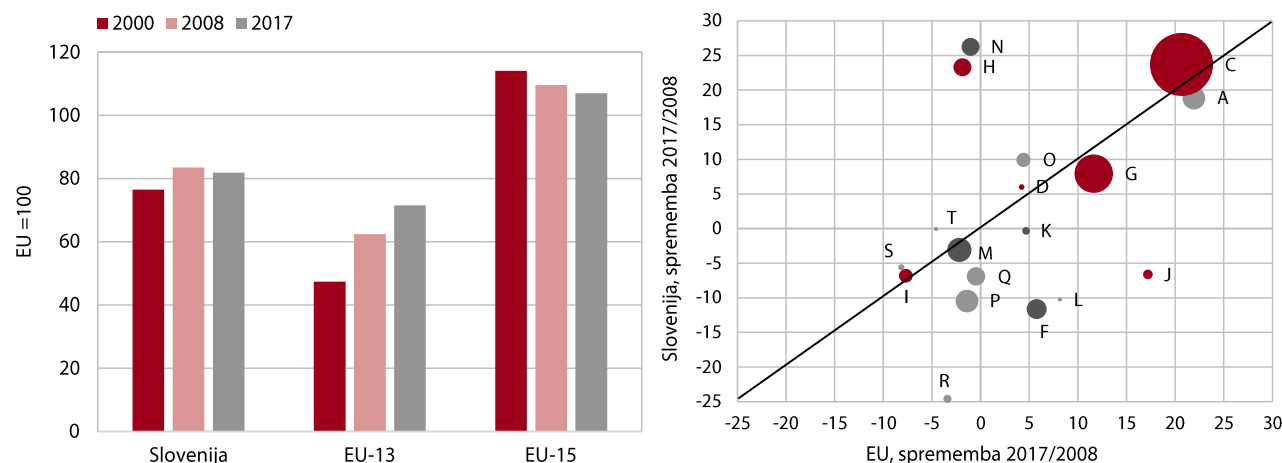
V večini dejavnosti poslovnega sektorja je bilo gibanje produktivnost primerljivo povprečju EU in raven višja kot pred začetkom krize, zaostanek pa ostaja velik v gradbeništvu in IKT dejavnostih. Predelovalne dejavnosti, ki so tuji konkurenci najbolj izpostavljen del poslovnega sektorja, so relativno hitro nadomestile v krizi izgubljeno raven produktivnosti, od leta 2013 pa je rast večinoma hitrejša kot v povprečju EU. Ugodnejše kot v EU in glede na ostale dejavnosti gospodarstva je bilo tudi gibanje produktivnosti prometnega sektorja (H) in drugih poslovnih dejavnosti (N), zlasti v segmentu zaposlovalnih agencij. Velik zaostanek pa je še vedno prisoten v gradbeništvu, ki je bilo pri nas v času krize posebej močno prizadeto. V letih 2017 in 2018 se je dodana vrednost na zaposlenega v gradbeništvu sicer občutno povečala. V mednarodnih primerjavah še izraziteje v negativno smer izstopajo IKT dejavnosti²⁴⁴, natančneje telekomunikacije. Skupno raven produktivnosti zavira tudi ne-poslovni del gospodarstva, na kar bi lahko vplivala manjša konkurenca, poleg tega pa je produktivnost teh dejavnosti težje statistično izmeriti²⁴⁵.

Tabela: Produktivnost dela, Slovenija

	2000	2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Cilj SRS za 2030
Realna* rast produktivnosti, v %	2,6	4,5	0,7	3,4	2,4	-1,8	0,0	2,5	1,0	1,2	1,9	1,5	
Raven** produktivnosti, EU=100	77	83	84	79	81	80	80	81	81	81	82	n.p.	95

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi, 2019; Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2018; preračun UMAR. * BDP (v stalnih cenah) na zaposlenega. ** BDP (v standardih kupne moči) na zaposlenega. Opomba: n.p. – ni podatka.

Slika: Raven produktivnosti gospodarstva (levo) in realna rast produktivnosti po dejavnostih (desno)

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2019; preračun UMAR. * *Menjalni del poslovnega sektorja* (rdeče): rudarstvo (B), predelovalne dejavnosti (C), oskrba z energijo (D), komunalne storitve (E), trgovina (G), promet (H), gostinstvo (I) in informacijsko-komunikacijske dej. (J); *nemenjalni del poslovnega sektorja* (temno sivo): gradbeništvu (F), finančne storitve (K), strokovne, znanstvene in tehnične dej. (M), druge poslovne dej. (N); *ne-poslovni sektor* (svetlo sivo): kmetijstvo (A), poslovanje z nepremičninami (L), javna uprava (O), izobraževanje (P), zdravstvo in socialno varstvo (Q), kulturne in rekreacijske dej. (R) ter druge dej. (S). Velikost krogov predstavlja delež zaposlenih v posamezni dejavnosti v Sloveniji v letu 2017.

²⁴⁴ V teh dejavnostih se že od leta 2009 zmanjšuje tudi kapitalna opremljenost dela, tj. kapital na zaposlenega (v delovnih urah).

²⁴⁵ Razvrstitev panog na tiste, katerih produktivnost je rastle (i) hitreje, (ii) počasneje ali (iii) primerljivo glede na povprečje EU ostaja nespremenjena tudi v primeru, ko za izhodiščno leto izberemo 2005, ki ni v tolikšni meri ciklično zaznamovano kakor leto 2008.

1.10 Izvozni tržni delež

Tržni delež slovenskega blaga na svetovnem trgu je ponovno dosegel predkrizni vrh. Slovenija je leta 2007 zagotovila približno 0,2 % svetovnega uvoznega povpraševanja po blagu, nato pa je v obdobju 2008–2012 sledil močan padec tržnega deleža na svetovnem trgu, eden večjih med državami EU. Več kot polovico padca tržnega deleža v tistem obdobju lahko pojasnimo z neugodno izvozno (predvsem geografsko) usmerjenostjo²⁴⁶, neugoden vpliv pa je imelo tudi močno poslabšanje (stroškovne) konkurenčnosti v začetku krize. S ponovnim uravnoteženjem cenovno-stroškovnih dejavnikov in okrepitvijo uvoznega povpraševanja pomembnejših trgovinskih partneric, se od leta 2013 tržni delež znova povečuje, izraziteje od leta 2016. Po začasnih podatkih je bila povprečna letna rast tržnega deleža na svetovnem trgu v letu 2018 še vedno relativno visoka (3,7 %), a v drugi polovici leta že negativna. K temu je pomembno prispevala pričakovana medletna umiritev sicer visokih rasti izvoza v Francijo. Med pomembnejšimi partnericami je bila rast tržnega deleža visoka tudi v Italiji in Švici, solidna pa tudi na za Slovenijo najpomembnejšem nemškem trgu. Med za nas pomembnejšimi trgi se je tržni delež zmanjšal v večini držav nekdanje Jugoslavije (drugo leto zapored) in v Rusiji (tretje leto zapored).

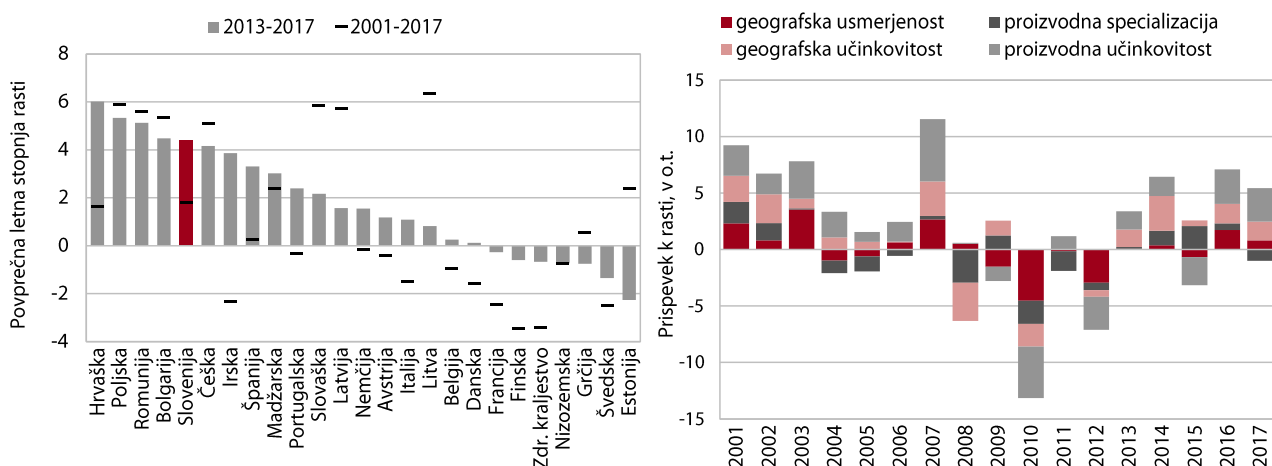
V odsotnosti prispevka ugodne proizvodne specializacije je rast tržnega deleža na EU trgu v letu 2018 temeljila na izboljšani učinkovitosti, ki pa se je pri večini proizvodov tekom leta postopno zmanjševala. Naša proizvodna specializacija v zadnjih petnajstih letih večinoma ni bila ugodna z vidika strukture svetovnega uvoznega povpraševanja, v pokriznem obdobju pa je bil ta strukturni vpliv pozitiven v letih 2014–2016. Podatki o rasti tržnih deležev na EU trgu, kamor Slovenija izvozi več kot 75 % blaga, kažejo na odsotnost ugodnega vpliva proizvodne sestave tudi v letu 2018. 4,1-odstotna rast na EU trgu je tako temeljila na povečanju učinkovitosti, tj. povečanju tržnih deležev posameznih proizvodov. Četrletna dinamika kaže, da so se v večini večjih skupin proizvodov stopnje rasti tekom leta močno znižale. Delno je to posledica upočasnitve evropske avtomobilske industrije sredi leta 2018, s katero je povezanih več panog in relativno visok delež slovenskega izvoza. Še močnejši vpliv na dinamiko pa je imelo izpetje učinka tekom leta 2017 uvedene nove proizvodne linije v proizvodnji vozil. Visoke rasti so se v letu 2018 ohranile v skupinah spec. stroji za posebne vrste industrije, znanstveni in kontrolni instrumenti ter kovinski odpadki²⁴⁷.

Tabela: Tržni delež Slovenije na svetovnem in EU trgu blaga

	2000	2007	2017	Povprečna letna stopnja rasti, v %			
				2001–2007	2008–2012	2013–2017	2018*
Svet	0,138	0,195	0,187	5,1	-5,0	4,4	3,7
EU	0,282	0,380	0,434	4,4	-1,4	4,2	4,1

Vir: UN Comtrade, 2019, SI-STAT podatkovni portal, 2019, Eurostat – International trade in goods, 2019; preračuni UMAR. Opomba: * Začasni podatki.

Slika: Tržni deleži na svetovnem trgu blaga (levo) in dekompozicija rasti slovenskega tržnega deleža na svetovnem trgu (desno)

Vir: United Nations Comtrade, 2019; preračuni UMAR.

²⁴⁶ Našo nadpovprečno usmerjenostjo izvoza blaga na trge s skromnim uvoznim povpraševanjem, predvsem EU in nekdanje Jugoslavije.

²⁴⁷ Poleg teh še pri barvnih kovinah in toaletnih izdelkih, a se je v letu 2018 le povrnil v letu prej izgubljen tržni delež na EU trgu, ter v drugi polovici leta pri nafti in naftnih derivatih (zlasti v Italijo), kjer gre za trgovanje, ki ni povezano s proizvodnjo pri nas.

1.11 Stroški dela na enoto proizvoda

V zadnjih letih na ravni gospodarstva ni bilo večjih neskladij med rastjo plač in produktivnosti. V obdobju gospodarske krize je Slovenija pod vplivom visoke rasti plač (2008 in 2010²⁴⁸) in znižanja produktivnosti (2009) močno poslabšala svoj stroškovno konkurenčni položaj v primerjavi z državami EU. Po ponovni prilagoditvi (2011–2015) se v naslednjih treh letih stroški dela na enoto proizvoda niso opazneje spreminjali, gibali so se okoli 2 % nad predkrizno ravnjo.

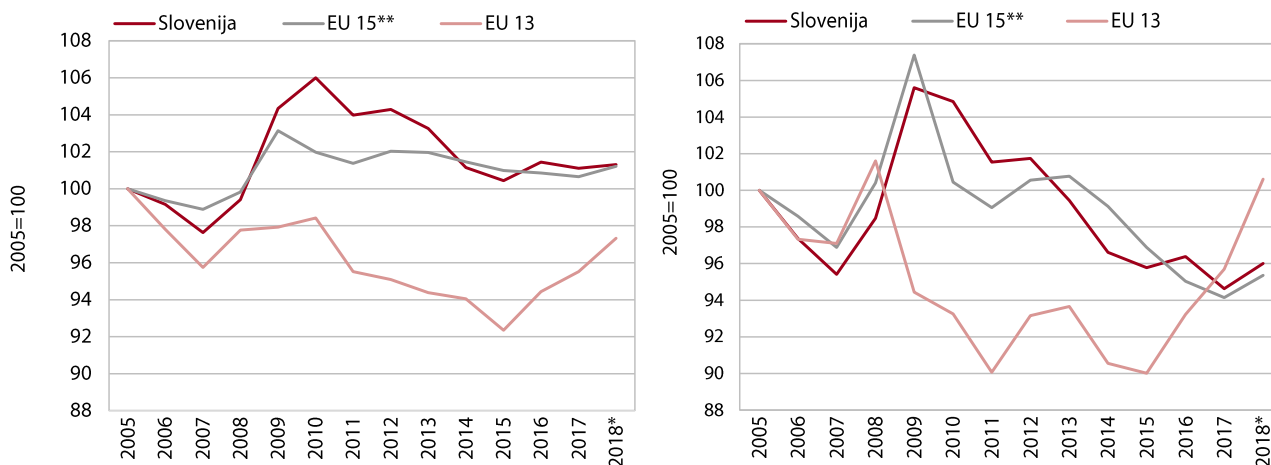
V letu 2018 se je v delu bolj izvozno usmerjenega poslovnega sektorja začelo nakazovati postopno povečanje stroškovnih pritiskov. Ponovna prilagoditev stroškov dela na enoto proizvoda je v začetku pokriznega obdobja izhajala predvsem iz delov gospodarstva, ki so najbolj izpostavljeni mednarodni konkurenci in tujemu povpraševanju. Predelovalne dejavnosti so tako že do leta 2014 nadomestile v krizi nastalo izgubo konkurenčnosti²⁴⁹. Lani so se sicer začeli kazati znaki postopnih stroškovnih pritiskov (višja rast plač ob stagnaciji produktivnosti), a ker gibanja niso bistveno odstopala od pomembnejših trgovinskih partneric, sklepamo, da se konkurenčni položaj glavnine slovenskih izvoznikov v letu 2018 ni (občutneje) poslabšal²⁵⁰. Po znižanju v letu prej je bila lani zmerna rast stroškov dela na enoto proizvoda prisotna tudi v pretežnem delu preostale industrije in tradicionalnih tržnih storitev ter izrazitejša v IKT dejavnostih (vse naštetje prištevamo v menjalni del gospodarstva). Pod vplivom pospeška aktivnosti v gradbeništvu in finančnih storitvah pa so se lani znižali stroški dela na enoto proizvoda v nemenjalnem delu, s čemer se je zmanjšal sicer še vedno velik razkorak do predkriznega obdobja in povprečja EU.

Tabela: Rast stroškov dela na enoto proizvoda v Sloveniji in EU

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Slovenija	-0,1	-0,9	-1,5	1,8	5,0	1,6	-1,9	0,3	-1,1	-2,0	-0,7	1,0	-0,3	0,2
EU	-0,7	-0,9	-0,7	0,9	3,3	-1,0	-0,9	0,4	-0,2	-0,6	-0,9	0,0	-0,2	0,6

Vir: Eurostat – Economy and Finance, 2019; preračun UMAR.

Slika: Stroški dela na enoto proizvoda, celotno gospodarstvo (levo) in predelovalne dejavnosti (desno)

Vir: Eurostat – Economy and Finance, 2019; preračun UMAR. Opomba: * ocena ** ne vključuje Irske.

²⁴⁸ Ta je bila v letu 2008 posledica uskladitve plač z visoko preteklo inflacijo in produktivnostjo ter odprave plačnih nesorazmerij v javnem sektorju, v letu 2010 pa jo je spodbudilo povišanje minimalne plače.

²⁴⁹ Tudi s prilagoditvami na trgu dela (znižanje plač in zaposlenosti). Podobno se je relativno hitro na predkrizne ravni vrnil tudi od predelovalnih dej. precej odvisen prometni sektor.

²⁵⁰ To potrjuje tudi realni efektivni tečaj, deflacioniran s stroški dela na enoto proizvoda oz. z inflacijo

1.12 Izvoz visokotehnoloških proizvodov in na znanju temelječih storitev

Delež tehnološko visoko zahtevnih proizvodov je po rasti pred in med krizo zadnjih pet let dokaj stabilen in nekoliko višji kot v povprečju v EU. Prejšnje desetletje in obdobje krize je zaznamovalo prestrukturiranje blagovnega izvoza v smeri povečevanja deleža tehnološko najzahtevnejših proizvodov, hkrati se je močno znižal delež nizko tehnološko zahtevnih proizvodov. V letih gospodarskega vzpona, ki so sledila krizi, sta deleža obeh skupin proizvodov pretežno ohranjala doseženo raven, ki glede na razlike v letu 2000 ne odstopa več bistveno od povprečja EU. Delež srednje tehnološko zahtevnih proizvodov, ki predstavljajo največji del blagovnega izvoza, pa se v daljšem obdobju ni pomembneje spremenil. V krizi je zanihal navzdol, po letu 2013 pa ponovno okrepil. Gre namreč za skupino proizvodov, ki je močno integrirana v globalne verige vrednosti in tako najbolj občutljiva na nihanja v tujem povpraševanju.

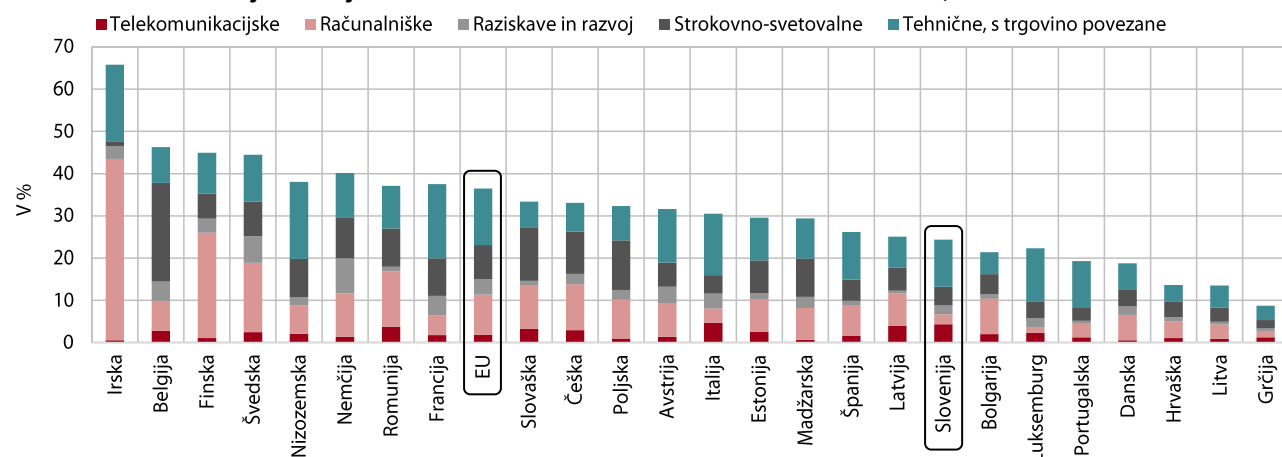
Na znanju temelječe nefinančne tržne storitve²⁵¹ povečujejo izvozno usmerjenost, kljub temu ostaja njihov delež v skupnem izvozu storitev med najnižjimi v EU. Leta 2010 so na znanju temelječe storitve k celotnemu izvozu storitev prispevale 20,9 %, leta 2017 pa za 4,3 o. t. več. To povečanje pa ni zadoščalo za zmanjšanje visokega zaostanka za povprečjem EU, ki se je ves čas ohranjal na ravni nad 12 o. t. Za evropskim povprečjem je zaostajala glavnina storitev, najbolj računalniške (za okoli 7 o. t.). Višji delež od povprečja EU so v Sloveniji dosegale predvsem telekomunikacijske storitve, vendar se v zadnjih dveh letih njihov delež v sestavi izvoza storitev zmanjšuje. V Sloveniji se je v obdobju 2010–2017 najbolj povečal izvoz tehničnih, s trgovino povezanih storitev, za 12,3 % povprečju na leto, v EU pa izvoz informacijskih storitev, za 15,5 % na leto, pri čemer so predvsem vzhodnoevropske članice realizirale znatno višje rasti izvoza (okoli 20 % na leto).

Tabela: Struktura blagovnega izvoza po primarnem proizvodnem dejavniku

		2000	2005	2008	2009	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Naravni viri	Slovenija	5,3	5,3	6,1	5,6	6,2	5,7	6,1	6,3	6,8	6,5	6,1
	EU	7,1	7,0	7,6	7,7	7,9	8,3	8,8	8,5	7,9	7,5	7,7
Intenzivna raba naravnih virov	Slovenija	15,2	13,1	13,6	14,1	14,9	16,4	16,7	16,6	15,5	14,9	15,0
	EU	16,3	17,0	17,8	17,3	18,0	19,5	19,2	18,4	17,0	16,6	17,1
Nizko tehnološko intenzivni proizvodi	Slovenija	27,1	23,4	20,8	18,4	18,5	18,1	17,6	18,0	17,9	18,0	17,7
	EU	15,2	14,9	14,7	14,4	14,1	13,8	13,8	14,3	14,5	14,7	14,7
Srednje tehnološko intenzivni proizvodi	Slovenija	38,1	41,8	41,0	40,7	38,9	36,4	36,0	36,7	37,3	38,5	39,0
	EU	34,9	36,9	36,5	34,5	34,8	35,3	35,4	36,3	37,3	37,9	38,0
Visokotehnološko intenzivni proizvodi	Slovenija	13,1	13,7	16,2	18,5	18,5	19,4	20,0	19,5	19,7	19,6	19,8
	EU	19,8	18,8	16,7	18,8	18,5	17,3	17,0	17,6	18,4	18,7	18,5

Vir: Comtrade UN, SURS, 2019; preračuni UMAR. Opomba: razvrščanje proizvodov v posamezne skupine temelji na metodologiji Združenih narodov (Lall). Nekateri proizvodi so nerazvrščeni in zato seštevek petih skupin za posamezno državo ni enak 100.

Slika: Delež na znanju temelječih nefinančnih tržnih storitev* v izvozu storitev, 2017

Vir: Eurostat – Economy and Finance, 2019; preračun UMAR. Opomba: * Izvoz telekomunikacijskih, računalniških, informacijskih (SI) in drugih poslovnih storitev (SJ). Ker je delež informacijskih storitev samo v štirih članicah večji od 1 %, v sliki zaradi boljše preglednosti ni prikazan. Za Irsko in Litvo so podatki za leto 2016.

²⁵¹ Informacijske in komunikacijske (J) ter strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti (M) (OECD STI Scoreboard 2013, 2013).

1.13 Neposredne tuje investicije

Vhodne NTI v Slovenijo se od leta 2014 hitreje povečujejo, vendar vseeno počasneje kot v večini novih držav članic EU, izhodne NTI pa ostajajo skromne. Višje vhodne NTI so predvsem posledica pospešitve privatizacije in tudi sicer večje prodaje lastniških deležev v slovenskih podjetjih. Več pa je tudi širitev že obstoječih podjetij s tujim kapitalom in novih (greenfield) investicij. Rezultati ankete SPIRIT v obdobju 2014–2018 kažejo, da vsako leto več kot 35 % anketiranih podjetij s tujim kapitalom napoveduje širitev dejavnosti v Sloveniji, v letu 2018 je bilo takih 38,2 %. Izhodne NTI pa se po zmanjšanju v obdobju 2010–2013 od leta 2014 le skromno povečujejo. Njihovo stanje je bilo leta 2018 še vedno bistveno nižje od najvišje ravni v letu 2009 (6.143 mio. EUR). Tako prilivi kot odlivi lastniškega kapitala so se v letu 2018 glede na leto 2017 bistveno povečali; prilivi za 25,5 %, odlivi pa za 25,8 %.

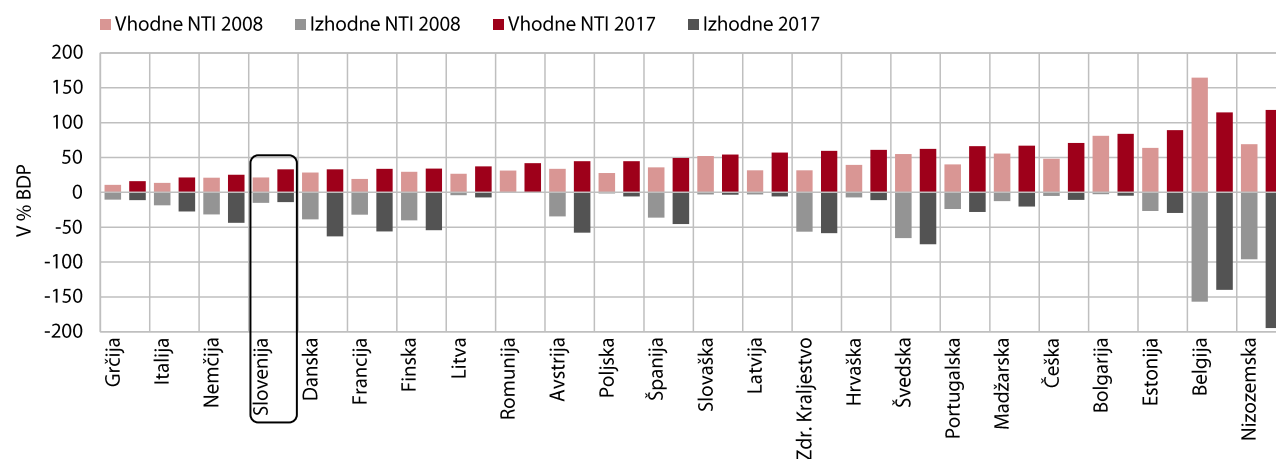
Slovenija ostaja med državami EU z najnižjim deležem stanja vhodnih NTI v BDP. Čeprav se je delež vhodnih NTI v primerjavi z BDP do leta 2018 povečal na 31,7 % BDP, kar je okoli 9 o. t. več glede na stanje ob začetku krize, sta med novimi članicami EU le dve (Slovaška in Bolgarija) zabeležili nižje povečanje. Slovenija tako ostaja med državami EU z najnižjim stanjem NTI v primerjavi z BDP. Nižji delež od Slovenije imajo Grčija, Italija in Nemčija. Pri izhodnih NTI Slovenije se je delež stanja v primerjavi z BDP od 17,0 % leta 2009, ko je dosegel najvišjo vrednost, znižal na 12,9 % v letu 2018. S tem Slovenija med novimi članicami EU zaostaja le za Madžarsko in Estonijo, ki pa imata obe bistveno večji delež.

Tabela: Tokovi in stanja¹ vhodnih in izhodnih NTI² v Sloveniji

V mio. EUR	2000	2005	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Vhodne NTI											
Stanje konec leta	2.567	5.981	8.598	7.983	9.249	8.897	10.202	11.612	12.970	13.675	14.680
Priliv lastniškega kapitala ³	96,3	270,7	380,3	449,9	334,1	441,7	1.436,1	1.344,1	956,0	502,3	630,6
Stanje kot % BDP	11,9	20,5	22,7	22,0	25,7	24,8	27,3	30,0	30,4	31,8	31,7
Izhodne NTI											
Stanje konec leta	829	2.777	6.085	6.097	5.710	5.179	5.335	5.508	5.741	5.909	5.894
Odliv lastniškega kapitala ³	54,7	456,0	720,8	181,0	383,9	427,4	133,8	243,9	256,0	180,3	226,9
Stanje kot % BDP	3,8	9,5	16,0	16,8	15,9	14,4	14,3	14,2	14,2	13,7	12,9

Vir: Banka Slovenije, 2019. Opombe: ¹ Stanja so prikazana po metodologiji BPM6 po načelu smeri naložbe, na katero je Banka Slovenije prešla z letom 2014. Stanja po tej metodologiji so se zaradi sprememb kategorij, ki se upoštevajo v izračunu stanja NTI, precej spremenila. To v primeru Slovenije velja predvsem pri vhodnih NTI: stanje vhodnih NTI konec 2013 je bilo po stari metodologiji 10.729 mio. EUR, po novi pa le 8.926 mio. EUR, stanje izhodnih NTI pa je bilo po stari metodologiji 5.121 mio. EUR, po novi pa 5.172 mio. EUR (Neposredne naložbe 2013, 2014). ² Podjetja, v katerih ima posamezni tuji investitor 10-odstotni ali višji delež v kapitalu. ³ Lastniški kapital brez reinvestiranih dohodkov.

Slika: Stanje vhodnih in izhodnih NTI, v % BDP

Vir: UNCTAD FDI/MNE database, 2018. Opomba: Na sliki so zaradi boljšega prikaza vključene države EU z izjemo Cipra, Malte, Irske in Luksemburga, ki izstopajo po zelo visokih NTI v primerjavi z drugimi državami.

1.14 Okoljska odgovornost organizacij

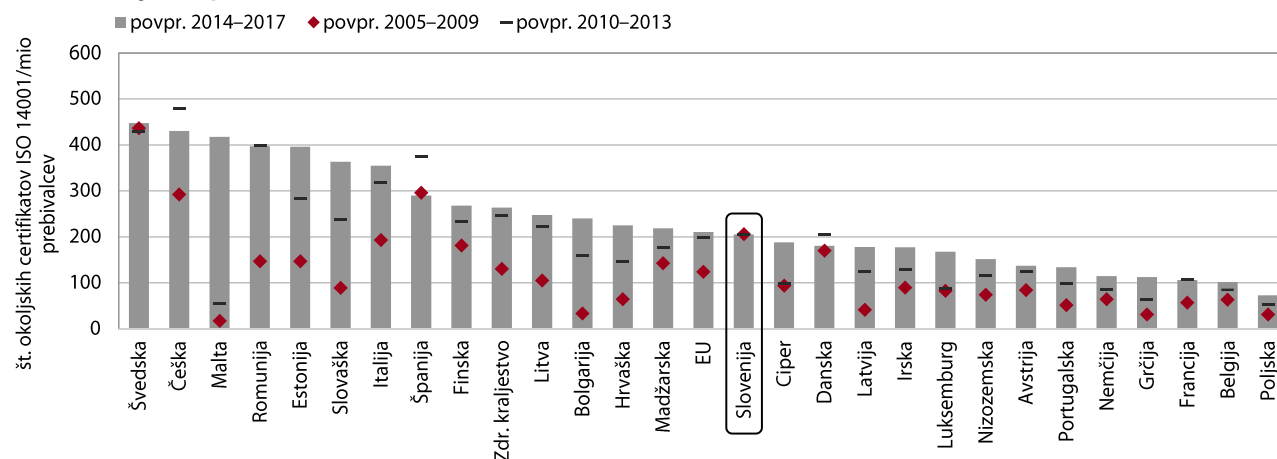
Razširjenost okoljskih spričeval²⁵², s katerimi organizacije izkazujejo, da ima njihova dejavnost ustrezne oz. čim manj negativne učinke na okolje, je v Sloveniji podobna kot v povprečju EU. Število sicer najbolj razširjenih okoljskih certifikatov ISO 14001 na mio. prebivalcev je v Sloveniji podobno kot v EU, večja kot v EU je razširjenost okoljskih marjetic, manjša pa shema EMAS. Število certifikatov ISO 14001 je v Sloveniji do leta 2006 hitro naraščalo, v zadnjem desetletju pa večinoma niha okoli dosežene ravni in je že vrsto let zelo podobno kot v povprečju EU. Skupno število preostalih okoljskih certifikatov (EMAS in okoljskih marjetic) pa se skozi celotno obdobje postopoma povečuje. Nekatere članice EU z različnimi ukrepi spodbujajo vključevanje organizacij v shemo EMAS, predvsem Nemčija, Italija, Španija in Avstrija, kjer je razširjenost sheme EMAS največje. Tudi v Sloveniji se želi preko evropskega projekta LIFE B.R.A.V.E.R. nadgraditi shemo EMAS in nekatere ukrepe oz. olajšave pri pridobivanju EMAS zapisati v obstoječo zakonodajo²⁵³. Bolj kot shema EMAS je v Sloveniji razširjena okoljska marjetica. Ta se namreč razen za izdelke predelovalnih dejavnosti uporablja tudi pri turističnih nastanitvah, kjer je v Sloveniji precej razširjena. Turistične nastanitve so pogosti nosilci licenc tudi v nekaterih drugih članicah EU (npr. Francija, Italija, Španija).

Tabela: Število okoljskih spričeval v Sloveniji in EU, na mio. prebivalcev

		2000	2005	2008	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
ISO 14001	Slovenija	44,3	208,8	220,9	201,9	200,0	225,9	206,2	173,1	223,3	217,8
	EU	20,4	89,5	143,1	186,6	205,0	210,5	213,7	212,4	216,6	200,5
EMAS	Slovenija	0,0	0,5	0,5	1,5	1,5	0,5	0,5	4,8	4,8	4,8
	EU	7,0	6,2	7,9	8,8	8,8	8,1	8,0	7,7	7,7	7,6
Okoljska marjetica	Slovenija	n.p.	0,0	1,5	3,4	4,9	7,3	7,3	7,3	7,8	8,7
	EU*	0,1	0,6	1,4	2,0	3,0	4,3	3,8	4,0	3,9	4,2

Vir: Eurostat, ISO, Arso, European EMAS Helpdesk, preračuni UMAR. Opomba: Podatki za EMAS in Okoljsko marjetico so na Eurostatu dostopni za obdobje 2005-2015 oz. 2000-2010, kasnejši podatki so pridobljeni na European EMAS Helpdesk in <http://ec.europa.eu/environment/ecolabel/news-alerts.html>; n.p. – ni podatka.* EU-27 do leta 2010.

Slika: Okoljska spričevala ISO 14001

Vir: Eurostat, ISO, preračuni UMAR. Opomba: Podatki kratkoročno precej nihajo, zato smo države razvrstili glede na povprečne vrednosti v posameznih obdobjih.

²⁵² Mednarodni standard ISO 14001 (sistem ravnanja z okoljem) in sistem EU za okoljevarstveno vodenje organizacij EMAS (Eco Management and Audit Scheme) se podelujeta dejavnosti organizacije. Obe spričevali sta bili večkrat revidirani, s čimer sta se prilagajali spremembam v obravnavanju okoljskega delovanja organizacij. Shema EMAS je z revizijami širila tudi zajem organizacij. Evropski okoljski znak oz. okoljska marjetica (Eco-label flower) pa pridobiteljca znaka zavezuje k trajni strategiji varovanja okolja v največji možni meri v celotnem življenjskem obdobju njegovega proizvoda ali storitve (<http://www.arso.gov.si>; www.jrconsultants.co.uk/iso-14001-history/; <http://www.greenelement.co.uk/blog/article/a-history-of-iso-14001/>).

²⁵³ <https://www.stajerskagz.si/povecanje-zakonskih-prednosti-v-podporo-podjetjem-ki-imajo-sistem-emas/>.

1.15 Evropski inovacijski indeks

Slovenija se glede na vrednost Evropskega inovacijskega indeksa (EII) uvršča med močne inovatorke, vendar je v obdobju 2010–2017 povečevala zaostanek za povprečjem EU. EII²⁵⁴ je sestavljeni kazalnik, ki spremlja učinkovitost nacionalnih inovacijskih sistemov članic EU na štirih področjih: (1) okvirni dejavniki inovacijske aktivnosti zunaj podjetij, (2) javne in zasebne investicije v inovacijsko aktivnost, (3) inovacijska aktivnost v podjetjih in (4) učinki inovacijske aktivnosti prej omenjenih treh področij, ki se izražajo v zaposlenosti in prodajnih rezultatih podjetij. Na osnovi 27 kazalnikov so države uvrščene v štiri skupine, od inovacijsko najbolj do najmanj uspešnih držav. Slovenija se edina med srednjeevropskimi državami uvršča v skupino močnih inovatorok, katerih inovacijska učinkovitost se giblje med 90 % in 120 % povprečja EU v 2010²⁵⁵. V omenjenem obdobju se je vrednost EII v Sloveniji povečevala počasneje kot v povprečju EU²⁵⁶, zato je še bolj zaostala za inovacijsko najbolj uspešnimi državami.

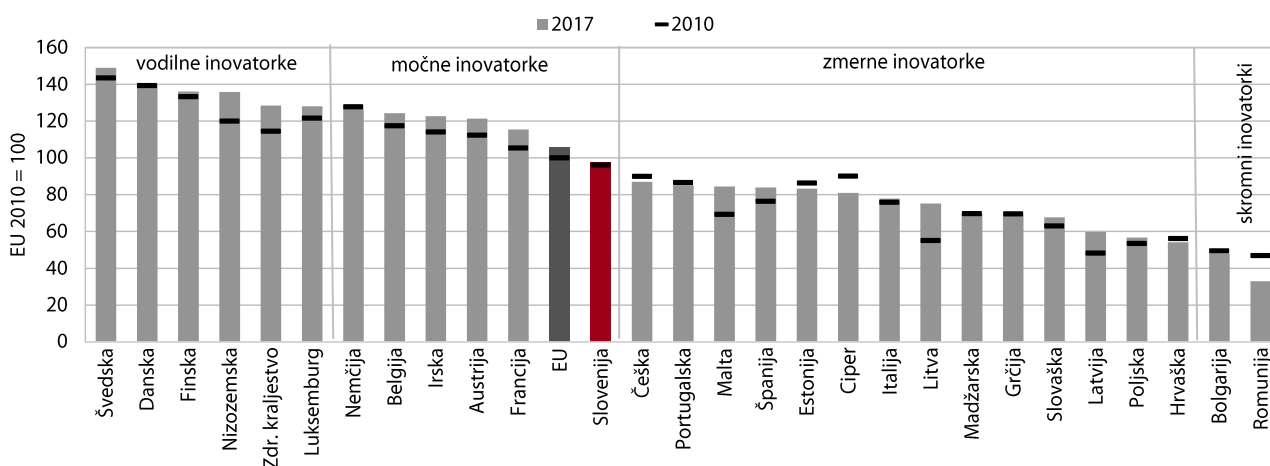
Inovacijski sistem Slovenije je v primerjavi s povprečjem EU najmočnejši pri človeških virih in investicijah podjetij v RRD, relativno najšibkejši pa glede javnih investicij v RRD ter učinkov inovacijske aktivnosti. V letu 2017²⁵⁷ je pri posameznih kazalnikih najbolj presegala povprečje EU glede znanstvenih publikacij v so-avtorstvu s tujimi avtorji, števila novih doktorjev znanosti, deleža prebivalcev v starosti od 25 do 34 let s terciarno izobrazbo ter deleža poslovnega sektorja v izdatkih za RRD. Največje pomanjkljivosti v primerjavi z EU pa predstavljajo nizke vrednosti kazalnikov: javnih naložb v RRD, naložb tveganega kapitala, ki so pomembne zlasti za hitrorastoča visokotehnološka podjetja, ter izvoza na znanju temelječih storitev (gl. kazalnik 1.14).

Tabela: Evropski inovacijski indeks

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Cilj SRS za 2030
Slovenija (indeks EU 2010 = 100)	96,2	98,4	95,7	96,3	98,0	97,1	98,1	97,6	>120 (uvrstitev med vodilne inovatorke)*
Slovenija (indeks EU = 100)	96,2	98,1	96,8	96,4	98,2	95,3	93,9	92,2	
Slovenija	0,459	0,469	0,456	0,459	0,467	0,463	0,468	0,465	
EU	0,477	0,478	0,471	0,476	0,476	0,485	0,498	0,504	

Vir: European Innovation Scoreboard 2018, 2018. Opomba: * Med vodilne inovatorke se uvrščajo države, katerih inovacijska učinkovitost je večja od 120 % povprečja EU v letu 2010. Leta 2017 so vodilne inovatorke dosegle vrednost EII med 0,611 in 0,710.

Slika: Evropski inovacijski indeks

Vir: European Innovation Scoreboard 2018, 2018.

²⁵⁴ Metodologija izračunavanja EII se je večkrat spreminjala skladno z razvojnimi trendi in prioriteta evropske inovacijske politike, nazadnje leta 2017 (več o tem v European Innovation Scoreboard 2017, 2017).

²⁵⁵ Vodilne inovatorke dosegajo inovacijsko učinkovitost višjo od 120 % povprečja EU v letu 2010, zmerne inovatorke med 90 % in 120 % povprečja EU ter skromne inovatorke pod 90 % (European Innovation Scoreboard 2018, 2018).

²⁵⁶ V obdobju 2010–2017 je Slovenija nekoliko napredovala zgolj glede na povprečje EU v 2010, cilj SRS pa je do leta 2030 to povprečje preseči za 20 %.

²⁵⁷ Podatki za izračun EII odražajo situacijo na presečni datum 25. 4. 2018, zato se za zadnje leto (2017) pri konkretnih kazalnikih lahko nanašajo na leto 2014, 2015, 2016 ali 2017, odvisno od razpoložljivosti.

1.16 Izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost in število raziskovalcev

Po daljšem obdobju rasti se izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost (RRD) od leta 2014 znižujejo in so zadnji dve leti nižji od povprečja EU. Povprečje EU znatno presega v jugovzhodni Sloveniji ter osrednjeslovenski regiji, kar je posledica vpliva farmacevtske industrije, ki intenzivno vlaga v RRD, v drugi pa tudi velike koncentracije institucij znanja. V 2017 se je padanje naložb javnega sektorja v RRD zaustavilo, njihov obseg se je povečal za 12,3 %, s čimer je bila nadomeščena približno četrtnina zmanjšanja v obdobju 2012–2016. Poslovni sektor, ki je bil do leta 2015 pomembno gonilo rasti, je od leta 2015 znižal naložbe za 17,1 %. Zmanjševanje naložb podjetij v RRD je posledica več dejavnikov, npr. v letih 2013–2014 zaključenega financiranja RRD v centrih odličnosti, kompetenčnih in razvojnih centrih, sofinanciranih z evropskimi sredstvi. Po letu 2015 je začel upadati obseg uveljavljenih davčnih olajšav za RRD²⁵⁸. Kljub zmanjšanju izdatkov poslovnega sektorja za RRD je njegov delež v skupnih izdatkih za RRD (2017: 63,0 %) v primerjavi s povprečjem EU visok (2016: 56,6 %). V Sloveniji se po letu 2013 v nasprotju z EU znižujejo tudi izdatki za RRD na prebivalca, ki so v 2017 v poslovnem sektorju znašali okoli 70 % povprečja EU, v javnem pa samo 46 %.

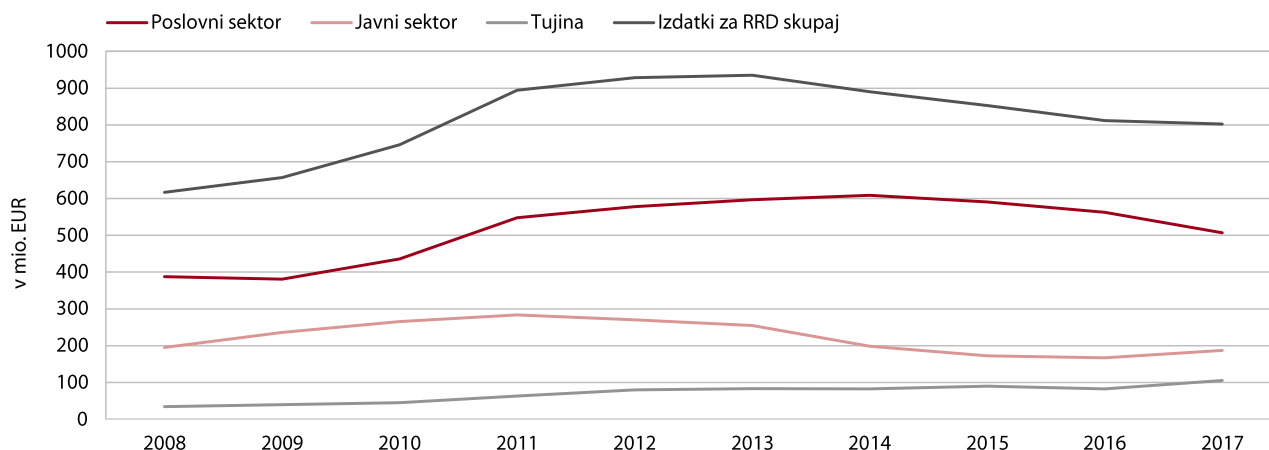
Število raziskovalcev²⁵⁹ se je v obdobju 2008–2016 znatno povečalo zaradi rasti v poslovnem sektorju (za 46,8 %), kjer je zaposlena glavnina raziskovalcev. Poslovni sektor je leta 2016 je zaposloval 61,8 % vseh raziskovalcev, kar je precej več od evropskega povprečja (51,1 %), pa tudi nekaterih inovacijsko bolj uspešnih članic EU (Švedska, Nizozemska, Avstrija). Zaradi metodoloških sprememb²⁶⁰ je bilo izjemno veliko povečanje števila raziskovalcev v letu 2017 izraženo v poslovnem sektorju. Z zmanjševanjem sredstev javnega sektorja za RRD do leta 2016 se trend zmanjševanja števila raziskovalcev tam še ni ustavil, leta 2016 je bilo za okoli 330 manj raziskovalcev kot leta 2008. Ob nadaljevanju odliva visoko usposobljenih kadrov²⁶¹ in počasnem nadomeščanju starejših generacij raziskovalcev, ki se upokojujejo, se lahko problem nezadostnega števila raziskovalcev javnega sektorja v prihodnje okrepi.

Tabela: Izdatki za RRD, v % BDP

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Slovenija	1,36	1,41	1,63*	1,82	2,06	2,42*	2,57	2,58	2,37	2,20	2,01	1,86*
EU	1,77	1,74	1,83	1,93	1,92	1,97	2,00	2,02	2,03	2,04	2,04	2,07

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Research and Development, 2018; SI-STAT podatkovni portal, 2018. Opombi: Podatek za EU je ocena Eurostata. * V letih 2008 in 2011 je prelom v časovni vrsti zaradi izboljšane zajema poročevalskih enot v poslovnem sektorju, v 2017 pa zaradi uskladitve z revidirano mednarodno metodologijo OECD, priručnik Frascati (Raziskovalno-razvojna dejavnost, Slovenija, 2017 – začasni podatki, 2018).

Slika: Izdatki za vlaganja v RRD po sektorjih financiranja, Slovenija

Vir: SURS, 2018.

²⁵⁸ Od 2016 se izvaja boljši nadzor nad upravičenimi izdatki za davčne olajšave za RRD na podlagi bolj natančnih navodil, ki podjetjem omogočajo, da lažje presodijo o upravičenosti do davčnih olajšav za RRD. Leta 2017 se je obseg uveljavljenih davčnih olajšav za RRD v primerjavi z 2016 zmanjšal za okoli 10 %.

²⁵⁹ Izraženo v ekvivalentu polnega delovnega časa.

²⁶⁰ SURS je s podatki za 2017 uvedel spremenjeno razvrščanje zaposlenih v tri poklicne skupine (raziskovalci, tehnično osebje in drugo osebje), prej v pet, kar se je najbolj odrazilo v poslovnem sektorju, kjer je po novem več zaposlenih razvrščenih med raziskovalce. To je privedlo do preloma v časovni vrsti (več o tem gl. Raziskovalno-razvojna dejavnost, Slovenija, 2017 – začasni podatki, 2018).

²⁶¹ Razlogi so lahko povezani s počasnim kariernim napredovanjem, nizkimi plačami mlajših raziskovalcev, zastarelo raziskovalno opremo in znižanjem javnofinančnih sredstev za te namene.

1.17 Inovacijska aktivnost podjetij

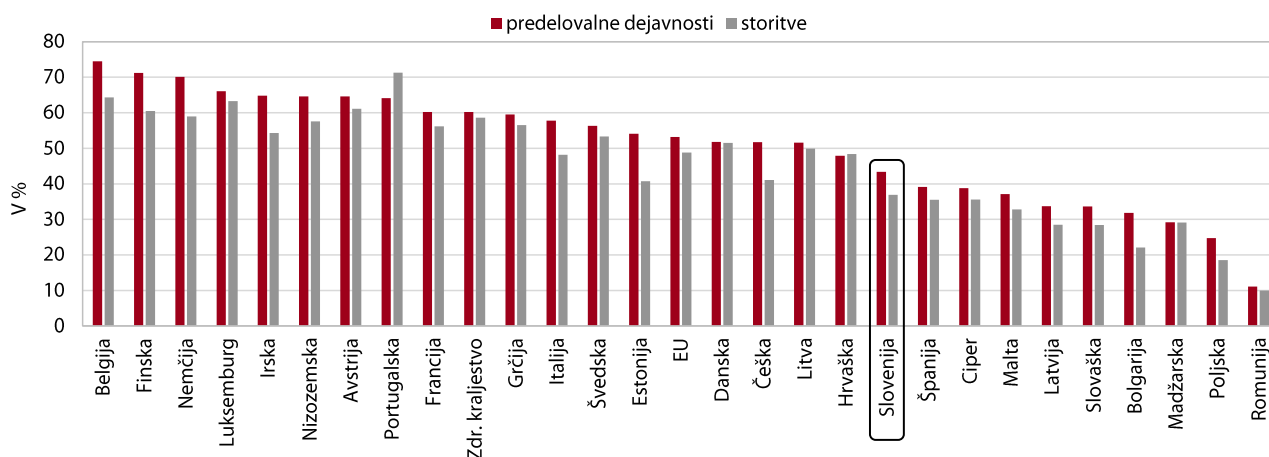
Delež podjetij, ki inovirajo, se je v obdobju 2010–2016 zniževal, zato se je zaostanek Slovenije za povprečjem EU povečeval. V Sloveniji je bilo v obdobju 2014–2016 inovacijsko aktivnih 39,8 % podjetij²⁶² (IAP), kar je bilo znatno poslabšanje glede na predhodno triletno obdobje (2012–2014) ter najslabši rezultat, odkar imamo primerljive podatke²⁶³. Tudi v EU je napredek glede inovacijske aktivnosti zelo počasen, vendar pa so inovacijsko najbolj uspešne države še povečale prednost. V Sloveniji se je znižal delež IAP v vseh velikostnih skupinah podjetij, delež IAP med velikimi podjetji vseskozi znatno presega povprečje EU. V zadnjem obdobju se je znatno znižal delež inovacijsko aktivnih srednje velikih podjetij, kar predstavlja opazno razliko glede na prejšnja obdobja, ko je njihov delež presegal evropsko povprečje. Problem ostaja nizka intenzivnost inovacijske aktivnosti v malih podjetjih in poglobljanje razkoraka do evropskega povprečja. Prihodki od prodaje uvedenih tehnoloških inovacij, ki so nove samo za podjetja, so običajno večji kot v primeru, ko gre za inovacije, ki so nove za trge, na katerih jih prodajajo. Delež prvih je leta 2016 pri slovenskih IAP predstavljal 10,7 % vseh prihodkov, delež drugih pa 8,2 %, za okoli 2 o. t. so bili večji v predelovalnih dejavnostih, v storitvah pa dosti manjši. Podjetja predelovalnih dejavnosti so tradicionalno bolj inovacijsko aktivna od storitvenih, pri obeh pa se je zaostanek za inovacijsko najuspešnejšimi državami v celotnem obdobju 2010–2016 povečal in se giblje med 10 in 30 o. t., kar zmanjšuje njihovo konkurenčnost. Inovacijsko najbolj aktivna podjetja med storitvenimi dejavnostmi v Sloveniji so v računalniških storitvah (delež IAP je dosegel 63,2 % in se je zmanjšal), vendar je dosti nižji kot v inovacijsko vodilnih državah, kjer je za okoli 10-20 o. t. večji. V na znanju temelječih storitvah²⁶⁴ je delež IAP v Sloveniji znašal 53,7 %, največji pa je bil na Portugalskem, za okoli 20 o. t. višji. Okrepitev inovacijske aktivnosti teh storitvenih dejavnosti (npr. IKT storitve ali svetovalne storitve) je pomembna tudi zaradi njihovega potencialnega vpliva na krepitev inovacijske sposobnosti v ostalih dejavnostih in s tem na konkurenčnost celotnega gospodarstva.

Tabela: Inovacijsko aktivna podjetja glede na velikost podjetja, v % od vseh podjetij

		Skupaj	Mala	Srednja	Velika	Predelovalne dejavnosti	Storitve
2010–2012	Slovenija	46,5	40,5	62,0	86,9	49,9	43,8
	EU	48,9	45,2	60,5	76,4	51,8	46,8
2012–2014	Slovenija	45,9	39,7	63,1	87,2	49,8	42,2
	EU	49,1	45,0	61,5	78,1	51,3	47,6
2014–2016	Slovenija	39,8	34,0	55,7	82,9	43,4	36,9
	EU	50,6	46,4	63,2	77,4	53,2	48,8

Vir: Eurostat Portal Page – Science nad Technology – Community innovation survey, 2019; SURS, 2018.

Slika: Inovacijsko aktivna podjetja v predelovalnih dejavnostih in storitvah, 2014–2016, v % od vseh podjetij

Vir: Eurostat Portal Page – Science nad Technology – Community innovation survey, 2019.

²⁶² Inovacijsko aktivna podjetja so tista, ki uvedejo eno ali več tehnoloških (nanašajo se na postopke in proizvode, ki so lahko izdelki ali storitve) in/ali netehnoloških (organizacija in trženje) inovacij ali so inovacijske aktivnosti začela, vendar jih še niso dokončala ali so jih opustila.

²⁶³ Raziskava o inovacijski aktivnosti, ki vključuje razširjen nabor dejavnosti, je bila izvedena tretjič, kar je treba upoštevati pri primerjavi in interpretaciji podatkov pred letom 2010 (več v Poročilu o razvoju, 2015, str. 122).

²⁶⁴ Vključujejo informacijske in komunikacijske (J) ter strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti (M). Podjetja iz dejavnosti M imajo znatno nižjo inovacijsko aktivnost kot iz dejavnosti J.

1.18 Intelektualna lastnina

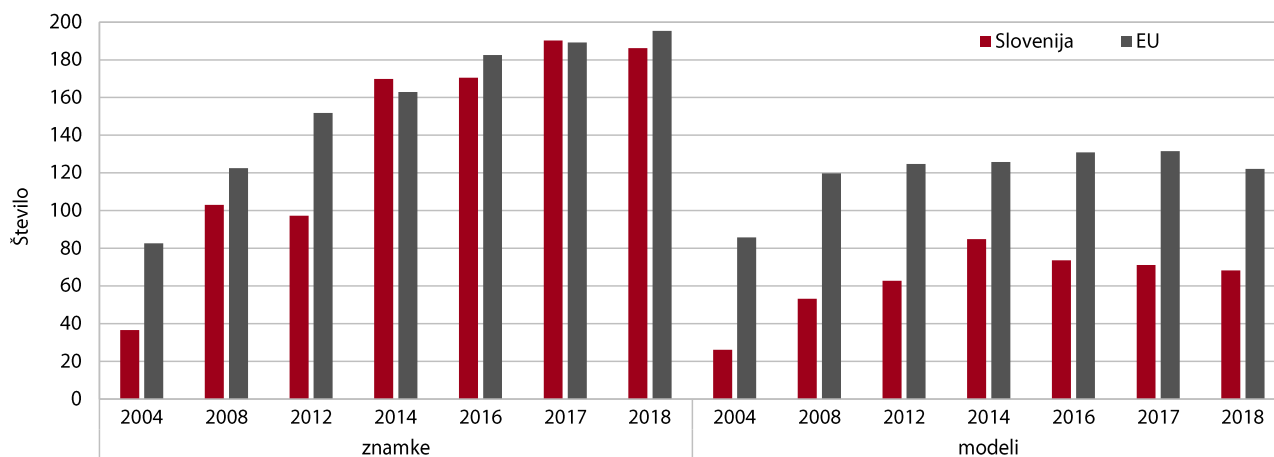
Od začetka krize je napredek Slovenije znaten pri znamkah EU, pri patentih pa se je zaostajanje za povprečjem EU povečalo. Po stopnji patentibilnosti, ki predstavlja število prvih²⁶⁵ patentnih prijav na milijon prebivalcev, se je Slovenija v obdobju 2008–2017 vedno uvrščala okoli 13. mesta med članicami EU. Po začasnih podatkih pa je leta 2018 vložila 48 patentnih prijav, kar je najmanj po letu 2003. Intenzivnost glede prijavljanja patentov je tudi odraz strukture gospodarstva in tehnologij²⁶⁶, ki jih uporabljajo posamezni sektorji. Mednarodna metodologija WIPO kot bolj patentibilna tehnološka področja izpostavlja: medicinske tehnologije, digitalne komunikacije, računalniške tehnologije ter tehnologije, povezane z električno energijo, stroji in aparati²⁶⁷. Na teh tehnoloških področjih je bila v obdobju 2010–2018 pri Evropskem patentnem uradu (EPO) oddana več kot polovica patentnih prijav, glavnino so prijavila velika podjetja (EPO Annual Report 2018, 2019). Slovenski prijavitelji so v obdobju 2008–2013²⁶⁸ največ prvih patentnih prijav vložili na področju tehnologij za človekove potrebe²⁶⁹, kar povezujemo s farmacevtsko industrijo. Pri pravnem varstvu *blagovnih in storitvenih znamk*²⁷⁰ EU je Slovenija v obdobju 2008–2018 povečevala število vlog na milijon prebivalcev in s tem znatno zmanjšala zaostanek za povprečjem EU. Pri številu *modelov*²⁷¹ Skupnosti na milijon prebivalcev slovenski zaostanek za povprečjem EU vztraja na visoki ravni, kar je odraz nezadostnega izkoriščanja potenciala kreativnih industrij za povečanje konkurenčnosti. Pravno varstvo znamk EU ali modelov Skupnosti si prijavitelji zagotovijo z eno samo prijavo pri Uradu EU za intelektualno lastnino (EUIPO), ki velja na ozemlju celotne EU. Hkrati so stroški v primerjavi s pridobitvijo patentov nižji, pravni postopki varstva pa znatno hitrejši, zato so te pravice intelektualne lastnine zanimive za podjetja vseh dejavnosti in še posebej v storitvenih ter za mala in mikro podjetja.

Tabela: Patentne prijave pri EPO po letih vložitve prve prijave*, na milijon prebivalcev

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013**	2014**	2015**	2016**	2017**	2018***
Slovenija	25	54	69	61	52	55	62	62	66	58	54	55	48
EU	106	116	114	113	113	114	112	112	112	113	110	107	n.p.

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Patent Statistics, 2019; EPO Annual Report – statistics 2018, 2019. Opombe: Pri podatkih za leto 2018 gre za patentne prijave, ki niso nujno prve v svetovnem merilu, temveč so bile vložene pri EPO v tekočem letu (EPO Annual Report – statistics 2018, 2019); ** Ocena Eurostata; *** Začasni podatek; n.p. - ni podatka.

Slika: Število prijavljenih znamk EU in registriranih modelov Skupnosti pri EUIPO, na milijon prebivalcev

Vir: EUIPO Web Page, 2019; preračuni UMAR.

²⁶⁵ Podatki o vloženi patentnih prijavah so za zadnje leto iz Letnega poročila EPO, kar pomeni, da se nanašajo na tekoče leto. Pri tem ne gre nujno za prve patentne prijave v svetovnem merilu, ki se nanašajo na leto, ki je najbližje nastanku izuma, in jih objavlja Eurostat (več v Ekonomsko ogledalo 2/2009).

²⁶⁶ Pri pravnem varstvu patentov gre dejansko za ekskluzivno zaščito tehnologij (in ne sektorjev) ter z njimi povezanih postopkov in procesov, v katerih nastajajo proizvodi. Zato mednarodna patentna klasifikacija temelji na klasifikaciji tehnologij (Schmoch, 2008).

²⁶⁷ Med desetimi najpomembnejšimi tehnološkimi področji se tehnologije, povezane s farmacevtskimi učinkovinami, uvrščajo na 7. mesto.

²⁶⁸ Zadnji podatki, objavljeni na Eurostatu, so za leto 2013.

²⁶⁹ Skladno z mednarodno patentno klasifikacijo se mednje uvršča tudi humana medicina in veterina.

²⁷⁰ Blagovna oz. storitvena znamka je pravno zavarovana kombinacija znakov, ki omogoča razlikovanje enakega ali podobnega blaga/storitev ter ima lastnosti grafične ponazoritve. Pravno varstvo znamke traja 10 let od datuma vložitve prijave z možnostjo obnavljanja (Letno poročilo UIL 2011, 2013).

²⁷¹ Model je pravno zavarovan zunanji videz izdelka (design), ki je nov in ima individualno naravo. Model traja 5 let z možnostjo obnavljanja (Letno poročilo UIL 2011, 2013).

1.19 Indeks digitalnega gospodarstva in družbe

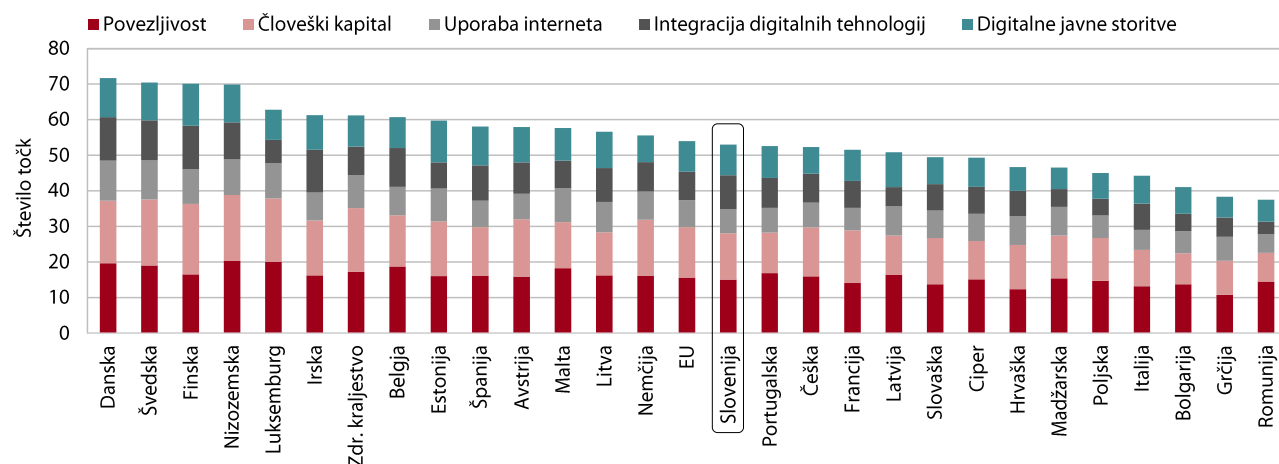
Slovenija se po indeksu digitalnega gospodarstva in družbe uvršča v skupino srednje uspešnih držav EU, njena uvrstitev se v zadnjih dveh letih postopno izboljšuje. Indeks spremlja digitalno konkurenčnost držav na področjih povezljivosti, človeškega kapitala, uporabe interneta, integracije digitalne ekonomije in digitalizacije javnih storitev²⁷². V zadnjih letih je napredek dosežen predvsem pri *integraciji digitalne ekonomije v podjetja* in pri *digitalnih javnih storitvah*, na katerih se Slovenija uvršča nad oz. okoli povprečja EU. Na hitrejšo integracijo digitalnih tehnologij po letu 2015 je vpivala zlasti uvedba obvezne uporabe e-računov pri poslovanju s proračunskimi uporabniki, postopno pa se povečuje tudi e-trgovanje²⁷³. Pri digitalnih javnih storitvah je prišlo po letu 2016 do izboljšanja pri zagotavljanju odprtih podatkov, v zadnjem letu pa tudi do premika pri storitvah e-uprave²⁷⁴. Pozitivne spremembe so tudi na področjih *povezljivosti* in *uporabe interneta*, vendar so premajhne za izboljšanje uvrstitve in zmanjšanje zaostanka za povprečjem EU. Visoka je pokritost s širokopasovnimi (tudi hitrimi) povezavami, povečuje se tudi njihova uporaba, omejitve pa ostajajo relativno visoke cene teh povezav. Pri uporabi interneta je uvrstitev Slovenije relativno nizka, a se je uporaba internetnih komunikacij²⁷⁵, e-nakupovanja in e-bančništva, kjer so zaostanki med večjimi, nekoliko povečala. Glede *človeškega kapitala* se Slovenija uvršča blizu evropskega povprečja, vendar pa je v zadnjem letu nazadovala zaradi upadanja deleža IKT strokovnjakov med zaposlenimi in števila diplomantov naravoslovja, tehnologije in informatike, kar lahko nakazuje težave z zagotavljanjem kadrov z naprednimi digitalnimi veščinami.

Tabela: Uvrstitev Slovenije po indeksu digitalnega gospodarstva in družbe (DESI) med 28-imi državami EU

	2014	2015	2016	2017	2018	Cilj SRS za 2030
Indeks digitalnega gospodarstva in družbe (DESI)	17	18	18	16	15	< ali = 9
Povezljivost	15	18	18	19	20	< ali = 9
Človeški kapital	14	15	15	14	15	< ali = 9
Uporaba interneta	19	16	24	23	23	< ali = 9
Integracija digitalne ekonomije	18	19	13	7	8	< ali = 9
Digitalne javne storitve	17	18	19	16	16	< ali = 9

Vir: Evropska komisija (Digital Single Market), 2014–2018. Opomba: Izračun indeksa za posamezno leto temelji na podatkih za predhodno leto. V 2018 je bila metodologija indeksa izpopolnjena in narejeni preračuni za leto 2017.

Slika: Indeks digitalnega gospodarstva in družbe (DESI) ter njegove komponente, 2018

Vir: Evropska komisija (Digital Single Market), 2018.

²⁷² Področje povezljivosti vključuje pokritost in razširjenost širokopasovnih povezav ter njihove cene. Pri človeškem kapitalu se merijo osnovne in napredne digitalne veščine. Področje uporabe interneta je sestavljeno iz kazalnikov uporabe interneta glede na vrsto uporabe (iskanje različnih vsebin, komuniciranje, transakcije). Področje integracije digitalnih tehnologij vključuje digitalizacijo poslovanja in e-trgovanje, področje digitalnih javnih storitev pa uporabo in ponudbo različnih storitev e-uprave.

²⁷³ Povečuje se delež MSP, ki prodajajo na spletu, prihodki od spletnih prodaj in delež MSP, ki imajo čezmejno spletno prodajo.

²⁷⁴ Povečal se je delež uporabnikov e-uprave, izboljšale so se ocene glede vnaprej izpolnjenih obrazcev in digitalnih javnih storitev za podjetja.

²⁷⁵ Uporaba video klicev in družbenih omrežij.

2 Učenje za in skozi vse življenje

Znanje in spretnosti za kakovostno življenje in delo

- 2.1 Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo
- 2.2 Vpis v srednješolsko in terciarno izobraževanje
- 2.3 Diplomanti terciarnega izobraževanja
- 2.4 Rezultati pri matematiki, branju in naravoslovju (PISA)
- 2.5 Izdatki za izobraževanje
- 2.6 Vključenost v vseživljenjsko učenje

Kultura in jezik kot temeljna dejavnika nacionalne identitete

- 2.7 Obisk kulturnih prireditev
- 2.8 Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini

2.1 Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo

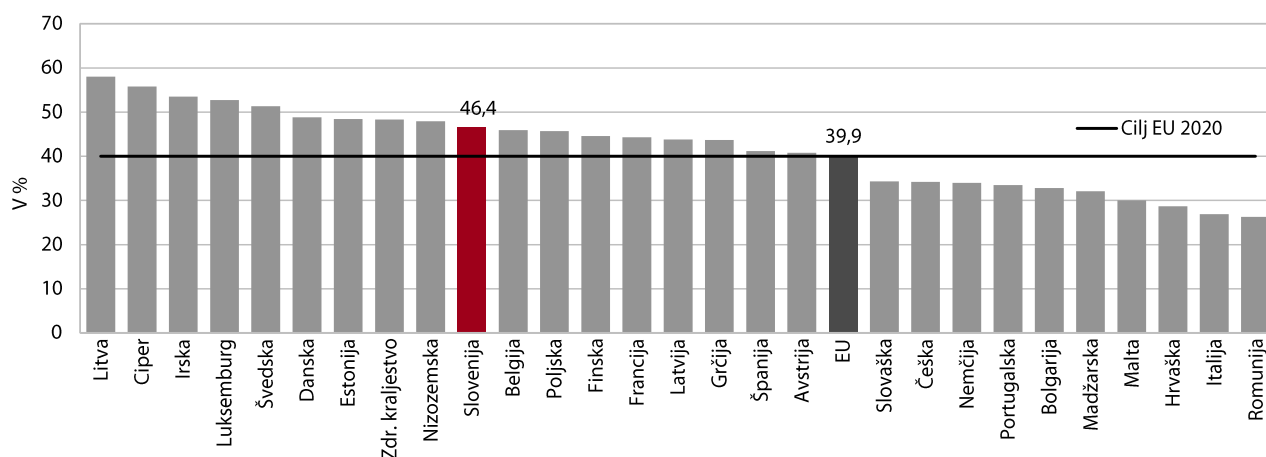
Delež odraslih (25–64 let) s terciarno izobrazbo se povečuje in je zaradi razmeroma visokega deleža terciarno izobraženih žensk višji kot v povprečju EU. Takšna gibanja so povezana z dolgoletno visoko vključenostjo mladih v terciarno izobraževanje in so ugodna z vidika povečevanja človeškega kapitala kot dejavnika konkurenčnosti in večjega povpraševanja po terciarno izobraženi delovni sili²⁷⁶. Delež terciarno izobraženih je višji kot v povprečju EU v vseh starostnih skupinah, razen v najstarejši (55-64 let). Najbolj odstopa v najmlajši starostni skupini (25–34 let), znotraj katere je delež mladih (30-34 let) že več let višji od cilja strategije EU 2020. Kljub ugodnim gibanjem deleža terciarno izobraženih mladih je ob staranju prebivalstva in neskladjih na trgu dela prisoten problem zagotavljanja dovolj velikega števila mladih z ustreznimi znanji za soočanje z razvojnimi izzivi. Med terciarno izobraženimi je višji delež žensk, razlika med spoloma je večja kot v povprečju EU. Delež odraslih (25-64 let) s terciarno izobrazbo je v kohezijski regiji zahodna Slovenija višji (37,5 %) kot v kohezijski regiji vzhodna Slovenija (28,2 %). Vsa leta je najvišji v gospodarsko najrazvitejši osrednjeslovenski regiji, kjer je največje slovensko univerzitetno središče. Najnižji pa je v gospodarsko bistveno slabše razviti pomurski regiji, ki ima tudi slabšo dostopnost do visokošolskih ustanov.

Tabela: Delež prebivalcev, starih 25–64 let, s terciarno izobrazbo, v %

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Cilj SRS za 2030
Slovenija												
Skupaj	20,2	22,6	23,3	23,7	25,1	26,4	27,9	28,6	30,2	30,7	32,5	35,0
Moški	17,6	19,0	19,0	19,5	20,3	21,1	22,7	23,4	24,0	24,3	26,0	
Ženske	22,8	26,4	27,9	28,1	30,1	32,0	33,3	34,1	36,7	37,6	39,4	
20-24 let	3,2	3,8	3,5	5,5	6,4	7,9	9,7	9,5	11,3	11,9	10,7	
25-34 let	24,7	30,0	30,4	31,3	33,8	35,3	37,4	38,0	40,8	43,0	44,5	
30-34 let	24,6	30,9	31,6	34,8	37,9	39,2	40,1	41,0	43,4	44,2	46,4	
55-64 let	16,3	16,1	16,7	16,3	16,4	17,2	18,3	17,9	18,9	19,1	19,7	
EU												
Skupaj	22,5	24,2	25,1	25,9	26,8	27,7	28,6	29,3	30,1	30,7	31,4	
Moški	22,7	23,8	24,4	25,1	25,8	26,5	27,1	27,9	28,4	28,9	29,5	
Ženske	22,3	24,7	25,8	26,7	27,7	28,9	30,0	30,7	31,8	32,5	33,4	
20-24 let	12,6	13,4	13,6	14,3	14,8	15,6	16,3	17,0	17,2	17,6	18,0	
25-34 let	28,3	31,0	32,3	33,3	34,4	35,5	36,4	37,2	37,9	38,2	39,0	
30-34 let	28,1	31,2	32,3	33,8	34,8	36,0	37,1	37,9	38,7	39,1	39,9	
55-64 let	16,8	18,1	18,7	19,1	19,7	20,3	20,9	21,3	21,8	22,3	22,9	

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2019.

Slika: Delež prebivalcev, starih 30–34 let, s terciarno izobrazbo, 2017

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social conditions, 2019.

²⁷⁶ Po napovedih Cedefopa naj bi se v obdobju 2016–2030 povečalo povpraševanje po strokovnjakih in menedžerjih.

2.2 Vpis v srednješolsko in terciarno izobraževanje

Število mladih, vpisanih v srednješolsko izobraževanje, se zaradi demografskih razlogov zmanjšuje. V obdobju 2007/2008–2017/2018 se je zmanjšalo za približno petino. Takšna gibanja, ki naj bi se po demografskih projekcijah nadaljevala še nekaj let, zmanjšujejo razpoložljivost bodoče delovne sile. Čeprav se je v obdobju 2007/2008–2017/2018 povečal delež vpisanih v poklicne programe in je višji kot v povprečju EU, delodajalci že vrsto let težko dobijo ustrezne kadre za zaposlitev, kar je po naši oceni povezano s premajhno privlačnostjo teh poklicev za mlade pa tudi s prepočasnim usklajevanjem izobraževalnih programov s povpraševanjem na trgu dela. Vajeništvo, ki v primerjavi z drugimi poklicnimi izobraževalnimi programi omogoča večjo odzivnost izobraževanja na potrebe delodajalcev, se izvaja šele drugo šolsko leto, vanj pa je vpisano majhno število dijakov, za razliko od nekaterih drugih držav EU, ki imajo na tem področju že dolgoletno tradicijo.

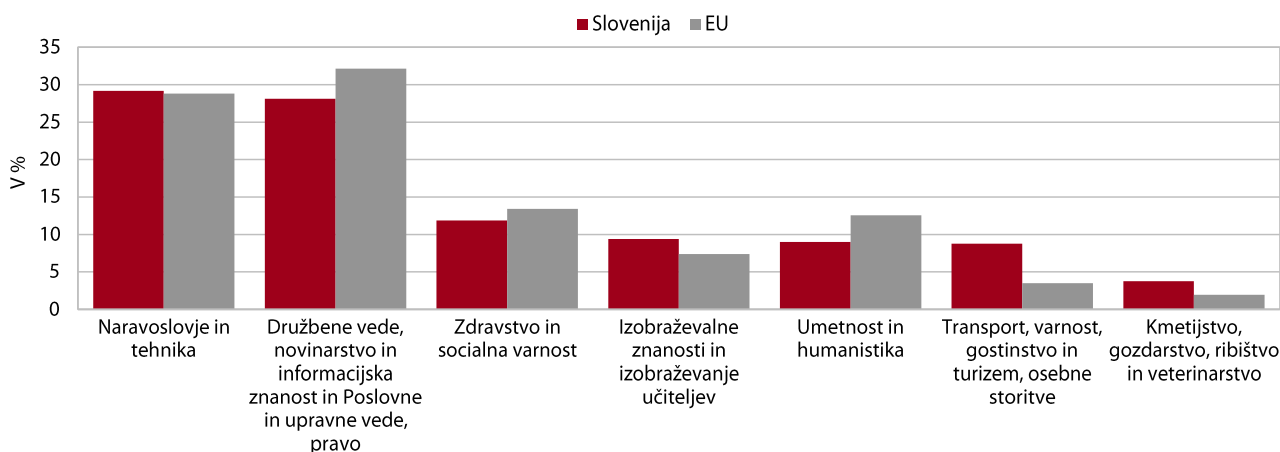
Že več let se zaradi demografskih razlogov zmanjšuje tudi število vpisanih v terciarno izobraževanje. V obdobju 2007/2008–2017/2018 se je zmanjšalo za približno tretjino, najbolj na družboslovnih področjih²⁷⁷. Povečalo se je le v zdravstvu in sociali, kjer se je najbolj povečal tudi delež vpisanih, ki pa je bil leta 2016 nižji kot v povprečju EU. Delež vpisanih se je povečal tudi na naravoslovju in tehniki, vendar pa se njihovo število zmanjšuje. Kljub tem spremembam v strukturi se vpis v terciarno izobraževanje prepočasi odziva na potrebe družbe in gospodarstva. Glede na demografska gibanja in potrebe je še zlasti prenizek vpis na zdravstvo in socialo, ki je tudi nižji kot v povprečju EU. V prihodnjih letih bi lahko k večji odzivnosti terciarnega izobraževanja prispevala krepitev pridobivanja praktičnih znanj in izkušenj v podjetjih in vzpostavitve sistema spremljanja zaposljivosti diplomantov.

Tabela: Mladi¹, vpisani v srednješolsko izobraževanje, po vrstah izobraževalnih programov, struktura v %

	2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Slovenija									
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Splošno izobraževalni programi	39,1	41,1	41,2	40,7	40,1	39,7	38,4	37,5	36,4
Poklicni programi	60,9	58,9	58,8	59,3	59,9	60,3	61,6	62,5	63,6
EU									
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Splošno izobraževalni programi	46,7	50,5	50,8	49,5	50,4	54,7	55,6	55,3	54,5
Poklicni programi	53,3	49,5	49,2	50,5	49,6	45,3	44,4	44,7	45,5

Vir: Eurostat, SURS, preračuni UMAR. Opomba. ¹ Prikazani so redno vpisani.

Slika: Vpisani v terciarno izobraževanje, struktura po področjih izobraževanja, 2016

Vir: Eurostat, SURS, 2019, preračuni UMAR.

²⁷⁷ Področje družbene vede, novinarstvo in informacijska znanost in področje poslovne in upravne vede, pravo.

2.3 Diplomanti terciarnega izobraževanja

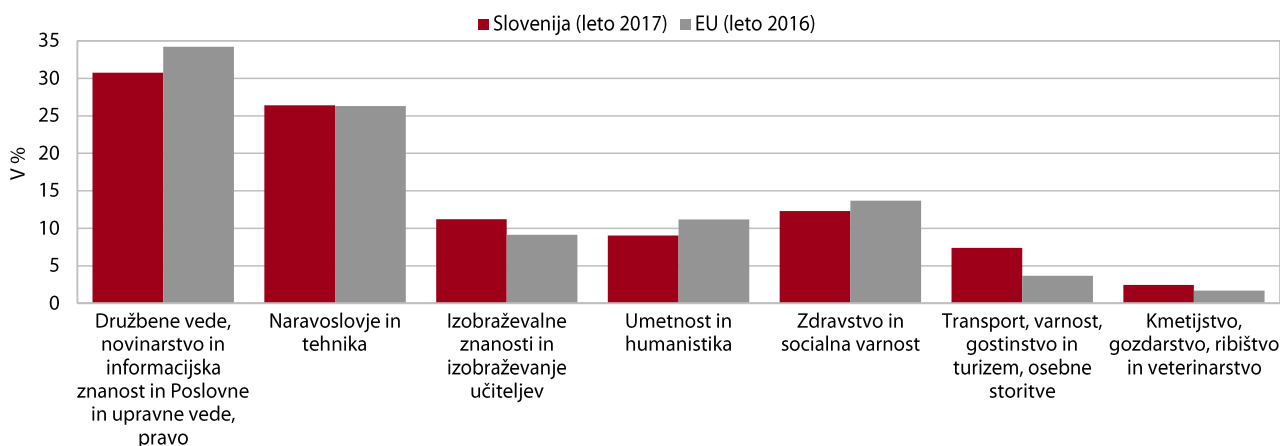
Število diplomantov terciarnega izobraževanja zaradi demografskih od leta 2013 upada, kar zmanjšuje njihovo razpoložljivost na trgu dela. Takšna gibanja se bodo ob zmanjševanju števila vpisanih nadaljevala tudi v prihodnje. Izjema je bilo leto 2016, ko se je zaradi zaključevanja predbolonjskih programov²⁷⁸ število diplomantov močno povečalo. V strukturi diplomantov se je v obdobju 2012–2017 najbolj zmanjšal delež družboslovnih področij, glede na zmanjševanje deleža vpisanih pa so takšna gibanja pričakovana tudi v prihodnje. Ob povečanju deleža vpisanih na naravoslovje in tehniko se je povečal tudi delež diplomantov, ki pa je bil leta 2016 nižji kot v povprečju EU in zaradi upadanja njihovega števila ne zadovoljuje rastočih potreb gospodarstva. Glede na potrebe dolgožive družbe pa je preskromno povečanje števila diplomantov zdravstva in sociale, ki v strukturi diplomantov predstavljajo nižji delež kot v povprečju EU. Poleg preskromne odzivnosti terciarnega izobraževanja na potrebe družbe in gospodarstva možnosti za zagotavljanje dovolj velikega števila terciarno izobraženih zmanjšuje tudi nizka prehodnost iz prvega v drugi letnik študija in razmeroma visoka povprečna starost ob diplomiranju. Razpoložljivost diplomantov v Sloveniji zmanjšujejo tudi odselitve v tujino, kjer je veliko povpraševanje po nekaterih izobrazbenih profilih²⁷⁹. Ponudbo diplomantov terciarnega izobraževanja lahko obogati tudi mednarodna mobilnost študentov, vendar pa je delež študentov iz tujine v Sloveniji nizek²⁸⁰. Delež študentov iz Slovenije na študiju v tujini, ki omogoča pridobivanje znanj, ki jih v Sloveniji ni, pa je približno enak kot v povprečju EU-22²⁸¹. V strukturi diplomantov terciarnega izobraževanja nižji delež kot v povprečju EU odpade na kratke programe v terciarnem izobraževanju, ki pri nas vključujejo višje strokovno izobraževanje in omogočajo tesno povezanost med izobraževanjem in gospodarstvom.

Tabela: Število diplomantov terciarnega izobraževanja, na mio. prebivalcev

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Slovenija	8.567	8.907	9.621	9.980	10.237	9.314	9.133	9.032	15.002	7.967
EU	8.458	8.167	8.783	9.575	9.604	9.383	9.374	9.065	8767	n.p.

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2019. Opomba: n.p. – ni podatka.

Slika: Struktura diplomantov terciarnega izobraževanja, po področjih izobraževanja

Vir: Eurostat, SURS, 2019; preračuni UMAR.

²⁷⁸ Rok za njihovo dokončanje se je iztekel 30. 9. 2016. Število diplomantov terciarnega izobraževanja se je leta 2016 povečalo za 66,2 %.

²⁷⁹ Po izsledkih raziskave ManpowerGroup (2018) je na globalni ravni veliko povpraševanje po inženirjih, IT kadrih ter zdravstvenem osebju in drugih strokovnjakih, na primer raziskovalcih ter projektnih menedžerjih.

²⁸⁰ Leta 2016 je pri nas znašal 3,3 % (EU-22: 8,7 %).

²⁸¹ Leta 2016 je pri nas znašal 3,6 % (EU-22: 3,5 %).

2.4 Rezultati pri branju, matematiki in naravoslovju (PISA)

Slovenski 15-letniki dosegajo pri matematični, naravoslovni in bralni pismenosti dobre rezultate. Po raziskavi PISA 2015²⁸² so pri vseh treh vrstah pismenosti dosegli več točk od povprečja EU in se uvrstili v zgornjo četrtino držav EU. Strateški okvir za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju (ET 2020) kot eno od referenčnih ravni povprečne evropske uspešnosti do leta 2020 določa delež petnajstletnikov s slabimi rezultati (manj kot druga raven pismenosti) pri branju, matematiki in naravoslovju, ki je 15 %. Slovenija dosegla ta cilj pri bralni in naravoslovni pismenosti, pri matematični pismenosti pa je od njega še oddaljena. Dekleta dosegajo boljše rezultate pri bralni in naravoslovni pismenosti, fantje pri matematični pismenosti. Med letoma 2012 in 2015 so se dosežki (v točkah) pri matematični in zlasti bralni pismenosti izboljšali, pri naravoslovni pa so ostali približno enaki.

Na dobre rezultate vpliva večinoma ugoden položaj glede materialnih in kadrovskih virov, namenjenih za izobraževanje. Materialni viri za pouk vključujejo učbenike, knjižnično gradivo, laboratorijsko opremo ipd. Na področju kadrovskih virov Slovenija nima pomanjkanja učnega osebja, na ugoden položaj pa vplivata tudi število učiteljev z licenco (ali certifikatom ali strokovnim izpitom) in razmerje med številom učencev in številom učnega osebja. Dosežke 15-letnikov bi lahko še izboljšali z izboljšanjem nekaterih dejavnikov, kot so velikost oddelka, pomoč učiteljev učencem pri pisanju domačih nalog, opremljenost šol z računalniki in vključenost učiteljev v strokovne razvojne dejavnosti.

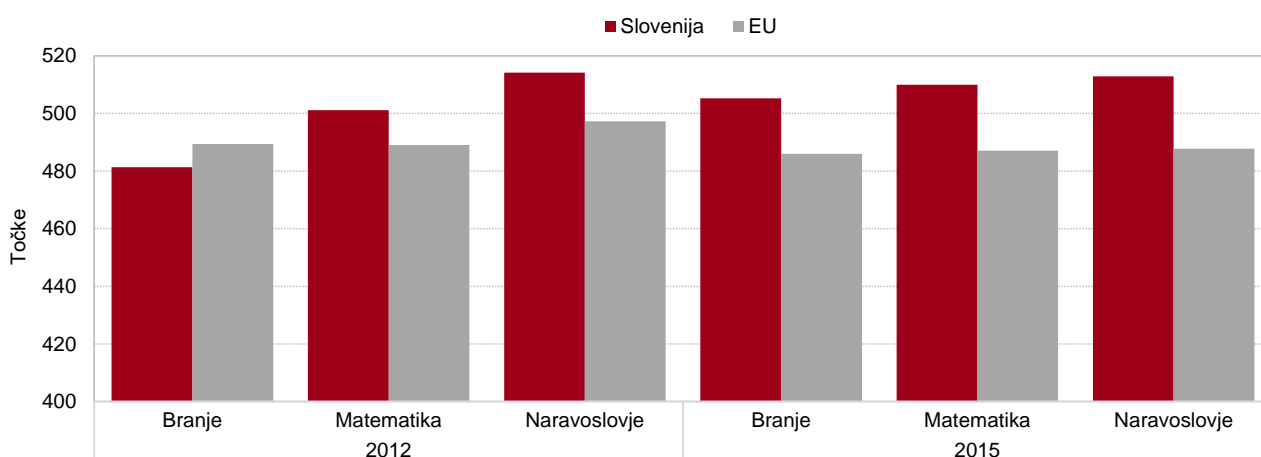
15-letniki z nižjim socio-ekonomskim položajem in priseljenci dosegajo pri matematični, naravoslovni in bralni pismenosti slabše rezultate. Najboljše dosežke imajo 15-letniki z najvišjim socio-ekonomskim položajem, najslabše pa tisti z najnižjim, vendar se je razlika med obema skupinama med letoma 2012²⁸³ in 2015 zmanjšala in je pri vseh treh vrstah pismenosti manjša kot v povprečju EU. Priseljenci iz tujine dosegajo pri naravoslovni pismenosti slabše rezultate kot domači prebivalci, razlika med njimi je večja kot v povprečju EU²⁸⁴.

Tabela: Uvrstitve Slovenije pri naravoslovni, matematični in bralni pismenosti v primerjavi z državami EU

	2006	2009	2012	2015	Ciljna vrednost za 2030
Matematika	4	7	9	5	Uvrstitev v zgornjo četrtino držav EU
Branje	11	16	21	6	
Naravoslovje	8	6	7	3	

Vir: OECD, PISA (2006, 2009, 2012 in 2015). Opomba: Raziskava PISA se pri nas izvaja od leta 2006.

Slika: Povprečni matematični, naravoslovni in bralni dosežki 15-letnikov pri PISA, Slovenija in EU*, 2012 in 2015, v točkah

Vir: OECD, PISA 2015. Opomba: * Prikazano je netehtano povprečje.

²⁸² PISA (Programme for International Student Assessment) je mednarodna raziskava o bralni, matematični in naravoslovni pismenosti, ki se izvaja pod okriljem OECD. V raziskavo so zajeti 15-letni učenci in dijaki ne glede na vrsto šole, ki jo obiskujejo. Raziskava poteka v triletnih ciklih. Njen namen je zajeti podatke o kompetentnosti učencev, ki jih potrebujejo za svoje življenje, poklicno in zasebno, in ki so pomembne za posameznika in družbo.

²⁸³ Za leto 2012 so na voljo le podatki za matematično pismenost.

²⁸⁴ Za matematično in bralno pismenost podatki niso na voljo.

2.5 Izdatki za izobraževanje

Javni izdatki za izobraževanje²⁸⁵ (v % BDP) se znižujejo in so nižji kot v povprečju EU, zasebni pa so primerljivi²⁸⁶. Javni izdatki so leta 2017 znašali 4,49²⁸⁷ % BDP in so bili najnižji v zadnjih desetih letih. Znižanje relativno izraženih izdatkov od leta 2012 je posledica omejevanja njihove rasti zaradi ukrepov države za uravnoteženje javnih financ in tudi nekaterih drugih ukrepov za racionalnejšo rabo javnih izdatkov za izobraževanje, v zadnjih nekaj letih pa je njihova rast zaostajala za rastjo BDP. Javni izdatki so se v zadnjih letih znižali na vseh ravneh izobraževanja, najbolj na osnovnošolski. Leta 2017 se je upadanje deleža javnih izdatkov v BDP močno upočasnilo zaradi precejšnjega nominalnega povečanja teh izdatkov, ki je posledica višjega števila zaposlenih v izobraževanju, zvišanja plač, povečanja števila otrok, vključenih v vrtce, in učencev v osnovnih šolah ter s tem povezanih investicij in sprememb na področju transferov gospodinjstvom oz. šolajočim. Javni izdatki za izobraževanje so bili leta 2015 (zadnji mednarodni podatki) na vseh ravneh izobraževanja, z izjemo predšolske, nižji od povprečja EU. Najbolj so zaostajali na terciarni ravni, čeprav je vključenost mladih v terciarno izobraževanje višja kot v povprečju EU. Zasebni izdatki za izobraževanje se znižujejo in so leta 2017 znašali 0,59 % BDP, po podatkih za leto 2015 pa so bili primerljivi s povprečjem držav EU, ki so članice OECD (EU-22).

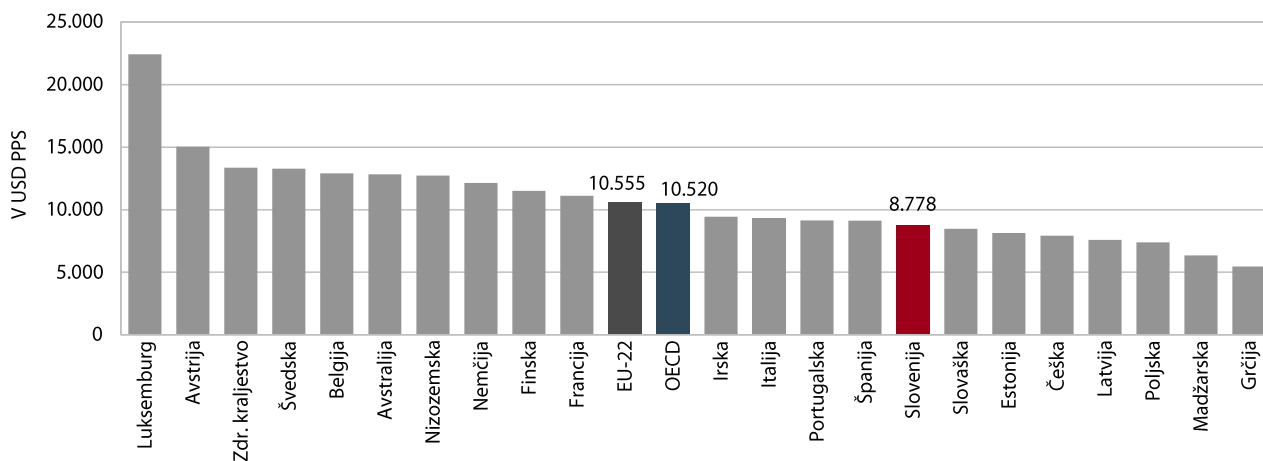
Izdatki (javni²⁸⁸ in zasebni) na udeleženca izobraževanja so se leta 2017 znižali in so v mednarodni primerjavi nizki. Znižali so se na vseh ravneh izobraževanja, najbolj na terciarni, in so dosegli najnižjo raven v zadnjih letih. Leta 2015 (zadnji mednarodni podatek) so bili na vseh ravneh izobraževanja nižji od povprečja EU-22. Najbolj so zaostajali na srednješolski in terciarni ravni izobraževanja, zaradi visoke vključenosti mladih, na terciarni ravni izobraževanja pa tudi zato, ker redno vpisani na 1. in 2. stopnjo študija ne plačujejo šolnine, za razliko od več drugih držav EU. Nizki izdatki zmanjšujejo možnosti za izboljšanje kakovosti izobraževanja. Analiza učinkovitosti izdatkov za izobraževanje, ki je bila opravljena za Slovenijo v primerjavi z drugimi državami, je opozorila tudi na možnosti za izboljšanje učinkovitosti rabe teh izdatkov, zlasti na osnovnošolski ravni izobraževanja²⁸⁹.

Tabela: Celotni javni izdatki za izobraževanje v primerjavi z BDP, v %

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Slovenija	5,63	5,11	5,57	5,56	5,57	5,33	5,08	4,95	4,61	4,51	4,49
EU	4,92	5,04	5,38	5,41	5,25	5,13	n.p.	5,10	5,04	n.p.	n.p.

Vir: Eurostat; SURS, 2019; preračuni UMAR. Opomba: n.p. – ni podatka.

Slika: Izdatki (javni in zasebni) za izobraževalne ustanove na udeleženca¹, 2015

Vir: Education at a Glance 2018, 2018. Opomba: ¹ Vključene so osnovnošolska, srednješolska in terciarna raven izobraževanja.

²⁸⁵ Celotni javni izdatki za izobraževanje zajemajo vse proračunske izdatke za formalno stopenjsko izobraževanje mladine in odraslih na ravni države in občin. Zajeti so javni izdatki neposredno za izobraževalne ustanove in transferi gospodinjstvom (študentske štipendije, subvencije za prehrano, vozovnice, bivanje, učbeniki ipd.).

²⁸⁶ Podatek za javne izdatke za izobraževanje je dostopen za povprečje EU, za zasebne pa samo za države EU, ki so tudi članice OECD.

²⁸⁷ Prvo starostno obdobje predšolske ravni izobraževanja ni zajeto. Po mednarodni klasifikaciji ravni izobraževanja ISCED 2011, ki zajema tudi to obdobje, so javni izdatki za izobraževanje leta 2017 znašali 4,76 % BDP.

²⁸⁸ Med javnimi izdatki niso vključeni transferji, namenjeni šolajočim oz. gospodinjstvom.

²⁸⁹ Več gl. Čelebič in Hribnik, 2019.

2.6 Vključenost v vseživljenjsko učenje

Vključenost prebivalcev v starostni skupini 25–64 let v vseživljenjsko učenje²⁹⁰ po padcih v letih 2012 in 2013 stagnira in je višja od povprečja EU. Leta 2017 je znašala 12,0 % (EU: 10,9 %) in je bila nižja kot ob začetku krize ter oddaljena od cilja Strateškega okvira za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju (»ET 2020²⁹¹«) do leta 2020, ki je 15 %, pa tudi od cilja SRS 2030, ki je 19 %. Izstopa nizka vključenost nizko izobraženih, starejših in moških v vseživljenjsko učenje, ki zmanjšuje njihove možnosti za vključenost v družbo. Med kohezijskimi regijami je višja v regiji zahodna Slovenija²⁹², ki jo sestavljajo gospodarsko močnejše regije z večjo in bolj raznoliko ponudbo izobraževanj. Od vseh slovenskih regij je vsa leta najvišja v gospodarsko najrazvitejši osrednjeslovenski regiji, kjer s 15,1 % presega tudi že zgoraj omenjeni cilj »ET 2020«. Najnižja pa je v pomurski regiji (pod 5 %), ki je med gospodarsko najšibkejšimi regijami, obenem pa je tu tudi bistveno manj izvajalcev izobraževanj za odrasle²⁹³.

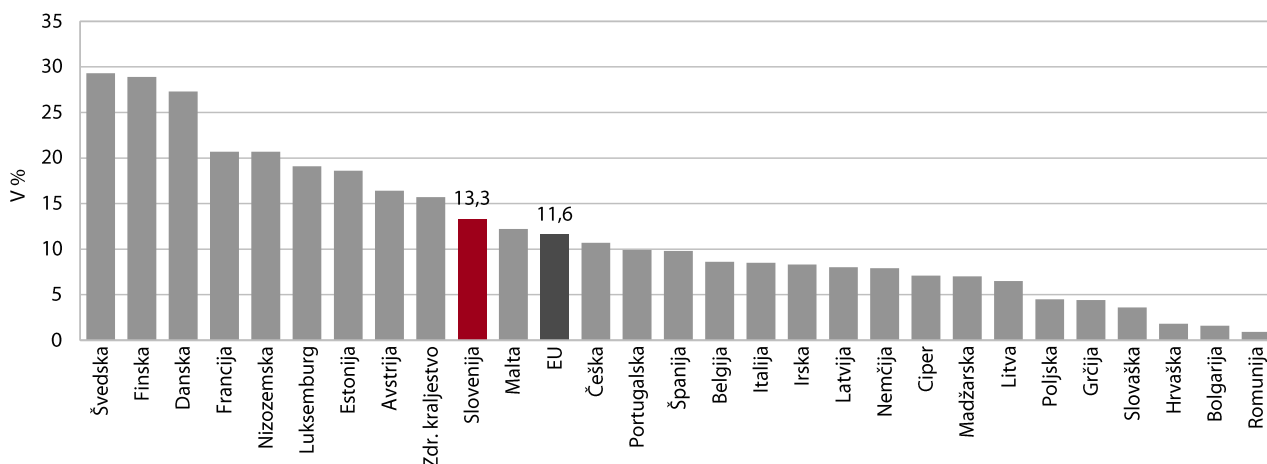
Glede na status aktivnosti je bila leta 2017 vključenost v vseživljenjsko učenje najvišja med delovno aktivnimi prebivalci, čeprav se je pri njih v obdobju 2008–2017 najbolj zmanjšala. Izstopa nizka vključenost neaktivnih prebivalcev, ki je tudi edina nižja kot v povprečju EU²⁹⁴. Razlike v vključenosti v vseživljenjsko učenje so tudi znotraj skupine delovno aktivnih prebivalcev, vključenost je nizka v dejavnostih in poklicnih skupinah, ki zaposlujejo višji delež nizko izobraženih. V obdobju 2008–2017 se je od vseh statusov aktivnosti najbolj zmanjšala vključenost delovno aktivnih prebivalcev v vseživljenjsko učenje, in sicer v vseh poklicnih skupinah ter v večini dejavnosti. Takšna gibanja so neugodna z vidika prilagajanja zaposlenih tehnološkemu napredku in z vidika povečanja konkurenčnosti podjetniškega sektorja.

Tabela: Vključenost odraslih prebivalcev, starih 25–64 let, v vseživljenjsko učenje, v %

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Cilj SRS za 2030
Slovenija	15,3	14,3	14,8	16,4	16,0	13,8	12,5	12,1	11,9	11,6	12,0	19 %
EU	9,6	9,5	9,5	9,3	9,1	9,2	10,7	10,8	10,7	10,8	10,9	

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2019.

Slika: Vključenost delovno aktivnih prebivalcev (25–64 let), v vseživljenjsko učenje, 2017

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2019.

²⁹⁰ Vseživljenjsko učenje vključuje formalno in neformalno izobraževanje.

²⁹¹ Na ravni EU Strateški okvir za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju („ET 2020“) iz leta 2019 kot enega od ciljev do leta 2020 navaja 15 %-no vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje.

²⁹² V kohezijski regiji zahodna Slovenija je leta 2017 znašala 13,6 %, v kohezijski regiji vzhodna Slovenija pa 10,6 %.

²⁹³ Pregled ponudbe izobraževanja odraslih v Sloveniji 2017/2018, 2017.

²⁹⁴ Leta 2017 je vključenost delovno aktivnih prebivalcev v vseživljenjsko učenje znašala 13,3 % (EU: 11,6 %), vključenost brezposelnih 11,4 % (EU: 10,1 %) in vključenost neaktivnih prebivalcev 7,0 % (EU: 8,6 %).

2.7 Obisk kulturnih prireditev

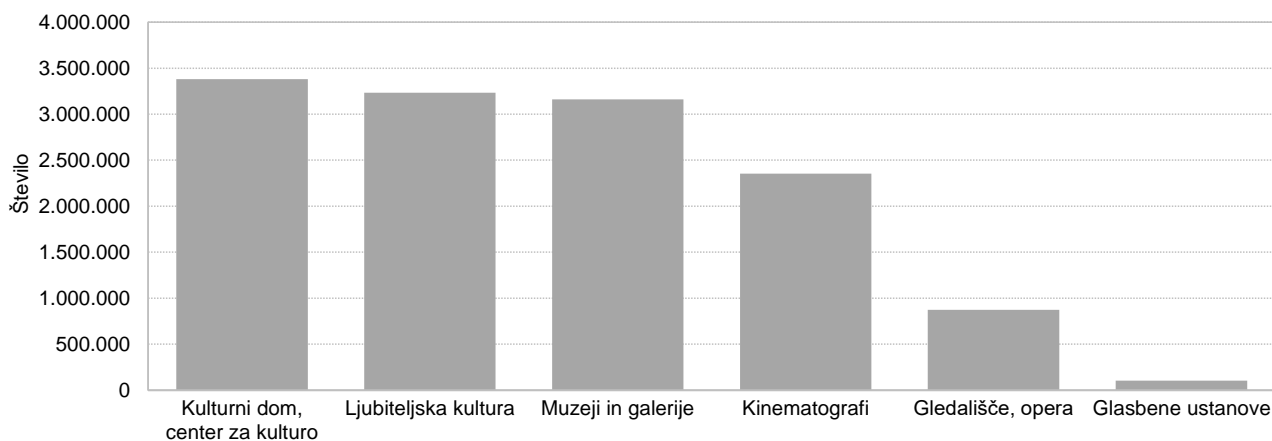
Povprečno število obiskov kulturnih prireditev na prebivalca²⁹⁵ se dolgoročno gledano postopno povečuje, v zadnjih treh letih pa je bilo približno enako. Zaradi izvedbe prireditev Maribor-evropska prestolnica kulture je bilo največje leta 2012, v preostalih letih je znašalo okoli 5-6 obiskov na prebivalca, kar je še precej oddaljeno od cilja SRS do 2030. Ob precejšnjem povečanju števila kulturnih prireditev se je v obdobju 2008–2017 najbolj povečalo število obiskov v kulturnih domovih in centrih, ki so leta 2017 zabeležili največji obisk med vsemi vrstami kulturnih ustanov. Povečal se je tudi obisk prireditev, ki so jih izvedla kulturna društva, takšna gibanja pa so povezana s povečanjem števila kulturnih društev in ponudbe prireditev. Ob večjem številu gledaliških predstav se je povečal tudi obisk gledališč in oper. Od vseh vrst kulturnih ustanov se je zmanjšal le obisk kinematografov, takšna gibanja pa so po naši oceni povezana tudi z diverzifikacijo gledanja filmov in z odmikom od fizičnega prostora kinematografov s širokopasovnim dostopom do interneta²⁹⁶. V obdobju 2008–2017 se je sicer ogled slovenskih dolgometražnih filmov povečal.

Tabela: Povprečno število obiskov kulturnih prireditev na prebivalca

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Cilj SRS za 2030
Slovenija	5,0	5,4	5,7	6,0	6,4	9,6	6,2	5,9	6,3	6,2	6,3	8,0

Vir: SURS, Javni sklad za kulturne dejavnosti, Slovenski filmski center, 2019; preračuni UMAR.

Slika: Število obiskov kulturnih prireditev, Slovenija, 2017

Vir: SURS, Javni sklad za kulturne dejavnosti, Slovenski filmski center, 2019.

²⁹⁵ Leta 2016 je prišlo zaradi obsežne spremembe metodologije do preloma v časovni vrsti podatkov za naslednje skupine: (i) muzeji, galerije oz. likovna razstavišča, (ii) gledališča, (iii) orkestri oz. zbori, (iv) kulturni domovi. Pri kulturnih prireditvah so od leta 2016 vključeni: (i) muzeji in galerije (ii) gledališča in operi, (iii) glasbene ustanove, (iv) kinematografi, (v) kulturni domovi, centri za kulturo, (vi) ljubiteljska kultura.

²⁹⁶ Analiza financiranja kulture, 2017.

2.8 Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini

Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini²⁹⁷, se v zadnjih letih povečuje. Gostovanja so posredni kazalnik kakovosti kulturne produkcije, saj praviloma gostovanje za kulturno ustanovo pomeni priznanje za kakovostno delo. Oceno gibanja na tem področju otežuje kratka časovna serija, saj so podatki na voljo le za obdobje 2015–2017, podatek za leto 2015 pa predstavlja ocena SURS (gl. opombo pod tabelo). Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini, je leta 2017 znašal 3,9 % in se je v primerjavi s predhodnim letom povečal ter je bil višji od cilja SRS za leto 2030. Najbolj se je povečal delež gostovanj, ki so jih izvedla gledališča in operi. Čeprav se je precej zmanjšal delež gostovanj, ki so jih izvedle glasbene ustanove, so med vsemi vrstami kulturnih ustanov zabeležile najvišji delež. To je po naši oceni povezano z naravo njihove dejavnosti in načrtnim spodbujanjem mednarodnega sodelovanja. V strukturi gostovanj v tujini je visok delež odpadel na države EU (približno 80 %), kar kaže na geografsko navezanost slovenske kulture na ta prostor.

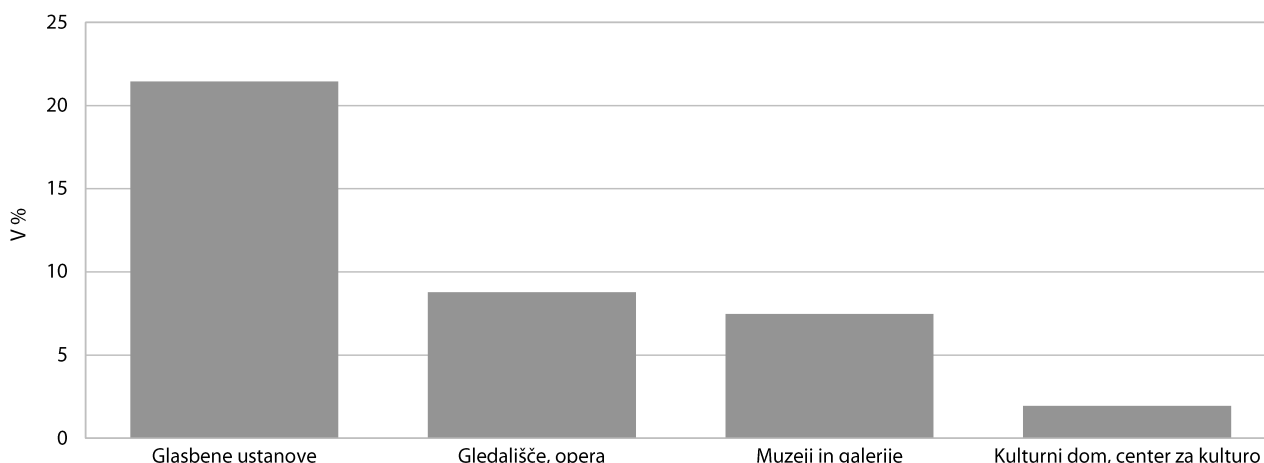
Tabela: Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini, od skupnega števila kulturnih prireditev, v %

	2015	2016	2017	Cilj SRS za 2030
Slovenija	2,8 (ocena) ¹	3,1	3,9	3,5

Vir: SURS, 2019.

Opomba: ¹Zaradi revizije statistike kulture je prišlo z letom 2016 do preloma časovne vrste, zato so podatki za leto 2015 ocenjeni oz. prilagojeni metodologiji, veljavni za raziskovanje Dejavnost kulturnih domov, gledališč, oper in poklicnih orkestrów ter zborov (KU-ODER) in Muzejska in galerijska dejavnost (KU-MZ) za leto 2016. Oceno je napravil SURS. Do leta 2015 ni bilo podatka za kulturne domove. Viri podatkov so bila statistična raziskovanja: Dejavnost muzejev, muzejskih zbirk, posebnih muzejev za likovno dediščino in likovnih razstavišč (KU-MZ), Dejavnost gledališč, opere in baleta (KU-GL) in Dejavnost poklicnih orkestrów in zborov (KU-FO).

Slika: Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini, Slovenija, 2017

Vir: SURS, 2019.

²⁹⁷ Kazalnik delež prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini, od skupnega števila prireditev je razmerje med številom prireditev, izvedenih na gostovanjih v državah izven Slovenije, in številom vseh prireditev v omenjenih kulturnih ustanovah. Pri kulturnih prireditvah so vključeni: (i) muzeji, galerije oz. likovna razstavišča, (ii) gledališča, (iii) poklicni orkestri oz. zbori ter opera, (iii) kulturni domovi in zavodi za kulturo ter drugi organizatorji kulture. Leta 2016 je prišlo zaradi obsežne spremembe metodologije do preloma v časovni vrsti podatkov. Vira podatkov sta raziskovanje Dejavnost kulturnih domov, gledališč, oper in poklicnih orkestrów ter zborov (KU-ODER) in Muzejska in galerijska dejavnost (KU-MZ).

3 Vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba

Dostojno življenje za vse

- 3.1 Neenakost porazdelitve dohodka
- 3.2 Mediana ekvivalentnega razpoložljivega dohodka
- 3.3 Stopnja tveganja socialne izključenosti
- 3.4 Izdatki za socialno zaščito
- 3.5 Materialna in dohodkovna prikrajšanost
- 3.6 Stopnja stanovanjske prikrajšanosti
- 3.7 Izkušnje z diskriminacijo
- 3.8 Zadovoljstvo z življenjem

Zdravo in aktivno življenje

- 3.9 Pričakovano trajanje življenja
- 3.10 Zdrava leta življenja
- 3.11 Preprečljiva umrljivost
- 3.12 Čezmerna hranjenost in debelost
- 3.13 Indeks enakosti spolov
- 3.14 Neplačano prostovoljsko delo
- 3.15 Izdatki za zdravstvo
- 3.16 Izdatki za dolgotrajno oskrbo

Vključujoč trg dela in kakovostna delovna mesta

- 3.17 Stopnja delovne aktivnosti
- 3.18 Stopnja brezposelnosti in dolgotrajne brezposelnosti
- 3.19 Prekarne in začasne zaposlitve
- 3.20 Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih oseb
- 3.21 Bolniška odsotnost

3.1 Neenakost porazdelitve dohodka

V letu 2017 je Slovenija, skupaj s Češko, beležila najnižjo dohodkovno neenakost med državami članicami EU. Delež dohodkov 20 % dohodkovno najbogatejših gospodinjstev je bil 3,4-krat višji od deleža dohodkov 20 % dohodkovno najrevnejših gospodinjstev. V evropskem povprečju je bila ta vrzel 5,1-kratna. Nadaljnja razdelitev dohodkovne distribucije²⁹⁸ kaže, da je v Sloveniji vrzel med petim in tretjim kvintilom, ki vključuje mediano (1,79 v 2017) nekoliko nižja, vendar primerljiva z vrzeljo med mediano in prvim kvintilom (1,91 v 2017). Majhne spremembe dohodkovne neenakosti v zadnjem desetletju so bila rezultat primerljivih gibanj v obeh polovicah dohodkovne distribucije. V obdobju 2010–2012 je sicer količnik med petim in tretjim kvintilom padal, medtem ko se je količnik med tretjim in prvim kvintilom zviševal vse od leta 2009 do 2014, kar kaže na večjo prizadetost dohodkovno revnejših gospodinjstev v času krize in varčevalnih ukrepov. Po letu 2014 so k zmanjšanju dohodkovne neenakosti najbolj prispevala dohodkovno revnejša gospodinjstva, čigar povečani prihodki so se bolj približali mediani. Dohodki so enakomerno razporejeni tudi med generacijami, kar kaže na močno vlogo pokojnin pri stabilizaciji dohodkov upokojencev.

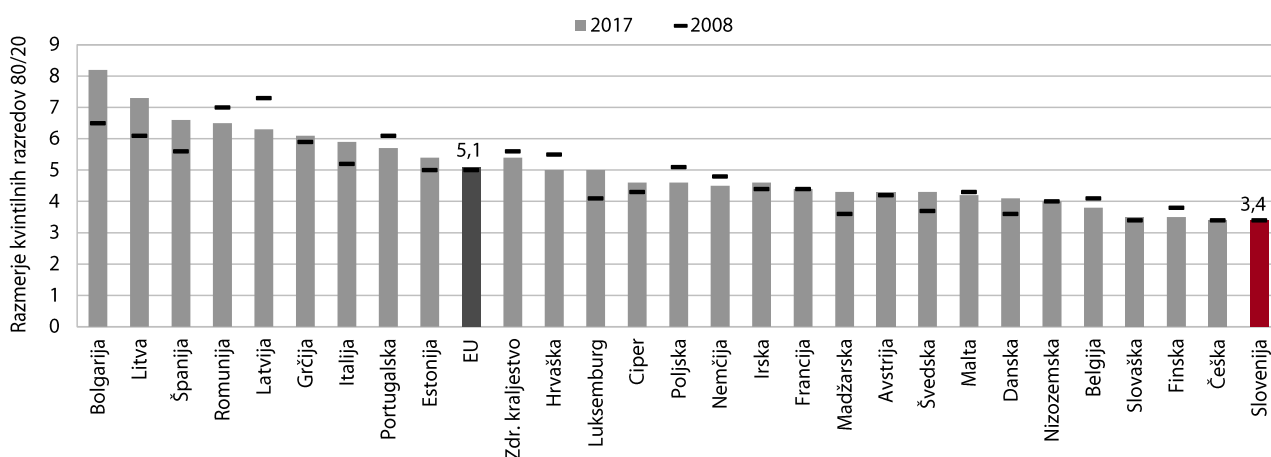
Po rahlem naraščanju dohodkovne neenakosti v letih po krizi se je le-ta v zadnjih letih ponovno zmanjšala na raven pred krizo. V obdobju 2005–2012 se dohodkovne porazdelitve skoraj niso spremenile, do nekoliko večjih sprememb je prišlo po letu 2012 s sprejetjem varčevalnih ukrepov, spremembo socialne politike in povečanjem obdavčitve najvišjih plač. Po letu 2014 pa je začela dohodkovna neenakost ponovno padati, zaradi hitre ekonomske rasti in postopnega ukinjanja varčevalnih ukrepov. Ta dejavnika sta najmočneje vplivala na višino ekvivalentnega razpoložljivega dohodka²⁹⁹ gospodinjstev najnižjega kvintilnega razreda, pri katerih se je najbolj povečala zaposlenost in kateri so najbolj občutili sprostitev varčevalnih ukrepov. Na drugi strani so gospodinjstva iz najvišjega kvintilnega razreda močno obdavčena. Sistem progresivne obdavčitve z dohodnino največ prispeva k relativno enakomerni porazdelitvi razpoložljivega dogodka gospodinjstev, dodatno pa vplivajo tudi socialni transferji³⁰⁰. Sistem redistribucije preko davkov in transferjev pomembno znižuje razpršenost dohodkov na trgu (plač), od Ginijevega koeficienta 0,425 do 0,244 v 2016³⁰¹, kar je več kot v večini držav OECD.

Tabela: Neenakosti porazdelitve ekvivalentnega razpoložljivega dohodka, razmerje kvintilnih razredov 80/20

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Cilj SRS za 2030
Slovenija	3,2	3,4	3,4	3,2	3,4	3,5	3,4	3,6	3,7	3,6	3,6	3,4	< 3,5
EU	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	4,9	5,0	5,0	5,0	5,2	5,2	5,2	5,1	

Vir: Eurostat portal Page – Population and social conditions – Living conditions and welfare – Income and living conditions, 2018. Opomba: n.p. – ni podatka.

Slika: Neenakosti porazdelitve ekvivalentnega razpoložljivega dohodka, razmerje kvintilnih razredov 80/20

Vir: Eurostat portal Page – Population and social conditions – Living condition and welfare – Income and living conditions, 2018. Opomba: V letu 2008 so za Hrvaško upoštevani podatki leta 2010, v letu 2017 pa za Irsko in Združeno kraljestvo podatki iz leta 2016.

²⁹⁸ SURS – Demografsko in socialno področje – Življenjska raven – Kazalniki revščine in socialne izključenosti (SILC), 2018; izračun UMAR.

²⁹⁹ Razpoložljivi dohodek gospodinjstev sestavljajo dohodki iz zaposlitve in samozaposlitve, dohodki iz kapitala, socialni transferji ter pokojnine. Ekvivalentni razpoložljivi dohodek gospodinjstva izračunava število ekvivalentnih odraslih po OECD-jevi lestvici, ki nosilcu gospodinjstva pripiše vrednost 1, vsakemu naslednjemu družinskemu članu, staremu 14 let in več, 0,5, otrokom do 14 leta starosti pa vrednost 0,3.

³⁰⁰ Executive summary: Income redistribution through taxes and transfers across OECD countries (OECD), 2017.

³⁰¹ OECD Income Distribution and Poverty database.

3.2 Mediana ekvivalentnega razpoložljivega dohodka

Hitro rast mediane ekvivalentnega razpoložljivega dohodka (ERD) je prekinila kriza, nakar je začela v zadnjih štirih letih ponovno rasti. Po obdobju visokih in enakomernih rasti v obdobju 2005–2009 je sledilo obdobje negativnih in nizkih rasti (2010–2013) kot posledica krize in varčevalnih ukrepov (ZUJF). Od leta 2014 pa se rast mediane ERD v EUR ponovno krepi, kar nakazuje na izboljševanje življenjskega standarda prebivalcev. Kumulativna rast skozi celotno opazovano obdobje 2005–2017 je, kljub obdobju negativnih rasti, znašala 15,4 %, kar kaže na pozitiven dolgoročen trend. Gibanje mediane ERD v povprečju EU je primerljivo slovenskemu, s to razliko, da se je v EU okrevanje dohodkov začelo eno leto prej. Kumulativna realna rast v zadnjih štirih letih je bila v EU nekoliko višja od slovenske (SI: 6,1 %, EU: 6,6 %), medletna realna rast v letu 2017 pa nekoliko nižja (SI: 1,5 %, EU: 0,6 %).

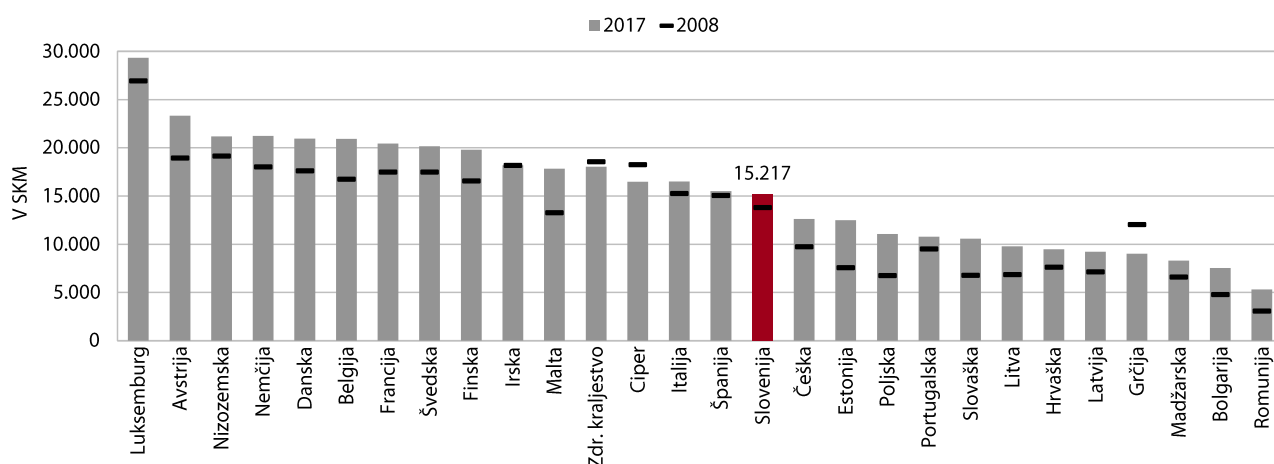
V Sloveniji izstopajo nižje mediane ekvivalentnega razpoložljivega dohodka pri prebivalcih, starejših od 65 let, in nižja premija na visoko izobrazbo v primerjavi z EU. Mediana ERD v EUR po starostni strukturi prebivalstva je najvišja pri delovno aktivnem prebivalstvu od 18-64 let (13.098 v 2017), podobna pa je tudi pri otrocih do 18 let (12.667 v 2017). Razmeroma nižja je pri starejših od 65 let (11.379 v 2017) oz. še nižja pri starejših od 75 let. V povprečju EU je mediana ERD starejših od 65 let 10 % nižja od mediane delovno aktivnih, medtem ko je v Sloveniji nižja za 13 %. Mediana ERD starostne skupine do 18 let pa je v povprečju EU za 10 % nižja od mediane delovno aktivnih, medtem ko je pri nas ta razlika le 3,3 %, kar je odraz močnih politik zagotavljanja materialnih pogojev otrok in mladine v Sloveniji. Mediana ERD prebivalcev s terciarno izobrazbo se v Sloveniji od leta 2005 vseskozi niža glede na skupno mediano ERD. Leta 2005 je bila za ta sloj prebivalstva višja za 21,4 %, leta 2017 pa le še za 7,5 %. Od krepitve rasti skupne mediane ERD leta 2014 je mediana za visoko izobražene nominalno rasla precej počasneje (3,2 %) v primerjavi z mediano srednje (7,4 %) in nizko izobraženih (8,8 %), kar kaže na hitrejšo izboljševanje življenjskega standarda nižje izobraženih. Mediana ERD visoko izobraženih v povprečju EU je sicer v obdobju 2008–2017 tudi padala glede na celotno mediano, vendar z višje ravni in počasneje (od 46,7 % celotne mediane ERD v 2008 na 35,0 % v 2017).

Tabela: Mediana ekvivalentnega razpoložljivega dohodka, Slovenija in povprečje EU

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Vrednost v EUR - Slovenija	8.797	10.893	11.864	11.736	11.999	12.122	11.852	11.909	12.332	12.327	12.713
Realna rast (v %) - Slovenija		4,2	8,0	-3,1	0,1	-1,7	-4,1	0,1	4,4	0,2	1,5
Vrednost v EUR - EU	n.p.	14.623	14.775	14.841	14.960	15.456	15.433	15.790	16.138	16.529	16.909
Realna rast (v %) - EU			0,0	-1,6	-2,2	0,7	-1,6	1,7	2,1	2,2	0,6

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Living conditions and welfare – Income and living conditions, 2018; Eurostat – HICP; izračun UMAR. Opomba: n.p. – ni podatka.

Slika: Mediana ekvivalentnega razpoložljivega dohodka

Vir: Eurostat Portal Page - Population and social condition - Living conditions and welfare - Income and living conditions, 2018. Opomba: V letu 2008 so za Hrvaško upoštevani podatki leta 2010, v letu 2017 pa so za Irsko in Združeno kraljestvo upoštevani podatki iz leta 2016.

3.3 Stopnja tveganja socialne izključenosti

Po stopnji tveganja socialne izključenosti³⁰² je Slovenija vsa leta boljša od povprečja EU, v letu 2017 pa je bila ponovno na predkrizni ravni. Leta 2017 je bila stopnja tveganja socialne izključenosti 17,1 %. To pomeni, da je bilo tveganju socialne izključenosti izpostavljeno 345.000 ljudi, kar je 26.000 manj kot leto prej, v smeri doseganja ciljev strategije EU 2020³⁰³. Glede na leto prej so se v 2017 izboljšale³⁰⁴ vrednosti vseh posameznih komponent tega sestavljenega kazalnika.

Od treh komponent tega kazalnika je višja kot pred krizo samo še stopnja tveganja revščine³⁰⁵. S 13,3 % v letu 2017 je še vedno za 1 o. t. višja kot leta 2008. Pod pragom tveganja revščine³⁰⁶ je leta 2017 živel 268 tisoč oseb, kar je več kot pred krizo. Glede na leto prej se je leta 2017 stopnja tveganja revščine povečala nekaterim že do sedaj zelo ogroženim skupinam. To so enostarševska gospodinjstva (25,2 % na 30 %), samozaposleni (23 % na 26,8 %) in enočlanska gospodinjstva (35,8 % na 37,1 %).

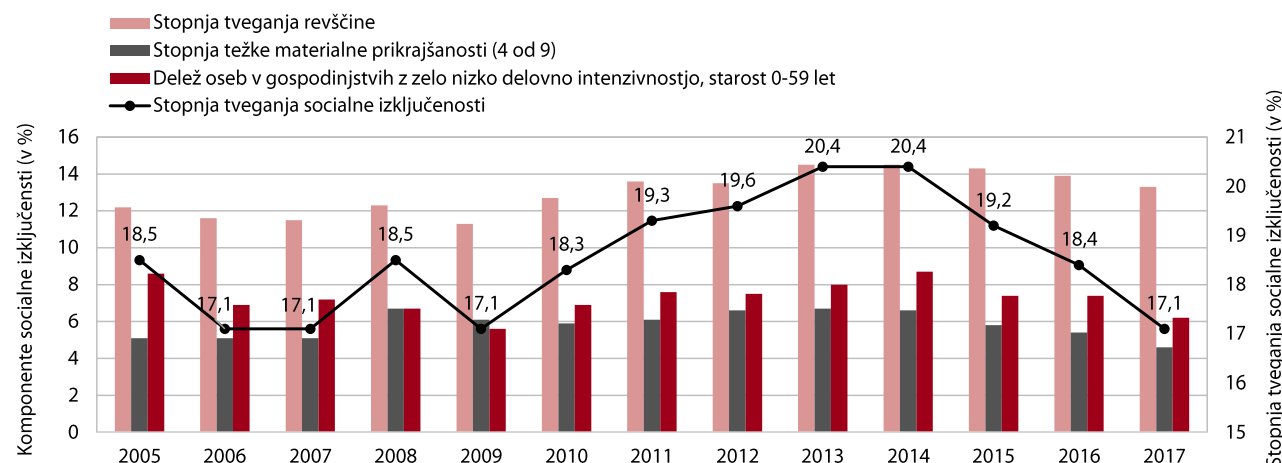
Stopnja tveganja socialne izključenosti se v regijah po letu 2014 znižuje zaradi izboljševanja razmer na trgu dela. Zmanjševanje brezposelnosti v obdobju 2014–2017 je vplivalo na padanje stopnje materialne prikrajšanosti in stopnje zelo nizke delovne intenzivnosti v vseh regijah. Stopnja tveganja socialne izključenosti sicer še vedno presega slovensko povprečje v kohezijski regiji vzhodna Slovenija (19,3 %) vendar ne presega evropskega povprečja. Prav tako tudi ne v statističnih regijah z najvišjo stopnjo (podravska, posavska, obe 21,2 %). Najnižja, dvakrat nižja stopnja socialne izključenosti je v primorsko-notranjski regiji, ki ima relativno visoko stopnjo delovne aktivnosti.

Tabela: Stopnja tveganja socialne izključenosti, v %

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Cilj SRS 2030
Slovenija	18,5	17,1	17,1	18,5	17,1	18,3	19,3	19,6	20,4	20,4	19,2	18,4	17,1	< 16
EU	25,7	25,3	24,4	23,8	23,3	23,7	24,3	24,7	24,5	24,4	23,8	23,5	22,5	

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Living Conditions and Welfare – Income and Living Conditions, 2019.

Slika: Stopnja tveganja socialne izključenosti po dimenzijah, Slovenija

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Living Conditions and Welfare – Income and Living Conditions, 2019.

³⁰² Stopnja tveganja socialne izključenosti je sintezni kazalnik, sestavljen iz treh komponent: stopnje tveganja revščine, stopnje težke materialne prikrajšanosti in deleža oseb, ki živijo v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo (tj. manj kot 20 % celotnega delovnega potenciala gospodinjstva). Osebe, ki sodijo v več komponent, se v skupnem številu štejejo le enkrat.

³⁰³ Cilj Strategije EU2020 je, da bi do leta 2020 znižali število ljudi, izpostavljenih tveganju socialne izključenosti, na 320.000.

³⁰⁴ Delež oseb v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo se je zmanjšal za 1,2 o. t. na 6,2 %, stopnja težke materialne prikrajšanosti za 0,3 o. t. na 5,1 % in stopnja tveganja revščine za 0,6 o. t. na 13,3 %.

³⁰⁵ Stopnja tveganja revščine je izračunana kot 60 % mediane razpoložljivega (ekvivalentnega) dohodka. Izračun za leto 2017 temelji na dohodkih iz leta 2016, ki so preračunani po prilagojeni ekvivalenčni lestvici OECD, ki daje prvemu odraslemu vrednost 1, drugemu staremu 14 let in več vrednost 0,5, mlajšim od 14 let pa vrednost 0,3.

³⁰⁶ Prag tveganja revščine je v letu 2017 znašal 636 EUR na mesec za enočlansko gospodinjstvo in je za 43 EUR višji kot leta 2008.

3.4 Izdatki za socialno zaščito

Slovenija je leta 2016 zaradi staranja prebivalstva namenjala za socialno zaščito več kot leta 2008, a še vedno manj kot v povprečju EU. V primerjavi z BDP so izdatki za socialno zaščito leta 2016 znašali 23,3 %, kar je za 2,3 o. t. več kot leta 2008, ko so bili najnižji po letu 2000. V obdobju 2009–2012 je na rast izdatkov najbolj vplivala gospodarska kriza, zaradi naraščanja števila brezposelnih. Na znižanje izdatkov po letu 2012 so vplivali varčevalni ukrepi sprejeti sredi leta 2012 (ZUJF³⁰⁷) in uveljavitev nove socialne zakonodaje, ki je na novo opredelila kriterije za pridobivanje socialnih in družinskih prejemkov z namenom povečanja njihove ciljanosti. V zadnjih letih pa hitro naraščajo predvsem izdatki za zdravstveno varstvo in bolezni, kar je predvsem posledica višjih izdatkov za bolezni³⁰⁸. V obdobju 2008–2016 so hitro naraščali izdatki za starost, kar je posledica naraščanja števila upokojencev³⁰⁹. Poleg izdatkov za starost raven izdatkov iz leta 2008 bistveno presegajo tudi izdatki za zdravstveno varstvo (izdatki za bolezni), nekoliko pa so višji tudi izdatki za brezposelnost in socialno izključenost³¹⁰.

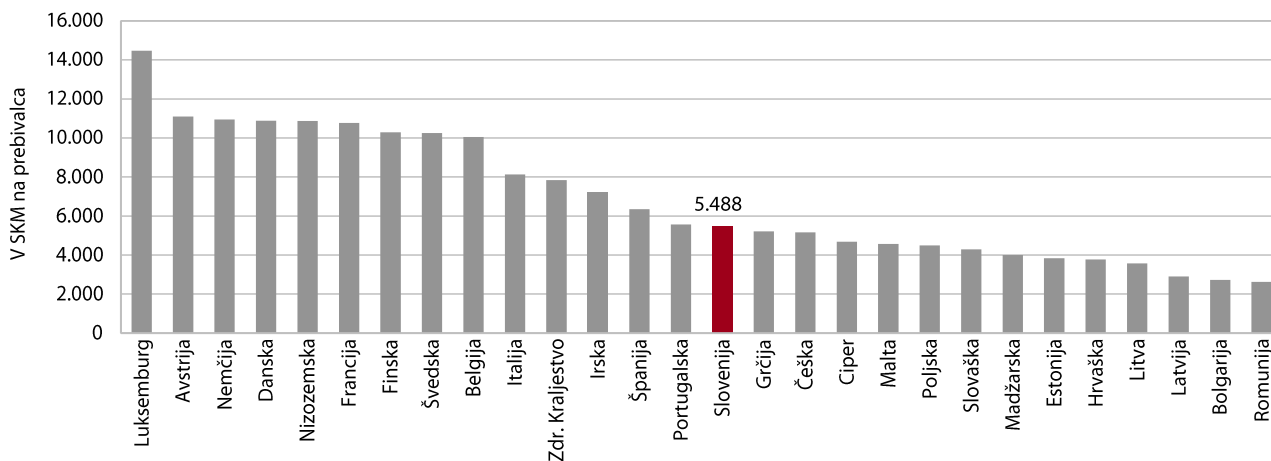
V primerjavi z BDP Slovenija namenja manj sredstev za socialno zaščito kot v povprečju EU predvsem na področjih nastanitve in brezposelnost, več pa na področju druge oblike socialne izključenosti. Kljub temu sistem zagotavlja relativno dobro dostopnost do zdravstva in zmanjšuje tveganje revščine. Najbolj za povprečjem EU zaostajamo pri področju brezposelnost, kar je predvsem posledica nizkega deleža prejemnikov nadomestila za brezposelnost med brezposelnimi (22,2 leta 2016 %) v primerjavi z drugimi državami EU. Relativno nizki izdatki za nastanitve so v veliki meri povezani s skromno razvitostjo najemniškega stanovanjskega trga in majhnim deležem neprofitnih stanovanj.

Tabela: Izdatki za socialno zaščito, v % BDP

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Slovenija	23,7	22,6	21	23,7	24,4	24,5	24,9	24,7	23,9	23,7	23,3
EU	n.p.	n.p.	25,9	28,7	28,6	28,3	28,7	28,9	28,7	n.p.	28,2

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Social protection, 2018. Opomba: n.p. – ni podatka.

Slika: Izdatki za socialno zaščito po kupni moči na prebivalca, 2016

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Social protection, 2018.

³⁰⁷ Zakon za uravnoteženje javnih financ, ki je omejil oziroma zamrznil izplačevanje nekaterih družinskih prejemkov in starševskih nadomestil.

³⁰⁸ Po podatkih NIJZ je bilo vseh primerov uveljavljanja bolniških odsotnosti v letu 2016 839.533, kar je za 13,5 % več kot leta 2008. Povečanje je povezano tudi z naraščanjem števila zaposlenih in starejših.

³⁰⁹ Delež izdatkov za starost v BDP je bil leta 2016 glede na leto 2008 večji za skoraj 2 o. t.

³¹⁰ V letu 2014 je prišlo do dopolnitve socialne zakonodaje, ki je omogočila lažji dostop do prejemkov denarne socialne pomoči. Sprememba zakonodaje je namreč nekoliko omilila dedovanje. Z dopolnitvijo zakonodaje so se razširili tudi splošni pogoji za upravičenost do pravice do varstvenega dodatka. S 1.1.2016 pa se je uveljavila polna višine osnovnega zneska minimalnega dohodka.

3.5 Materialna in dohodkovna prikrajšanost

V Sloveniji se je stopnja materialne prikrajšanosti³¹¹ po letu 2014 hitro nižala in je bila v letu 2017 najnižja doslej. Z 12,1 % materialno prikrajšanih je bila Slovenija leta 2017 pod povprečjem EU, tako kot vsa leta doslej. Njeno zniževanje po letu 2014 lahko povežemo predvsem s povečevanjem kupne moči gospodinjstev. Med novimi članicami EU je bila boljša od Slovenije vsa leta samo Češka, leta 2014 jo je prehitela Estonija in leta 2016 Malta.

S starostjo materialna prikrajšanost v Sloveniji narašča, kot tudi razlike glede na spol v materialni prikrajšanosti. Stopnja materialne prikrajšanosti za ženske v Sloveniji je 12,7 %, za moške pa 11,5 %, razlika med spoloma pa je rahlo višja kot v povprečju EU³¹². V Sloveniji so vsa leta najmanj materialno prikrajšani otroci. Najbolj pa so prikrajšani starejši od 65 let, razen v letu 2012, ko je bila materialna prikrajšanost višja v starostni skupini 18-64 let, in v letu 2016, ko sta bili ti dve skupini enako prikrajšani. Med vsemi družbeno ekonomskimi skupinami so vsa leta najbolj materialno prikrajšane ženske, starejše od 65 let in pod pragom revščine (45,3 % v letu 2017), takoj za njimi pa so s 40,3 % moški iste starosti pod pragom revščine. Materialna prikrajšanost ljudi pod pragom revščine je bila v letu 2017 s 34,7 % sicer najnižja doslej, najvišji doslej pa je bil tudi delež gospodinjstev (59 %), ki lahko pokrijejo nepričakovane izdatke v višini 600 EUR³¹³. Po drugi strani pa je delež gospodinjstev (8 %), ki poročajo, da zelo težko preživijo z dohodki skozi mesec še vedno višji kot pred krizo.

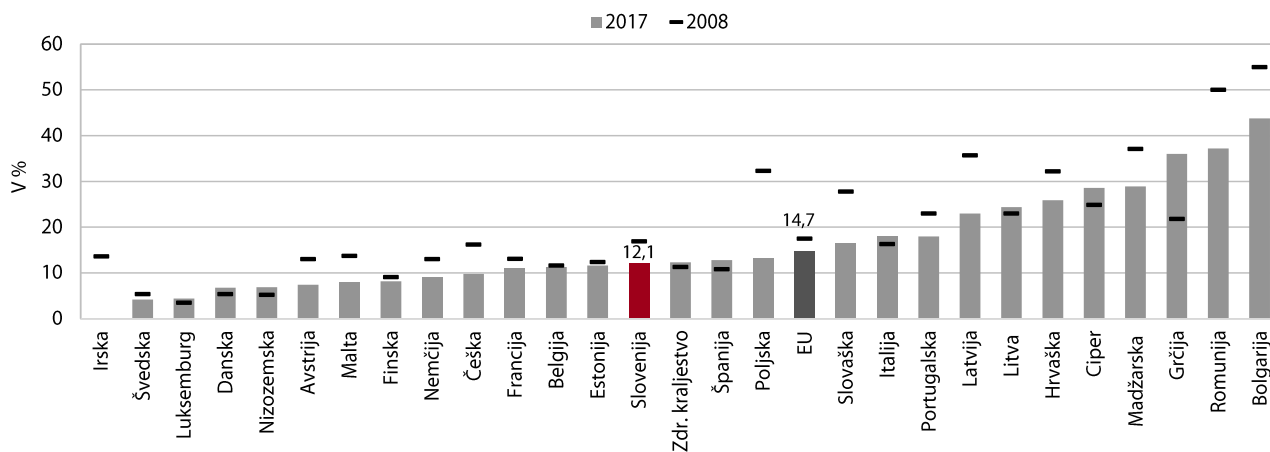
Materialna prikrajšanost je največja v regijah, ki so ekonomsko najšibkejše in imajo visoko stopnjo brezposelnosti. Tako je najnižji delež materialno prikrajšanih v goriški (7,4 %), najvišji pa v pomurski (19,6 %) in zasavski regiji (19 %). V slednji je najnižji tudi delež gospodinjstev, ki lahko pokrije nepričakovane izdatke in ta je celo nižji kot leta 2008. Obenem je v zasavski regiji v letu 2017 kar 10 % gospodinjstev (Slovenija 4 %), ki prejema materialno in/ali denarno pomoč dobrodelnih organizacij, kar je največ doslej. Petkrat nižji je ta delež v regijah, ki imajo stopnjo brezposelnosti med najnižjimi (v goriški, primorsko-notranjski, osrednjeslovenski regiji).

Tabela: Stopnja materialne prikrajšanosti, v %

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Slovenija	14,7	14,4	14,3	16,9	16,2	15,8	17,2	16,9	17,0	17,2	14,7	13,5	12,1
EU	20,0	19,2	18,1	17,5	17,3	17,8	18,5	19,8	19,5	18,5	17,0	15,7	14,7

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Living condition and welfare – Income and living conditions, 2018.

Slika: Stopnja materialne prikrajšanosti

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Living condition and welfare – Income and living conditions, 2018.

³¹¹ Prikrajšanost pri najmanj treh od skupno devetih elementov prikrajšanosti, ki so naslednji: 1. zmožnost pokritja nepričakovanih stroškov, 2. zmožnost plačati enotedenske počitnice zunaj domačega kraja, 3. zmožnost privoščiti si ustrezno prehrano, 4. zmožnost rednega odplačevanja posojil, hipotek oz. zamude pri tem, 5. zmožnost zagotoviti si primerno ogrevano stanovanje, 6. imeti pralni stroj, 7. imeti barvno TV, 8. imeti telefon (mobitel) 9. imeti osebni avto. Težka materialna prikrajšanost pri najmanj štirih od skupno devetih elementov.

³¹² 15,2 % za ženske in 14,2 % za moške.

³¹³ Od leta 2011 dalje je to 600 evrov.

3.6 Stopnja stanovanjske prikrajšanosti

Slovenija je med državami z najvišjo stopnjo stanovanjske prikrajšanosti³¹⁴ v EU. Leta 2017 je več kot petina prebivalcev živela v stanovanju, ki je v slabem stanju. V obdobju 2011–2017 se je znižala tako v Sloveniji kot v povprečju EU. Med regijami v Sloveniji so precejšnje razlike, ki se povečujejo. Več kot tretjina prebivalcev živi v slabih razmerah v zasavski regiji, najmanj, a več kot v povprečju EU, pa v koroški (14 %). Eden od vzrokov za še vedno visoko stopnjo stanovanjske prikrajšanosti je relativno star, slabše vzdrževan stanovanjski fond. Kar 83 % stanovanj je bilo zgrajenih do leta 1990, kasneje pa je bila gradnja novih stanovanj manjša, skromna pa predvsem gradnja javnih najemnih stanovanj. Stopnja preobremenjenosti³¹⁵ gospodinjstev s stanovanjskimi stroški pa ob rasti razpoložljivega dohodka in visokega deleža lastniških stanovanj ostaja med najnižjimi v EU tudi v letu 2017 (SI: 5,2 %; EU: 10,2).

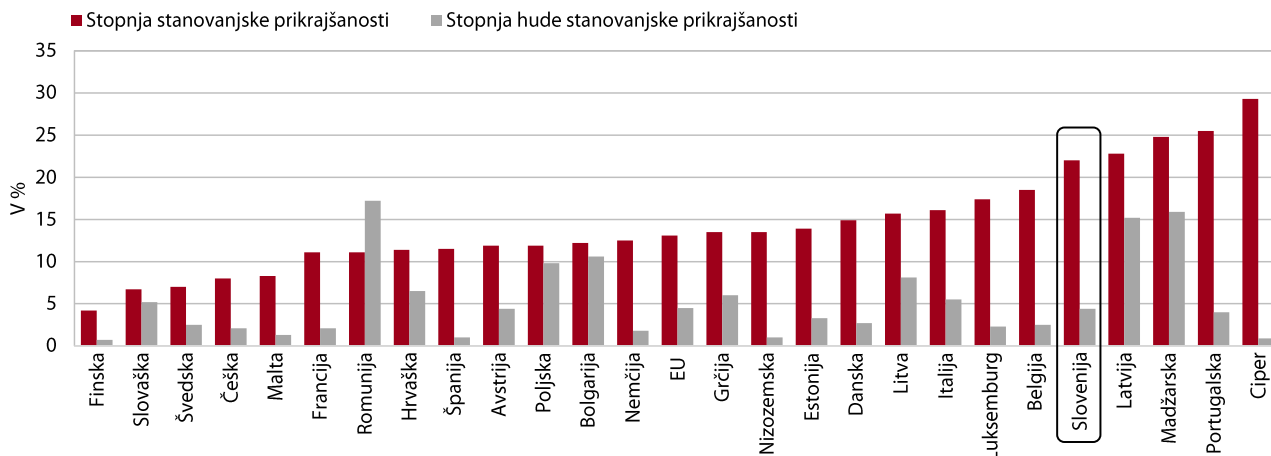
V letu 2017 je bilo v Sloveniji 4,4 % prebivalcev hudo stanovanjsko prikrajšanih³¹⁶. Znižuje se od leta 2011 in je v zadnjih letih nižja od povprečja EU. Ob skoraj nespremenjenem obsegu stanovanjskega fonda se njegova kvaliteta izboljšuje. K temu je prispevalo izločanje starih in neuporabnih stanovanj iz sklada³¹⁷, kreditiranje okoljskih naložb in dodeljevanje nepovratnih finančnih spodbud Eko sklada ter relativno nizka stopnja prenaseljenosti stanovanj³¹⁸. Ta se je po padanju po letu 2011 v letu 2017 sicer povečala za 0,2 o. t., vendar je še vedno pod evropskim povprečjem.

Tabela: Stopnja stanovanjske prikrajšanosti (SP) in hude stanovanjske prikrajšanosti (HSP), v %

	2011		2012		2013		2014		2015		2016		2017	
	SP	HSP	SP	HSP	SP	HSP	SP	HSP	SP	HSP	SP	HSP	SP	HSP
Slovenija	34,8	8,7	31,4	8,2	27,6	6,8	30,5	6,3	27,4	5,6	24,4	4,5	22,3	4,4
EU	15,6	5,3	15,3	5,0	15,6	5,0	15,8	4,9	15,4	4,9	15,6	4,7	13,2	4,5

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Living conditions and welfare – Income and living conditions, 2018. Opomba: ocena za EU za leto 2017.

Slika: Stanovanjska in huda stanovanjska prikrajšanost, 2017

Vir: Eurostat: Portal Page - Population and social conditions, 2018; Stanovanjska statistika. 2018. Opomba: Za Irsko in Združeno kraljestvo ni podatkov.

³¹⁴ Delež prebivalstva, ki živi v stanovanjih v slabem stanju (pušča streha; so vlažne stene, temelji ali tla; trhli okenski okvirji ali tla). Vir: anketa EU-SILC.

³¹⁵ Odstotek oseb v gospodinjstvih s stanovanjskimi stroški višjimi od 40 % celotnega razpoložljivega dohodka gospodinjstva.

³¹⁶ Osebe, ki živijo v prenaseljenih stanovanjih, obenem pa izpolnjujejo vsaj eno od meril stanovanjske prikrajšanosti.

³¹⁷ Po objavi informativnih izračunov davka na nepremičnine leta 2014 so lastniki v večjem obsegu uredili podatke o svojih nepremičninah. Iz stanovanjskega sklada je bilo izločenih okoli 5.000 stanovanj, okoli 10.000 pa jih je bilo opredeljenih kot 'neprimerna za bivanje' (Miklič, 2016).

³¹⁸ Odstotek oseb, ki živijo v stanovanjih s premajhnim številom sob v stanovanju glede na velikost gospodinjstva in starost njihovih članov.

3.7 Izkušnje z diskriminacijo

Delež ljudi, ki so doživeli diskriminacijo ali nadlegovanje v Sloveniji³¹⁹, se postopno zmanjšuje. Leta 2017 je znašal 10 % vprašanih, kar je precej pod povprečjem EU (16 %). Največ jih je bilo v jugovzhodni Sloveniji, več kot v slovenskem povprečju pa v obalno-kraški, savinjski in pomurski regiji. Najpogostejša je bila diskriminacija zaradi spola (2 %)³²⁰. Diskriminacijo zaradi starosti (biti starejši od 55 let in biti mlajši od 30 let), vere ali prepričanj, invalidnosti, etničnega porekla, spolne usmerjenosti, družbenega razreda, političnega prepričanja ali kraja bivanja je doživel 1 % vprašanih, zaradi drugega razloga pa 4 % anketirancev. Razen diskriminacije iz razlogov biti mlajši od 30 let, spolna usmerjenost in kraj bivanja, ki so enaki povprečju EU, so vsi drugi deleži nižji od povprečja EU.

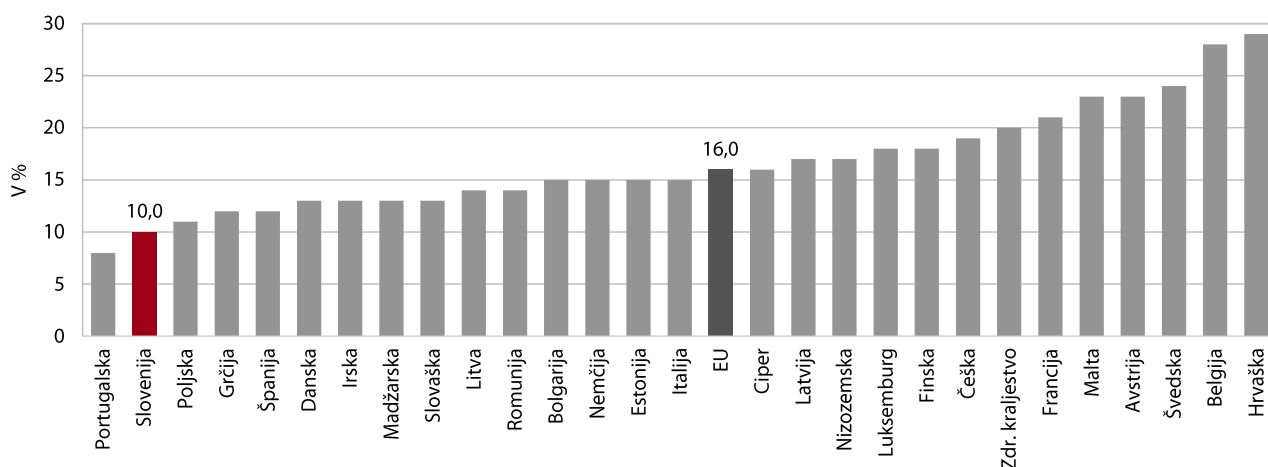
Delež ljudi, ki so doživeli diskriminacijo ali nadlegovanje v Sloveniji, je med najnižjimi v EU. Delež ljudi z izkušnjo diskriminacije se je znižal v večini držav EU, nižjega od Slovenije pa je imela le Portugalska (8 %). V primerjavi z letom 2015 se je v povprečju EU delež znižal pri vseh oblikah diskriminacije, najbolj pri razlogu biti starejši od 55 let. Podobno velja tudi za Slovenijo, razen diskriminacije zaradi etničnega porekla in spolne usmerjenosti, kjer ostaja isti. Za odpravljanje vseh oblik diskriminacije je pomembna dobra osveščenost ljudi o pravicah v primeru diskriminacije. V Sloveniji dve tretjini vprašanih meni, da poznajo svoje pravice, če bi bili žrtve diskriminacije ali nadlegovanja³²¹ in več kot polovica anketirancev, da raznolikost dovolj odmeva v medijih, čeprav obstajajo razlike med skupinami³²².

Tabela: Skupni delež tistih, ki so doživeli neko obliko diskriminacije ali nadlegovanja, v %

	2008	2009	2012	2015	2017	Cilj SRS za 2030
Slovenija	15	16	12	13	10	< 10
EU	15	16	16	21	16	

Vir: Special Eurobarometer (2008, 2009, 2012, 2015 in 2017). Opomba: Podatki za EU so za leta 2008, 2009 in 2012 za EU-27, za leta 2015 in 2017 pa za EU-28.

Slika: Izkušnje z diskriminacijo, 2017

Vir: Special Eurobarometer 471, 2017.

³¹⁹ Vir podatkov je Special Eurobarometer (2008, 2009, 2012, 2015 in 2017), ki temelji na anketnih odgovorih prebivalcev na vprašanje: Ali ste se v zadnjih 12 mesecih počutili diskriminirane ali nadlegovane na podlagi enega ali večih razlogov: etnično poreklo, biti moški ali ženska, spolna usmerjenost, biti starejši od 55 let, biti mlajši od 30 let, vera ali versko prepričanje, invalidnost, spolna identiteta in drugi razlogi (v letu 2017 pa še na podlagi družbenega razreda, političnih prepričanj in kraja bivanja)?

³²⁰ V povprečju EU sta najpogostejši obliki nadlegovanja ali diskriminacije zaradi razlogov biti moški ali ženska in biti starejši od 55 let (obe 3 %).

³²¹ V povprečju EU je ta delež 45 %.

³²² Special Eurobarometer 437, 2015.

3.8 Zadovoljstvo z življenjem

Zadovoljstvo z življenjem, merjeno z Eurobarometrom,³²³ je bilo leta 2018 višje kot pred krizo in je vsa leta nad povprečjem EU. Vendar pa se je v letu 2018 nekoliko zmanjšalo. Rahlo sta se znižali oceni osebne finančne in zaposlitvene situacije, ki sta sicer vsa leta daleč najvišji, še precej bolj³²⁴ pa se je v zvezi s tema področjema znižal optimizem za naslednje leto. Znižal se je tudi optimizem na ravni države. Vsi ti vidiki merjenja zadovoljstva oz. optimizma³²⁵, po več letih pretežno enakomerne rasti, ki je sledila krizi, kažejo nižanje od spomladi 2018. Ne glede na to, pa se je ocena zadovoljstva z ekonomsko in zaposlitveno situacijo na ravni države v letu 2018 še vedno viša. Jeseni 2018 (zadnji podatek) so slovenski respondenti pri izpostavljanju dveh ključnih problemov³²⁶ na ravni EU prvič kot daleč najpomembnejša problema omenili imigracije (58 %) in terorizem (20 %) in šele na tretjem mestu ekonomsko situacijo (13 %), katere pomen se je zadnja tri leta hitro znižal. Na državni ravni so najpogosteje omenili problematiko zdravstvenega in socialnega sistema (31 %), potem pa imigracije (24 %), pred brezposelnostjo, ekonomsko situacijo in pokojninami. Tovrstni problemi so med najbolj izpostavljenimi tudi na osebni ravni, razen ko gre za problematiko imigracij, ki je tu prisotna le s 3 %.

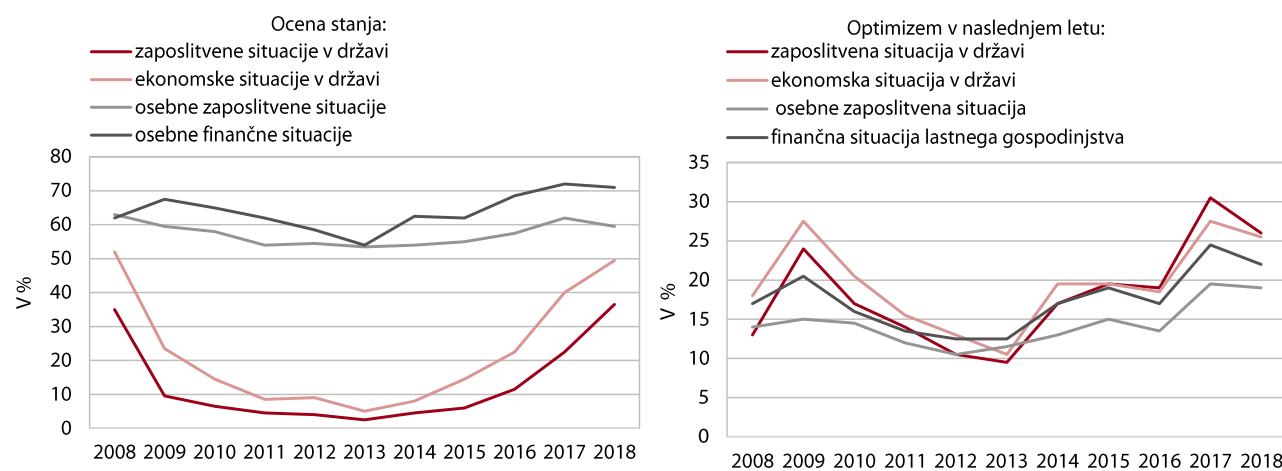
V letu 2017 je bila v Sloveniji dosežena doslej najvišja raven zadovoljstva z življenjem in to za oba spola enako³²⁷, pred tem so bili moški vsa leta nekoliko manj zadovoljni. Višje izobraženi so v povprečju bolj zadovoljni. Vendar pa so v kohezijski regiji vzhodna Slovenija v vseh izobrazbenih kategorijah manj zadovoljni kot v kohezijski regiji zahodna Slovenija; najvišje razlike so med najnižje izobraženimi. Od slovenskega povprečja (7,2) vsa leta odstopata navzdol koroška in posavska regija (obe 6,8), navzgor pa jugovzhodna Slovenija in osrednjeslovenska regija (obe 7,4).

Tabela: Zadovoljstvo z življenjem, v %

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Slovenija	90	89	88	89	87	86	85	83	85	82	83	84	89	92	91
EU	81	81	82	80	77	78	78	77	77	75	80	76	81	82	83

Vir: Standard Eurobarometer, več izdaj.

Slika: Ocena stanja in optimizem v naslednjem letu, na štirih področjih življenja, Slovenija

Vir: Standard Eurobarometer, SB90, 2018. Opomba: Letno povprečje je izračun UMAR na osnovi polletnih meritev.

³²³ Eurobarometer meri zadovoljstvo z življenjem z vprašanjem: Na splošno, kako zadovoljni ste z življenjem, ki ga živite? Tu združujemo zelo zadovoljne in kar zadovoljne in kategorijo zadovoljnih.

³²⁴ Pričakovanja za naslednjih 12 mesecev, kot tudi ocene stanja na državni ravni so bolj občutljive na družbeno (medijsko) predstavljanje realnosti kot podatki vezani na osebno situacijo, kjer ljudje izhajajo iz poznavanja lastne situacije.

³²⁵ Delež tistih, ki v naslednjih dvanajstih mesecih pričakujejo izboljšanje.

³²⁶ Odgovarjajo, kateri dve področji (med navedenimi) sta v danem trenutku najbolj pereči: na ravni EU, na ravni države in na osebni ravni.

³²⁷ SURS je pričel te podatke zbirati leta 2012, zadnji podatki so za leto 2017. Podatki SURS omogočajo nekoliko podrobnejšo analizo zadovoljstva z življenjem po socio-demografskih skupinah.

3.9 Pričakovano trajanje življenja

Pričakovano trajanje življenja³²⁸ ob rojstvu se v Sloveniji podaljšuje in od leta 2014 presega povprečje EU³²⁹.

V zadnjih desetih letih se je pričakovano trajanje življenja vsako leto v povprečju v Sloveniji podaljšalo za tri mesece, v povprečju EU pa za dva meseca. To izboljšanje v dolgoživosti lahko pripišemo dejavnikom, kot so izboljšani socialno-ekonomski pogoji, boljša izobrazba, boljši življenjski slog in boljša zdravstvena oskrba³³⁰. V mnogih državah EU, tudi v Sloveniji, se je podaljševanje pričakovanega trajanja življenja po letu 2011 upočasnilo. Na to lahko vplivata upočasnitev zmanjševanja števila smrtnih primerov zaradi boleznih zaradi obtočil, ki je bil glavni dejavnik hitrega podaljševanja v predhodnih letih, in občasno povečana umrljivost pri starejših, delno tudi zaradi gripe³³¹.

Pričakovano trajanje življenja pri 65 letih je daljše pri ženskah in pri terciarno izobraženih. V Sloveniji lahko ženske pri starosti 65 let pričakujejo, da bodo v povprečju živele še 21,8 leta, moški pa 17,9 leta. Pričakovano trajanje življenja pri 65 letih se podaljšuje in dosega povprečje EU. Ženske z nizko izobrazbo lahko pričakujejo še 21,4 leta življenja, s terciarno pa 22,3 leta. Pri moških so razlike nekoliko višje, saj lahko tisti s terciarno izobrazbo pričakujejo 2,1 leti življenja več kot z nizko izobrazbo (16,9 let). Razlika med spoloma je najvišja pri nizko izobraženih, kjer ženske lahko pričakujejo 4,5 leta življenja več kot moški.

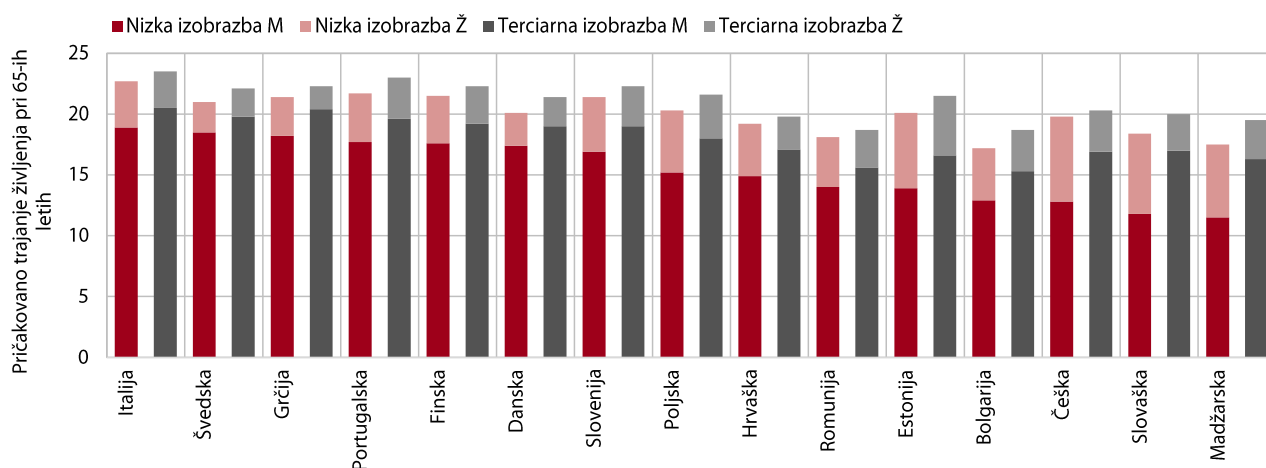
Regionalne razlike v pričakovanem trajanju življenja so se v obdobju 2011–2017 zmanjšale, nekoliko bolj pri ženskah. Regionalne razlike so odraz regionalnih značilnosti, ki so vezane na prej omenjene socio-ekonomske dejavnike in tudi lego regije (npr. bolj zdrava mediteranska prehrana in slog življenja). Tako so leta 2017 najdaljše življenje ob rojstvu lahko pričakovale ženske v obalno-kraški regiji (skoraj 85 let), kar je dobri dve leti več kot v regijah severovzhodne Slovenije (npr. podravska 82,3 leta). Pri moških je bilo življenjsko pričakovanje najdaljše v primorsko-notranjski regiji (skoraj 80 let) in najkrajše v jugovzhodni Sloveniji, savinjski in pomurski regiji (v vseh 76,7 leta).

Tabela: Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu

		2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Slovenija	PTŽ	76,2	77,5	79,1	79,4	79,8	80,1	80,3	80,5	81,2	80,9	81,2
	Moški	72,2	73,9	75,5	75,9	76,4	76,8	77,1	77,2	78,2	77,8	78,2
	Ženske	79,9	80,9	82,6	82,7	83,1	83,3	83,3	83,6	84,1	83,9	84,3
EU	PTŽ	n.p.	78,5	79,4	79,6	79,9	80,2	80,3	80,5	80,9	80,6	81,0
	Moški	n.p.	75,4	76,3	76,6	76,9	77,3	77,4	77,7	78,1	77,9	78,2
	Ženske	n.p.	81,5	82,3	82,6	82,8	83,1	83,0	83,3	83,6	83,3	83,6

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Population – Demography – Mortality, 2018. Opomba: n.p. – ni podatka.

Slika: Pričakovano trajanje življenja pri 65 letih, 2016

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Population – Demography – Mortality, 2018. Opomba: Države so razvrščene glede na vrednost za moške pri nizki izobrazbi. Navedene so države EU, za katere so na voljo podatki.

³²⁸ Pričakovano trajanje življenja je povprečno število let življenja, ki jih lahko pričakuje oseba, stara x let, če bo umrljivost po starosti v času njenega življenja enaka vrednostim umrljivosti v tablicah umrljivosti za opazovano leto.

³²⁹ SURS skupnega trajanja življenja ne objavlja, po spolu pa se zaradi različne metodologije podatka Eurostat-a in SURS-a nekoliko razlikujeta.

³³⁰ Health at a Glance 2017 (OECD), 2017.

³³¹ Health at a Glance: Europe 2018 (OECD), 2018.

3.10 Zdrava leta življenja

Zaostanek za EU v pričakovanih zdravih letih življenja ob rojstvu³³² in v starosti 65 let se je v letih 2015 in 2016 ponovno povečal. Kazalnik kaže, da lahko v Sloveniji v povprečju pričakujemo nekaj več kot 58 let zdravega življenja, v povprečju EU pa že nekaj več kot 64 let. Pri starosti 65 let lahko v povprečju Slovenec pričakuje še 8,3 leta zdravega življenja, v EU pa 10 let. Zaostanek se je v zadnjih dveh letih močno povečal zlasti pri ženskah, pri moških pa malenkost zmanjšal. Tako je od leta 2015 število let zdravega življenja za moške v Sloveniji večje kot za ženske³³³. Podaljševanje števila zdravih let življenja, ki zahteva več vlaganj v preventivo, naj bi v prihodnosti pomembno prispevalo k podaljševanju aktivnosti in počasnejši rasti izdatkov za zdravstvo in dolgotrajno oskrbo. V obdobju 2005–2014 so se v Sloveniji zmanjšale neenakosti v zdravih letih življenja med visoko in nizko izobraženimi in so v Sloveniji približno tolikšne kot v povprečju držav EU³³⁴.

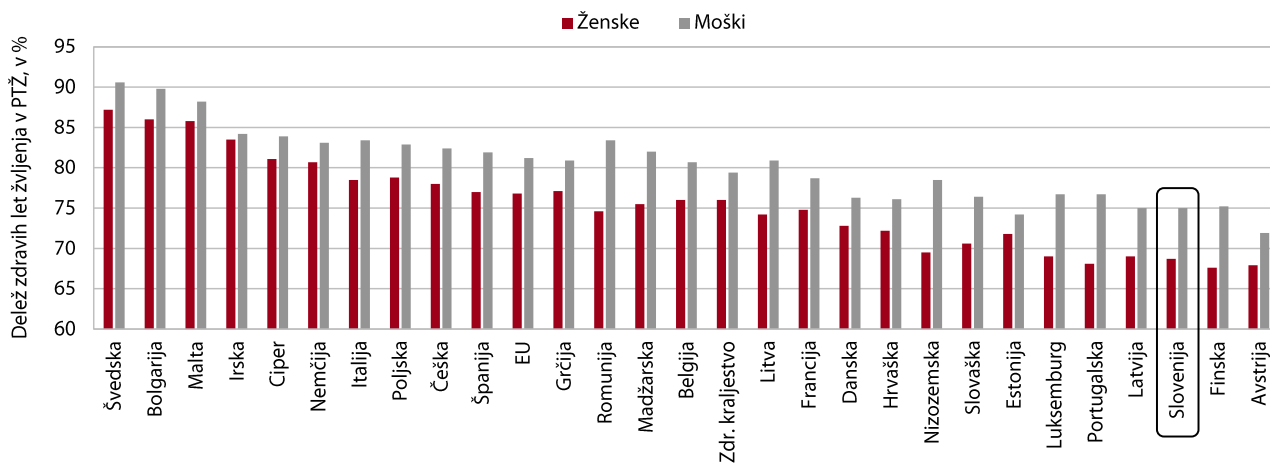
V zadnjih letih se je ponovno povečal tudi zaostanek za EU v razmerju med zdravimi leti življenja in pričakovanim trajanjem življenja (PTŽ)³³⁵. Slabše razmerje pomeni večji pritisk na sisteme socialne zaščite zaradi predčasnega upokojevanja in večjih potreb po storitvah zdravstva in dolgotrajne oskrbe. Po nekaj letih izboljševanja se je v obdobju med 2014 in 2016 razmerje v Sloveniji nekoliko poslabšalo, v povprečju EU pa precej izboljšalo. Zaostanek za EU je predvsem posledica zelo nizkega števila let zdravega življenja. V vseh državah EU je razmerje večje za moške, kar pa je predvsem posledica nizkega pričakovanega trajanja življenja moških.

Tabela: Leta pričakovanega zdravega življenja ob rojstvu in delež zdravih let življenja v PTŽ

	Število pričakovanih let zdravega življenja ob rojstvu								Delež zdravih let življenja v PTŽ, v %					
	Ženske				Moški				Ženske			Moški		
	2010	2015	2016	Cilj SRS za 2030	2010	2015	2016	Cilj SRS za 2030	2010	2016	Cilj SRS za 2030	2010	2016	Cilj SRS za 2030
Slovenija	54,6	57,7	57,9	64,5	53,4	58,5	58,7	64,5	65,7	68,7	75,0	69,8	75,0	80,0
EU	62,6	63,3	64,2		61,8	62,6	63,5		75,6	76,8		80,3	81,2	

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Health – Public Health, 2019.

Slika: Delež življenja, ki ga preživimo zdravi, 2016

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Health – Public Health, 2018. Opomba: države so razvrščene po povprečju deleža življenja, ki ga moški in ženske preživijo zdravi.

³³² Kazalnik meri število let, za katera lahko oseba določene starosti pričakuje, da jih bo preživela brez oviranosti pri opravljanju vsakodnevnih aktivnosti. Kazalnik združuje podatke o umrljivosti in oviranosti. Ocena oviranosti temelji na vprašanju GALLI (Global Activity Limitation Indicator), ki v okviru ankete EU-SILC meri samooceno oviranosti zaradi zdravstvenih težav, ki trajajo vsaj 6 mesecev in vplivajo na vsakodnevne aktivnosti. Za Slovenijo je bil leta 2010 popravljen prevod vprašanja o oviranosti v anketi EU-SILC, zato je dejansko časovno primerljiva le serija od leta 2010.

³³³ Podobno je v letu 2016 veljalo še za 7 držav EU.

³³⁴ Kofol Bric, T. in Zaletel, M., 2018.

³³⁵ Zmanjšanje vrednosti izračunanega razmerja med številom pričakovanih zdravih let življenja in pričakovanim trajanjem življenja predstavlja poslabšanje, povečanje vrednosti pa izboljšanje razmerja.

3.11 Preprečljiva umrljivost

Preprečljiva umrljivost³³⁶ je bila leta 2015 okoli povprečja EU. V Sloveniji je bilo v letu 2015 na 100.000 prebivalcev 128 smrti, ki bi jih lahko preprečili, v EU pa 127. V obdobju 2011–2015 se je v Sloveniji znižala za 7 %, kar pomeni, da je bilo z učinkovitim zdravljenjem v letu 2015 preprečenih 7 % več smrti kot leta 2011. Skoraj polovico smrti, ki bi jih lahko preprečili, je bilo zaradi bolezni srca in ožilja, velik pa je tudi delež smrti zaradi raka na črevesju in raka na dojki, ki jih z zgodnjim odkrivanjem in pravočasnim zdravljenjem lahko učinkovito preprečimo. Kazalnik je za vse države bistveno višji (slabši) za moške kot za ženske, v Sloveniji je zaostanek za povprečjem EU pri ženskah manjši kot pri moških.

Ob relativno nižjih vlaganjih v zdravstvo dosega Slovenija povprečno raven preprečljive umrljivosti predvsem zaradi dobre oskrbe na primarni ravni. V Sloveniji so celotni izdatki za zdravstvo na prebivalca blizu 75 % povprečja EU, po preprečenih smrtih pa okoli povprečja. K ugodnemu kazalniku pomembno prispeva dobra oskrba prebivalstva na primarni ravni, problem pa so čakalne dobe na sekundarni ravni in slaba koordinacija in integracija zdravstvene oskrbe med ravni in dejavnostmi. Najnižjo preprečljivo umrljivost dosegajo Francija, Španija in Nizozemska, predvsem zaradi zelo nizke umrljivosti zaradi bolezni srca in ožilja, njihovi vložki v zdravstvo pa so v povprečju skoraj 20 % višji od povprečja EU in 45 % višji kot v Sloveniji.

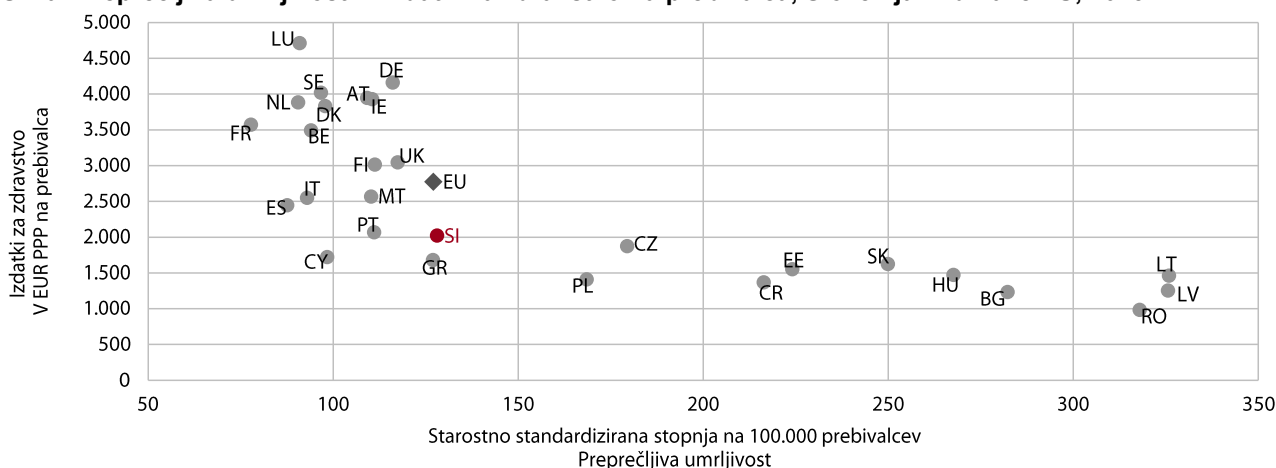
Največji napredek je Slovenija dosegla pri odkrivanju in zdravljenju raka dojke, bolj pa bi lahko izboljšala zdravljenje raka materničnega vratu in zmanjšala umrljivost zaradi možganske kapi. Pri akutni oskrbi Slovenija dosega zelo dobre rezultate predvsem v stopnji umrljivosti v 30-ih dneh po sprejemu v bolnišnico zaradi akutnega srčnega infarkta; kljub izboljšanju v zadnjih letih je bila v letu 2015 veliko višja umrljivost v 30-ih dneh po možganski kapi, ki je pri nas skoraj trikrat višja kot na Danskem in dvakrat višja kot na Finskem, Švedskem in v Nemčiji. Učinkovitost preprečevanja in zdravljenja raka v Sloveniji se je v obdobju 2010–2014 najbolj izboljšala pri zdravljenju raka dojke, kjer je petletna stopnja preživetja nad povprečjem držav EU. Velik napredek je Slovenija dosegla tudi v stopnji preživetja pri raku debelega črevesja in kolorektalnem raku, ki so tudi nad povprečjem EU.

Tabela: Preprečljiva umrljivost, starostno standardizirane stopnje na 100.000 prebivalcev

	Skupaj				Ženske			Moški		
	2011	2013	2014	2015	2011	2014	2015	2011	2014	2015
Slovenija	137,3	129,7	122,7	128,1	98,6	88,7	94,9	182,6	160,3	165,3
EU	137,9	131,1	126,2	127,1	106,3	97,5	97,6	173,2	158,5	159,9

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Health – Public Health, 2018.

Slika: Preprečljiva umrljivost in izdatki za zdravstvo na prebivalca, Slovenija in države EU, 2015

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Health – Public Health, 2018.

³³⁶ Kazalnik preprečljiva umrljivost nam pove, koliko je bilo v danem letu prezgodnjih smrti, ki bi jih lahko preprečili s pravočasno in učinkovito zdravstveno oskrbo.

3.12 Čezmerna hranjenost in debelost

Delež debelih med odraslimi v Sloveniji močno presega povprečje EU. Čezmerna hranjenost³³⁷ in debelost, ki sta običajno posledica neuravnoteženega prehranjevanja in premajhne telesne aktivnosti, sta pomembna dejavnika tveganja za razvoj kroničnih bolezni in prezgodnjo umrljivost. Breme kroničnih nenalezljivih bolezni, kot so zvišan krvni tlak, sladkorna bolezen, bolezni srca in ožilja, hitro narašča. Bolezni srca in ožilja so v Sloveniji in v večini razvitih držav glavni vzrok umrljivosti, posledice debelosti pa so lahko tudi socialne in ekonomske (socialna izključenost, nižji dohodki, višja brezposelnost, več bolniških odsotnosti). Kljub temu da je v Sloveniji visok delež populacije telesno aktiven, sta v letu 2014 močno presežala povprečje EU tako delež debelih kot tudi delež oseb s prekomerno težo (skupaj čezmerno hranjeni in debeli). Visok delež prekomerno hranjenih in debelih odraslih v Sloveniji lahko povežemo s slabimi prehranskimi navadami.³³⁸ Slovenija od povprečja EU odstopa zlasti po veliki razširjenosti debelosti pri moških vseh ravni izobrazbe in pri ženskah z nizko izobrazbo. Za razliko od moških pa so visoko izobražene ženske v Sloveniji glede zdrave prehrane zelo ozaveščene, med njimi je delež debelih bistveno nižji kot v povprečju EU.

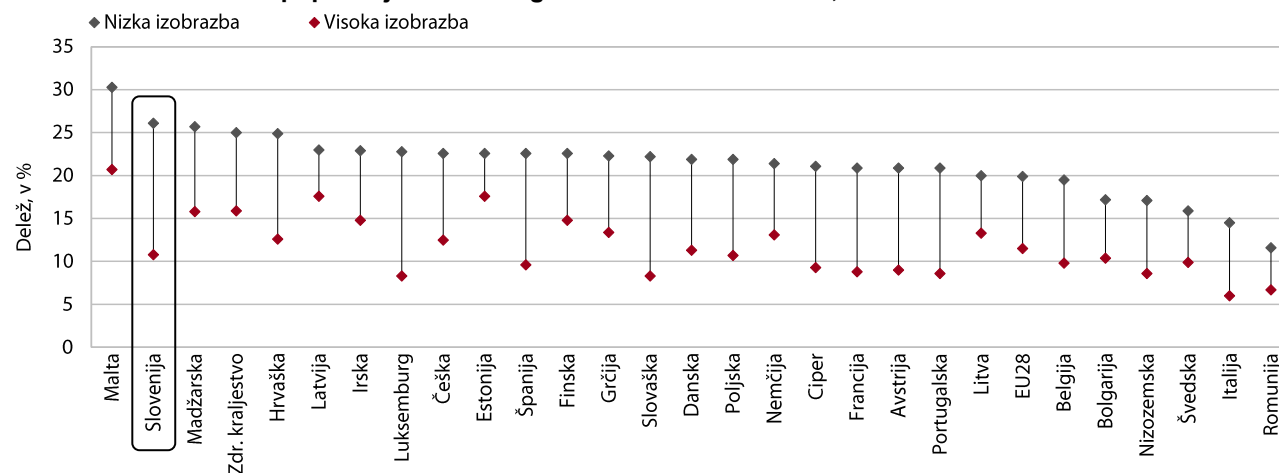
Delež debelih med otroci se je v Sloveniji močno zmanjšal. Bolj spodbudni kot za odrasle so za Slovenijo podatki o zmanjšanju debelih med otroci (7-8 let). Delež debelih se je znižal od 13 % v letu 2007 na 9 % v letu 2016; kar je za več kot v povprečju 23 držav EU, za katere so razpoložljivi podatki (13 % v 2007 in 12 % v 2016). V vseh državah je pri otrocih več debelih dečkov kot deklic (2016: SI: dečki 10,5 %; deklice 8,4 %; EU-23: 13,4 %; 9,9 %)³³⁹. Debelost pri otrocih je pomemben dejavnik tveganja za debelost v odraslosti, poleg tega pa lahko vodi tudi do težav s samopodobo, učnim uspehom, depresijo, motenj hranjenja ter zdravstvenih in ekonomskih problemov v odraslosti.

Tabela: Čezmerna hranjenost in debelost glede na spol in izobrazbo

		Čezmerna hranjenost, v %						Debelost, v %					
		Skupaj		Ženske		moški		Skupaj		ženske		moški	
		2007	2014	2007	2014	2007	2014	2007	2014	2007	2014	2007	2014
Slovenija	Odrasli	39,8	36,5	30,7	30,3	49,0	42,7	16,8	18,6	16,3	17,0	17,3	20,3
EU	Odrasli	n.p.	34,8	n.p.	28,4	n.p.	41,7	n.p.	15,4	n.p.	15,3	n.p.	15,6

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Health – Public Health, 2018. Opomba: podatki po anketi EHIS; n.p. – ni podatka. Za leto 2007 so primerljivi podatki po anketi EHIS razpoložljivi samo za 18 držav EU, zato povprečja niso izračunana.

Slika : Delež debelih v populaciji nad 15 let glede na raven izobrazbe, 2014

Vir: Eurostat, EHIS 2014; povzeto po OECD Health at a glance: Europe 2018. Opomba: Nizka izobrazba zajema osebe z osnovno in srednjo izobrazbo; visoka izobrazba zajema osebe z terciarno stopnjo izobrazbe.

³³⁷ Čezmerno prehranjene so osebe, katerih indeks telesne mase (ITM) je med 25,0 in 29,9 kg/m², o debelosti pa govorimo, kadar ima oseba ITM višji od 30 kg/m². ITM je razmerje med telesno težo in kvadratom telesne višine. Gre za kriterije Svetovne zdravstvene organizacije (WHO, 2003). ITM je dober pokazatelj količine maščobnega tkiva v telesu, ima pa omejitve, da ne pove ničesar o razporeditvi maščobe v telesu in o funkcionalni (mišični) telesni teži.

³³⁸ Po anketi EHIS so bile v letu 2014 med odraslimi nad 15 let v Sloveniji prehranjevalne navade boljše kot v povprečju OECD: sadje je vsak dan uživalo kar 61 % odraslih, zelenjavo tudi 61 %, zmerno telesno aktivnih pa je bilo 74 % (OECD: 57 %; 60 %; 66 %). Po raziskavi Z zdravjem povezan življenjski slog prebivalcev Slovenije, ki je bila leta 2016 izvedena petič (prvič leta 2001), se prehranjevalne navade Slovencev izboljšujejo, še vedno pa se polovica odraslih prebivalcev prehranjuje pretežno nezdravo, od tega največ moški, mlajši odrasli, nižje izobraženi in ljudje v nižjem družbenem sloju. Zadostno telesno aktivnih je le polovica odraslih (NIJZ, 2018).

³³⁹ WHO Europe (Children Obesity Surveillance Initiative). Povzeto po OECD Health at a glance: Europe 2018, 2018.

3.13 Indeks enakosti spolov

Po različnih indeksih, ki merijo (ne)enakost med spoloma, je Slovenija že dalj časa med najboljšimi državami v EU. Po Indeksu enakosti spolov³⁴⁰ (Gender Equality Index, GEI) je bila Slovenija leta 2015 (zadnji podatek) nad povprečjem EU, kot tudi po vseh dimenzijah tega indeksa, razen v dimenziji znanja. Slovenija je v tej dimenziji najslabša zaradi precejšnjih razlik med spoloma pri vpisovanju v programe izobraževanja. Slovenija je po enakosti spolov najboljša v dimenziji zdravja in denarja. Podobno kot številne druge države je Slovenija v zadnjem desetletju najbolj napredovala na področju udeležbe žensk pri političnem odločanju, ki je posledica sprememb volilne zakonodaje (uvajanje spolnih kvot na kandidatnih listah). Po Svetovnem indeksu razlik po spolu³⁴¹, za katerega so na voljo novejši podatki, pa je Slovenija leta 2018 padla za štiri mesta, na 11. mesto v EU, predvsem zaradi zmanjšanja števila poslank po volitvah³⁴² leta 2018, pa tudi zaradi povečane razlike v plačah med moškimi in ženskami, v dimenziji ekonomskega sodelovanja in priložnosti. Še vedno pa je Slovenija po tem indeksu med najboljšimi državami v dimenziji izobrazbe in zdravja.

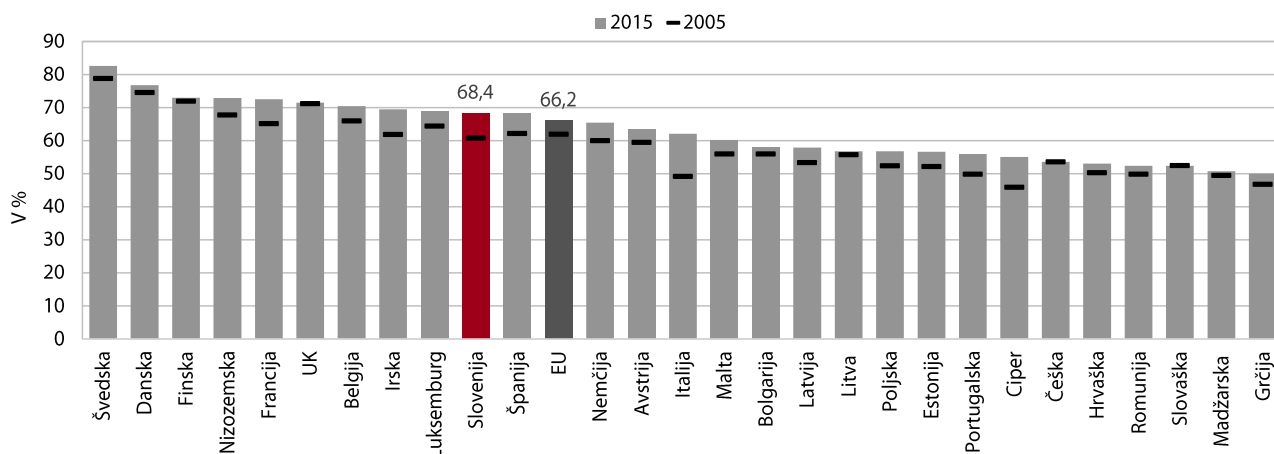
Slovenija ostaja v letu 2018³⁴³ v vrhu EU tudi po treh indeksih OZN, ki merijo (ne)enakost spolov. Po Indeksu neenakosti po spolu (GII)³⁴⁴ in Indeksu človekovega razvoja (GDI)³⁴⁵ po spolu se uvršča na peto mesto med državami EU. Skupaj z baltskimi državami in Poljsko je v skupini držav, kjer družba že več potencialov izgublja v okviru moškega spola in ne več ženskega. Finska pa je edina država, ki v enaki meri izkorišča potenciale moških in žensk. Po indeksu človekovega razvoja za ženske (HDIw) je Slovenija v EU na devetem mestu, za moške pa na trinajstem.

Tabela: Indeks enakosti spolov

	2005	2010	2012	2015	Cilj SRS za 2030
Slovenija	60,8	62,7	66,1	68,4	> 78
EU	62,0	63,8	65,0	66,2	

Vir: Eige Report, 2017.

Slika: Indeks enakosti spolov (GEI)

Vir: EIGE Report, 2017.

³⁴⁰ Indeks z vrednostjo 1 pomeni popolno neenakost in 100 popolno enakost, računa pa se na osnovi 31 kazalnikov v okviru šestih dimenzij: delo, denar, znanje, čas, moč, zdravje.

³⁴¹ Globalni indeks razlik po spolu (Global Gender Gap Index; GGGI) računa Svetovni ekonomski forum (WEF). Temelji na 14 količnikih v 4 dimenzijah: ekonomska vključenost in priložnosti, vključenost v izobraževanje, zdravje in preživetje ter politična opolnomočenost.

³⁴² Številka se po volitvah spremeni glede na izvoljene poslanke, kasneje pa glede na imenovanje na funkcije. Leta 2006 je bil delež žensk v slovenskem parlamentu 13,5 %, leta 2016 je znašal s 35,6 % največ doslej, novembra 2018 pa 26 %.

³⁴³ Izračun OZN v letu 2018 na osnovi podatkov za leto 2017.

³⁴⁴ Indeks neenakosti po spolu (GII) meri neenakosti po spolu v treh dimenzijah: 1) reproduktivno zdravje žensk s kazalnikoma umrljivost pri porodu in število najstniških nosečnosti, 2) opolnomočenost s kazalnikoma delež žensk z vsaj neke vrste sekundarno stopnjo izobrazbe in deležem parlamentarnih sedežev, ki jih zasedajo ženske in 3) trg dela s kazalnikom delež žensk med aktivnim prebivalstvom.

³⁴⁵ Indeks človekovega razvoja po spolu (GDI), so začeli računati leta 2014, je izračunan kot količnik med Indeksoma človekovega razvoja za ženske in moške (HDIw / HDIm); HDI pa se računa na osnovi štirih kazalnikov v okviru treh dimenzij: zdravja, dohodka in izobrazbe.

3.14 Neplačano prostovoljsko delo

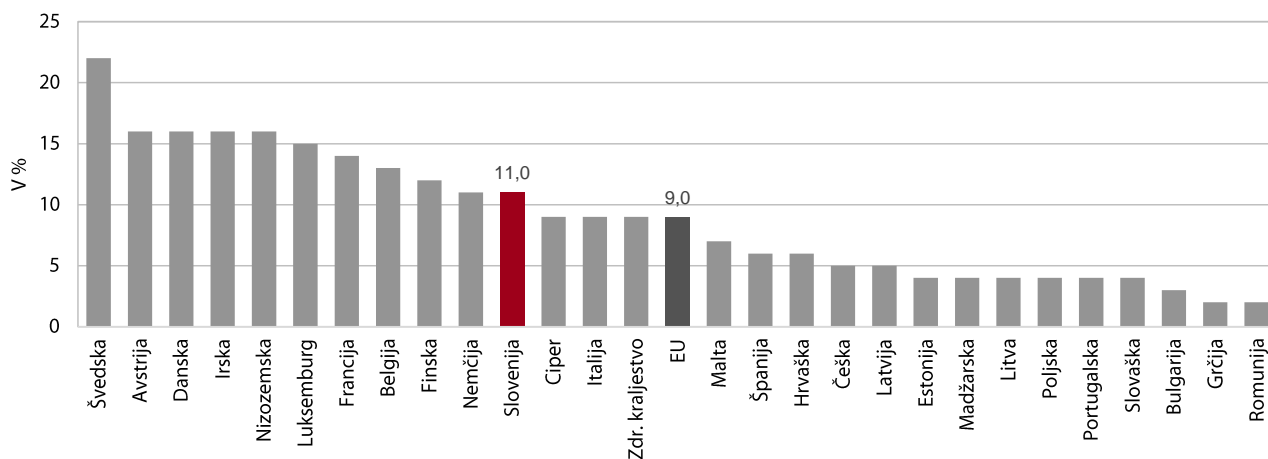
Delež prebivalcev, ki redno opravlja neplačano prostovoljsko delo, je v Sloveniji nekoliko višji od povprečja EU³⁴⁶. Leta 2016 se je v primerjavi z letom 2012 povečal tako delež prostovoljcev, ki so neplačano prostovoljsko delo opravljali občasno, kot tistih, ki so ga opravljali redno ali vsaj enkrat na mesec. V Sloveniji določeno vrsto neplačanega prostovoljskega dela opravlja 34 % anketiranih, od tega jih 12 % prostovoljsko delo opravlja redno. Največ ljudi opravlja redno neplačano prostovoljsko delo v izobraževalnih, kulturnih, športnih ali strokovnih društvih/združenjih (11,3 %) in v drugih prostovoljskih organizacijah (5,6 %), kar je več kot leta 2012 in več od povprečja EU. Delež je najvišji med mladimi (18–24 let), več prostovoljskega dela pa opravijo moški.³⁴⁷ Manjši delež anketirancev in tudi manj od povprečja EU vsaj enkrat mesečno opravlja prostovoljsko delo v skupnostnih in socialnih službah³⁴⁸ (3,9 %), družbenih gibanjih³⁴⁹ (2,4 %) in političnih strankah ter sindikatih (1,1 %). Delež vključenih v prostovoljsko delo v skupnostnih in socialnih službah ter političnih strankah in sindikatih je najvišji v starostni skupini 25–34 let, nekoliko je višji pri moških. Ženske opravijo več prostovoljskega dela v družbenih gibanjih, kjer je delež vključenih v redno prostovoljsko aktivnost najvišji v starostni skupini 65+ let.

Tabela: Delež prebivalcev, ki opravlja neplačano prostovoljsko delo, v %

		2012	2016
Redno opravljanje prostovoljskega dela	Slovenija	9	12
	EU	11	10
Občasno opravljanje prostovoljskega dela	Slovenija	18	22
	EU	21	22

Vir: Eurofound, Evropska raziskava o kakovosti življenja 2011/2012 in 2016.

Slika: Delež prebivalcev, ki opravlja neplačano prostovoljsko delo v izobraževalnih, kulturnih, športnih ali strokovnih društvih/združenjih, 2016

Vir: Eurofound, Evropska raziskava o kakovosti življenja 2011/2012 in 2016.

³⁴⁶ Evropska raziskava o kakovosti življenja 2011/2012 in 2016. Podatki temeljijo na anketnih odgovorih prebivalcev na vprašanje: Kako pogosto ste v zadnjih dvanajstih mesecih opravljali neplačano prostovoljno delo pri naslednjih organizacijah? Odgovor redno/vsaj enkrat na mesec združuje odgovora vsak teden in vsak mesec.

³⁴⁷ Še posebej je visok delež moških, ki opravljajo prostovoljno delo v izobraževalnih, kulturnih, športnih ali strokovnih društvih/združenjih.

³⁴⁸ To so organizacije, ki pomagajo starejšim, mladim, invalidom ali drugim ljudem, ki potrebujejo pomoč.

³⁴⁹ Družbena gibanja (npr. okoljevarstvena gibanja, gibanja za človekove pravice) ali dobrodelne ustanove (npr. zbiranje sredstev, kampanje).

3.15 Izdatki za zdravstvo

Javni izdatki za zdravstvo v Sloveniji v zadnjih letih rastejo počasneje kot v povprečju EU, kar se kaže tudi v povečanem zaostanku v izdatkih na prebivalca za povprečjem EU. Leta 2013 so izdatki na prebivalca v SKM znašali 83 %, v letu 2017 pa 80 % povprečja EU. V obdobju 2009–2013 so se javni izdatki za zdravstvo na prebivalca v Sloveniji zmanjševali bolj kot v povprečju EU, po letu 2013 pa so se povečali manj kot v EU. Od leta 2014 se v Sloveniji javni izdatki za zdravstvo sicer realno vsako leto povečujejo, skladno z višjo rastjo zaposlenosti in plač ter s tem višjimi prilivi v zdravstveno blagajno. Višja rast prihodkov je v zadnjih letih omogočila širitev in boljše vrednotenje nekaterih prioritarnih programov (referenčne ambulante, onkologija, biološka zdravila), skrajševanje čakalnih dob ter pokrivanje čedalje višjih odhodkov za bolezni. K dodatnim prihodkom ZZZS je v letih 2017 in 2018 prispeval tudi prenos pokrivanja dela plač zdravnikov pripravnikov in specializantov s transferom iz državnega proračuna³⁵⁰.

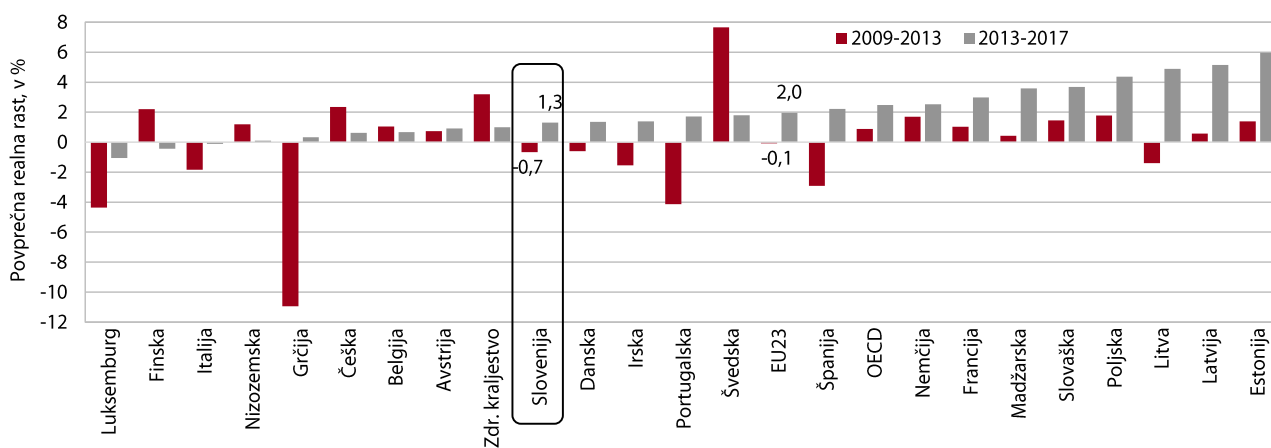
Celotni izdatki za zdravstvo v primerjavi z BDP so v Sloveniji približno na ravni povprečja EU³⁵¹. Ob visoki gospodarski rasti v zadnjih letih se je razmerje med celotnimi in javnimi izdatki za zdravstvo in BDP tako v Sloveniji kot tudi v povprečju v EU nekoliko znižalo. V letu 2018 so po prvi oceni tekoči izdatki za zdravstvo v Sloveniji znašali 8,0 % BDP (v EU leta 2017: 8,3 %). Javni izdatki so v letu 2018 znašali 5,8 % BDP (v EU leta 2017: 6,0 %).

Tabela: Izdatki za zdravstvo³⁵²

	Izdatki za zdravstvo, v % BDP				Javni izdatki za zdravstvo, v % BDP**				Zasebni izdatki, delež v tekočih izd., v %			Izdatki iz žepa, delež v tekočih izd., v %		
	2005	2016	2017	2018	2005	2016	2017	2018	2005	2017	2018	2005	2017	2018
Slovenija *	8,0	8,5	8,2	8,0	5,9	6,1	5,9	5,8	26,5	27,8	27,1	13,0	12,4	12,0
EU 27** (navadno)	7,7	8,4	8,3	n.p.	6,0	6,2	6,0	n.p.	25,0	27,5	n.p.	21,5	22,4	n.p.

Vir: OECD Statistics, Eurostat, SI-STAT podatkovni portal – Izdatki in viri financiranja za zdravstvo, 2018. Za leto 2018: ZZZS, 2019. Opombe: *Za Slovenijo je pri izračunu deleža v BDP upoštevana revizija BDP septembra 2018 (SURS, Nacionalni računi), za leto 2018 jesenska ocena UMAR 2018; **EU 27 je navadno povprečje držav EU brez Malte, izračun UMAR; Za leti 2017 in 2018 je za Slovenijo podatek o izdatkih za zdravstvo prva ocena (gl. 1); n.p.– ni podatka.

Slika: Povprečna letna realna rast javnih izdatkov za zdravstvo na prebivalca v obdobju 2009 do 2017

Vir: OECD Statistics – Health – Health expenditure and financing, 2018.

³⁵⁰ Julija 2017 so bile sprejete spremembe Zakona o zdravniški službi, ki med drugim prenašajo obveznost financiranja pripravništev zdravstvenih delavcev in specializacij zdravnikov iz zdravstvene blagajne nazaj na državni proračun. V letu 2017 skupno za 23 mio. EUR in v letu 2018 za 40 mio. EUR, v letu 2019 za 60 mio. EUR in v letu 2020 za 80. mio. EUR, ko bo to v celoti plačeval proračun (Uradni list RS, št. 40/17, 64/17 in 49/18).

³⁵¹ Povprečje EU je netehtano aritmetično – viri: OECD Stat; Eurostat: za Ciper, Bolgarijo, Romunijo in Hrvaško; WHO HFA-DB za Malto.

³⁵² Leta 2011 je bila sprejeta revizija Sistema zdravstvenih računov (OECD, Eurostat in SZO: SHA 2011). Pomembna je sprememba v osnovnem kazalniku izdatkov za zdravstvo, ki predstavlja le tekoče izdatke za zdravstvo brez investicij.

3.16 Izdatki za dolgotrajno oskrbo

Izdatki za dolgotrajno oskrbo (DO) v Sloveniji vse bolj zaostajajo za povprečjem EU. Leta 2016 (zadnji mednarodno primerljiv podatek) so v primerjavi z BDP pri nas znašali 1,24 % BDP. Mednarodna primerjava za javne izdatke, pokaže, da so ti v povprečju v 13-ih EU državah, za katere so razpoložljivi podatki³⁵³, znašali 1,5 % BDP, v Sloveniji pa le 0,9 %. V strukturi po virih financiranja se je v desetletnem obdobju 2006–2016 delež javnih izdatkov močno znižal (za 2,8 o. t.), v strukturi po namenu pa je upadal delež izdatkov za zdravstveni del DO, ki je pretežno financiran iz javnih virov³⁵⁴. V letu 2016 so se bistveno bolj kot v preteklih letih povečali javni izdatki za socialni del DO.

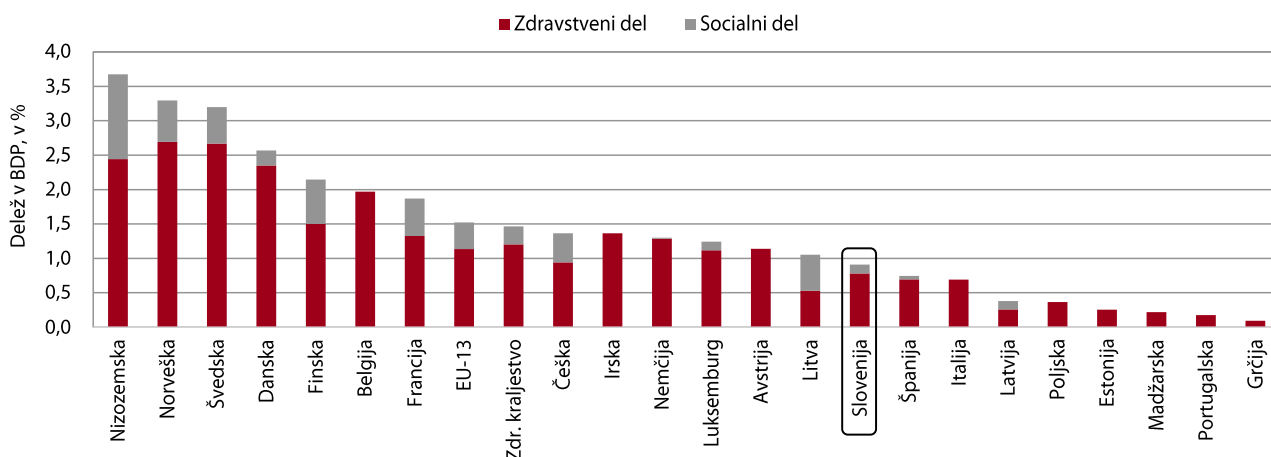
V Sloveniji je delež dolgotrajne oskrbe v okviru izdatkov za zdravstvo še vedno precej nižji kot v povprečju OECD. V strukturi izdatkov za zdravstvo so izdatki za DO hitro naraščali do leta 2014, v zadnjih letih pa je njihov delež ponovno upadel (2016: 9,6 %; 2014: 10,3 %), kljub temu, da je še vedno bistveno nižji kot v povprečju držav OECD (15 %). V nekaterih skandinavskih državah predstavljajo izdatki za DO (zdravstveni del)³⁵⁵ že več kot 25 % izdatkov za zdravstvo. Razvitejše države OECD povečujejo zlasti javna vlaganja v DO na domu, v Sloveniji se razmerje med institucionalno oskrbo in oskrbo na domu iz leta v leto poslabšuje. V letu 2016 je bilo že skoraj 80 % izdatkov namenjenih za DO v institucijah (60 % domovi za starejše, 15 % posebni socialno varstveni zavodi, 4,3 % bolnišnice) in le 21 % za DO na domu. V državah OECD je razmerje med institucionalno oskrbo in oskrbo na domu 65 : 35.

Tabela: Izdatki za dolgotrajno oskrbo po virih financiranja in po namenu

	V mio. EUR			V % BDP			Struktura, v %			Realna rast, v %	Povp. letna realna rast, v %
	2006	2015	2016	2006	2015	2016	2006	2015	2016	2016/2015	2006–2016
Dolgotrajna oskrba	327	489	499	1,08	1,26	1,24	100,0	100,0	100,0	1,0	2,5
Po virih financiranja											
javni izdatki	250	356	368	0,83	0,92	0,91	77,8	72,8	73,7	2,3	2,1
zasebni izdatki	77	133	131	0,24	0,34	0,33	22,2	27,2	26,3	-2,3	4,9
Po namenu											
zdravstvena oskrba	239	328	329	0,79	0,84	0,82	73,3	66,9	66,0	-0,3	1,5
socialna oskrba	87	162	170	0,29	0,42	0,42	26,7	33,1	34,0	3,8	5,1

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Dolgotrajna oskrba (objava: december 2017). Opomba: Za preračun v stalne cene je uporabljen implicitni deflator BDP.

Slika: Javni izdatki za dolgotrajno oskrbo (zdravstveni in socialni del), 2016

Vir: OECD Statistics, 2018. Opomba: V povprečje EU13 so zajete le države, ki poročajo tako zdravstveni kot tudi socialni del dolgotrajne oskrbe.

³⁵³ V EU samo 13 držav poroča o zdravstvenem in socialnem delu dolgotrajne oskrbe.

³⁵⁴ Večina javnih izdatkov za DO (86 %) spada statistično gledano hkrati tudi k izdatkom za zdravstvo. To pomeni, da povečanje javnih izdatkov za DO običajno pomeni hkrati tudi povečanje izdatkov za zdravstvo. V letu 2016 je bil zdravstveni del DO (del DO, ki po spada k izdatkom za zdravstvo) kar 96-odstotno financiran iz javnih sredstev, v tem 52 % iz sredstev ZZS.

³⁵⁵ V zdravstveni del DO, ki spada hkrati k izdatkom za zdravstvo, spada poleg medicinske dolgotrajne oskrbe tudi osebna oskrba povezana s pomočjo pri opravljanju osnovnih dnevnih aktivnosti (prehranjevanje, umivanje, oblačenje, vstajanje iz/v postelje, uporaba stranišča, urejanje inkontinence). Vključene so podpore v naravi in denarju (npr. dodatki za pomoč in postrežbo). V Sloveniji je bilo v letu 2016 52,0 % izdatkov za zdravstveni del DO financirano iz sredstev ZZS, preostalo so sredstva ZPIZ, MDDSZ in občine.

3.17 Stopnja delovne aktivnosti

Stopnja delovne aktivnosti (20–64 let), ki narašča od 2014, je v letu 2018 preseгла predkrizno raven. V drugem četrtletju 2018 je znašala 75,5 % (povprečje EU: 73,4 %). Na hitro poviševanje so ob ugodnih gospodarskih razmerah, pogostejšem vključevanju neaktivnega prebivalstva na trg dela in okrepljenem zaposlovanju opazno vplivala tudi demografska gibanja. Posebej hitro se povišuje med mladimi (20–29 let) in med starejšimi (55–64 let), ki spadajo med ranljivejše skupine na trgu dela in med katerimi je stopnja delovne aktivnosti precej nižja od skupne. Mladi so bili v krizi močno prizadeti zaradi velike izpostavljenosti začasnim zaposlitvam in zmanjšanja obsega študentskega dela. Na izboljševanje njihovega položaja na trgu dela v zadnjih letih poleg zaposlovanja vplivajo tudi demografska gibanja. Med starejšimi je stopnja delovne aktivnosti naraščala tudi v krizi, med drugim zaradi pokojninske reforme in demografskega učinka³⁵⁶, a kljub zviševanju stopnja še vedno ostaja med najnižjimi v EU.

Stopnja delovne aktivnosti se v zadnjem obdobju povečuje v vseh izobrazbenih skupinah, najbolj med nizko in srednje izobraženimi. Med krizo so bili prav nizko in srednje izobraženi med bolj prizadetimi (tudi v primerjavi s povprečjem EU) zaradi velikega padca aktivnosti v gradbeništvu in predelovalnih dejavnostih. V zadnjih letih je izboljšanje njihovega položaja na trgu dela ob dolgoročnejših spremembah v demografski in izobrazbeni strukturi³⁵⁷ posledica strukture okrevanja gospodarske aktivnosti in zaposlovanja v dejavnostih, ki zaposlujejo takšno delovno silo. Pri visoko izobraženih je bilo zmanjšanje stopnje delovne aktivnosti v obdobju krize najmanjše predvsem zaradi manjšega padca aktivnosti v dejavnostih, ki zaposlujejo visoko izobraženo delovno silo (npr. dejavnostih javnih storitev).

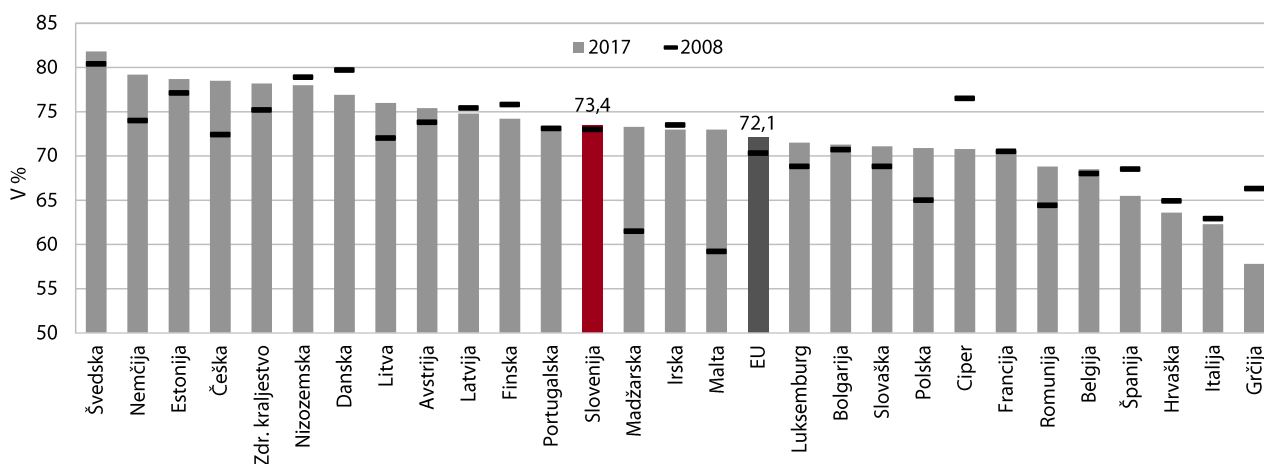
Po letu 2014 narašča hitreje v kohezijski regiji vzhodna Slovenija, kjer že presega predkrizno raven. V večini kriznih let se je v kohezijski regiji vzhodna Slovenija bolj poslabšala kot v kohezijski regiji zahodna Slovenija, po letu 2014 pa hitreje naraščala. S tem je nekoliko zmanjšala zaostanek za kohezijsko regijo zahodna Slovenija in tudi za slovenskim povprečjem, vendar še vedno zaostaja za obema. Najvišje stopnje imata posavska in koroška statistična regija, kjer stopnja že presega 75 %.

Tabela: Stopnja delovne aktivnosti (prebivalstva v starosti 20–64 let), v %

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Cilj SRS za 2030
Slovenija	68,5	71,4	73,1	72,9	72,1	70,7	68,6	68,1	67,1	68,4	69,4	70,6	73,4	75,5	>75,0
EU	n.p.	68,0	69,9	70,5	69,1	68,7	68,8	68,6	68,4	69,2	69,9	71,1	72,3	73,4	

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social condition – Labour market, 2018. Opomba: n.p. – ni podatka; podatek za posamezno leto se nanaša na drugo četrtletje.

Slika: Stopnja delovne aktivnosti, v %

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social condition – Labour market, 2018.

³⁵⁶ Demografski učinek vpliva na povečevanje stopnje delovne aktivnosti starostne skupine 55-64 let na dva načina: i) s prehajanjem nižjih starostnih skupin delovno aktivnih v starostno skupino 55-64 let; ii) z izstopanjem starejših, ki niso delovno aktivni, v višjo starostno skupino.

³⁵⁷ Spremembe v demografsko-izobrazbeni strukturi še posebej močno vplivajo na stopnjo delovne aktivnosti nizko izobraženih preko zmanjševanja števila delovno sposobnih z nizko izobrazbo, kar je posledica upokojevanja starejših (ki so zlasti nizko izobraženi) in ugodnih trendov v pridobivanju višje izobrazbe mlajših generacij (gl. tudi kazalnik 2.1).

3.18 Stopnja brezposelnosti in dolgotrajne brezposelnosti

Stopnja brezposelnosti se po visoki rasti v obdobju krize od leta 2014 hitro znižuje in je precej pod povprečjem EU. Do drugega četrletja 2018 je upadla na 5,2 %, kar je povezano z visoko rastjo gospodarske aktivnosti in posledično z okrepljenim zaposlovanjem. Brezposelnost se je v času krize močneje povišala pri moških in je tudi presegla stopnjo brezposelnosti žensk. To je veljalo do leta 2012, od takrat pa je brezposelnost moških ponovno nižja kot pri ženskah³⁵⁸. V skladu s strukturo okrevanja zaposlenosti, ki je bilo sprva najintenzivnejše v predelovalnih dejavnostih, nato pa tudi v večini drugih dejavnosti, se je brezposelnost najbolj znižala med srednje in nizko izobraženimi. Kriza je še posebej prizadela mlade³⁵⁹ (15–24 let) – do leta 2013 se je brezposelnost povišala na 24,1 %, od takrat pa se hitro znižuje. V drugem četrletju 2018 je znašala 8,1 %, kar je precej manj kot v povprečju EU (15,0 %). K znižanju so prispevali povečan obseg študentskega dela in velika naravnost aktive politike zaposlovanja k mladim (na primer shema jamstva za mlade) ter demografski dejavniki, saj se število mladih že dlje časa zmanjšuje.

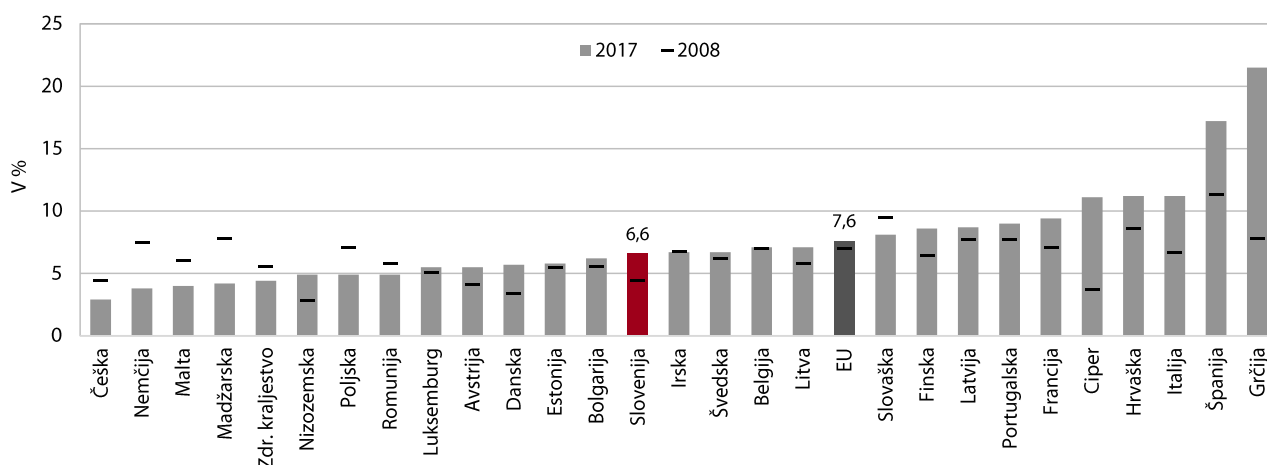
Stopnja dolgotrajne brezposelnosti se znižuje četrto leto zapored in je od leta 2015 pod povprečjem EU. V obdobju 2009–2014 se je dolgotrajna brezposelnost zaradi skromnega povpraševanja po delu močno povišala. Po krizi pa se je ob ugodnejših zaposlitvenih možnostih in zaradi aktivne politike zaposlovanja pričela nižati – padec je še posebej visok v zadnjih dveh letih. Pri mladih se je stopnja dolgotrajne brezposelnosti v krizi najbolj povišala, a se je v zadnjih letih v tej starostni skupini tudi najbolj znižala. V zadnjem letu se je opazno zmanjšal tudi delež dolgotrajno brezposelnih med vsemi brezposelnimi, ki je bil v drugem četrletju 2018 podoben kot v povprečju EU.

Tabela: Stopnji brezposelnosti in dolgotrajne brezposelnosti (15–74 let), v %

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Stopnja brezposelnosti														
Slovenija	6,9	5,8	4,6	4,1	5,6	7,1	7,7	8,2	10,4	9,3	9,2	7,8	6,4	5,2
EU	n.p.	8,9	7,0	6,8	8,7	9,5	9,3	10,3	10,8	10,2	9,5	8,6	7,6	6,8
Stopnja dolgotrajne brezposelnosti														
Slovenija	4,4	2,9	2,2	1,9	1,7	3,2	3,5	3,9	5,1	5,3	4,7	4,3	3,3	2,3
EU	n.p.	4,1	3,1	2,6	2,8	3,8	4,0	4,5	5,1	5,0	4,6	4,0	3,4	3,0

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social condition – Labour market, 2018. Opomba: n.p. – ni podatka; podatek za posamezno leto se nanaša na drugo četrletje.

Slika: Stopnja brezposelnosti, povprečje leta

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Labour market, 2018.

³⁵⁸ Razlika med stopnjami brezposelnosti za moške in ženske se je v zadnjem letu močno zmanjšala in je v drugem četrletju 2018 znašala 0,9 o. t.

³⁵⁹ To je posledica velike razširjenosti začasnih oblik zaposlitve, ki jih podjetja med krizo niso podaljševala, zmanjšal se je tudi obseg študentskega dela.

3.19 Prekarne in začasne zaposlitve

Delež prekarnih zaposlitev³⁶⁰, ki je eden izmed kazalnikov kakovosti zaposlitve, se je v obdobju 2008–2017 nekoliko povečal in je precej nad povprečjem EU. Med ženskami v starosti 20–64 let je leta 2017 znašal 4,7 % (EU 2,1 %), med moškimi je bil nekoliko nižji, 4,4 % (EU 2,2 %). Podobno kot v drugih državah je delež prekarnih zaposlitev največji v dejavnosti kmetijstva in ribištva (sezonsko delo). Analiza Evropske komisije³⁶¹ kaže, da so prekarne zaposlitve najpogostejše med mladimi, ženskami in nizko izobraženimi. Evropska komisija³⁶² tudi ugotavlja, da je v Sloveniji pri mladih zaposlenih (25–39 let) z nestandardnimi zaposlitvami tveganje za prekarno zaposlitev bistveno manjše kot pri starejših, kar bi lahko povezali z boljšo izobrazbeno strukturo mlajših starostnih skupin in manjšimi možnostmi starejših za prehod v zaposlitev.

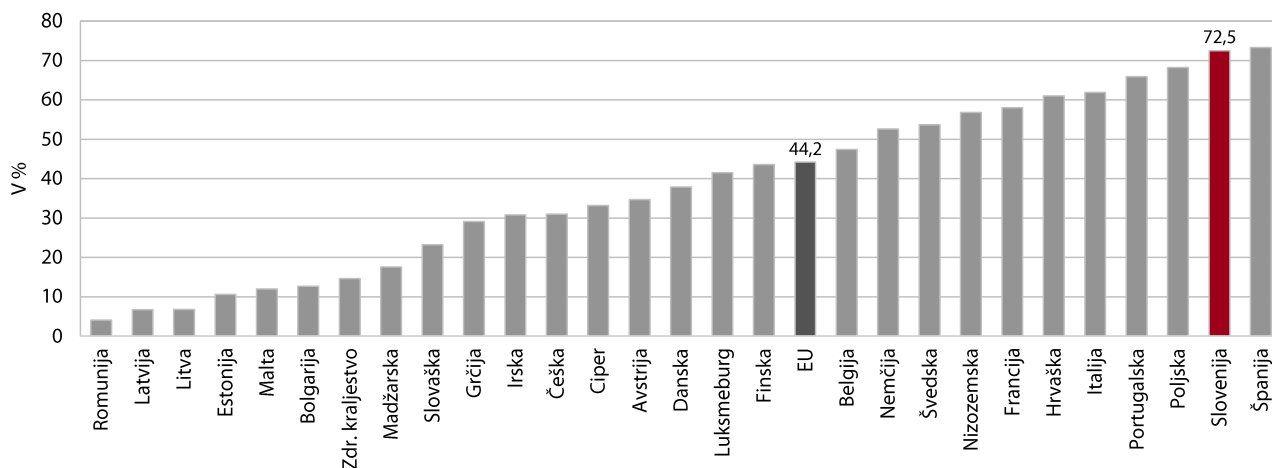
Delež začasnih zaposlitev je bil leta 2017 višji kot na začetku krize in je ves čas nad povprečjem EU. V starostni skupini 20–64 let je bil med ženskami 18 % (EU 13,4 %), med moškimi pa je 15,7 % (EU 12,8 %). Najpogostejše so začasne zaposlitve med mladimi, na kar v Sloveniji vpliva tudi študentsko delo, ki ga v drugih državah ne poznajo v tej obliki. V zadnjih dveh letih se je zmanjšal predvsem delež začasnih zaposlitev med mladimi (15–24 let)³⁶³, v preostalih starostnih skupinah pa se ni bistveno spremenil. Ob nekajletni stabilni gospodarski rasti se je v zadnjih letih povečal delež novo sklenjenih pogodb za nedoločen čas, vendar pa delež začasnih zaposlitev ostaja visok.

Tabela: Delež prekarnih in začasnih zaposlitev v skupni zaposlenosti (20–64 let) , v %

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Delež prekarnih zaposlitev												
Slovenija	3,6	4,0	3,9	4,1	4,3	4,8	4,4	3,9	4,1	4,6	4,2	4,5
EU	n.p.	2,1	2,0	1,9	2,0	2,2	2,1	2,0	2,1	2,2	2,2	2,2
Delež začasnih zaposlitev												
Slovenija	12,0	16,1	15,9	17,0	15,9	15,2	16,2	17,2	16,5	15,8	16,0	17,1
EU	n.p.	12,8	13,0	12,5	12,9	13,1	12,8	12,7	13,0	13,2	13,3	13,4

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Labour market, 2019. Opomba: n.p. – ni podatka.

Slika : Delež začasnih zaposlitev med zaposlenimi mladimi (15–24 let), 2017

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Labour market, 2019.

³⁶⁰ Čeprav pojem prekarna zaposlitev, za katero je značilna nizka varnost zaposlitve in majhna dohodkovna varnost, nima splošno uveljavljene definicije, je Eurostat kot prekarne zaposlitve opredeli vse oblike dela, ki imajo pogodbo, ki traja manj kot 3 mesece.

³⁶¹ Employment and social development in Europe, Annual Review 2017.

³⁶² Ibidem.

³⁶³ Delež začasnih zaposlitev v starostni skupini 15–24 let je leta 2017 znašal 72,5 %, kar je za 3 o. t. manj kot leta 2015.

3.20 Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih oseb

Stopnje tveganja revščine delovno aktivnih oseb³⁶⁴ v Sloveniji so kljub precejšnjemu nihanju vsa leta pod povprečjem EU. Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih oseb se je v Sloveniji po treh letih nižanja v letu 2017 ponovno zvišala in je bila višja kot pred krizo. Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih oseb nad 18 let znaša za ženske 5,2 %, za moške pa 7,7 %.

Med delovno aktivnimi se je stopnja tveganja revščine v letu 2017 najbolj povišala samozaposlenim, nekoliko višja pa je tudi med zaposlenimi³⁶⁵. Za samozaposlene je bila leta 2017 s 26,8 % za 3,8 o. t višja kot leto prej in nekoliko nižja kot leta 2013, ko je bila najvišja doslej. Stopnja tveganja revščine zaposlenih je po krizi naraščala vse do leta 2013 pri zaposlenih za nedoločen čas je bila v letu 2017 s 3,6 % višja³⁶⁶ kot pred krizo in višja kot leto prej; enako je med zaposlenimi za poln delovni čas³⁶⁷.

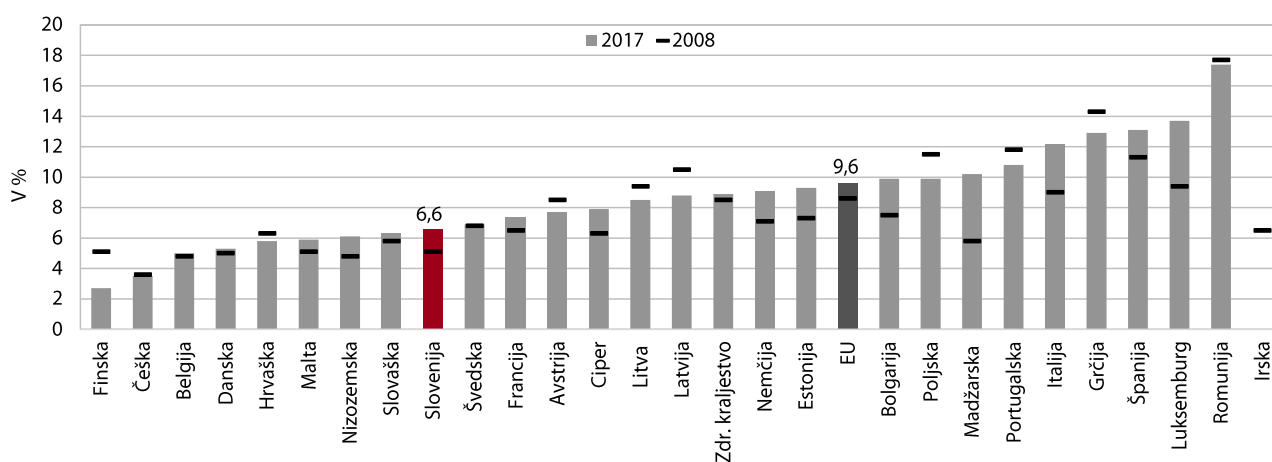
Med zaposlenimi imajo najvišje stopnje tveganja revščine zaposleni v nestandardnih oblikah zaposlitve. Stopnja tveganja revščine zaposlenih za določen čas je nižja kot pred krizo, čeprav se je v letu 2017 ponovno zvišala (na 9,9 %). Zaposleni za krajši delovni čas so edina skupina med zaposlenimi, katerim se je stopnja tveganja revščine v letu 2017 zmanjšala glede na predhodno leto, obenem pa je to skupina, ki se ji je stopnja tveganja revščine glede na čas pred krizo povišala najbolj, za 7,1 o. t. na 15,2 % v letu 2017.

Tabela: Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih oseb, starih 18 let in več, v %

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Cilj SRS za 2030
Slovenija	4,6	4,8	4,7	5,1	4,8	5,3	6,0	6,5	7,1	6,4	6,7	6,1	6,6	<5
EU	8,2	8,1	8,3	8,6	8,4	8,3	8,8	8,9	9,0	9,5	9,5	9,6	9,6	

Vir: Eurostat Portal Page - Population and social condition - Living conditions and welfare, 2018.

Slika: Stopnja tveganja revščine delovno aktivnih oseb, starih 18 let in več

Vir: Eurostat Portal Page - Population and social condition - Living conditions and welfare, 2018.

³⁶⁴ Delovno aktivne osebe so: samozaposleni in zaposleni, ki lahko imajo pogodbo za določen ali nedoločen čas oz. lahko delejo s skrajšanim delovnim časom

³⁶⁵ Leta 2017 4,2 % v primerjavi s 3,5 leta 2009 (prvi podatek) za zaposlene.

³⁶⁶ 3,3 % leta 2008 in 3,4 % leta 2016.

³⁶⁷ V letu 2017 s 5,8 % je za 1,1 o. t. višja kot leta 2008 in 0,5 o. t. višja kot leta 2016.

3.21 Bolniška odsotnost

Po znižanju v obdobju krize se v zadnjih letih v Sloveniji absentizem³⁶⁸ ponovno povečuje. Znižanje bolniške odsotnosti med krizo lahko povezujemo predvsem z upadom zaposlenosti in z večjim tveganjem izgube zaposlitve. Po letu 2014 se je absentizem hitro povečeval, med glavnimi razlogi lahko navedemo visoko raven in rast zaposlenosti, kasnejše upokojevanje, podaljševanje čakalnih dob ter povečevanje vključenosti v vrtece. Odsotnost je bila bistveno višja pri ženskah kot pri moških, razlika pa se iz leta v leto povečuje. Po podatkih NIJZ so bili v letu 2017 zaposleni v povprečju odsotni 15,3 koledarskega dneva, delež bolniškega staleža³⁶⁹ je znašal v povprečju 4,2 % (NIJZ, 2019). Na nadaljnjo hitro rast absentizma v letu 2018 kažejo tudi podatki o številu primerov bolniške odsotnosti, ki se je v letu 2018 povečalo za 7,0 % oziroma v obdobju 2015–2018 za 32 %, glede na leto 2008 pa za 42 % (ZZZS, 2019). ZZZS ugotavlja, da se je v zadnjih letih precej povečalo zlasti število dolgotrajnih bolniških odsotnosti, kar je lahko deloma povezano s staranjem aktivne populacije, spremembami pokojninske zakonodaje ter tudi z zakonsko neomejenim obdobjem prejemanja bolniškega nadomestila.

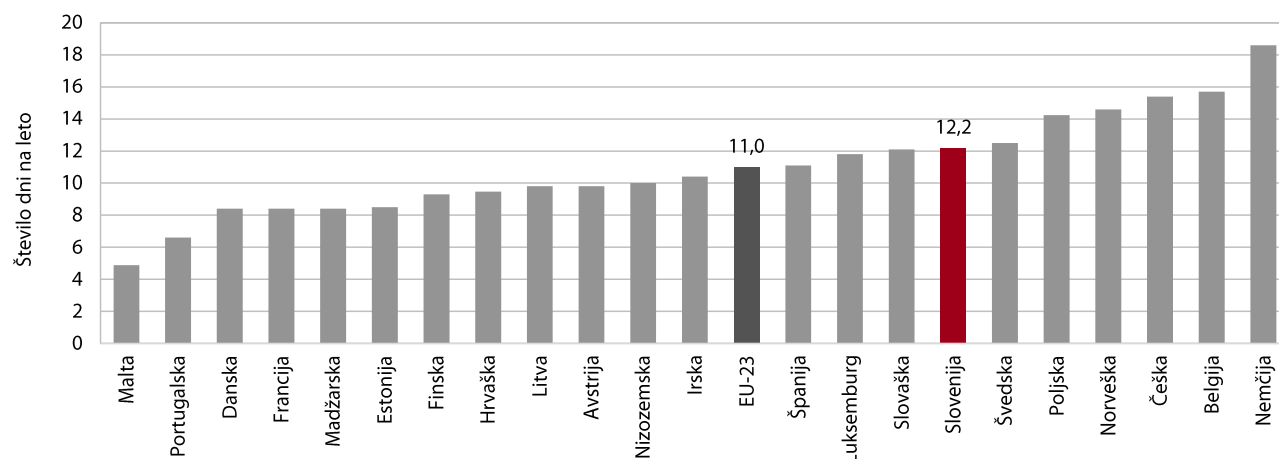
Po številu izgubljenih delovnih dni presegamo povprečje EU. Po nekaj letih zniževanja v obdobju krize se je v letih 2015 in 2016 povečalo tudi število izgubljenih delovnih dni zaradi bolezenske odsotnosti na zaposlenega, ki se poroča v mednarodne baze (izvzet je prvi dan bolniške odsotnosti in izločena je odsotnost za nego družinskega člana). V letu 2016 je povprečno število izgubljenih dni s plačano bolniško odsotnostjo v Sloveniji znašalo 12,2 dneva, v 23 državah EU, za katere razpolagamo s primerljivimi podatki, pa 11 delovnih dni. Vendar je treba opozoriti, da je mednarodna primerljivost tega kazalnika omejena zaradi metodoloških razlik v načinu zajema podatkov, razlik v sistemih zdravstvenega in socialnega varstva ter v pravicah do bolniškega nadomestila.

Tabela: Bolniška odsotnost

		2007	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Delež bolniškega staleža (delež izgubljenih koledarskih dni na zaposlenega za polni delovni čas, v %)	Skupaj	4,40	4,05	4,23	4,08	3,75	3,97	3,96	4,20
	Moški	3,76	3,45	3,63	3,46	3,12	3,29	3,24	3,41
	Ženske	5,22	4,79	4,97	4,84	4,52	4,80	4,83	5,16
Število izgubljenih koledarskih dni na zaposlenega	Skupaj	16,06	14,94	14,77	15,44	14,90	13,67	14,48	15,33
	Moški	13,73	12,87	12,59	13,25	12,63	11,39	11,99	12,43
	Ženske	19,04	17,53	17,50	18,12	17,68	16,48	17,51	18,83
Število izgubljenih delovnih dni na zaposlenega	Slovenija	11,5	12,2	12,2	11,6	11,3	12,0	12,2	n.p.
	EU	11,42	11,59	11,74	11,85	11,8	n.p.	n.p.	n.p.

Vir: NIJZ – <http://www.nijz.si/sl/podatki/bolniski-stalez>; 2019; WHO HFADB, 2017. Opomba: n.p. – ni podatka.

Slika: Število izgubljenih delovnih dni na zaposlenega, 2016

Vir: OECD Statistics database – Health – Health Status; WHO HFADB. Opomba: Kazalnik objavijo OECD, WHO in Eurostat; EU 23: povp. za 23 držav EU.

³⁶⁸ Začasna odsotnost z dela iz zdravstveno upravičenih razlogov, ki jo poimenujemo tudi bolniška odsotnost, stalež oziroma absentizem, je eden od kazalnikov zdravstvenega stanja delovno aktivnih prebivalcev (NIJZ, 2016).

³⁶⁹ Odstotek koledarskih dni nezmožnosti za delo na zaposlenega za polni delovni čas.

4 Ohranjeno zdravo naravno okolje

Nizkoogljično krožno gospodarstvo

- 4.1 Snovna produktivnost
- 4.2 Energetska učinkovitost
- 4.3 Delež obnovljivih virov energije
- 4.4 Emisijska produktivnost
- 4.5 Promet po načinu prevoza
- 4.6 Odpadki
- 4.7 Okoljski davki

Trajnostno in učinkovito upravljanje z naravnimi viri

- 4.8 Ekološki odtis
- 4.9 Kmetijska zemljišča v uporabi
- 4.10 Intenzivnost kmetovanja
- 4.11 Intenzivnost poseka lesa
- 4.12 Kakovost vodotokov
- 4.13 Kakovost zraka
- 4.14 Funkcionalno degradirana območja

4.1 Snovna produktivnost

Snovna produktivnost se je v krizi ob zmanjšani gradbeni aktivnosti močno povečala, oživiljanje te dejavnosti pa nadaljnje izboljševanje upočasnjuje. Produktivnost, izražena z razmerjem med BDP ter porabljenimi surovinami in materiali, je v obdobju 2007–2012 v Sloveniji naraščala bolj kot v EU, nato pa sledila nihanjem gradbene dejavnosti in porabi nekovinskih mineralov³⁷⁰. V letu 2017 se je ob visoki rast BDP, kljub povečani aktivnosti in gradbeništvu in zato večji porabi snovi, ponovno povečala. Zaostanek za povprečjem EU se je zmanjšal, na 13 %. Povečevanje gradbene aktivnosti se je nadaljevalo tudi v letu 2018 in domnevamo lahko, da se je rast snovne produktivnosti upočasnila.

Poraba snovi na prebivalca in njena struktura je v Sloveniji primerljiva s povprečjem EU. Poraba snovi se je do začetka krize povečevala, nato pa naglo upadla in bila v letu 2017 za okoli petino nižja kot leta 2000. Na višino porabe snovi je močno vplivala gospodarska aktivnost, zlasti v gradbeništvu, kjer je porabljena velika količina snovi, predvsem peska in gramoza. V strukturi izkoriščenih domačih virov je 57 % peska, gramoza, apnenca in sadre, 16 % ostankov pridelkov in pridelkov, 14 % lignita in 11 % lesa. V primerjavi s povprečjem EU to pomeni nekoliko nižji delež biomase in nekoliko več nekovinskih mineralov. V preračunu porabe snovi na prebivalca je Slovenija v povprečju EU, a v treh četrtinah članic je poraba snovi višja.

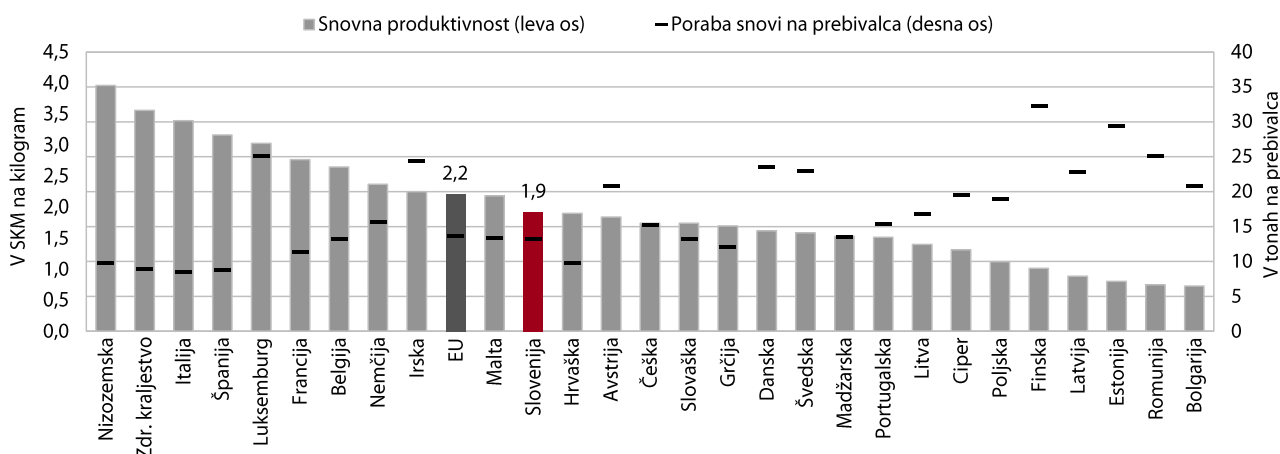
Stopnja snovne samooskrbe se v Sloveniji povečuje in nekoliko presega povprečno v EU. Slovenija je podobno kot večina držav EU neto uvoznica snovi in neto uvoz pomeni okoli 11 % porabe (v EU nekoliko več). V neto uvozu je največ naftnih proizvodov in plina, v neto izvozu pa se v obdobju po žledolomu zelo povečuje izvoz lesa. Slednje je sicer glede vpliva na snovno porabo ugodno, vendar je z vidika učinkovite izrabe redkih domačih virov, kjer bi domača predelovalna industrija lahko ustvarila dodano vrednost, ekonomsko manj zaželeno.

Tabela: Snovna produktivnost, v SKM na kilogram

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Cilj SRS za 2030
Slovenija	0,92	1,10	1,13	1,23	1,33	1,51	1,75	1,79	1,73	1,79	1,87	1,92	3,5
EU	1,27	1,46	1,58	1,69	1,81	1,79	1,97	2,03	2,07	2,16	2,19	2,21	
Slovenija / EU, indeks	72,5	75,5	71,2	72,5	73,2	84,2	88,8	88,3	83,7	82,7	85,5	86,9	

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Okolje, 2019; Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2019; Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2019; preračuni UMAR. Opomba: primerjava v SKM med državami oziroma s povprečjem EU je smiselna v posameznem letu, ne pa tudi v časovnem obdobju.

Slika: Snovna produktivnost in poraba snovi na prebivalca, 2017

Vir: Eurostat Portal Page – Population and Social Conditions, Environment and Energy, 2019.

³⁷⁰ Nekovinski minerali pomembno določajo celotno porabo snovi. Leta 2007 so ob intenzivni gradnji avtocest pomenili dve tretjini, leta 2017 pa 56 % celotne porabe snovi. Pri tem sta zgolj pesek in gramoz imela okoli 40-odstotni delež, kar je bil eden najvišjih deležev v EU. Leta 2014 je bilo tri četrtine nekovinskih mineralov porabljenih kot surovina v gradbeništvu in še nadaljnjih 17 % kot surovina za industrijo gradbenega materiala, le 7 % pa v predelovalnih dejavnostih (Geološki zavod Slovenije).

4.2 Energetska učinkovitost

Primarna raba energije, ki se je v Sloveniji v prvi polovici desetletja zniževala, se je v letih 2016 in 2017 ponovno povečala. Po obdobju umirjene gospodarske aktivnosti, sprememb v termoenergetiki³⁷¹ in v nekaterih letih nižje potrebe po ogrevanju, je k letni rasti rabe energije v letu 2016 precej prispevala rast v prometu. Na skupno rabo pa vplivajo tudi nekateri drugi dejavniki, kot sta razpored rednih letnih remontov nuklearne elektrarne³⁷² in letna nihanja vodostajev rek. V letu 2017, ko remonta ni bilo, je večja raba nuklearne energije močno vplivala na dvig primarne rabe energije. Predvidevamo, da se skupni obseg primarne rabe energije v letu 2018 ni dosti spremenil, na kar ob manjši rabi nuklearne energije nakazuje večja prodaja pogonskih goriv in večja raba hidroenergije. Gibanja glede energetske učinkovitosti, ki pomeni zmanjšano rabo energije v primerjavi s predvideno brez ukrepov, so v smeri doseganja cilja Strategije Evropa 2020³⁷³.

Energetska produktivnost se je v daljšem obdobju povečevala podobno kot v EU. Rast energetske produktivnosti, ki je razmerje med ustvarjenim BDP³⁷⁴ in celotno rabo energije, je izraziteje zastala le v prvih letih krize. V letu 2017 se je zaradi višje rasti BDP v Sloveniji povečala precej bolj kot v povprečju EU. Zaostanek Slovenije se je s tem znižal na okoli 15 % in je bil najmanjši v zadnjem desetletju.

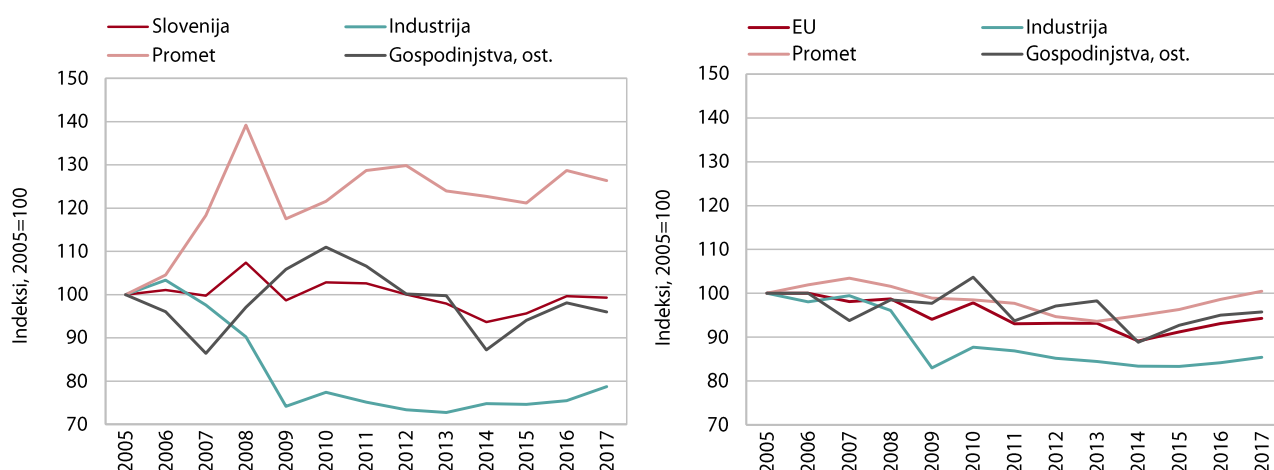
Na končno rabo energije precej vplivajo nihanja rabe v prometu in za ogrevanje. Potem ko se je po letu 2008 končna raba energije³⁷⁵ zniževala, se je v zadnjih letih spet zvišala, na raven pred krizo. V strukturi se je precej znižala raba v industriji, predvsem zaradi posodobitve proizvodnje aluminija, zelo pa je porasla v prometnem sektorju, zaradi povečanega tranzita po širitvah EU³⁷⁶. Zmanjšala se je tudi v gospodinjstvih, predvsem zaradi višjih temperatur v kurilnih sezonah, pa tudi obvezne vgradnje delilnikov toplote, sodobnejših ogrevalnih naprav in energetske sanacije stavb. V letu 2017 je bila ob visoki gospodarski rasti večja raba energije v industriji, nižja pa v ostalih sektorjih. Skupna raba energije se je v zadnjih letih povečala tudi v povprečju EU, a je ostala nižja kot pred krizo.

Tabela: Primarna raba energije, indeks, 2005=100

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2020 ¹
Slovenija	88,5	100,0	106,8	96,9	99,9	100,9	97,0	94,6	90,8	90,1	93,3	94,7	104,3
EU	94,2	100,0	98,7	92,9	96,5	93,1	92,4	91,5	87,9	89,4	89,9	90,8	86,6

Vir: Eurostat Portal Page – Europe 2020 indicators, 2019; EC Energy Efficiency, Reporting targets; preračuni UMAR. Opomba: ¹Cilj Strategije Evropa 2020.

Slika: Končna raba energije v Sloveniji in povprečju EU, po sektorjih porabe

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2019; preračuni UMAR.

³⁷¹ Termoelektrarna Šoštanj je bila tehnološko posodobljena, Termoelektrarna Trbovlje pa je prenehala z delovanjem.

³⁷² Vsako tretje leto je brez rednega (mesečnega) remonta, zato za desetino večja raba nuklearne energije (za 2 o. t. več primarne rabe).

³⁷³ Eden od treh okoljskih ciljev držav EU do leta 2020 je tudi energetska učinkovitost, to je 20-odstotno znižanje rabe energije glede na predvideno po scenariju brez dodatnih ukrepov. Večina držav mora zato rabo energije do leta 2020 znižati ali rast omejiti (tudi Slovenija).

³⁷⁴ Za primerjavo v času upoštevamo BDP v stalnih cenah, za primerjavo med državami v posameznem letu pa BDP v SKM.

³⁷⁵ Končna raba energije je primarna raba energije, zmanjšana za rabo energije v pretvorbah, lastno rabo energije in izgube.

³⁷⁶ Gl. tudi kazalnik 4.5. Raba v cestnem prometu v Sloveniji pomeni 38 % končne rabe energije, v EU pa 29 %.

4.3 Delež obnovljivih virov energije

Delež obnovljivih virov energije (OVE) v končni rabi energije, ki je sicer višji kot v povprečju EU, se že več let ne povečuje in je oddaljeno od ciljne vrednosti v Strategiji Evropa 2020. V zadnjem obdobju se je delež OVE močno povečal le leta 2009, ko je v krizi upadla končna raba energije za 8 %, raba OVE pa je porasla za skoraj četrtno³⁷⁷. Do leta 2017 se je potem le malo povečal, spreminjal pa z nihanji rabe OVE za ogrevanje (milejše zime) in rabe hidroenergije (velike razlike v letnih pretokih rek), rast rabe OVE pa je zaviralo tudi znižanje rabe biogoriv. Od leta 2004³⁷⁸ do 2017 se je raba OVE v Sloveniji povečala za 35 %, v EU pa za 95 %. Slovenija je ena od sedmih držav EU, katerih delež je bil v letu 2017 pod zastavljenim načrtom za doseg cilja v letu 2020.

Slovenija ima velik delež klasičnih OVE in v primerjavi z EU precej manj izkorišča ostale. Delež klasičnih OVE (trdne biomase in hidroenergije) je v Sloveniji še vedno skoraj 90 %, v EU pa le še okoli 60 % skupne rabe OVE. Ohranjanje obsežne rabe biomase (za ogrevanje) po drugi strani ni ugodno z vidika onesnaževanja zraka z delci. Delež ostalih OVE (vetrna, sončna in geotermalna energija, biogoriva, toplotne črpalke in bioplin) je eden najnižjih v EU. Slovenija najbolj zaostaja pri uporabi vetrnic in toplotnih črpalk, ki v EU prispevajo skoraj petino rabe OVE. Z vidika nedoseganja cilja na ravni EU za leto 2020 je posebej problematična majhna raba biogoriv v prometu.

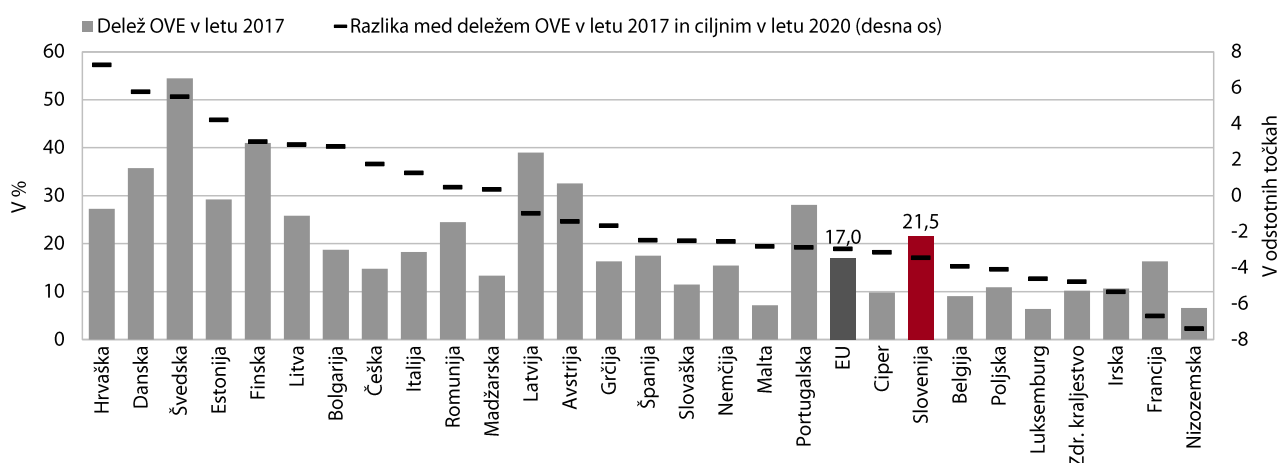
Pri podporni shemi za električno energijo iz OVE je bilo v zadnjih letih tri petine podpor namenjenih sončnim elektrarnam, ki pa dosegajo le dve petini proizvodnje vseh. Za leto 2018 po podatkih za tri četrtletja kaže, da se je skupni znesek podpore zmanjšal. Z večjim vključevanjem sončnih elektrarn v shemo (podpore so namenjene še proizvodnji iz bioplina, vetra, biomase in hidroelektrarnam), se je občutno povečal tudi skupni znesek podpore na proizvedeno enoto elektrike (v primerjavi z začetkom sheme, ko so prevladovale podpore malim hidroelektrarnam).

Tabela: Delež rabe OVE v bruto končni rabi energije, v %

		2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2020 ¹	Cilj SRS za 2030
OVE skupaj	Slovenija	16,0	15,0	20,4	20,3	20,8	22,4	21,5	21,9	21,3	21,5	25,0	27,0
	EU	9,1	11,3	13,1	13,4	14,7	15,4	16,2	16,7	17,0	17,5	20,0	
Pri elektriki	Slovenija	28,7	30,0	32,2	31,0	31,6	33,1	33,9	32,7	32,1	32,4	n.p.	
	EU	14,8	17,0	19,7	21,7	23,5	25,3	27,4	28,8	29,6	30,7	n.p.	
V prometu	Slovenija	0,8	1,8	3,1	2,5	3,3	3,8	2,9	2,2	1,6	2,7	10,0	
	EU	1,8	3,9	5,2	4,0	5,3	5,7	6,1	6,6	7,2	7,6	10,0	
Pri ogrevanju	Slovenija	18,9	19,2	28,1	30,3	31,5	33,4	32,4	33,9	34,0	33,2	n.p.	
	EU	11,1	13,8	15,4	16,0	17,0	17,5	18,4	18,8	19,0	19,5	n.p.	

Vir: Eurostat Portal Page – SHARES (Renewables), 2018. Opomba: ¹Eden od treh okoljskih ciljev v Strategiji Evropa 2020; n.p. – ni podatka.

Slika: Delež OVE v končni rabi energije, 2017

Vir: Eurostat Portal Page – SHARES (Renewables), 2019; preračun UMAR.

³⁷⁷ V tem obdobju se je povečal tudi statistični zajem podatkov.

³⁷⁸ Od tega leta naprej so na Eurostatu na voljo podatki za vse države EU po enotni metodologiji SHARES (Renewables).

4.4 Emisijska produktivnost

Emisijska produktivnost gospodarstva se povečuje, vendar zaostaja za povprečjem EU. Produktivnost, merjena z razmerjem med BDP in izpusti toplogrednih plinov (TGP)³⁷⁹, se je v času gospodarske rasti ob hitrejšem povečevanju BDP kot izpustov zviševala, nato pa v prvih letih krize ostala na približno isti ravni. Ker se je v povprečju EU zviševanje tudi v krizi nadaljevalo, se je zaostanek Slovenije v tej primerjavi takrat povečal. Po krizi se je rast ponovno pospešila. V letu 2016, ko je zanihala navzdol, je bilo na enoto izpuščenih TGP ustvarjenega za okoli 17 % manj BDP kot v povprečju EU.

Obseg izpustov toplogrednih plinov se je v krizi pričakovano zmanjševal, a se je po njej spet nekoliko povečal. Po razmeroma hitrem naraščanju v obdobju gospodarske rasti so se izpusti, ob nižji aktivnosti in sočasnem zaprtju ene izmed termoelektrarn, znižali. Leta 2014 so bili za okoli četrtino nižji kot v letu 2008, ko so bili najvišji. Po tem letu se je njihova količina ponovno nekoliko zviševala, predvsem zaradi rasti v energetiki in prometu. Prve ocene za leto 2017 pa kažejo, da se skupni izpusti v tem letu niso povečali. K temu je največ prispevalo znižanje v dejavnosti prometa, ki je sektor, kjer jih nastane največ.

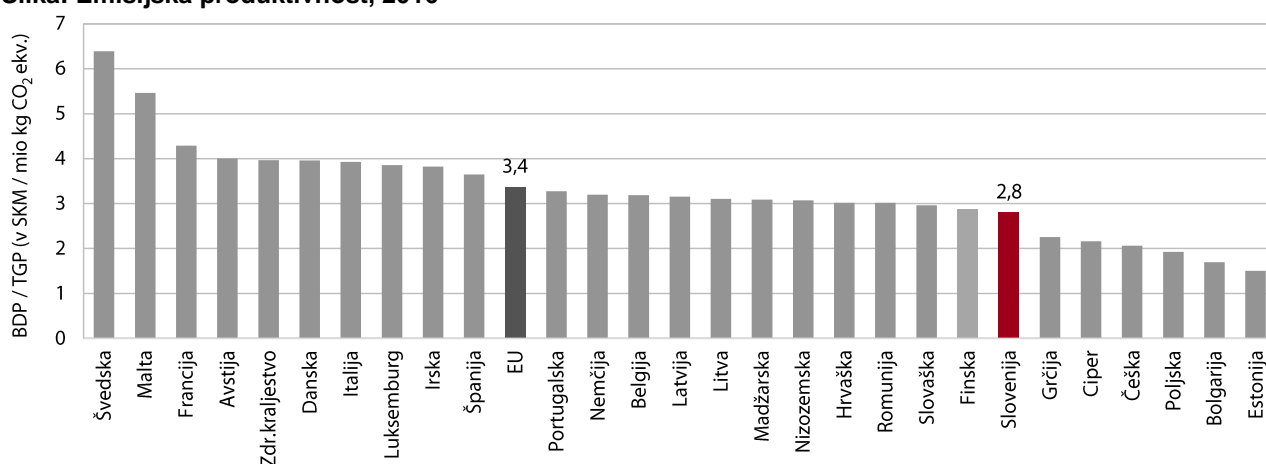
V daljšem obdobju so se zmanjševali izpusti v vseh sektorjih, razen v prometu. Od leta 1990 so se izpusti v tem sektorju podvojili, k čemur so precej prispevali obsežnejši zunanjetrgovinski blagovni tokovi skozi Slovenijo in z davčno politiko zagotovljene ugodnosti, kot so vračila trošarin. Izpusti iz vseh ostalih sektorjev so se znižali, najbolj raba goriv v industriji in gospodinjstvih ter v energetiki. Energetika in promet k skupni količini izpustov prispevata okoli šest desetin, po desetino pa kmetijstvo (največ sektor živinoreje) in raba goriv v industriji. Delež ostalih dejavnosti je razmeroma skromen.

Tabela: Izpusti TGP in emisijska produktivnost (BDP / izpusti TGP)

	2000	2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Cilj SRS 2030
Emisijska produktivnost, v SKM / mio. kg CO₂ ekvivalent												
Slovenija	1,6	2,0	2,2	2,2	2,3	2,3	2,4	2,8	2,9	2,8	3,0	povpr. EU v 2030
EU	1,8	2,2	2,5	2,6	2,8	2,9	3,0	3,2	3,3	3,4	n.p.	
Slovenija / EU, indeks	89,8	91,1	86,3	84,2	81,3	81,5	82,5	88,1	87,2	83,2		
Izpusti TGP, indeks, 1990 = 100												
Slovenija	103	110	116	106	106	103	99	90	91	95	94	
EU	92	94	91	86	83	82	80	77	78	78	n.p.	

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2019; Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2019; za leto 2017 predhodni podatki ARSO; preračuni UMAR. Opombi: primerjava v SKM s povprečjem EU je smiselna v posameznem letu, ne pa tudi v časovnem obdobju. n.p. – ni podatka.

Slika: Emisijska produktivnost, 2016

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2019; Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2019; preračuni UMAR.

³⁷⁹ V evidence TGP so poleg ogljikovega dioksida (CO₂) zajeti še metan (CH₄), didušikov oksid (N₂O) in F-plini.

4.5 Promet po načinu prevoza

V Sloveniji je okoli dve tretjini blaga prepeljanega po cestah, kar pa je manj kot v povprečju EU³⁸⁰. Po letu 2009 je cestni blagovni prevoz ob povečevanju železniškega stagniral, tako da se je njegov delež v skupnem blagovnem prevozu nižal, po letu 2014 pa se je njegov obseg povečeval in delež se je spet nekoliko zvišal. Gostota blagovnega prometa na prebivalca je zaradi tranzitne lege Slovenije velika; po cestah je promet za petino višji, na železnici pa dva in polkrat tolikšen kot v povprečju EU. Izgradnja drugega tira železniške proge med Divačo in Koprom lahko pripomore k večjemu deležu prevoza z železnico, kar je z vidika varovanja okolja zaželeno.

Slovenski cestni prevozniki že skoraj devet desetih svojih prevozov opravijo v drugih državah, njihov delež pri prevozih doma pa je najnižji med članicami EU. To je povezano z majhnostjo in tranzitno lego Slovenije ter enotnim trgom prevozov v EU, ki omogoča konkurenco prevoznikov iz različnih držav. Slovenski prevozniki največ prevozov opravijo v Avstriji in Italiji, v vsaki izmed njih za skoraj polovico več kot doma, med prvih pet največjih tujih prevoznikov pa se uvrščajo še na Hrvaškem in v Grčiji. V Sloveniji opravijo manj kot četrtino prevozov, sledijo pa vozniki iz Madžarske, Hrvaške in Romunije (z deleži 19 %, 15 % oz. 11 %).

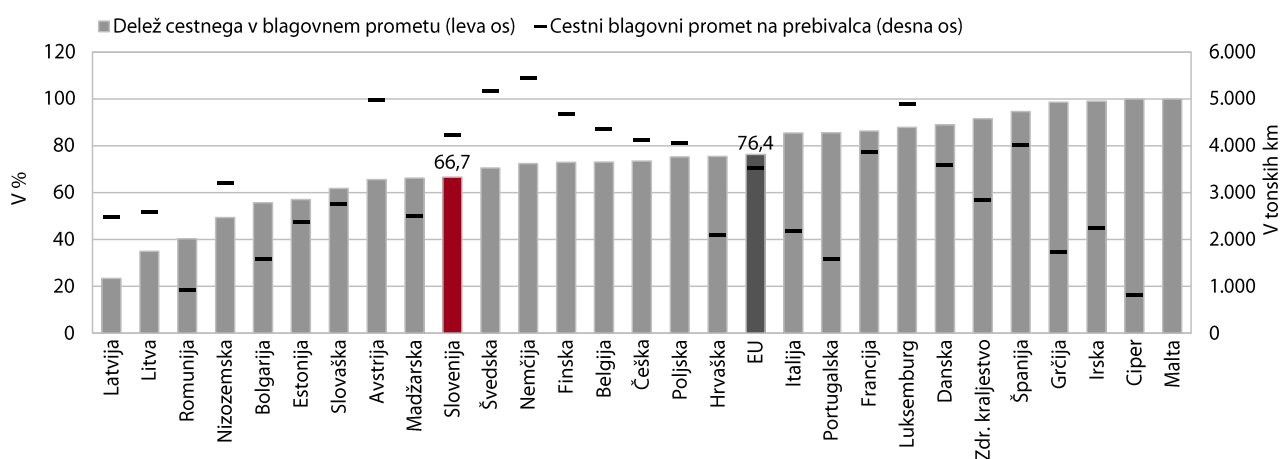
Vožnja z osebnimi vozili je prevladujoč način potniškega prometa v vseh članicah EU, v Sloveniji pa je ta delež med najvišjimi. To lahko delno pripišemo razgibanosti reliefa in razpršeni poselitvi, ki kljub subvencijam omejujeta večjo razvejanost in rentabilnost javnega potniškega prometa. Težave pri dostopu do tega prometa ima v Sloveniji večji delež prebivalcev kot v povprečju EU (v letu 2012 v Sloveniji četrtina, v povprečju EU petina)³⁸¹. Ob takšni strukturi potniškega prevoza, kjer je javni prevoz v primerjavi s prevozom z avtomobilom relativno malo uporabljan, je potniški prevoz praviloma tudi dražji. Delež stroškov za prevoze v skupnih izdatkih gospodinjstev je v Sloveniji med vsemi državami EU največji, okoli 16-odstoten (v povprečju EU 13 %). Znotraj tega sta razmeroma visoka predvsem deleža izdatkov za nakup osebnega vozila in njegovo delovanje, delež za transportne storitve pa je razmeroma nizek.

Tabela: Deleža cestnega v blagovnem in avtomobilskega v potniškem prometu*, v %

		2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Blagovni	Slovenija	69,2	70,6	72,2	68,2	66,0	67,2	65,3	64,0	65,0	66,7
	EU	75,6	75,5	77,0	75,7	75,1	74,7	74,9	74,9	75,3	76,4
Potniški	Slovenija	85,6	86,4	86,7	86,8	86,6	86,7	86,3	86,3	86,1	86,3
	EU	83,3	82,8	83,6	83,4	83,2	82,9	82,4	82,6	82,7	82,9

Vir: Eurostat Portal Page – Transport, 2019. Opomba: * Blagovni promet je cestni (s tovornjaki), železniški in notranjevodni (vse merjeno v tonskih km), potniški pa z avtomobili, avtobusi in vlaki (merjeno v potniških km).

Slika: Cestni blagovni promet, 2016

Vir: Eurostat Portal Page – Population and Social Conditions, Transport, 2019.

³⁸⁰ Eurostat je z novo metodologijo podatke za cestni blagovni promet po prevoznikih posameznih držav preračunal na prevoze po ozemljih posameznih držav. Ti podatki so povsem primerljivi s podatki za železniški in notranjevodni promet.

³⁸¹ Sustainable Development in the European Union – Monitoring Report (Eurostat), 2018. Več težav z dostopom do javnega prevoza v Sloveniji je zlasti posledica v primerjavi z EU precej večjega deleža ruralnih območij, kjer so te težave izrazitejšje.

4.6 Odpadki

Zabeležena količina nastalih odpadkov, ki se je v krizi zmanjšala, se v zadnjih letih ponovno povečuje. V letu 2017 je bila peto leto zapored večja kot v letu prej in za okoli štiri desetine večja kot v letu 2012³⁸². Odpadki v *proizvodnih in storitvenih dejavnostih*, kjer jih nastane okoli štiri petine, so se v obdobju 2012 – 2017 povečali bolj kot *komunalni odpadki*³⁸³, ki prispevajo preostalo petino. Slednji so se v preračunu na prebivalca približali povprečju EU. Med vsemi odpadki je večina gradbenih, zaradi njihove velike specifične teže, sledijo pa odpadki iz termičnih procesov in komunalni odpadki. Okoli dva odstotka skupnih odpadkov je nevarnih, med njimi največ kemijskih³⁸⁴, posebnega pomena, ki kaže odnos potrošnikov do okolja, pa so odpadki hrane.³⁸⁵

Ob večji predelavi se odstranjevanje odpadkov uspešno zmanjšuje. V letu 2017 je bila *predelava* za okoli četrtino večja kot v letu 2012³⁸⁶. Pri tem se je recikliranje, ki je z okoljskega stališča zelo zaželen postopek predelave, v tem času povečalo za desetino, a je bilo še vedno precej manjše kot v času gospodarske krize. *Odlaganje* odpadkov, ki je v hierarhiji ravnanja na zadnjem mestu, se je še naprej uspešno zmanjševalo. Do krize je naraščalo, nato pa se strmo znižalo in v letu 2017 pomenilo le še okoli 3 % predelave. V tem se je delež odloženih še naprej zniževal tudi med komunalnimi odpadki, na okoli 7 % nastalih. Komunalni odpadki so se že v več kot dveh tretjinah zbirali ločeno, pa tudi ves mešani preostanek je pred odlaganjem obvezno obdelan.

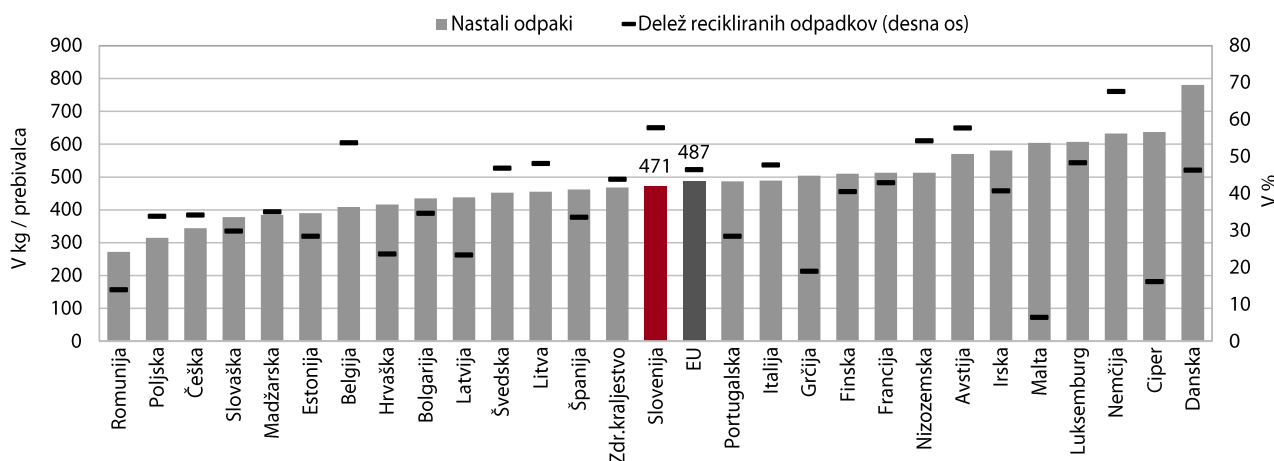
Na področju komunalnih odpadkov je doseženih nekaj boljših rezultatov kot v povprečju EU. Količina nastalih komunalnih odpadkov na prebivalca se je v Sloveniji po povečanju v zadnjih letih približala povprečju v EU, a je še vedno nekoliko nižja (v letu 2017 za 16 kg oz. okoli 3 %)³⁸⁷. Hkrati je tudi struktura ravnanja z odpadki v Sloveniji v tej primerjavi ustrežnejša, saj so v večjem deležu reciklirani (v Sloveniji 58 %, v povprečju EU 46 %) in v manjšem deležu odloženi. V stopnji recikliranja komunalnih odpadkov je Slovenija skupaj z Avstrijo na drugem mestu.

Tabela: Nastali komunalni odpadki na prebivalca, 2000=100

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Slovenija	96	101	102	106	102	96	81	71	81	84	88	89	92
EU	99	100	101	100	98	97	95	93	92	92	92	93	93

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2019; preračuni UMAR.

Slika: Nastali komunalni odpadki in delež recikliranih, leto 2017

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2019. Opomba: za Irsko je podatek za leto 2016.

³⁸² Nastali odpadki so se v letu 2012 zmanjšali za okoli četrtino. Poleg spremenjene metodologije (nekateri vrste odpadkov so bile prerazporejene med stranske proizvode) je na padec vplivalo zmanjšanje gradbenih odpadkov.

³⁸³ To so odpadki iz gospodinjstev in njim podobni, za katere ravnanje zagotavljajo občinske gospodarske javne službe varstva okolja.

³⁸⁴ Nevarni odpadki so na primer odpadna olja, soli, kisline, odpadki organskih topil, barve, laki in smole.

³⁸⁵ V letu 2017 je vsak prebivalec Slovenije zavrgel povprečno 64 kg hrane, to je za 11 % več kot v letu 2013, ki je prvo leto raziskave. V gospodinjstvih nastala odpadna hrana je pomenila 11 % vseh v gospodinjstvih nastalih komunalnih odpadkov.

³⁸⁶ Dejanska predelava se je v tem času povečala le za 5 %, saj sta se skoraj podvojila zasipanje in priprava na predelavo.

³⁸⁷ Na prebivalca nastane največ komunalnih odpadkov v obalno-kraški regiji, v letu 2017 za okoli petino več kot v povprečju Slovenije, kar je v precejšnji meri posledica turizma. Najmanj jih nastane v koroški regiji, v letu 2017 za okoli petino manj kot v povprečju Slovenije.

4.7 Okoljski davki

Zvišanje davkov na energijo v času krize je močno dvignilo prihodke iz okoljskih davkov, zadnja leta pa ti ostajajo stabilni. Zvišanje okoljskih davkov, ki vključujejo davke na energijo, na promet ter na onesnaževanje in rabo naravnih virov, izhaja iz dvigov davkov na energijo zlasti v letih 2009 in 2012. To je bila predvsem posledica dviga trošarin na pogonska goriva in uvedbo CO₂ takse na energente v letu 2012, kar je v začetnih letih krize blažilo zniževanje nekaterih drugih davčnih prihodkov. Prihodki davkov na promet ter na onesnaževanje in rabo naravnih virov se v zadnjih desetih letih niso bistveno spremenili. S povišanji davkov na energijo, ki je bilo v Sloveniji bistveno višje kot v povprečju EU, se je tudi delež okoljskih davkov glede na BDP relativno bolj povečal kot v povprečju EU. V Sloveniji je bil obseg teh davkov že pred tem razmeroma visok, kar je posledica razmeroma velike nabave in porabe energije. To je povezano z obsežnim tranzitnim prometom v Sloveniji, z močnim transportnim sektorjem, pa tudi z razpršeno poseljenostjo in nezadostno razvito infrastrukturo javnega prometa.

Zaradi zagotavljanja konkurenčnosti posameznih delov gospodarstva so v Sloveniji ohranjene nekatere davčne olajšave, ki ne prispevajo k zmanjševanju obremenjevanja okolja. V okviru vladnega strateškega razvojnega projekta Zelena proračunska reforma, ki se je zaključil v letu 2018, so bile od davčnih spodbud³⁸⁸, ki ne prispevajo k zmanjševanju obremenjevanja okolja, prepoznane in obravnavane zlasti spodbude v obliki vračil trošarin na komercialni prevoz, kmetijsko in gozdarsko mehanizacijo, industrijsko komercialni namen, razmerje med višinama trošarine za neosvinčeni bencin in dizelsko gorivo ter prenizko upoštevanje okoljskih meril pri davku na motorna vozila. Simulacije so pokazale, da bi ukinitve nekaterih omenjenih olajšav in temeljita prenova lestvice obdavčitve motornih vozil lahko prispevala k doseganju okoljskih ciljev, pri nekaterih pa zaradi izrazito tranzitne lege Slovenije teh učinkov ne bi dosegli³⁸⁹. V prizadevanju za zmanjševanje obremenjevanja okolja to kaže na potrebo po komplementarnosti davčnih politik z drugimi nacionalnimi politikami (razvoj javne prometne infrastrukture idr.) in koordinacijo z mednarodnimi okoljskimi politikami.

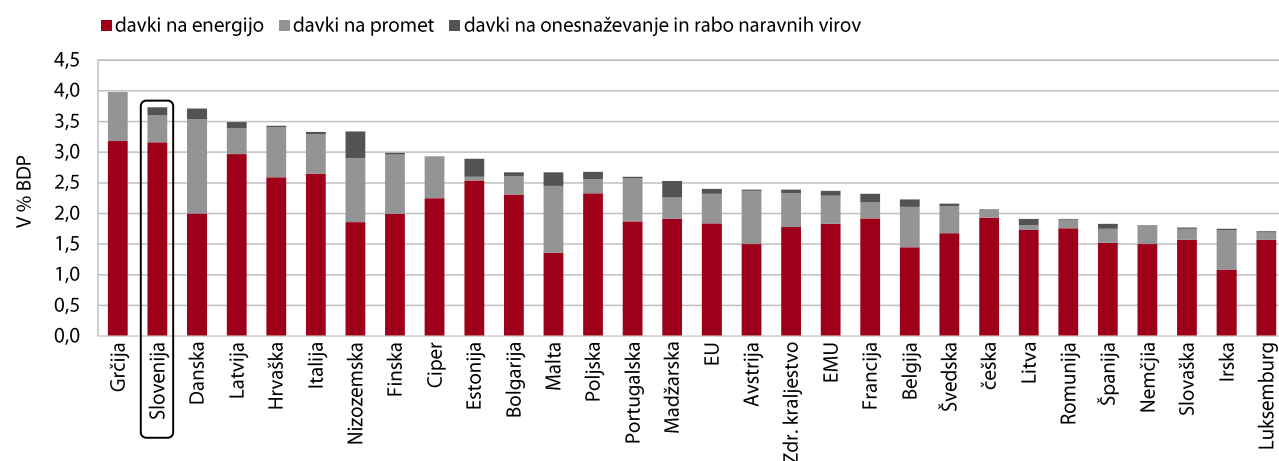
Tabela: Prihodki iz okoljskih davkov, kot % BDP

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Slovenija	2,88	3,15	2,95	3,49	3,62	3,46	3,85	3,94	3,86	3,88	3,88	3,73
EU	n.p.	2,49	2,28	2,35	2,37	2,40	2,43	2,45	2,45	2,43	2,44	2,40

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, Environmental taxes, 2019.

Opomba: n.p. – ni podatka.

Slika: Prihodki iz okoljskih davkov, 2017

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, Environmental taxes, 2019.

³⁸⁸ Zelena proračunska reforma; Okoljski in javnofinančni vidik spodbud v Sloveniji, 2018. Pregledane in analizirane so obstoječe davčne olajšave, subvencije in druge spodbude, ki ne prispevajo k zmanjševanju obremenjevanja okolja.

³⁸⁹ Simulacije kažejo, da bi morebitna odprava vračila trošarin za komercialni prevoz povzročila padec prodaje pogonskih goriv in s tem znižanje javnofinančnih prihodkov, zaradi tranzitne lege Slovenije, pa bi bil vpliv na preusmerjanje tokov in s tem na okoljske cilje bistveno manjši. Po podatkih MF je namreč velik del količin, za katere domači avtoprevozniki zahtevajo vračilo, dejansko porabljenih v mednarodnem prevozu.

4.8 Ekološki odtis

Ekološki odtis, ki je sintezni kazalnik okoljskega razvoja, je v Sloveniji podobno kot v evropskem povprečju razmeroma visok. Izražen je v standardizirani enoti biološko produktivne površine, t. i. globalnih hektarjih (gha)³⁹⁰. To je rodovitna površina, potrebna za zadovoljitev človekovih potreb po hrani in ohranjanje njegovega življenjskega sloga ter odlaganje pri tem nastajajočih odpadkov. V strukturi skupnega odtisa je največ (i) ogljičnega odtisa zaradi velikih izpustov ogljikovega dioksida in drugih toplogrednih plinov, sledita mu (ii) biološki odtis, to je odtis obdelovalnih površin, gozdov, pašnikov in drugih rodovitnih površin, ter (iii) odtis infrastrukture, to je pozidanih površin. V Sloveniji se je ekološki odtis po hitrem zviševanju v obdobju gospodarske rasti v recesiji znižal in bil v letu 2014 približno na ravni iz leta 2001. Znaša približno toliko kot v povprečju evropskih držav, a več kot v večini sosednjih (višji je le v Avstriji) in kaže na gospodarski razvoj ob razmeroma veliki porabi naravnih virov in onesnaževanju okolja.

Ekološki odtis je smiselno primerjati z biološko zmogljivostjo narave oziroma biokapaciteto, ki v Sloveniji zaradi gozdov ni skromna. To so tiste biološko produktivne površine, ki so se sposobne regenerirati in so prav tako preračunane v globalne hektarje³⁹¹. Vsak globalni hektar proizvede enako količino biološke vrednosti, tako da je njegova produktivnost enaka povprečni produktivnosti vseh biološko produktivnih površin. Biokapaciteta narave je precej bolj stabilna in se med leti bistveno ne spreminja. Sloveniji največjo biokapaciteto prinašajo gozdovi, vendar pa ti kljub veliki površini ne zadostujejo za absorpcijo izpustov ogljikovega dioksida, ki k ekološkemu odtisu prispevajo največ.

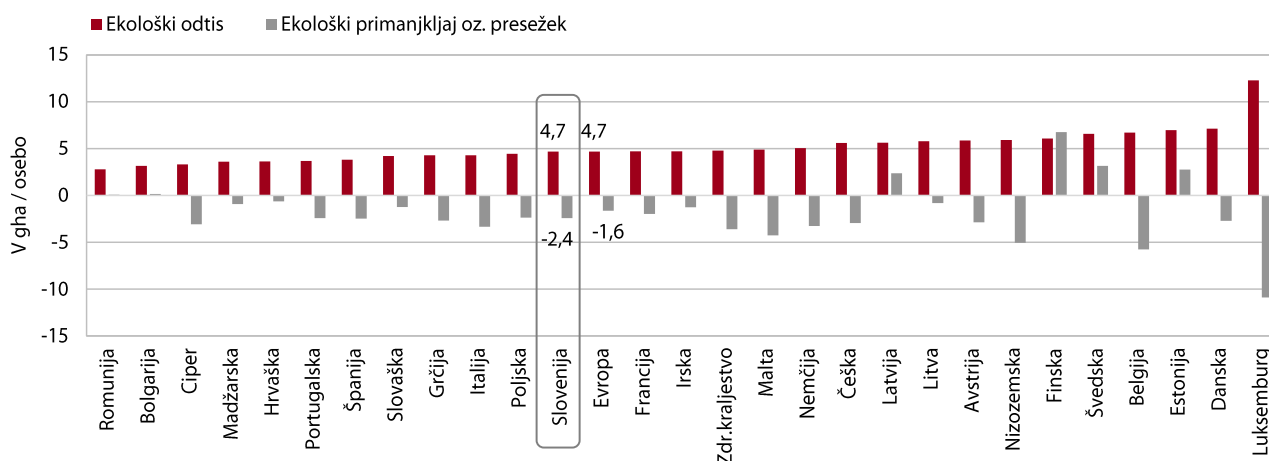
Razlika med ekološkim odtisom in biološko zmogljivostjo narave se v Sloveniji po krizi zmanjšuje, a je še vedno razmeroma velika. Rezultati izračuna kažejo, da je razlika med njima, t. i. ekološki primanjkljaj, v Sloveniji večji kot v povprečju evropskih držav. Ob sedanjem slogu življenja v Sloveniji in odlaganju pri tem nastajajočih odpadkov bi potrebovali 2,8 planeta, enakega Zemlji.

Tabela: Ekološki odtis v gha / osebo

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Ciljna vred. za 2030
Slovenija	4,6	5,4	6,0	5,8	5,0	5,2	5,2	4,9	4,7	4,7	3,8
Evropa	4,9	5,2	5,4	5,4	4,9	5,0	5,0	4,7	4,8	4,7	
Svet	2,6	2,8	2,8	2,8	2,8	2,9	2,9	2,8	2,9	2,8	
Slovenija / Evropa, indeks	92,9	104,2	111,7	107,4	101,0	102,6	103,4	103,0	99,8	99,8	

Vir: National Footprint Accounts, (Global Footprint Network) 2018.

Slika: Ekološki odtis in ekološki primanjkljaj oziroma presežek, 2014

Vir: National Footprint Accounts (Global Footprint Network), 2018.

³⁹⁰ Ekološki odtis (angl. ecological footprint) meri Global Footprint Network. Rezultati njihovih izračunov so dostopni za okoli 150 držav, za posamezna leta v obdobju 1961–2011.

³⁹¹ Biološko produktivna površina zajema skupaj približno četrtno površine Zemlje. Izvzeti so ledeniki, puščave in odprti oceani, kjer obnovljivi viri zaradi prenizke koncentracije nimajo znatnega prispevka.

4.9 Kmetijska zemljišča v uporabi

Kmetijska zemljišča v Sloveniji zavzemajo manj kot četrtno površine države, njihov delež pa se v daljšem obdobju zmanjšuje. Skupna površina kmetijskih zemljišč v uporabi³⁹² znaša okoli 480 tisoč hektarjev. Samo v zadnjem desetletju se je zmanjšala za 3,4 %, kar je za okoli 1 o. t. več kot v povprečju EU. Zmanjšanje je predvsem posledica opuščanja kmetovanja in zaraščanja z gozdom. S slednjim sta pokriti okoli dve tretjini skupne površine, kar Slovenijo uvršča med najbolj gozdnote države EU. Delež preostalih zemljišč, ki je značilno velik predvsem za države z veliko nerodovitnimi površinami ali visoko gostoto poseljenosti, je v Sloveniji razmeroma majhen.

V strukturi kmetijskih zemljišč je največ trajnih travnikov in pašnikov, njiv pa razmeroma malo. *Trajni travniki in pašniki* v Sloveniji zavzemajo okoli šest desetih skupnih kmetijskih zemljišč. Tolikšen delež je močno pogojen z naravnimi pogoji, razmeroma velika pridelava krme pa posledično narekuje velik delež živinoreje v kmetovanju. Po površini *njiv* na prebivalca, ki so s stališča zagotavljanja prehranske varnosti najpomembnejša kategorija zemljišč, se Slovenija uvršča med zadnje štiri države EU. Znaša okoli 8 arov, v povprečju članic pa je okoli dva in pol krat tolikšna. Pri tem je delež površine z zelenjavo razmeroma majhen, saj je velik delež njiv namenjen pridelavi krme za živali. *Površina trajnih nasadov*, med katerimi je največ vinogradov, se je v zadnjem desetletju nekoliko povečala, na okoli 6 % kmetijskih zemljišč.

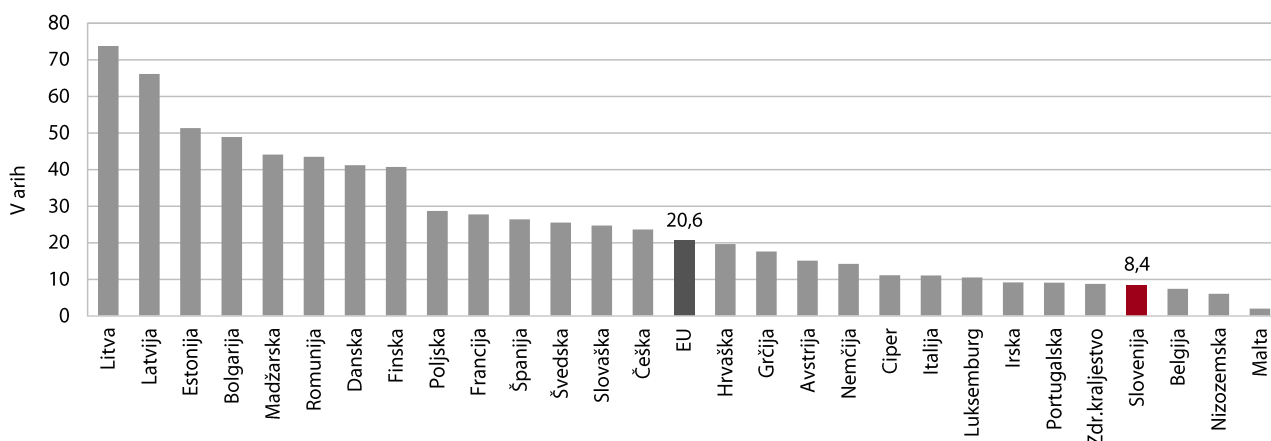
Ekološka obdelava, ki je z vidika varovanja okolja najprimernejša, je razširjena bolj kot v povprečju EU in se povečuje. V letu 2017 je bila v sistem nadzora vključena okoli desetina kmetijskih zemljišč v uporabi. Tudi v tej strukturi močno prevladujejo trajni travniki in pašniki, namenjeni pridelavi krme, ostalih kategorij pa je razmeroma malo. To ni usklajeno s povpraševanjem po ekološko pridelani hrani, ki je največje ravno pri sveži zelenjavi in sadju ter nemesnih predelanih živilih. Za nadaljnji in pospešeni razvoj tega načina kmetovanja je v Sloveniji še veliko možnosti. Velik delež kmetij je namreč na gorsko višinskih in drugih območjih z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost, kjer obsežna konvencionalna pridelava ni mogoča.

Tabela: Kmetijska zemljišča v uporabi (KZU) in delež ekološke obdelave

	2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Cilj SRS 2030
KZU, delež v skupni površini, v %											
Slovenija	25,1	24,3	23,8	22,6	23,7	23,6	23,8	23,5	23,6	23,7	>24,0
EU		41,8	41,2	41,1	40,8	40,8	40,8	41,0	40,9	40,9	
KZU, delež v ekološki obdelavi, v %											
Slovenija	4,6	6,1	6,4	7,0	7,3	8,1	8,6	8,8	9,1	9,6	
EU	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	5,6	5,7	5,8	6,2	6,7	7,0	

Vir: Eurostat Portal Page – Agriculture, forestry and fisheries, 2018; preračuni UMAR. Opomba: n. p. – ni podatka.

Slika: Površina njiv na prebivalca, 2017

Vir: Eurostat Portal age – Agriculture, forestry and fisheries, 2018.

³⁹² Kmetijska zemljišča so njive, vrtovi, travniki in pašniki, intenzivni in ekstenzivni sadovnjaki, oljčniki, vinogradi, drevesnice, trsnice in matičnjaki, ki jih obdelujejo kmetijska gospodarstva. Prikazane so vse površine, razen travnikov in pašnikov v skupnem lastništvu.

4.10 Intenzivnost kmetovanja

Pridelava in prireja hrane, sodeč po zmernih povprečnih pridelkih in številu živine na površino, v Sloveniji ni med intenzivnejšimi. Primerjava s povprečjem EU v *rastlinstvu* ne kaže enotne slike, kar je razvidno tudi iz povprečnih pridelkov dveh slovenskih najpomembnejših poljščin. Hektarski pridelek pšenice je v Sloveniji običajno nižji, koruze pa višji. Čeprav so pod vplivom podnebnih dejavnikov pri vseh kulturah prisotna izrazita letna nihanja, se dolgoročni donosi z izboljševanjem tehnologije povečujejo. Zviševanje, dokler ni previsoko, pomeni boljšo izkoriščenost naravnih virov. Obremenjenost okolja z *živinorejo*, merjena s številom živine na površino, pa v Sloveniji tudi pod vplivom naravnih danosti ni med nižjimi, a se trendno izboljšuje. Pri tem se nasprotno zvišuje razmeroma nizka mlečnost na žival, kar je z vidika obremenitve okolja na enoto pridobljenega proizvoda ugodno. V kmetijstvu se na eni strani povečuje intenzifikacija, povezana z zniževanjem števila gospodarstev in s tem s koncentracijo pridelave in reje, na drugi strani pa ekološko kmetovanje, ki je z vidika varovanja okolja posebej zaželeno.

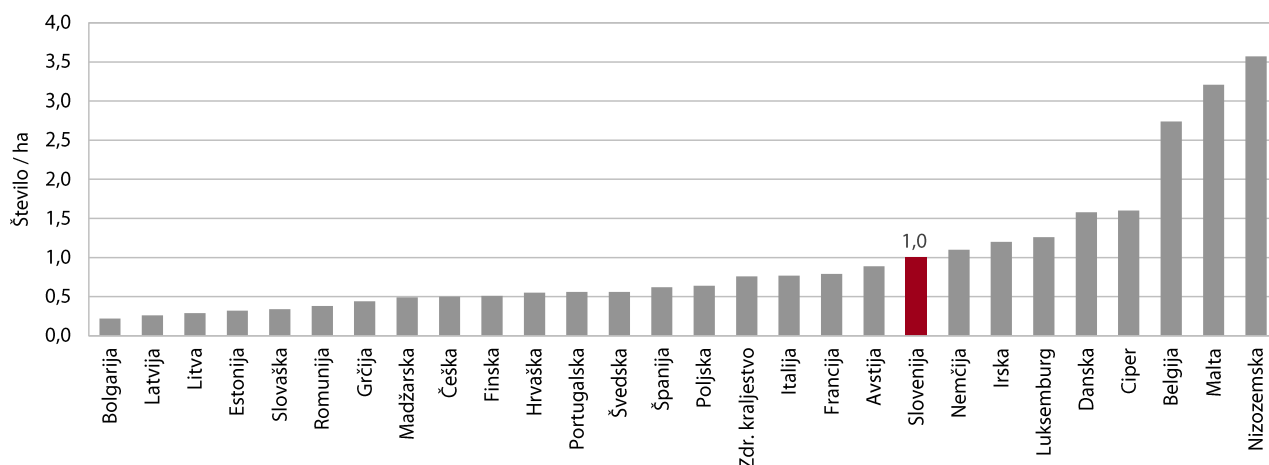
Porabi osnovnih inputov, to je mineralnih gnojil in pesticidov, sta se v daljšem obdobju precej znižali. *Gnojenje* z glavnimi rastlinskimi hranili (dušikom, fosforjem in kalijem, to je NPK gnojili) se je na enoto kmetijske površine zmanjševalo predvsem do konca prejšnjega desetletja, po letu 2012 pa z manjšimi letnimi nihanji ostalo približno na isti ravni. Prav tako se je dolgoročno zniževala *poraba pesticidov*, merjena s skupno prodajo aktivnih snovi, ki pa v odvisnosti od vremenskih razmer med leti precej niha. Po treh zaporednih letih rasti je bila leta 2017 približno na ravni iz leta 2011³⁹³. Mednarodna primerjava pokaže, da sta porabi obeh inputov višji kot v povprečju EU, a je predvsem pri pesticidih, zaradi seštevka aktivnih snovi z različno stopnjo toksičnosti, merjenje precej zahtevno.

Tabela: Povprečni pridelki najpomembnejših poljščin ter porabi NPK gnojil in pesticidov

		2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Povprečni pridelek in mlečnost, v tonah / ha oz. v tonah / kravo												
Pšenica	Slovenija	4,7	4,5	4,8	5,2	5,4	4,4	5,2	5,1	5,2	5,0	4,4
	EU	n.p.	5,7	5,3	5,3	5,2	5,6	5,9	5,7	5,3	5,8	5,5
Koruzna za zrnje	Slovenija	8,3	7,3	8,5	8,7	7,1	5,4	9,2	9,0	9,5	7,1	9,0
	EU	n.p.	7,2	7,1	7,6	6,0	6,8	8,1	6,4	7,3	7,8	8,3
Mlečnost	Slovenija	5,5	5,6	5,4	5,5	5,7	5,4	5,6	5,9	5,8	6,0	n.p.
	EU	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	6,8	6,9	7,2	7,2	7,3	n.p.
Gnojila in pesticidi, Slovenija, rast, 2005=0												
NPK gnojila, skupna poraba		0,0	-9,0	-10,8	-9,7	-16,8	-14,8	-12,9	-10,4	-13,5	-14,8	n.p.
Pesticidi, prodaja aktivne snovi		0,0	-13,8	-19,8	-20,7	-28,1	-35,1	-28,6	-26,0	-18,2	-23,1	n.p.

Vir: Eurostat Portal Page – Agriculture, forestry and fisheries, 2019; preračuni UMAR.

Slika: Število glav velike živine* na enoto kmetijskih zemljišč, 2013

Vir: Eurostat Portal Page – Tables on EU Policy; 2019. Opomba: * enota za združevanje različnih kategorij živine.

³⁹³ Pri tem se v kmetijstvu po oceni porabi okoli dve tretjini pesticidov, ostalo pa na nekmetijskih zemljiščih, kot na primer železnici, cestah, zelenicah, golfiščih in drugih športnih igriščih.

4.11 Intenzivnost poseka lesa

Posek lesa, ki se je že pred žledolomom dolgoročno povečeval, je po njem precej velik. Od začetka leta 2014, ko je žled močno prizadel slovenske gozdove, je bilo letno posekanega za okoli polovico več lesa kot v letu 2013 in dvakrat toliko kot v povprečju prejšnjega desetletja. Evidentirani letni posek se je približal strokovno dopuščenemu, pred tem pa je za njim zelo zaostajal³⁹⁴. *Intenzivnost poseka*, izražena v razmerju med posekom in letnim prirastkom, je bila v treh letih po žledu okoli 70 - odstotna. S tem se je približala cilju v akcijskem načrtu, ki je ob zagotovitvi trajnostnega razvoja zastavljen na ravni 75 %³⁹⁵. Močno pa se je spremenila struktura poseka: posek za nego gozdov, ki je v običajnih razmerah največji in se je pred žledom povečeval, se je znižal, povečala pa se je sečnja sanitarne narave. Precejšnji poškodovanosti gozdov se je v naslednjih letih pridružilo izrazito širjenje smrekovega lubadarja in zato je bilo posekanega trikrat toliko lesa kot pred desetletjem, ko je bila poškodovanost dreves zaradi njega dotlej največja³⁹⁶. V letu 2017 se je skupni posek znižal, a je bil še vedno razmeroma visok.

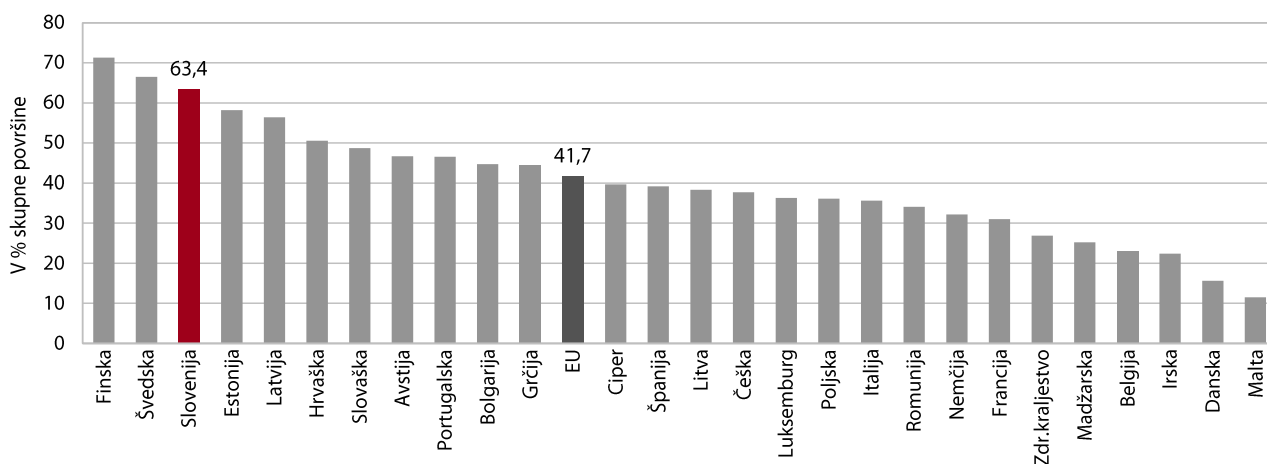
Povečala se je proizvodnja lesnih sortimentov, a hkrati tudi izvoz najkakovostnejše kategorije lesa, kar je neizkoriščen razvojni potencial. Izkoristek posekanega lesa, merjen z razmerjem med proizvodnjo lesnih sortimentov in posekom lesa, se je v prvem letu po žledolomu znižal, v naslednjih letih pa spet izboljšal³⁹⁷. Proizvodnja se je po žledolomu povečala pri vseh kategorijah, najbolj pri lesu za celulozo in plošče ter hlodih za žago in furnir, ki je najkakovostnejši in za doseg višje dodane vrednosti najprimernejši les. Hkrati pa se je precej bolj kot skupna proizvodnja povečal izvoz nepredelanega lesa. Ob nižjem uvozu za okoli petino se je izvoz skoraj podvojil, pri čemer se je strmo povečal izvoz najkakovostnejšega lesa. Delež v izvoz usmerjenih hlodov za žago in furnir v njihovi skupni proizvodnji se je znižal šele v letu 2017, s 67 % na 57 %. Velik izvoz kakovostne surovine pomeni neizkoriščeno možnost za večjo zaposlenost in višjo dodano vrednost v nadaljnjih členih gozdno-lesne verige.

Tabela: Gozd in gospodarski izkoristek, Slovenija

	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Površina gozda (v tisoč ha)	1.134,2	1.169,2	1.185,2	1.184,4	1.184,5	1.183,4	1.181,9	1.182,0	1.182,3	1.180,3
Lesna zaloga (v mio. m ³)	262,8	300,8	331,0	334,1	337,8	342,4	346,1	348,2	350,4	352,9
Letni prirastek lesa (v mio. m ³)	6,9	7,6	8,1	8,3	8,4	8,5	8,6	8,6	8,7	8,7
Posek lesa (v mio. m ³)	2,6	3,3	3,4	3,9	3,9	3,9	6,3	6,0	6,1	5,0
Intenzivnost poseka lesa	38,0	43,0	41,6	47,1	46,4	46,2	74,0	70,1	70,4	57,3

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Okolje in naravni viri – Gozdarstvo in lov, 2019; preračuni UMAR.

Slika: Površina gozdov, 2015

Vir: Eurostat Portal Page – Tables on EU policy.

³⁹⁴ Dopuščena oz. možna količina poseka je določena ob predpostavki zagotovitve trajnostnega razvoja, to je dolgoročne stabilnosti vseh gozdov in njegovih habitatov, ne glede na lastništvo. V letu 2017 je evidentirani posek znašal tri četrtine dopuščenega poseka.

³⁹⁵ Akcijski načrt za povečevanje konkurenčnosti gozdno-lesne verige do leta 2020, 2012.

³⁹⁶ Poročilo Zavoda za gozdove... za leto 2017, 2018.

³⁹⁷ Izkoristek je odvisen tudi od strukture pridobljenih sortimentov in vrste dreves. V letu 2014 je znašal 83 %, v letu 2017 pa 92 % poseka.

4.12 Kakovost vodotokov

Kakovost rek je v Sloveniji razmeroma dobra, tudi vsebnosti fosfatov v rekah in nitratov v podtalnici sta nižji kot v povprečju EU. Kakovost, merjena z biokemijsko potrebo po kisiku, ki je bila v začetku prejšnjega desetletja na ravni povprečja EU, se je po letu 2005 precej izboljšala in bila v Sloveniji po zadnjih podatkih med vsemi državami EU najvišja³⁹⁸. Zniževanje organskega onesnaženja, običajno povzročenega z izpusti komunalnih in industrijskih odpadnih voda ter s spiranjem kmetijskih površin³⁹⁹, je rezultat precejšnjega izboljšanja obdelave odpadnih voda in opuščanja gospodarskih aktivnosti, ki so z odpadnimi vodami onesnaževale vodotoke. Tudi vsebnosti nitratov v podtalnici in fosfatov v rekah se znižujejo in so nižji kot v povprečju EU.

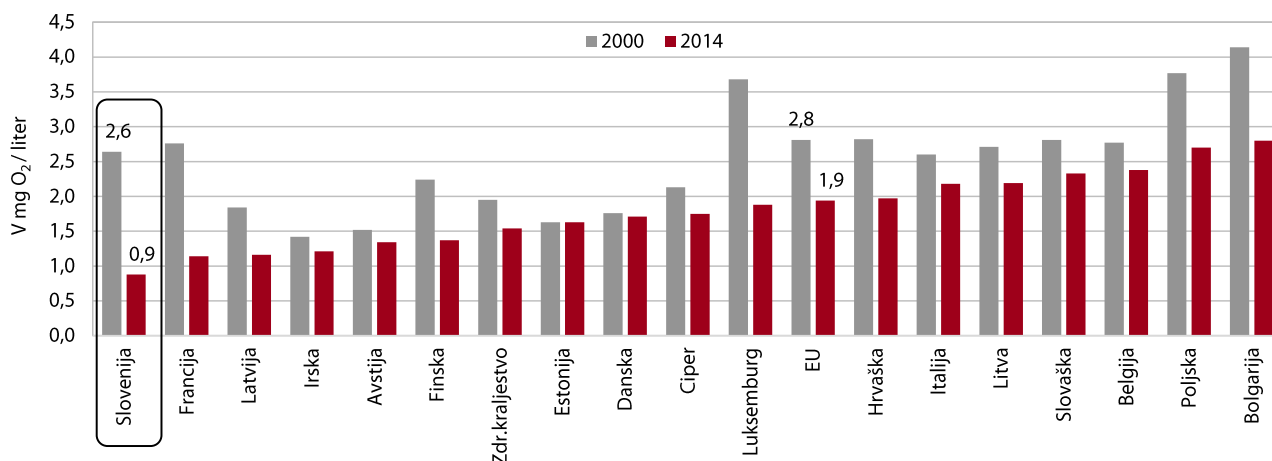
Načrpna voda je večinoma iz površinskih virov, med odpadno vodo pa je okoli petina prečiščena. V letu 2017 je bilo v Sloveniji, ki je zaradi pestrih naravnih danosti precej vodnata država z razmeroma visoko razpoložljivostjo sladkovodnih virov na prebivalca, skupno *načrpane* okoli 930 mio. m³ vode. Štiri petine vode so načrpane iz površinskih vodnih virov in uporabljene predvsem za industrijske dejavnosti. Preostala voda je iz podzemnih naravnih virov. Ta je večinoma namenjena javnemu vodovodu, torej končnim uporabnikom, kot so gospodinjstva, vrtci, šole in druge dejavnosti. V okolje pa je *odteklo* okoli 960 mio. m³ odpadne vode⁴⁰⁰. Pred izpustom je bila prečiščena okoli petina te vode, okoli desetina pa je ostala neprečiščena. Preostala večina je bila le toplotno onesnažena, v največji meri po uporabi v proizvodnji električne energije v hidroelektrarnah. Delež pred izpustom prečiščene vode se tudi s pomočjo sredstev EU povečuje, po letu 2012 se je podvojil.

Tabela: Kazalniki kakovosti voda

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Cilj SRS 2030
Biokemijska potreba po kisiku v rekah, v mg O₂/l										
Slovenija	2,6	1,9	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	0,9	0,9	< 1
EU	2,8	2,3	2,2	2,1	2,1	2,1	2,0	2,0	1,9	
Nitrati v podtalnici, v mg NO₃/l										
Slovenija	21,9	21,8	20,6	20,4	19,2	18,7	18,5	n.p.	n.p.	
EU	19,1	19,9	19,7	19,2	19,3	19,0	19,1	n.p.	n.p.	
Fosfati v rekah, v mg PO₄/l										
Slovenija	0,04	0,03	0,02	0,02	0,01	0,02	0,02	0,02	0,02	
EU	0,09	0,07	0,07	0,07	0,06	0,06	0,07	0,07	0,07	

Vir: Eurostat Portal Page – Tables on EU policy, 2018. Opomba: n.p. – ni podatka.

Slika: Biokemijska potreba po kisiku v rekah

Vir: Eurostat Portal Page – Tables on EU policy, 2019. Opomba: za ostale države EU ni podatka.

³⁹⁸ Nižja biokemična potreba po kisiku kaže na boljše stanje vode.

³⁹⁹ Kazalci okolja, ARSO.

⁴⁰⁰ Odpadna voda ni le količina vode, ki je po uporabi izpuščena nazaj v okolje. K njej prištevamo tudi padavinsko in meteorno onesnaženo vodo, ki se zliva v okolje po kanalizacijskem omrežju, ali pa je bila zajeta in izpuščena neposredno v reke, potoke in v zemljo.

4.13 Kakovost zraka

Kakovost zunanjega zraka je v Sloveniji močno povezana s prekomerno onesnaženostjo s prašnimi delci (PM)⁴⁰¹, ta pa z neustreznim kurjenjem lesne biomase in nizko prevetrenostjo območij. K skupnim izpustom prispevajo glavnino, okoli 60 %, *individualna kurišča*, v veliki meri zaradi razširjene neustrezne uporabe lesa v zastarelih kurilnih napravah in hkrati pogosto neugodnih vremenskih razmer v kotlinah in dolinah celinskega dela Slovenije. Ob izrazitih temperaturnih inverzijah lahko že manjša gostota izpustov povzroči čezmerno onesnaženje zraka. Ker v topli polovici leta teh težav ni, podatki o povprečnih letnih vrednostih kažejo boljše sliko kot podatki o številu dni s prekoračeno mejno dnevno vrednostjo, ki so značilna za hladni del leta. Druga večja skupina izpustov delcev je *cestni prevoz*, zlasti z izpusti iz vozil na dizelski pogon, sledi pa *raba energije v industrijskih procesih*. Splošna povprečna izpostavljenost urbanega prebivalstva delcem se je v zadnjih letih predvsem pod vplivom toplejših zim zniževala, a je ostala višja kot v povprečju EU.

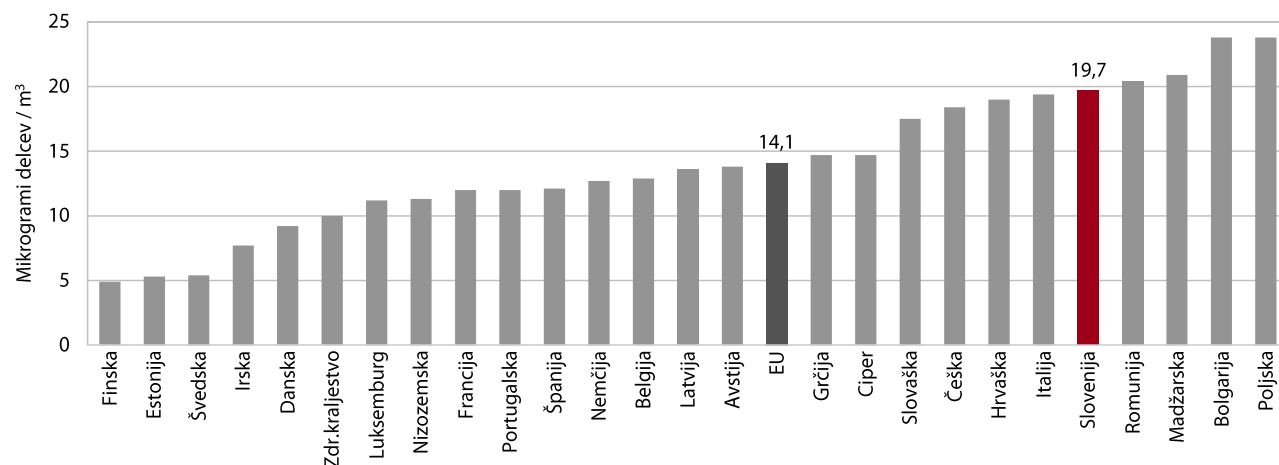
Problematična je tudi lokalno visoka prisotnost prizemnega ozona. Ker je nastanek ozona pogojen z dovolj veliko prisotnostjo sončne svetlobe, do njegove prekomerne koncentracije - nasprotno kot pri prašnih delcih - prihaja predvsem poleti. Večinoma je posledica cestnega prometa, ki je največji vir predhodnikov prizemnega ozona. V Sloveniji je njegova koncentracija v zraku pod velikim vplivom čezmejnega prenosa in je močno odvisna od vetrov iz zahoda, najvišja pa je na Primorskem. Večletni niz podatkov zaradi velike odvisnosti od vremenskih razmer ne izkazuje jasnega trenda, a izpostavljenost urbanega prebivalstva ozonu je v Sloveniji višja kot v povprečju EU.

Tabela: Izpostavljenost urbanega prebivalstva prašnim delcem in ozonu¹, v mikrogramih na m³

	2000	2005	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
PM₁₀											
Slovenija	n.p.	36,8	29,1	28,2	31,0	25,4	24,9	22,5	27,7	25,6	24,8
EU	28,8	28,4	26,4	26,3	27,2	24,9	24,1	22,5	22,7	21,2	21,6
PM_{2.5}											
Slovenija	n.p.	n.p.	23,9	21,8	24,1	20,4	20,1	17,5	21,6	21,6	19,7
EU	14,4	15,5	17,5	18,1	18,4	16,8	15,7	15,2	14,6	13,8	14,1
Ozon											
Slovenija	6.806	6.017	5.838	4.497	6.615	6.699	5.528	3.812	n.p.	n.p.	n.p.
EU	3.000	3.669	3.609	3.432	3.749	3.530	3.373	3.243	n.p.	n.p.	n.p.

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2019. Opombe: ¹ Prikazana je povprečna letna koncentracija delcev oz. ozona na mestnih ozadnjih; n.p. – ni podatka.

Slika: Izpostavljenost urbanega prebivalstva prašnim delcem PM_{2,5}, 2017

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2019. Opomba: Za Grčijo je podatek za leto 2016. Za Litvo in Malto ni podatka.

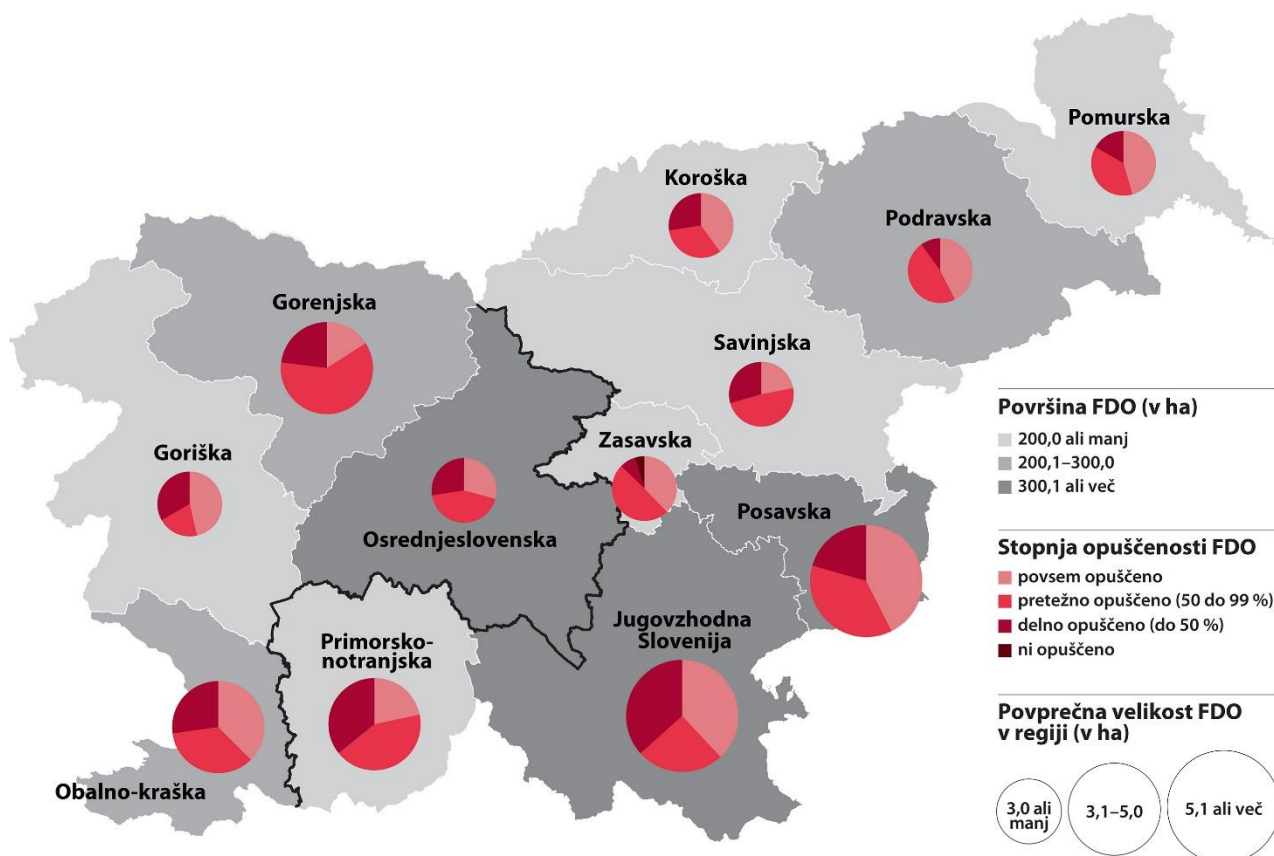
⁴⁰¹ Najpogosteje se merijo delci PM (angl. Particulate matter) premera 10 μm ali manj (PM₁₀) in 2,5 μm ali manj (PM_{2,5}). Ti so najbolj škodljivi, ker povzročajo večjo obolevnost in umrljivost za boleznimi dihal ter srca in ožilja. Za varovanje zdravja je dnevna mejna koncentracija PM₁₀ 40 μg/m³ in je lahko v koledarskem letu presežena največ 35-krat, letna mejna dolgoročno naravnana vrednost pa je 20 μg/m³ (Uredba o žveplovm dioksidu, dušikovih oksidih, delcih in svincu v zunanjem zraku, Ur. l. RS, št. 52/2002).

4.14 Funkcionalno degradirana območja

Prostorska razporeditev funkcionalno degradiranih območij pokaže veliko razsežnost funkcionalno razvrednotenega prostora v Sloveniji. Območja, ki so nezadostno izkoriščana ali zapuščena, z vidnim vplivom predhodne rabe in zmanjšano uporabno vrednostjo (FDO), so prisotna v urbaniziranih območjih in na podeželju⁴⁰². V letu 2017 je bilo evidentiranih 1.081 FDO s skupno površino okoli 3.400 ha, med katerimi je povsem opuščeni več kot polovica območij s tretjino skupne površine⁴⁰³. FDO nastajajo zaradi številnih dejavnikov in družbenih procesov. Dosedanja dinamika nastajanja je bila velika, saj hitre družbene in gospodarske spremembe vplivajo na spremembo prostorskih potreb in tudi na opuščanja dejavnosti. FDO so prisotne v štirih petinah slovenskih občin, tudi v številnih manjših in kažejo na spremembe v strukturi gospodarstva. Po površini jih je največ v osrednjeslovenski regiji, jugovzhodni Sloveniji in v posavski regiji, predvsem zaradi opuščanja in neustreznega načrtovanja industrijskih in obrtnih dejavnosti. Opuščanje storitvenih dejavnosti, ki močno vplivajo na kvaliteto življenja prebivalstva, je manj, največ pa v obrobni območjih severovzhodne Slovenije.

Načrti oživitve so sprejeti le za 15 % FDO, za kar 44 % pa ni še nikakršnih načrtov. FDO predstavljajo prostorski razvojni potencial za ponovno rabo ali nove investicije, ki ne zahteva širitev stavbnih zemljišč na še nepozidana zemljišča. Sanacija in revitalizacija FDO pa je zahtevna, kar dokazuje tudi nizko število sprejetih načrtov oživitve. Otežujejo jo predvsem razmeroma velika višina potrebnih vlaganj in sodelovanja med različnimi akterji, pri čemer so eden največjih omejitvenih dejavnikov heterogena lastništva. Interes za oživaljanje je odvisen tudi od tipa degradiranega območja in možnosti ustreznega umeščanja dejavnosti na območja, ki so deloma že oziroma še v funkciji. Po številu načrtov oživitve FDO sta najbolj uspešni goriška in gorška regija.

Zemljevid: FDO v regijah Slovenije glede na površino in stopnjo opuščeniosti, 2017

Vir: Lampič, B., Kušar, S., Zavodnik Lamovšek, A., 2017

⁴⁰² Mednje so šteta samo območja, ki so večja od 0,5 ha (na območju mestnih naselij 0,2 ha). Opredeljenih je devet tipov FDO: območja industrijskih in obrtnih dejavnosti; infrastrukture; kmetijske dejavnosti; obrambe, zaščite in reševanja; prehodne rabe; pridobivanja mineralnih surovin; storitvenih dejavnosti; turistične, športnorekreacijske in športne dejavnosti ter za bivanje (Lampič, B., Kušar, S., Zavodnik Lamovšek, A., 2017).

⁴⁰³ Stanje 30. september 2017 (Lampič, B., Kušar, S., Zavodnik Lamovšek, A., 2017). Novejši podatki bodo na voljo leta 2020.

5 Visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja

Učinkovito upravljanje in kakovostne javne storitve

- 5.1 Zaupanje v javne institucije
- 5.2 Izvršna zmogljivost

Zaupanja vreden pravni sistem

- 5.3 Indeks vladavine prava
- 5.4 Predvideni čas reševanja civilnih in pravnih gospodarskih zadev
- 5.5 Indeks zaznave korupcije

Varna in globalno odgovorna Slovenija

- 5.6 Globalni indeks miru
- 5.7 Delež oseb, ki so poročale o težavah s kriminalom, vandalizmom ali nasiljem v svojem bivalnem okolju
- 5.8 Delež bruto nacionalnega dohodka za uradno razvojno pomoč

5.1 Zaupanje v institucije

Zaupanje v institucije⁴⁰⁴ se je v obdobju 2013–2018 povečalo, a ostaja nizko in pod povprečjem EU. Najvišje in nad povprečjem EU je bilo leta 2006, a se je od takrat, še zlasti med krizo, močno znižalo. Pri večini institucij je bilo najnižje ob koncu krize, v zadnjih letih pa se zvišuje, na kar vpliva izboljšanje makroekonomskih kazalnikov in zmanjševanje nezadovoljstva anketiranih glede gospodarskih in splošnih razmer v Sloveniji.⁴⁰⁵ Izjema je zaupanje v politične stranke, kjer je prišlo do rahlega izboljšanja šele v letu 2017. V primerjavi s predhodnim letom se je konec leta 2018 zaupanje v vlado, parlament in politične stranke še nekoliko povečalo, kar lahko povežemo s političnimi spremembami (npr. volitvami v Državni zbor). Zmanjšalo pa se je zaupanje v lokalne oblasti⁴⁰⁶, a ostaja institucija z najvišjim zaupanjem, najmanj pa prebivalstvo zaupa političnim strankam.

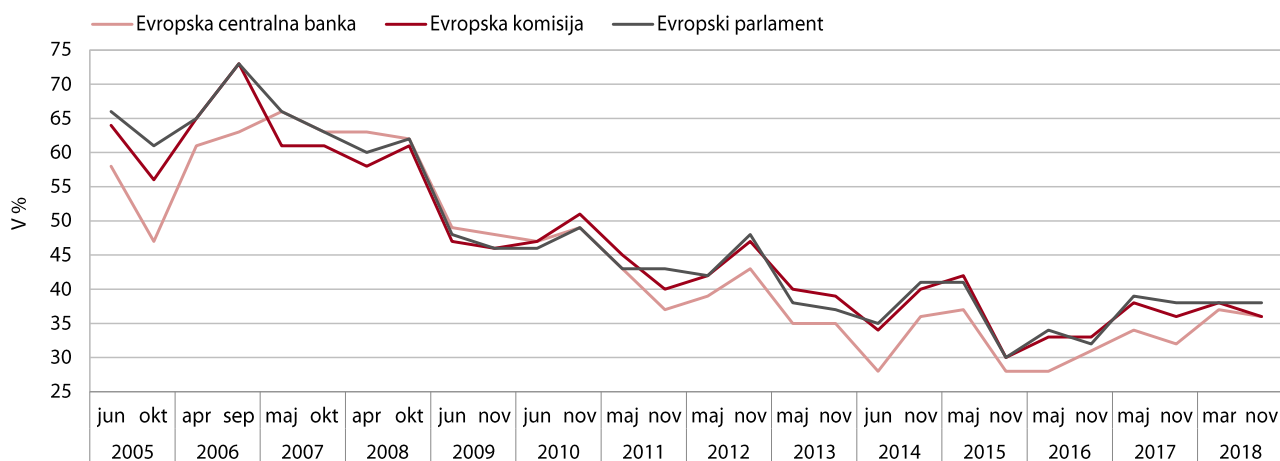
Zaupanje v EU in njene institucije ostaja pod povprečjem EU. Najvišje je bilo leta 2006, a se je od leta 2008 močno znižalo. V Sloveniji v EU zaupa 37 % vprašanih, kar je pod evropskim povprečjem. Največ vprašanih zaupa v Evropski parlament (38 %), nekoliko manj pa v Evropsko komisijo in Evropsko centralno banko (36 %), vse te vrednosti pa so pod povprečjem EU. V primerjavi z letom prej se je v letu 2018 povečalo zaupanje le v Evropsko centralno banko.

Tabela: Zaupanje v institucije, v %

		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Cilj SRS za 2030
Parlament	Slovenija	33	42	31	34	19	23	10	12	6	9	11	14	17	22	Najmanj polovica prebivalstva zaupa javnim institucijam (povprečje zadnjih treh let)
	EU	35	33	35	34	30	31	27	28	25	30	28	32	35	35	
Vlada	Slovenija	39	43	32	36	29	27	12	15	10	13	16	17	17	23	
	EU	31	30	34	34	29	29	24	27	23	29	27	31	36	35	
Lokalne oblasti	Slovenija	n.p.	n.p.	n.p.	39	40	39	36	34	29	31	27	38	43	40	
	EU	n.p.	n.p.	n.p.	50	50	47	45	43	44	43	42	47	51	54	
Politične stranke	Slovenija	14	20	13	17	9	11	7	9	6	6	6	6	8	10	
	EU	17	17	18	20	16	18	14	15	14	14	15	16	18	18	
EU	Slovenija	55	70	65	60	50	47	38	39	37	40	30	37	38	37	
	EU	45	45	48	47	48	42	34	33	31	37	32	36	41	42	

Vir: Standard Eurobarometer, več izdaj. Opomba: Podatek za posamezno leto je zadnji razpoložljivi podatek v tistem letu (jesenske meritve). Podatki za EU so za leto 2005 in 2006 za EU-25, od 2007 do 2012 za EU-27, od 2013 do 2018 pa za EU-28; n.p. – ni podatka.

Slika: Zaupanje v institucije EU, Slovenija

Vir: Standard Eurobarometer, 2018.

⁴⁰⁴ Vir podatkov je Eurobarometer, ki temelji na anketnih odgovorih prebivalcev o njihovem zaupanju v izbrane institucije, pri čemer anketiranci odgovarjajo z odgovori: zaupam, ne zaupam in ne vem.

⁴⁰⁵ Povečuje se delež ljudi, ki kot dobro ocenjujejo ekonomsko in zaposlitveno situacijo v državi.

⁴⁰⁶ Leta 2018 so bile tudi lokalne volitve, ker pa je anketiranje konec leta potekalo v času volitev, njihovega vpliva ne moremo povezovati z zaupanjem v lokalne oblasti.

5.2 Izvršna zmogljivost

Izvršna zmogljivost, ki meri strateško upravljanje javnih institucij, je v Sloveniji še naprej zelo nizka v primerjavi z drugimi državami EU. Indeks izvršne zmogljivosti je del kazalnikov trajnostnega upravljanja in meri delovanje vlade in institucij na osmih področjih: strateška zmogljivost, medresorsko sodelovanje, priprava učinkov predpisov, posvetovanje z javnostmi, komuniciranje, implementacija zastavljenih ukrepov, prilagodljivost in sposobnost reforme sistema javne uprave. V zadnjih letih se vrednost indeksa ni bistveno izboljšala, Slovenija pa še vedno močno zaostaja za povprečjem EU in se uvršča skoraj na rep držav EU (25. mesto). Nizka ocena izvršne zmogljivosti je predvsem posledica nizkih vrednosti kazalnikov delovanja vlade in institucij držav.

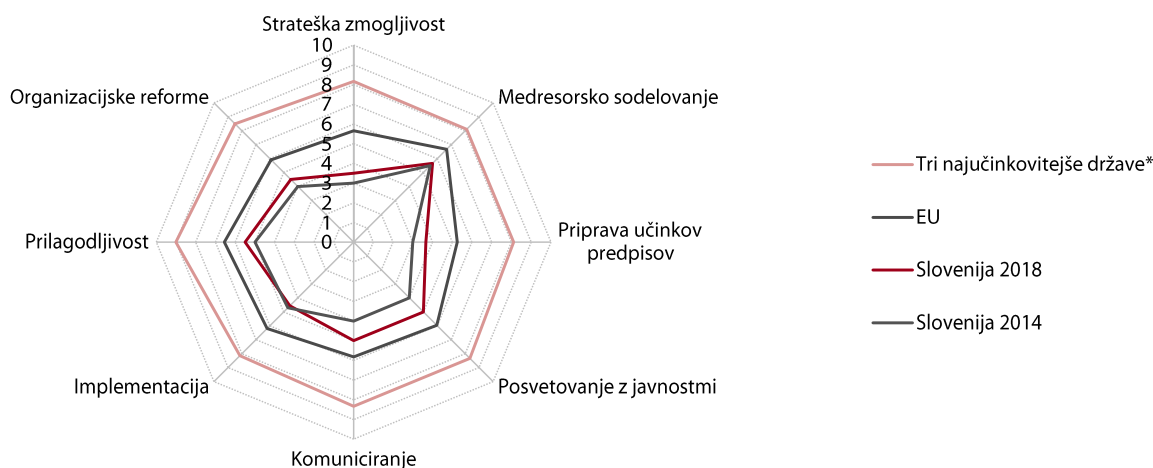
Slovenija za povprečjem EU zaostaja pri vseh komponentah indeksa. Na oceno močno vpliva odsotnost učinkovitega strateškega planiranja in nizko sodelovanje različnih strokovnih javnosti pri odločitvah vlade. Večje slabosti so bile zaznane tudi pri medresorskem sodelovanju. Za novo zakonodajo se tudi še ne izvaja sistematična in celovita analiza učinkov predpisov (RIA) na javne finance, gospodarstvo, okolje in družbo kot celoto. Precej slabše kot v ostalih državah EU je ocenjena implementacija zastavljenih ukrepov na različnih ravneh države, izpostavljeno je predvsem pretirano vmešavanje politike v kadrovanje tudi na strokovnih ravneh državne uprave.

Tabela: Indeks izvršne zmogljivosti v Sloveniji in EU

	2014	2015	2016	2017	2018	Cilj SRS za 2030
Slovenija*	4,37	4,55	4,72	4,67	4,71	Povprečje EU v letu 2030
EU	6,07	6,09	6,11	6,10	6,10	

Vir: Sustainable governance indicators 2018, 2018; preračuni UMAR. Opomba: Vrednosti med 1 in 10, več je bolje; *za Slovenijo je bil indeks prvič izračunan leta 2014.

Slika: Indeks izvršne zmogljivosti po podkomponentah, 2018

Vir: Sustainable governance indicators 2018, 2018; preračuni UMAR. Opomba: Najbolje tri uvrščene države so Švedska, Finska in Danska. Višje št. točk je boljše, največ možnih je 10.

5.3 Indeks vladavine prava

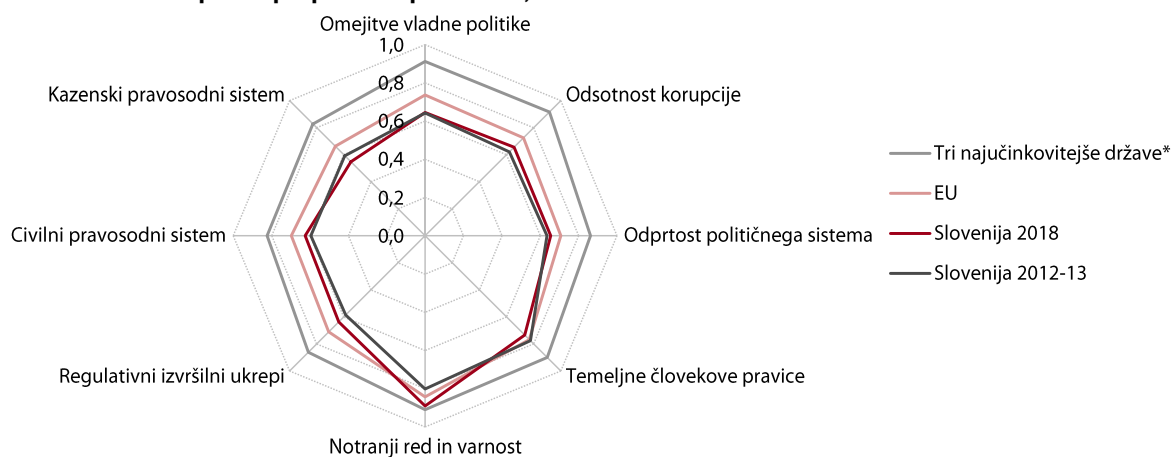
Uvrstitev Slovenije na lestvici indeksa vladavine prava v drugo polovico držav EU kaže na pomanjkljivosti delovanja pravne države. Vladavina prava (angl. rule of law) izpostavlja načelo pravne enakosti in poudarja nedotakljivost avtoritete prava in zakona, kar pomeni, da država sama spoštuje pravo, pri čemer je delovanje državnih organov pravno vezano in so zagotovljene temeljne človekove pravice in svoboščine. Leta 2018 se je Slovenija po indeksu vladavine prava uvrstila na 14. mesto med enaindvajsetimi državami EU, njena uvrstitev pa se v zadnjih letih ni bistveno spremenila. Najvišje se uvršča na področju notranjega reda in varnosti, kjer se tudi približa najbolje ocenjenim skandinavskim državam, okoli povprečja EU pa le še na področju temeljnih človekovih pravic (dobro ocenjeni kazalniki so odsotnost diskriminacije, pravica do življenja, prosto izražanje verskih in drugih prepričanj). Za povprečjem EU precej zaostaja na področju kazenskega pravosodnega sistema, kjer se v kazalnikih odraža nezaupanje v sodni sistem, predvsem v njegovo neodvisnost in pravočasnost. Na pomanjkljivosti delovanja pravne države kažejo tudi nizke vrednosti kazalnikov na področju omejitev vladne politike (npr. kazalnik glede odgovornosti državnih uradnikov ob ugotovljenih nepravilnostih) in odsotnosti korupcije (npr. v tveganju korupcije uradnikov v izvršilni in zakonodajni veji oblasti).

Tabela: Indeks vladavine prava v Sloveniji in EU

	2012–13	2014	2015	2016	2017	2018	Cilj SRS za 2030
Uvrstitev med 21 državami EU							
Slovenija	15	15	15	15	15	14	Uvrstitev v prvo polovico med državami EU
Vrednost kazalnika							
Slovenija	0,66	0,65	0,66	0,67	0,67	0,67	
EU**	0,72	0,72	0,72	0,73	0,73	0,73	

Vir: WJP Rule of Law Index 2019, 2019. Opomba: Vrednosti med 0 in 1, več je bolje; podatki za krovni indeks so na voljo od leta 2012 naprej; * podatki so na voljo za 21 držav EU.

Slika: Indeks vladavine prava po podkomponentah, 2018

Vir: WJP Rule of Law Index 2019, 2019. Opomba: Vrednosti med 0 in 1, več je bolje; Podatki so za 21 držav EU; Tri najboljše uvrščene države so Danska, Finska in Švedska.

5.4 Predvideni čas reševanja civilnih in pravnih gospodarskih zadev

Predvideni čas reševanja civilnih pravnih in gospodarskih zadev⁴⁰⁷ se v zadnjih letih ni bistveno spremenil in je daljši kot v povprečju EU. Slovenija je z izvajanjem projekta Lukenda in drugimi strukturnimi reformami (npr. sprejetjem nove insolvenčne zakonodaje) v obdobju 2008–2014 za več kot 40 % zmanjšala predvideni čas trajanja reševanja civilnih pravnih in gospodarskih zadev. Od leta 2015 je čas trajanja teh zadev nespremenjen (280 v letu 2016), zmanjšalo pa se je število zadev. Kljub skrajševanju časa trajanja zadev v preteklem desetletju Slovenija še vedno zaostaja za povprečjem EU. Zaradi različnih podatkov in metodologije se predvideni čas rešitve razlikuje od trajanja (konkretnih) sodnih postopkov.

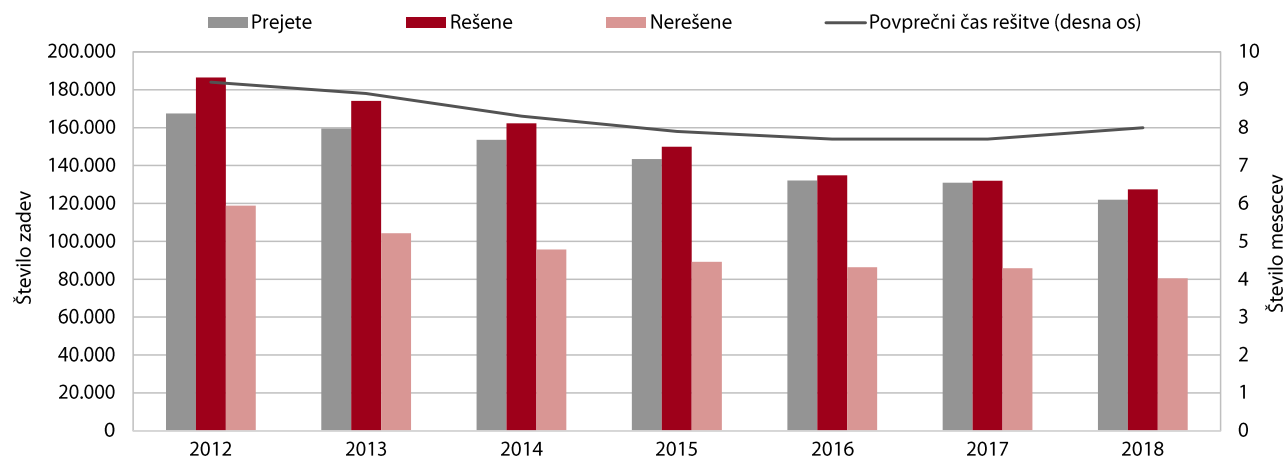
Povprečni dejanski čas reševanja pomembnejših zadev⁴⁰⁸ se v zadnjih treh letih ni bistveno spremenil, v letu 2018 je znašal osem mesecev. Do leta 2016 se je čas reševanja pomembnejših zadev hitro zmanjševal, kar je bilo v veliki meri posledica manjšega pripada novih zadev in večje učinkovitosti sodišč. Podobno kot v preteklem obdobju tudi v zadnjih treh letih kazalnik reševanja pripada⁴⁰⁹ pomembnih zadev presega 100 %, kar pomeni, da sodišča rešijo več zadev, kot jih prejmejo. Čas reševanja pomembnejših zadev pa se v zadnjih treh letih ni več izboljševal, kar gre pripisati večjemu številu zahtevnejših postopkov ter novih pristojnosti, ki jih spremembe zakonodaje nalagajo sodiščem. Zato se v strukturi nerešenih zadev povečuje delež nerešenih pomembnejših zadev (56 % v letu 2016). Povprečni čas reševanja vseh zadev se je nadalje zmanjšal in je znašal 1,8 meseca. Čeprav je utemeljeno pričakovati, da se bo povprečni čas rešitve zadev v prihodnje še skrajšal, se je treba zavedati, da gre pretirano skrajševanje časa reševanja lahko na račun strank (pravica do izjave) in kakovosti delovanja sodstva (razumno in pravično voden postopek in kakovostna odločba).

Tabela: Predvideni čas reševanja civilnih pravnih in gospodarskih zadev, število dni

	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016	Cilj SRS za 2030
Slovenija	460	315	318	301	270	277	280	200 dni
EU	299	288	278	300	253	244	244	

Vir: The 2018 EU Justice Scoreboard (CEPEJ), 2018.

Slika: Pomembnejše zadeve na sodiščih, Slovenija

Vir: Otvoritev sodnega leta 2018 (Vrhovno sodišče), 2019.

⁴⁰⁷ Predvideno trajanje postopkov je ocenjeni čas (v dnevih), ki je potreben, da se zadeva na sodišču reši, oziroma čas, v katerem sodišče sprejme odločbo na prvi stopnji.

⁴⁰⁸ Pomembnejše zadeve predstavljajo okoli 15 % vseh zadev in so vse zadeve, ki so kot take opredeljene v metodologiji vodenja statističnih podatkov, ki je objavljena na spletni strani

http://www.mp.gov.si/si/obrazci_evidence_mnenja_storitve/uporabni_seznami_imeniki_in_evidence/sodna_statistika/

⁴⁰⁹ Razmerje med obsegom rešenih in novo prispelih zadev na sodišče v obdobju zadnjih 12 mesecev, izraženo v odstotkih.

5.5 Indeks zaznave korupcije

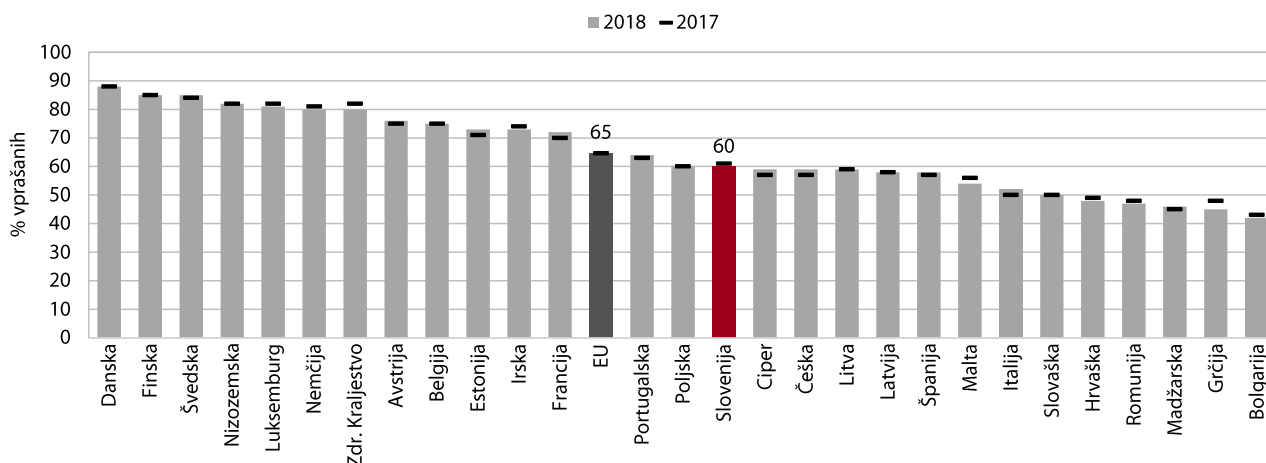
Zaznava korupcije v Sloveniji se v zadnjih letih ni bistveno znižala in ostaja višja kot v povprečju EU. Indeks zaznave korupcije (angl. Corruption perception index – CPI) temelji na zaznavanju stopnje koruptivnosti javnega sektorja s strani poslovnega sveta, strokovnjakov in analitikov. Po letu 2011 se je zaznava korupcije v Sloveniji precej povečala (precej se je povečalo število prijetih prijav suma korupcije), kar gre pripisati tudi bolj izpostavljeni vlogi Komisije za preprečevanje korupcije in s tem večjemu prepoznavanju in prijavljanju korupcije. Komisija navaja, da je v Sloveniji največ zaznave korupcije na področju javnega sektorja pri javnih naročilih (okoli 15 % vseh prijav), v upravnih postopkih, v okoliščinah, ki pomenijo nasprotje interesov, pri postopkih razpolaganja s stvarnim premoženjem države in občin ter v zdravstvu in farmaciji. V zadnjih letih se zaznava ni bistveno korupcije ni bistveno spremenila, saj po mnenju Transparency International ni bilo ključnih sistemskih premikov, ki bi izboljšali stanje na področju preprečevanja in pregona korupcije. Po Eurobarometru⁴¹⁰ v Sloveniji 89 % vprašanih meni, da je korupcija široko prisotna, vendar jih hkrati tudi velika večina ni imela izkušnje⁴¹¹. To gre v veliki meri pripisati dejstvu, da vprašani menijo, da odmevni in veliki primeri korupcije niso ustrezno sankcionirani. V letu 2018 se je Slovenija na seznamu zaznave korupcije uvrstila na 36. mesto med 180 državami sveta in na 15. mesto med državami EU. Najnižja zaznava korupcije je v skandinavskih državah, najvišja na Madžarskem, v Grčiji in Bolgariji.

Tabela: Indeks zaznave korupcije

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Slovenija	61	67	66	64 (13)	59 (16)	61 (16)	57 (17)	58 (17)	60 (16)	61 (15)	61 (14)	60 (15)
EU	62	64	63	62	62	63	63	64	66	65	65	65

Vir: Corruption perception index 2018 (Transparency international), 2019. Opomba: Vrednost indeksa med 0 in 100, 0 pomeni visoko koruptivnost države, vrednost 100 pa državo, kjer ni bilo zaznane korupcije. V oklepaju je navedena uvrstitev med državami EU.

Slika: Indeks zaznave korupcije

Vir: Corruption perception index 2018 (Transparency international), 2019. Opomba: Vrednost indeksa med 0 in 100, 0 pomeni visoko koruptivnost države, vrednost 100 pa državo, kjer ni bilo zaznane korupcije.

⁴¹⁰ Special Eurobarometer 470, 2017.

⁴¹¹ Po anketi Eurobarometra naj bi imelo v Sloveniji izkušnje s korupcijo manj kot 10 vprašanih.

5.6 Globalni indeks miru

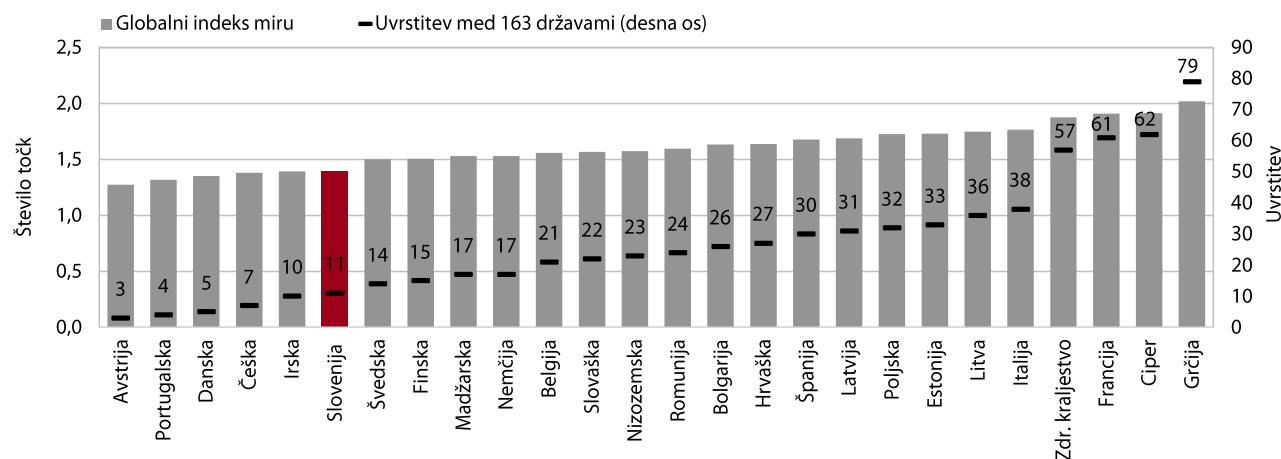
Slovenija se uvršča med najmirnejše države sveta. V šestih letih se uvrstitev Slovenije ni bistveno spremenila. Leta 2018 se je Slovenija na seznamu globalnega indeksa miru⁴¹² uvrstila na 11. mesto med 163 državami sveta in 7. mesto med državami EU. Najvišje se uvršča na področju militarizacije (4. mesto), kjer pa se je v zadnjem letu poslabšal kazalnik, ki kaže zmanjševanje obsega sodelovanja pri mirovnih operacijah Združenih narodov. Visoko se uvršča tudi na področju družbene varnosti in zaščite (12. mesto), nižje pa na področju notranjih in mednarodnih konfliktov (62. mesto). K temu je prispevala predvsem slabša ocena odnosov s sosedskimi državami in intenzivnosti organiziranih notranjih sporov. Nekoliko slabšo oceno je dobila tudi pri številu varnostnega osebja in policije na 100.000 prebivalcev, ocenah zaznave kriminalitete v družbi in verjetnosti demonstracij (tudi nasilnih)⁴¹³. Kljub temu so tudi ta področja v primerjavi z drugimi državami relativno dobro ocenjena, nekoliko slabše ocene pa nakazujejo le na določene pomanjkljivosti, ki ne ogrožajo miru v državi. Globalni indeks miru kaže, da Evropa ostaja najmirnejša regija na svetu, saj je med prvimi desetimi najmirnejšimi državami sveta šest evropskih (od tega 5 držav članic EU). Islandija je še naprej najmirnejša država sveta, Sirija pa najmanj. V zadnjih desetih letih se je sicer globalni indeks miru poslabšal, predvsem zaradi zaostrovanja konfliktov na Bližnjem vzhodu in terorizma.

Tabela: Globalni indeks miru, Slovenija

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Cilj SRS za 2030
Uvrstitev med 163 državami												Uvrstitev med najboljših 10 držav na svetu in najboljših 5 v EU.
Globalni indeks miru	7	6	5	5	10	11	11	11	10	7	11	
Število točk												
Globalni indeks miru	1,392	1,398	1,376	1,392	1,452	1,450	1,444	1,434	1,408	1,364	1,396	
Militarizacija	1,2	1,2	1,2	1,2	1,4	1,4	1,4	1,4	1,3	1,2	1,3	
Družbena varnost in zaščita	1,5	1,5	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	
Domači in mednarodni konflikti	1,4	1,4	1,4	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,4	1,4	

Vir: 2018 Global Peace Index (Institute for Economics and Peace), 2018. Opomba: število točk med 1 in 5, manj je bolje.

Slika: Globalni indeks miru, 2018

Vir: 2018 Global Peace Index (Institute for Economics and Peace), 2018. Opomba: Podatki so za 26 držav članic EU (ni podatkov za Malto in Luksemburg); število točk med 1 in 5, manj je bolje.

⁴¹² Inštitut za ekonomijo in mir v sodelovanju z The Economist Intelligence Unit (EIU) vsako leto pripravlja globalni indeks miru, ki ocenjuje države glede na raven miru v posamezni državi. Indeks sestavlja 23 kvalitativnih in kvantitativnih kazalnikov na lestvici od 1-5 združenih v tri področja: militarizacija države (7 kazalnikov), družbena varnost in zaščita (10 kazalnikov) ter notranji in mednarodni konflikti (6 kazalnikov).

⁴¹³ Vsi trije kazalniki spadajo v področje družbene varnosti in zaščite.

5.7 Delež gospodinjstev, ki so poročala o težavah s kriminalom, vandalizmom ali nasiljem v svojem bivalnem okolju

Delež gospodinjstev⁴¹⁴, ki so poročala o težavah s kriminalom, vandalizmom ali nasiljem v svojem bivalnem okolju, se znižuje že tretje leto zapored in ostaja pod povprečjem EU. V Sloveniji je leta 2017 znašal 8,0 % in je bil, tako kot v povprečju EU (11,6 %) najnižji v zadnjih desetih letih. Neposredne izkušnje s kriminaliteto v lokalnem okolju so v Sloveniji nizke, vendar so med regijami velike razlike. Več takšnih izkušenj je predvsem v zahodnem delu Slovenije⁴¹⁵, pri tem osrednjeslovenska regija izstopa po najvišji vrednosti med vsemi regijami, obalno-kraška pa presega slovensko povprečje. Na vzhodu Slovenije⁴¹⁶ slovensko povprečje presegata jugovzhodna Slovenija in podravska regija. Najnižje vrednosti, 4-krat nižje kot v osrednjeslovenski, pa so v pomurski regiji. Največkrat je težave s kriminalom, nasiljem ali vandalizmom v okolici omenila samska oseba z vzdrževanim otrokom (12,7 %), sledi gospodinjstvo z dvema odraslima osebama (9,5 %) in gospodinjstvo z dvema odraslima osebama, kjer je vsaj ena oseba starejša od 65 let (9,4 %). Vse te vrednosti so nižje od povprečja EU.

Slovenija v primerjavi z drugimi državami EU ostaja varna država, kar pozitivno vpliva na kakovost življenja. Tudi rezultati Evropske družboslovne raziskave za leto 2016 kažejo, da je imelo osebno izkušnjo z vlomi ali fizičnim napadom 9 % anketiranih, kar je manj kot v preteklih letih in manj od povprečja držav, ki so vključene v Evropsko družboslovno raziskavo⁴¹⁷. Leta 2017 je 97 % Slovencev menilo, da je njihova neposredna soseščina varen kraj za življenje, 95 % pa, da je Slovenija varna država za življenje, kar je več kot leta 2015 in višje od povprečja EU.⁴¹⁸

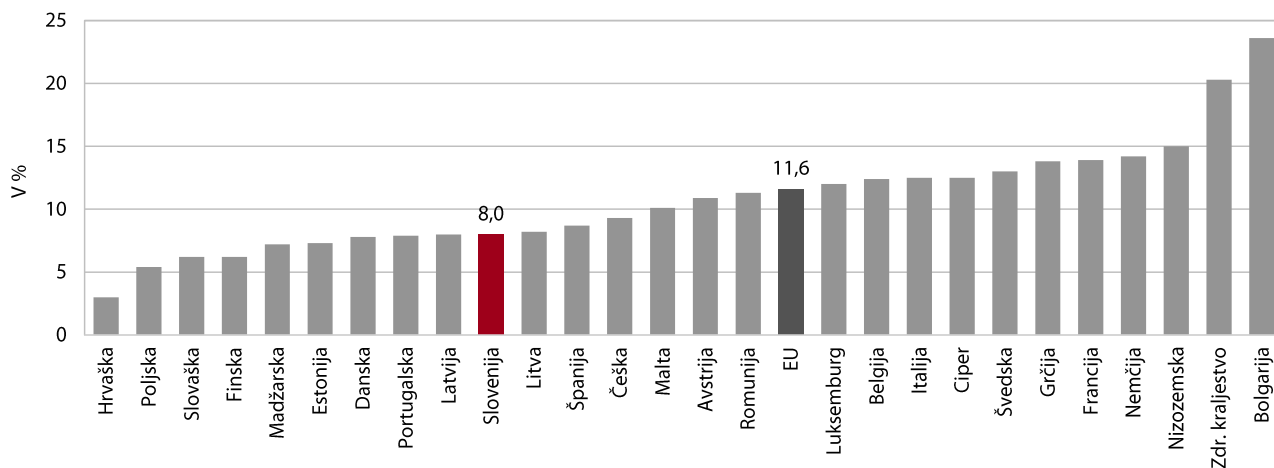
Tabela: Kriminal, vandalizem ali nasilje v bivalnem okolju, v %

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Cilj SRS za 2030
Slovenija	10,5	9,5	10,2	8,7	12,5	9,3	8,6	8,1	9,1	10,1	9,2	8,5	8,0	< 10 %
EU	n.p.	n.p.	15,9	14,7	16,0	14,4	14,1	13,6	14,5	14,0	13,6	13,0	11,6	

Vir: Eurostat, EU-SILC, 2019.

Opomba: Podatki za EU so od leta 2007 do 2009 za EU-27, od leta 2010 naprej za EU-28; n.p. – ni podatka.

Slika: Kriminal, vandalizem ali nasilje v bivalnem okolju, 2017

Vir: Eurostat, EU-SILC, 2019. Opomba: Za Irsko ni podatka.

⁴¹⁴ Enota, ki jo opisujejo objavljeni podatki Ankete o življenjskih pogojih (Eurostat, EU-SILC), so zasebna gospodinjstva in osebe, ki živijo v teh gospodinjstvih v Sloveniji (delež gospodinjstev, ki imajo težave s kriminalom, z nasiljem ali vandalizmom v okolju, kjer bivajo).

⁴¹⁵ Zahodna kohezijska regija

⁴¹⁶ Vzhodna kohezijska regija

⁴¹⁷ Prikaz za skupino evropskih držav, prikazuje skupni povprečni rezultat izbranih držav ne glede na velikost nacionalnih vzorcev ali velikost države. Izbrane so države, katerih podatki so dostopni v danem trenutku (Belgija, Nemčija, Finska, Francija, Velika Britanija, Irsko, Nizozemska, Poljska, Švedska in Slovenija).

⁴¹⁸ Special Eurobarometer 464b: Europeans' attitudes towards security, 2017.

5.8 Izdatki za uradno razvojno pomoč

Izdatki za uradno razvojno pomoč so še naprej precej nižji od mednarodno sprejetih zavez. Uradna razvojna pomoč je opredeljena kot pomoč, ki jo dajejo razvite države v podporo trajnostnemu razvoju držav v razvoju. Slovenija je v letu 2017 za razvojno pomoč namenila 67,2 mio. EUR, oziroma 9 % manj kot leto prej. Podobno se je znižala razvojna pomoč tudi v državah EU, delež Slovenije tako ostaja močno pod povprečjem EU⁴¹⁹ (razlika je večja kot pred desetletjem). Uradni izdatki za razvojno pomoč so precej manjši od mednarodno sprejetih zavez (0,16 % bruto nacionalnega dohodka), v skladu s katerimi bi si Slovenija morala prizadevati za povečanje deleža za uradno razvojno pomoč na 0,33 % BND do leta 2030.

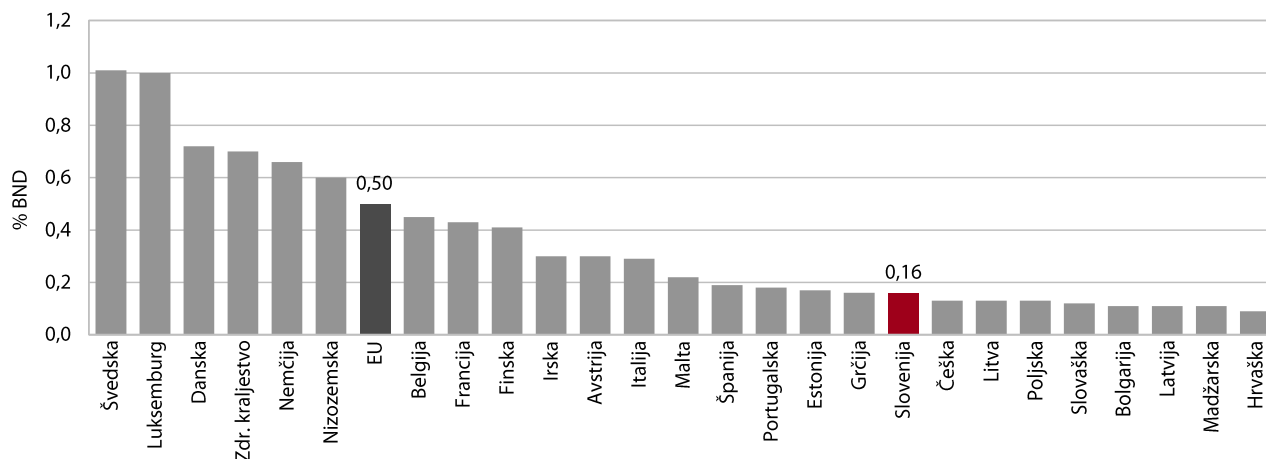
V letu 2017 so se zmanjšali predvsem izdatki povezani z migrantsko in begunsko krizo, ki so deloma poganjali rast sredstev za uradno razvojno pomoč v preteklih letih. Migracijska dogajanja, povezana z razmerami na bližnjem vzhodu, so v letih 2015 in 2016 v veliki meri vplivala na spremembo strukture pomoči, kar se je najbolj odražalo v povečanem obsegu stroškov za oskrbo beguncev in migrantov v Sloveniji, ki pa so se leta 2017 precej zmanjšali. Povečali pa so se namenski prispevki mednarodnim organizacijam, predvsem zaradi višjega prispevka v Instrument EU za begunce v Turčiji. Razvojna pomoč je seštevka večstranske pomoči (prispevki za redno delovanje mednarodnih organizacij) in dvostranske pomoči. Za dvostransko pomoč⁴²⁰ je bilo v letu 2017 namenjenih 22,1 milijon evrov, od tega okoli 85 % Zahodnemu Balkanu in Turčiji. Večina te pomoči je bila namenjena izvajanju dejavnosti na področju izobraževanja. V zadnjem letu se je zmanjšal obseg večstranske pomoči, kjer je največ pomoči namenjeno razvojnemu sodelovanju v okviru EU, zmanjšal pa se je tudi prispevek za mirovne operacije Združenih narodov.

Tabela: Delež BND za uradno razvojno pomoč, v %

	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Slovenija	0,11	0,13	0,15	0,13	0,13	0,13	0,13	0,13	0,15	0,19	0,16
EU	0,42	0,40	0,42	0,44	0,42	0,39	0,41	0,41	0,46	0,53	0,50

Vir: Eurostat Portal Page – Sustainable Development Indicators, 2019.

Slika: Delež BND za uradno razvojno pomoč v državah EU v letu 2017, v %

Vir: Eurostat Portal Page – Sustainable Development Indicators, 2019.

⁴¹⁹ Za pomoč Slovenija sicer nameni višji delež bruto nacionalnega dohodka kot večina držav, ki so v EU vstopile leta 2004 in kasneje.

⁴²⁰ Prednostne regije razvojnega sodelovanja so (i) Zahodni Balkan (Bosna in Hercegovina, Makedonija, Srbija, Črna gora, Kosovo in Albanija) s Turčijo, (ii) Vzhodna Evropa, Kavkaz in Srednja Azija ter (iii) Afrika.

Literatura in viri

11. Poročilo o realizaciji ukrepov iz enotne zbirke ukrepov za boljšo zakonodajno in poslovno okolje ter dvig konkurenčnosti. (2019). Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- Akcijski načrt »Slovenija - dežela inovativnih zagonskih (startup) podjetij«. (2018). Ljubljana: Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo. Pridobljeno na <http://www.mgrt.gov.si/>.
- Akcijski načrt za povečanje konkurenčnosti gozdno-lesne verige v Sloveniji do leta 2020. (2012). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo in okolje ter Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo.
- Analiza financiranja kulture. (2017). Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
- Analysis of statistics 2018. (2018). Strasbourg: European Court of Human Rights – Council of Europe.
- Atlas okolja. (2017). Ljubljana: Agencija za okolje RS. Pridobljeno na http://gis.arso.gov.si/atlasokolja/profile.aspx?id=Atlas_Okolja_AXL@Arso.
- Banka družboslovnih podatkov. (2010, 2012, 2014). Ljubljana: FDV, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij pri Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani.
- Barbutovski, D. (2019). EU 2.0 – Nova vizija EU in vloga Slovenije pri njenem razvoju. Perspektive, marec 2019. Ljubljana: Center za evropsko prihodnost.
- Barbutovski, D., Bucik, M., Lange, S. (2017). Prispevek k razpravi o prihodnosti EU in vlogi Slovenije: Priporočila Zavoda Evropa misli. Ljubljana: Zavod misli.
- Baza podatkov WIOD. (2016). WIOD. Pridobljeno na <http://www.wiod.org/release16>.
- Bilten Banke Slovenije. Različne številke. (2018, 2019). Ljubljana: Banka Slovenije.
- Bilten mineralne surovine, Mineralne surovine v letu 2014. (2015). Ljubljana: Geološki zavod Slovenije.
- Bosma, N., Kelley D. and GERA. (2019). GEM - Global Entrepreneurship Monitor: 2018/2019 Global Report. Babson College, Universidad del Desarrollo and Korea Entrepreneurship Foundation. Pridobljeno na <http://www.gemconsortium.org/>
- Bratuž-Ferk et al. (2017). Pregled stanja na izbranih področjih med spoloma. Delovni zvezek št. 3/2017, letnik XXVI. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno na <http://www.umar.gov.si/publikacije/avtorski-prispevki/delovni-zvezki/>.
- Brečko, B., Bučar, M. in B. Udovič (2018). Analiza trga za potrebe oblikovanja novih konceptov/vsebin instrumentov v letih od 2019 dalje, Pilotna študija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
- Bučar, M. (2017) Analytical Background Report, Specific Support to Slovenia. Bruselj: Evropska komisija, Direktorat za raziskave in inovacije.
- Causa, O. in M. Hermansen (2017). Income redistribution through taxes and transfers across OECD countries. OECD Economics Department Working Papers, št. 1453. Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno na <https://doi.org/10.1787/bc7569c6-en>.
- Cecchini, M., M. Devaux in F. Sassi. (2015). Assessing the impacts of alcohol policies: A microsimulation approach. OECD Health Working Papers, št. 80. Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno na <http://dx.doi.org/10.1787/5js1qwkvx36d-en>
- Cilji strategije Evropa 2020. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/targets/index_sl.htm.
- Corruption Perception Index 2018. (2019). Berlin: Transparency international. Pridobljeno na: <https://www.transparency.org/>.
- Čelebič, T. et al. (2017). Položaj žensk na trgu dela v primerjavi s položajem moških v Sloveniji. IB revija št. 2/2017, letnik LII. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno na <http://www.umar.gov.si/publikacije/avtorski-prispevki/ib-revija/>.
- Čelebič, T., Hribernik, M. (2019). Izdatki za izobraževanje in njihova učinkovitost v Sloveniji. Delovni zvezek št. 1/2019, letnik XXVIII. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno na <http://www.umar.gov.si/publikacije/avtorski-prispevki/delovni-zvezki/>.
- Čist planet za vse. Evropska strateška dolgoročna vizija za uspešno, sodobno, konkurenčno in podnebno nevtralno gospodarstvo. (2018). Bruselj: Evropska komisija.
- Deklaracija o usmeritvah za delovanje RS v institucijah EU v obdobju januar 2019 – junij 2020. (2019). Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve.
- DESI 2018. (2018). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>.
- Devetnajsto poročilo o državnih pomočeh za leta 2015, 2016 in 2017. (2018). Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- Diet, nutrition and prevention of chronic diseases. Report of a Joint WHO/(FAO Expert Consultation. (2003). Ženeva: WHO.
- Direktiva Evropskega parlamenta in sveta o zmanjšanju nacionalnih emisij za nekatera onesnaževala zraka in o spremembi direktive 2003/35/ES. (2016). Bruselj: Evropski parlament.
- Doing Business 2019. (2018). Washington: The International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank. Pridobljeno na <http://www.doingbusiness.org/>.
- Dostopnost do storitev, Slovenija, 2016. (2017). Ljubljana: Statistični urad RS.

- Draft 2018 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU Member States. (2018). Bruselj: Evropska komisija.
- DRI upravljanje investicij, d.o.o.: Podatki o škodi na infrastrukturi ob naravnih nesrečah. (2016, 2017). Ljubljana: DRI upravljanje investicij.
- Drobne, S. (2016). Povprečna dostopnost do najbližjega priključka na avtocesto ali hitro cesto po občinah Republike Slovenije v letu 2015. Projektna naloga. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo.
- Državna proračunska sredstva za raziskovalno-razvojno dejavnost, končni proračun 2017 in začetni proračun 2018, Slovenija. (2018). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si>
- Državna volilna komisija. (2014). Pridobljeno na <http://www.dvk-rs.si/index.php/si/arhiv-drzavni-zbor-rs/leto-2014-predcasne-volitve>.
- Dvoletni akcijski načrt izvedbe strategije razvoja javne uprave 2015–2020 za leti 2016 in 2017. (2016). Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- ECB Statistical Data Warehouse. (2019). Frankfurt: Evropska centralna banka.
- Eco-Innovation Scoreboard 2016. (2017). Eco-Innovation Observatory. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na <https://ec.europa.eu/environment/ecoap/>.
- Education at a Glance 2018. (2018). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- eGovernment Benchmark 2018. (2018). Bruselj: Evropska komisija.
- EIGE – The Gender Equality Index 2017: Slovenia. (2018). Vilnius: European Institute for Gender Equality. Pridobljeno na: <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2017-slovenia>.
- EIGE Gender Statistics Database. (2019). Vilna: European Institute for Gender Equality. Dostopno na <http://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs>.
- Ekološko stanje površinskih voda v Sloveniji. (2018). Ljubljana: Agencija RS za okolje.
- Ekonomski izzivi 2018. (2018). Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Ekonomski odnosi Slovenije s tujino. Različne številke. (2018, 2019). Ljubljana: Banka Slovenije.
- Ekonomsko ogledalo. (2009). Št. 2/2009, letnik XV. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno na <http://www.umar.gov.si/publikacije/ekonomsko-ogledalo/>.
- Ekonomsko ogledalo. (2017). Št. 3/2017, letnik XXIII. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno na <http://www.umar.gov.si/publikacije/ekonomsko-ogledalo/>.
- Employment and Social Developments in Europe 2017. (2017). Publications Office of the European Union. Luksemburg: Evropska komisija.
- EPO Annual Report – statistics 2018. (2019). München: Evropski patentni urad. Pridobljeno na <https://www.epo.org/>.
- EPO Annual Report 2018. (2019). München: Evropski patentni urad. Pridobljeno na <https://www.epo.org/>.
- Erjavec, J., Manfreda, A., Jaklič, J. in Indihar-Štemberger, M. (2018). Stanje in trendi digitalne preobrazbe v Sloveniji. Economic and business review, vol. 20. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta.
- EU IPO Web Page. (2019). Alicante: EUIPO. Pridobljeno na <https://euipo.europa.eu/ohimportal/>.
- Eurofound (2017). Sixth European Working Conditions Survey – Overview report (2017 update). Publications Office of the European Union. Luxembourg: Eurofound.
- Eurofound (2018). Does employment status matter for job quality?. Publications Office of the European Union. Luksemburg: Eurofund.
- European EMAS Helpdesk. (2018, 2019). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na http://ec.europa.eu/environment/emas/emas_registrations/statistics_graphs_en.htm.
- European Innovation Scoreboard 2017. (2017). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_en.
- European Innovation Scoreboard 2018. (2018). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_en.
- European Institute for Public Administration CAF Database. (2018). Maastricht: European Institute for Public Administration.
- European Judicial systems – Efficiency and quality of justice. (2018). Bruselj: CEPEJ.
- European Securities Exchange Statistics. (2017). Bruselj: Evropsko borzno združenje. Pridobljeno na <http://www.fese.eu/statistics-market-research/historical-data>.
- Eurostat Comext. (2019). Luksemburg: Eurostat.
- Eurostat Portal Page. (2018, 2019). Luksemburg: Eurostat.
- Eurostat Sustainable Development in the European Union – Monitoring Report. (2018). Luksemburg: Eurostat.
- Eu-skladi.si (2019). Ljubljana: SVRK. Pridobljeno na http://www.svrk.gov.si/si/kako_koristimo_eu_sredstva/porocila_programsko_obdobje_2014_2020/.
- Evropska družboslovna raziskava 2016 (SJM 2016). (2017). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede - Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij.
- Evropska gastronomska regija 2021. Slovenija - Evropska gastronomska regija 2021. (2018). Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
- Evropska raziskava o kakovosti življenja 2012. (2012). Dublin: Eurofound.

- Evropska raziskava o kakovosti življenja 2016. (2017). Dublin: Eurofound.
- FESE Monthly Statistics (2018, 2019). Bruselj: Federation of European Securities Exchanges. Pridobljeno na: <https://fese.eu/statistics/>.
- Figures for the future. Sustainable development in our everyday lives – a guide for citizens. 2016 edition. (2016). Luksemburg: Eurostat.
- Flash Eurobarometer 448: Perceived independence of the national justice systems in the EU among companies. (2017). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na http://ec.europa.eu/public_opinion.
- For Good Measure: Advancing Research on Well-being Metrics Beyond GDP. (2018). Edited by Joseph E. Stiglitz, Jean-Paul Fitoussi, Martine Durand. Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- Fran. Statistika. (2017–2019). Ljubljana: Inštitut Frana Ramovša. Pridobljeno na <http://www.fran.si/portal/?page=Statistics>.
- Fratnar, P. (Ur.). (2008). Vodna bilanca Slovenije 1971–2000. Ljubljana : Ministrstvo za okolje in prostor, Agencija RS za okolje.
- Fricke, T. (2016). The Right Incentives for a Low-Carbon Future. Pridobljeno na <http://www.project-syndicate.org/>.
- Game, B. (2018). Improving the Governance of Adult Learning in Slovenia. (2018). Posvet Pomanjkanje kompetenc na trgu dela v Republiki Sloveniji za uspešno trajnostno gospodarsko rast, Ljubljana, Državni svet, 4. 12. 2018.
- Geoportal ARSO. (2018). Ljubljana: Agencija RS za okolje. Pridobljeno na <https://gis.arso.gov.si/geoportal/catalog/main/home.page>.
- Getting skills right: future-ready adult learning system. (2018). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- Global Footprint Network. (2018). Oakland: Global Footprint Network. Pridobljeno na <http://www.footprintnetwork.org/en/index.php/GFN/>.
- Global Peace Index (2018). Sydney: Institute for Economics and Peace.
- Government at a glance 2017. (2017). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- Grafični podatki RABA za celo Slovenijo. (2017). Izračuni Blaž Repe in Barbara Lampič, FF. Ljubljana: Ministrstvo za kmetijsko, gozdarstvo in prehrano. Pridobljeno na <http://rkg.gov.si/GERK/>.
- Green Growth Indicators 2017. (2017). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- Guidelines for Collecting and Reporting Data on Research and Experimental Development. Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- GURS. Portal prostor. (2017). Ljubljana: Geodetska uprava RS. Pridobljeno na <http://www.e-prostor.gov.si/brezplacni-podatki/>.
- How good is your job? Measuring and assessing job Quality. (2017). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno na <https://www.oecd.org/std/labour-stats/Job-quality-OECD.pdf>.
- Human Development Indices and Indicators: 2018 Statistical Update. (2018). New York: UNDP. Pridobljeno na http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update.pdf
- ICTWSS Database. (2017). Amsterdam: Amsterdam Institute for Advanced Labour Studies. Pridobljeno na <http://www.uva-aiaas.net/en/ictwss>.
- Indeks zaznave korupcije tudi letos v Sloveniji ne beleži sprememb. (2019). Ljubljana: Komisija za preprečevanje korupcije RS. Pridobljeno na <https://www.kpk-rs.si/2019/01/29/index-zaznave-korupcije-tudi-letos-v-sloveniji-ne-belezi-sprememb/>.
- Industrial relations in Europe 2014. (2015). Bruselj: Evropska komisija.
- Inovacijska dejavnost v industriji in izbranih storitvenih dejavnostih, Slovenija, 2014–2016 – začasni podatki. (2018 a). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- Inovacijska dejavnost v industriji in izbranih storitvenih dejavnostih, Slovenija, 2014–2016 – končni podatki. (2018 b). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- Insurance Data. (2017). Bruselj: Insurance Europe. Pridobljeno na <https://www.insuranceeurope.eu/insurancedata>.
- Intergovernmental Panel on Climate Change data. (2019). Ženeva: Intergovernmental Panel on Climate Change. Pridobljeno na <https://www.ipcc.ch>.
- International Institute for Democracy and Electoral Assistance Database. (2019). Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA). Pridobljeno na <https://www.idea.int/data-tools/data/voter-turnout>.
- ISO 14001. (2018). Ženeva: International Organization for Standardization. Pridobljeno na <https://isotc.iso.org/livelink/livelink?func=ll&objId=18808772&objAction=browse&viewType=1>.
- Izpusti toplogrednih plinov, interni preliminarni podatki. (2019). Ljubljana: Agencija RS za okolje.
- Jaklič, A. in I. Koleša. (2018). Tuji investitorji o slovenskem poslovnem okolju. Raziskava TNI 2018 za SPIRIT Slovenija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani: Fakulteta za družbene vede.
- Jankovič, M., (2018). Bruto domači proizvod po regijah, Slovenija, 2017. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <https://www.stat.si/statweb/News/Index/7820>.
- Javni razpis za izbor operacij »Spodbujanje kreativnih kulturnih industrij - Center za kreativnost 2019«. (2019). Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
- Kakovost zraka v Sloveniji v letu 2017. (2018). Ljubljana: Agencija RS za okolje.

- Kazalci okolja v Sloveniji. (2018). Ljubljana: Agencija RS za okolje. Pridobljeno na <http://kazalci.arso.gov.si>.
- Knjige in brošure. (2018). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno na https://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/knjiga/knjige_brosure.pdf.
- Kofol Bric, T. in Zaletel, M. (2018). Pričakovano trajanje življenja in zdrava leta življenja. V Neenakosti v zdravju v Sloveniji v času ekonomske krize. Ur.: Lesnik, T. Gabrijelčič Blenkuš, M., Hočevar Grom, A., Kofol Bric, T. Zaletel, M. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.
- Kogovšek, N. in Petković, B. (2007). O diskriminaciji – Priročnik za novinarke in novinarje. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Končno poročilo o izvajanju Programa ukrepov Vlade Republike Slovenije za preprečevanje korupcije za obdobje 2015–2016 – Ničelna toleranca do korupcije. (2017). Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- Kušar, S. (Ur.). (2018). Elementi za zasnovo programskega pristopa pri spodbujanju regionalnega razvoja v obmejnih območjih ob slovensko-italijanski meji. Projektna naloga. Sklepno poročilo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo. Labour Market and Wage Developments in Europe: Annual Review 2017. (2017). Bruselj: Evropska komisija.
- Labour market and wage developments in Europe: Annual Review 2017. (2017). Publications Office of the European Union. Luksemburg: Evropska komisija.
- Lampič, B., Bedrač, M., Cundrer, T., Klun, M., Mrak, I., Slabe Erker, R. (2016). Trajnostna naravnost kmetijstva v slovenskih regijah. GeograFF 20. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Lampič, B., Bobovnik, N. (2017). Dodatni popis funkcionalno degradiranih območij v petih statističnih regijah (Osrednjeslovska, Savinjska, Primorsko-notranjska, Obalno-kraška, Koroška). Končno poročilo. Projektna naloga. Ljubljana: Ministrstvo za gospodarstvo in tehnologijo in Filozofska fakulteta.
- Lampič, B., Kušar, S., Zavodnik Lamovšek, A. (2017). Model celovite obravnave funkcionalno degradiranih območij kot podpora trajnostnemu prostorskemu in razvojnemu načrtovanju. Dela 48. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Lange, S. (2016). Pisni prispevek k razpravi o Brexitu pri predsedniku vlade RS. Ljubljana: Interno gradivo.
- Laporšek, S., Vodopivec, M. in Vodopivec, M. (2017). Social and economic effects of the minimum wage increase in Slovenia: Final report under Component 3 of the project: Development of Reform Strategies for Social Protection in Slovenia. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.
- Letni načrt upravljanja kapitalskih naložb. (različni letniki). Ljubljana: Slovenski državni holding.
- Letno poročilo - leto 2018. (2019). Ljubljana: Ljubljanska borza.
- Letno poročilo 2017. Gradivo za sejo strokovnega sveta in sveta NUK. (2018). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
- Letno poročilo DUTB 2017. (2018). Ljubljana: Družba za upravljanje terjatev bank.
- Letno poročilo Ministrstva za obrambo. (različni letniki). Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
- Letno poročilo Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije 2017. (2018). Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve.
- Letno poročilo o delu policije za leto. (različni letniki). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve – Policija. Pridobljeno na <https://www.policija.si/index.php/sl/statistika/letna-poroila>.
- Letno poročilo o upravljanju kapitalskih naložb RS in SDH za leto 2017 (2018). Ljubljana: Slovenski državni holding.
- Letno poročilo UIL 2011. (2013). Ljubljana: Urad RS za intelektualno lastnino. Pridobljeno na <http://www.uil-sipo.si/>
- Letno poročilo Uprave RS za zaščito in reševanje za leto. (različni letniki). Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Uprava RS za zaščito in reševanje.
- Living Conditions in Europe – 2018 Edition. (2018). Luksemburg: Eurostat.
- Manpower 2018 Talent Shortage survey. (2017). Manpower group. Pridobljeno na <https://go.manpowergroup.com/talent-shortage-2018>.
- Mednarodna raziskava bralne pismenosti PIRLS 2016. Povzetek rezultatov raziskave. (2017). Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Merjenje ekonomsko-socialne neenakosti gospodinjev v nacionalnih računih. (2018). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Mesečna informacija o poslovanju bank. Različne številke (2018, 2019). Ljubljana: Banka Slovenije.
- MGRT. (2017). Podatki o škodi v gospodarstvu ob naravnih nesrečah. Ljubljana: Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo.
- Močnik D. et al. (2017). Slovenska podjetja in družbena odgovornost. Slovenski podjetniški observatorij 2016. Maribor: Univerza v Mariboru, univerzitetna založba.
- MOP. (2016). Podatki o škodi ob naravnih nesrečah. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor.
- Mrak, M., Bučar, M., Kamnar, H. (2007). Mednarodno razvojno sodelovanje Republike Slovenije. IB revija, I. 41, št. ¾. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Na ministrstvu za kulturo posvet o medresorskem sodelovanju na projektu Slovenija, častna gostja Frankfurtskega knjižnega sejma 2022. Novica 14. 5. 2018. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
- Nacionalni program varstva okolja 2030. (2017). Gradivo v pripravi. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor.

- Nagode, M. Zver, E., Marn, S. Jacovič, A. Dominkuš, D. (2014). Dolgotrajna oskrba – uporaba mednarodne definicije v Sloveniji. Delovni zvezek št. 2/2014, letnik XXIII. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno na <http://www.umar.gov.si/publikacije/avtorski-prispevki/delovni-zvezki/>.
- Napovednik zaposlovanja 2018/II. Kaj delodajalci napovedujejo za slovenski trg dela za prvo polovico leta 2019? (2018). Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje. Pridobljeno na https://www.ess.gov.si/_files/11785/Porocilo_napovednik_zaposlovanja_2018_II.pdf
- Nared, J. in sodelavci. (2016). Policentrično omrežje središč in dostopnost prebivalstva do storitev splošnega in splošnega gospodarskega pomena. Končno poročilo. Projektna naloga. Ljubljana: Geografski inštitut Antona Melika.
- Nared, J. in sodelavci. (2018). Celovita demografska analiza s projekcijami za podeželska in urbana območja. Projekt V6-1731. Vmesno poročilo. Ljubljana: ZRC SAZU, Geografski inštitut Antona Melika.
- National Footprint Account. (2019). Oakland: Global Footprint Network. Pridobljeno na <https://www.footprintnetwork.org>.
- Nedovoljene migracije na območju Republike Slovenije. (2017). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve – Policija.
- Neposredne naložbe. (2014, 2015, 2016). Ljubljana: Banka Slovenije.
- NIJZ Podatkovni portal – Bolniški stalež. (2019). Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. Pridobljeno na <https://podatki.nijz.si/>.
- Novičke št. 8/2018. (2018). Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo. Pridobljeno na http://www.mju.gov.si/si/delovna_podrocja/kakovost_v_javni_upravi/novicke/.
- Novinarska soba – Evropska agencija za okolje. (2016). Pridobljeno na <http://www.eea.europa.eu/sl>.
- Ocene učinkov nekaterih strukturnih ukrepov v Sloveniji. (2016). Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno na <http://www.umar.gov.si/publikacije/kratke-analize/>.
- Odločba št. 406/2009/ES Evropskega parlamenta in sveta z dne 23. aprila 2009 o prizadevanju držav članic za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov, da do leta 2020 izpolnijo zavezo Skupnosti za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov. Bruselj: Uradni list Evropske unije, L 140/136.
- Odlok o strategiji upravljanja kapitalskih naložb države. (2015). Ljubljana: Uradni list RS, št. 53/2015.
- OECD Development Cooperation Peer Reviews: Slovenia. (2017). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- OECD Digital Economy Outlook 2017. (2017). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- OECD Economic Surveys: Slovenia. (2017). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- OECD Family database. (2018). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno na <http://www.oecd.org/els/family/database.htm>.
- OECD Frascati Manual 2015. (2015). The Measurement of Scientific, Technological and Innovation Activities. Guidelines for Collecting and Reporting Data on Research and Experimental Development. Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- OECD Going digital: Shaping Policies, Improving Lives (2019). Summary. Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- OECD Health at a glance 2017. (2017). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/health/health-systems/health-at-a-glance-19991312.htm>.
- OECD Health at a glance: Europe 2016. (2016). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/health/health-at-a-glance-europe-23056088.htm>.
- OECD Health at a glance: Europe 2018. (2018). State of health in the EU cycle. Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/health/health-at-a-glance-europe-23056088.htm>.
- OECD Income Distribution and Poverty Database. (2016). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno na <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=IDD>.
- OECD Opportunities for All : A framework for policy action on inclusive growth. (2018). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- OECD Oslo Manual. (2005). Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data. 3rd Edition. A joint publication of OECD and Eurostat. Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- OECD Patent Statistics Manual. (2009). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- OECD Road Safety Annual Report 2017. (2017). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2017. (2017). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- OECD Skills for jobs database. (2017). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno na <https://stats.oecd.org/Index.aspx?QueryId=62769>.
- OECD Stat Database – Health-Health Status-Absence to work due to illness. (2018). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- OECD Statistics Health – Health expenditure and financing. (2017). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- OECD TIVA Indicators 2018. (2018). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.

- Ogrin, M. (2017). Komentar h kazalcem o kakovosti zraka. Interno gradivo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.
- Okoljski odtis Slovenije – izračun projekcij in scenarijev zmanjšanja okoljskega odtisa za izbrane ukrepe. (2018). Bovec: Stritih trajnostni razvoj.
- Okvir podnebne in energetske politike do leta 2030, Sklepi Evropskega sveta z dne 24. 10. 2014. (2014). Bruselj: Svet EU.
- Okvirni program za prehod v zeleno gospodarstvo – OPZG z Akcijskim načrtom izvajanja OPZG (Ani OPZG) in Načrtom aktivnosti resorjev (NAR) za leti 2015–2016. (2015). Ljubljana: Ministrstvo RS za okolje in prostor.
- Onesnaženost ral – skrita nevarnost. (2018). Ljubljana: Slovensko partnerstvo za tla, Kmetijski inštitut Slovenije, Ministrstvo za okolje in prostor.
- Open Data Maturity in Europe 2017: Opean Data for a European Data Economy. (2017). Bruselj: Evropska komisija.
- Operativni program ukrepov zmanjšanja emisij toplogrednih plinov do leta 2020. (2014). Ljubljana: Vlada RS.
- Otvoritev sodnega leta 2019. (2019). Ljubljana: Vrhovno sodišče.
- Pečar, J., (2018). Indeks razvojne ogroženosti regij 2014 – 2020, metodologija izračuna. Delovni zvezek št. 4/2018, letnik XXVII. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno na: <http://www.umar.gov.si/publikacije/avtorski-prispevki/delovni-zvezki/>.
- PISA 2015 Results (Volume I): Excellence and Equity in Education. (2016). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- PISA 2015: Full selection of indicators. (2016). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/pisa/data/>.
- Plut, D. (2014). Sonaravni razvoj Slovenije – priložnosti in pasti. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.
- Po kreativni poti do znanja (PKP). (2018). Ljubljana: Javni študentski, razvojni, invalidski in preživninski sklad Republike Slovenije.
- Pobuda za povečanje učinka javnih naložb z učinkovitim in profesionalnim javnim naročanjem. (2017). Pridobljeno na <http://ec.europa.eu/growth/content/>.
- Podatki Ministrstva za finance o R&R olajšavah v letu 2017. (2018). Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- Podatki o škodi v gospodarstvu ob naravnih nesrečah. (2017). Ljubljana: Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo.
- Podpore za podjetništvo letos toliko kot še nikoli doslej. (2019). Maribor: Slovenski podjetniški sklad. Pridobljeno na <https://podjetniskisklad.si/sl/novice-in-objave/>
- Policija (2019). Podatki o nasilju nad ženskami. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve – Policija.
- Polletno poročilo DUTB 2018. (2018). Ljubljana: Družba za upravljanje terjatev bank.
- Polletno poročilo SDH (2018). Ljubljana: Slovenski državni holding.
- Poročilo analize stanja na področju socialnega dialoga v Sloveniji in tujini ter pregled dobrih praks doma in v tujini. (2018). Ljubljana: Zveza delavskih sindikatov Slovenije – Solidarnost in Regonalna gospodarska zbornica Slovenije.
- Poročilo o finančni stabilnosti, december 2018. (2018). Ljubljana: Banka Slovenije. Pridobljeno na: <https://www.bsi.si/publikacije/porocilo-o-financni-stabilnosti>.
- Poročilo o izvajanju nacionalnega programa za kulturo 2014–2017 v letu 2016. (2017). Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
- Poročilo o mednarodnem razvojnem sodelovanju Republike Slovenije za leto 2017. (2018). Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve.
- Poročilo o okolju v Republiki Sloveniji 2017. (2017). Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor, Direktorat za okolje.
- Poročilo o pregledu izdatkov s predlogi možnih ukrepov na področju kulture in civilne družbe. (2017). Ljubljana: Delovna skupina za pripravo Pregleda izdatkov sektorja država na področju kulture.
- Poročilo o razvoju 2016. (2016). Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Poročilo o razvoju 2017. (2017). Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Poročilo o razvoju 2018. (2018). Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Poročilo o zadovoljstvu uporabnikov javnih storitev za obdobje od 17. januarja do 30. junija 2018. (2018). Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- Poročilo Zavoda za gozdove Slovenije o gozdovih za leto 2017. (2018). Ljubljana: Zavod za gozdove Slovenije.
- Poslovna strategija DUTB 2016-2022 (2016). Ljubljana: Družba za upravljanje terjatev bank.
- Pravilnik o razvrstitvi razvojnih regij po stopnji razvitosti za programsko obdobje 2014–2020. (2014)- Ljubljana: Uradni list RS, št. 34/14.
- Prebil, R. (2016). S trdimi delci onesnažen zrak. Objavljeno v: GEA, januar 2016.
- Predlog Zakona o zagotavljanju sredstev za nekatere nujne programe Republike Slovenije v kulturi. (2018). Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
- Pregled dela policije za prvo polletje 2018. (2018). Ljubljana: Ministstvo za notranje zadeve – Policija.
- Pregled izvajanja okoljske politike EU. Poročilo za državo – Slovenija. (2017). Bruselj: Evropska komisija.

- Pregled ponudbe izobraževanja odraslih v Sloveniji 2017/2018. (2017). Analiza in zaključno poročilo. Ljubljana: Andragoški center RS. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.
- Priprava določenih vsebin za VII. Državno poročilo in 3. Dveletno poročilo Konferenci pogodbenic Okvirne konvencije ZN o spremembi podnebja. (2018). Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor.
- Priprave na EXPO 2020 in Ironman v Dubaju. Novica 1. 2. 2018. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
- Program Vlade Republike Slovenije za krepitev integritete in transparentnosti 2017–2019. (2017). Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- Projektna naloga za posebni vladni projekt Predsedovanje RS Svetu Evropske unije 2021. (2019). Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve.
- Prometna varnost v Sloveniji že drugo leto zapored izboljšana. (2019). Policija: sporočilo za javnost. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve – Policija. Pridobljeno na: <https://www.policija.si/medijsko-sredisce/sporocila-za-javnost/>
- Raziskave onesnaženosti tal Slovenije v letu 2008. (2009). Ljubljana: Biotehniška fakulteta. Pridobljeno na: http://www.arso.gov.si/varstvo%20okolja/tla/poročila%20in%20publikacije/ROTS2008_2.del.pdf.
- Raziskovalno-razvojna dejavnost, Slovenija, 2017 – končni podatki. (2019). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- Raziskovanje življenjski pogoji (SILC), 2016. (2017). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Rebernik, M. et al. (2018). Rast podjetniških priložnosti: GEM Slovenija 2017. Maribor: Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta.
- Regional Dynamics of the Global Labour M. – The Hays Global Skills Index 2017. (2017). London: Hays.
- Regulatory policy in Slovenia – Oversight matters. (2018). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- Repe, B., Lampič, B. (2017). Dejanska raba tal po regijah. Interno gradivo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.
- Research and Innovation Analysis in the European Semester 2019 Country Reports (2019). Bruselj: Evropska komisija, Direktorat za raziskave in inovacije.
- Resolucija o mednarodnem razvojnem sodelovanju in humanitarni pomoči Republike Slovenije. (2017). Ljubljana: Uradni list RS, št. 54/2017.
- Resolucija o nacionalnem gozdnem programu. (2007). Ljubljana: Uradni list RS, št. 111/07.
- Resolucija o nacionalnem programu duševnega zdravja 2018–2028. (2018). Ljubljana: Ministrstvo za zdravje. Pridobljeno na: <https://e-uprava.gov.si/download/edemokracija/datotekaVsebina/323441?disposition=inline>.
- Resolucija o nacionalnem programu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami v letih 2016 do 2022. (2016). Ljubljana: Uradni list RS, št. 75/2016.
- Resolucija o normativni dejavnosti. (2007). Ljubljana: Uradni list RS, št. 92/2007.
- Resolucija o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva do leta 2020 – »Zagotovimo si hrano za jutri«. (2011). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
- Road Safety 2017. How is your country doing? (2018). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <http://ec.europa.eu/roadsafety/>.
- Schmoch, U. (2008). Concept of a Technology Classification for Country Comparisons. Final Report to the to the WIPO. Karlsruhe: Fraunhofer Institute for Systems and Innovation Research.
- Second Compliance Report: Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors. (2018). Strassbourg: Greco.
- Seznam pridobiteljev Ecolabel – znaka za okolje. (2019). Ljubljana: Agencija RS za okolje. Pridobljeno na <http://www.arso.gov.si/o%20agenciji/okoljski%20znaki/Ecolabel/>.
- Shared Vision, Common Action: A stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. (2016). Bruselj: Evropska komisija.
- SI-STAT podatkovni portal. (2016, 2017, 2018, 2019). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si>.
- Sixth European Working Conditions Survey – Overview report (2017 update). (2017). Luksemburg: Eurofound.
- Skills Matter: Further Results from the Survey of Adult Skills. (2016). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- Sklepi Sveta z dne 12. maja 2009 o strateškem okviru za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju („ET 2020“). (2009). Bruselj: Uradni list Evropske unije, C 119/2.
- Slabe, A. (2015). Razvojni potencial ekološkega kmetijstva v Sloveniji v povezavi z doseganjem trajnostne samooskrbe s hrano: doktorska dizertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Slovenija: Staff Concluding Statement of the 2018 Article IV Mission. (2018). Washington: IMF.
- Slovenija – častna članica Mednarodnega knjižnega sejma v Frankfurtu leta 2022. (2017). Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
- Slovenija: Varna, uspešna in v svetu spoštovana. (2015). Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve.
- Slovenska strategija pametne specializacije S4. (2015). Ljubljana: Služba vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko. Pridobljeno na http://www.vlada.si teme_in_projekti/strategija_pametne_specializacije_s4/.

- Smernice za izvajanje Strategije spretnosti za Slovenijo. Izboljšanje upravljanja izobraževanja odraslih. Povzetek/Ocena in priporočila. (2018). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj.
- Social and economic Conditions of Student Life in Europe. Eurostudent VI 206-2018. Synopsis of Indicators. Bielefeld: German Centre for Higher Education Research.
- Social dialogue. (2019). Ženeva: International Labour Organization. Pridobljeno na: <http://www.ilo.org/ifpdial/areas-of-work/social-dialogue/lang--en/index.htm>.
- Special Eurobarometer 296: Discrimination in EU. (2008). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na http://ec.europa.eu/public_opinion.
- Special Eurobarometer 317: Discrimination in EU. (2009). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na http://ec.europa.eu/public_opinion.
- Special Eurobarometer 393: Discrimination in EU. (2012). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na http://ec.europa.eu/public_opinion.
- Special Eurobarometer 437: Discrimination in EU. (2015). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na http://ec.europa.eu/public_opinion.
- Special Eurobarometer 464b: Europeans' attitudes towards security. (2017). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na http://ec.europa.eu/public_opinion.
- Special Eurobarometer 466: Cultural heritage. (2017). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: http://ec.europa.eu/public_opinion.
- Special Eurobarometer 470: Corruption. (2017). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: http://ec.europa.eu/public_opinion.
- Special Eurobarometer 471: Fairness, inequality and intergenerational mobility. (2018). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na http://ec.europa.eu/public_opinion.
- Special Eurobarometer 472: Sport and physical activity. (2018). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na http://ec.europa.eu/public_opinion.
- Special Eurobarometer 477: Democracy and elections. (2018). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na http://ec.europa.eu/public_opinion.
- Spodbude malih vrednosti preko vavčerjev. (2019). Maribor: Slovenski podjetniški sklad. Pridobljeno na <https://podjetniskisklad.si/sl/produkti-sklada/>
- Standard Eurobarometer (različni letniki). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na http://ec.europa.eu/public_opinion.
- Stanovanjska statistika. (2017). Statistics Explained. Luksemburg: Eurostat. Pridobljeno na: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Housing_statistics/sl.
- State Aid Scoreboard 2018 (2019). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na http://ec.europa.eu/competition/state_aid.
- State of Health in the EU: Slovenija. Zdravstveni profil leta 2017. (2017). Evropska komisija, Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj, European Observatory on Health Systems and Policies. Pridobljeno na: <https://ec.europa.eu/health/sites/>.
- Statistični podatki Digitalne knjižnice Slovenije. (2019). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
- Statistični podatki o knjižnicah. (2018). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno na: <https://bibsist.nuk.uni-lj.si/statistika/index.php>
- Statistični zavarovalniški bilten. (2018). Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje.
- Strategija dolgožive družbe (Ur. Bednaš, M. in Kajzer, A.). (2017). Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.
- Strategija prostorskega razvoja Slovenije. (2004). Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor.
- Strategija razvoja Slovenije 2030. (2017). Ljubljana: Služba vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko.
- Strategija upravljanja kapitalskih naložb. (2015). Ljubljana: Vlada RS.
- Strategija za plastiko in krožno gospodarstvo. (2018). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: <http://ec.europa.eu/environment/circular-economy/pdf/plastics-strategy.pdf>.
- Sustainable development in the European Union. (2018). Luksemburg: Eurostat.
- Sustainable governance indicators – 2018 Survey (2018). Gutersloh: The Bertelsmann Stiftung. Pridobljeno na: <http://www.sgi-network.org/2018/>.
- System of Health Accounts. (2011). Pariz: Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj, Eurostat in WHO. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/els/health-systems/a-system-of-health-accounts-2011-9789264270985-en.htm>.
- Špes, M. in sod. (2012). Sonaravna sanacija okoljskih bremen kot trajnostno razvojna priložnost Slovenije. Degradirana območja: zaključno poročilo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.
- The 2018 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the 28 EU Member States (2013–2070). (2018). Bruselj: Evropska komisija.
- The 2018 EU Justice Scoreboard. (2018). Bruselj: Evropska komisija – CEPEJ.
- The 2018 Global Peace Index. (2018). New York: Institute for Economics and Peace.

- The Ecological Footprint of Slovenia: trends, drivers and policy implications. (2018). Oakland: Global Footprint Network.
- The economic rationale for public R&D funding and its impact (2017). Bruselj: Evropska komisija.
- The European Skills Index (ESI). (2018). Solun: Cedefop.
- The Global Competitiveness Report 2018–2019. (2018). Ženeva: World Economic Forum.
- The Global Gender Gap Report 2018. (2018) Ženeva: World Economic Forum. Pridobljeno na: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2018.pdf.
- The Household Finance and Consumption Survey. Wave 2. (2017). Frankfurt: Evropska centralna banka.
- The IMD World Competitiveness Yearbook. (2018). Lausanne: Institute for Management Development. Pridobljeno na: <https://www.worldcompetitiveness.com/>.
- Trends in job quality in Europe. (2012). Luksemburg: Eurofound.
- Tretje letno poročilo o izvajanju Operativnega programa ukrepov zmanjšanja emisij toplogrednih plinov do leta 2020. (2018). Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor.
- Trobec, T. (2017). Poraba vode in vodna produktivnost. Interno gradivo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.
- UNCTADSTAT FDI/MNE database. (2018). <https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx>.
- United Nations Comtrade podatkovni portal. (2019). Pridobljeno na: <https://comtrade.un.org/>.
- Uredba (EU) 2016/679 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 27. aprila 2016 o varstvu posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem pretoku takih podatkov ter o razveljavitvi Direktive 95/46/ES (Splošna uredba o varstvu podatkov). (2016). Bruselj: Uradni list Evropske unije, L 119.
- Uredba o žveplovem dioksidu, dušikovih oksidih, delcih in svincu v zunanem zraku. Ljubljana: Uradni list RS, št. 52/02, 18/03, 41/04 – ZVO-1, 121/06 in 9/11.
- Urek, G. et al. (2012). Raba fitofarmaceutvskih sredstev in preučitev možnosti za njihovo racionalnejšo uporabo v Sloveniji. Ljubljana: Kmetijski inštitut Slovenije.
- URSZR. Aplikacija AJDA. (2017). Ljubljana: Uprava za zaščito in reševanje RS.
- Violations by Article and by State. (različni letniki). Strasbourg: Evropsko sodišče za človekove pravice – Svet Evrope.
- Violence against women: an EU-wide survey. (2012). European Union agency for fundamental rights (FRA). Dostopno na: <https://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-data-explorer-violence-against-women-survey?mdq1=theme&mdq2=3506>.
- Vključevanje javnosti v pripravo predpisov: Priročnik za načrtovanje in izvajanje posvetovalnih procesov. (2015). Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo.
- Vodopivec, M., Laporšek S., Vodopivec M. (2016). Levelling the Playing Field: The Effects of Slovenia's 2013 Labour Market Reform. IZA DP No. 9783. Bonn: IZA Institute of Labor Economics.
- WEF Historical dataset 2007–2018. (2018). Ženeva: World Economic Forum.
- WHO Technical Report Series: 916. (2017). Ženeva: World Health Organisation. Pridobljeno na: <http://www.who.int/dietphysicalactivity/publications/trs916/en/>.
- WJP Rule of Law Index 2019. (2019). Washington: World Justice Project. Pridobljeno na: <https://worldjusticeproject.org/>.
- Working Guidebook to the National Footprint Accounts. (2017). Working paper. Oakland, USA: Global Footprint Network.
- World Bank Governance Indicators Database. (2018). Washington: World Bank. Pridobljeno na: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/>.
- World Bank. (2019). Data. Urban population (% of total). Washington: World Bank. Pridobljeno na: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS>.
- World Insurance in 2017: solid but mature life markets weight on growth. (2018). Zürich: Swiss Re. Pridobljeno na: <https://www.swissre.com/institute/research/sigma-research/sigma-2018-03.html>.
- Z evropskimi sredstvi do vzpostavitve sistema spremljanja zaposljivosti visokošolskih diplomantov. Novica 5. 9. 2017. (2017). Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.
- Zaključno poročilo delovne skupine za spremljanje izvajanja akcijskega načrta razvoja ekološkega kmetijstva do leta 2015. (2012). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo in okolje.
- Zakon o davku od dohodkov pravnih oseb. (2006, 2008, 2009, 2010, 2012). Ljubljana: Uradni list RS št. 117/06, 56/08, 76/08, 5/09, 96/09, 43/10, 30/12.
- Zakon o dopolnitvi Zakona o Slovenskem odškodninskem skladu. (2017). Ljubljana: Uradni list RS, št. 55/2017.
- Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije. (2011). Ljubljana: Uradni list RS, št. 69/2011.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o ukrepih Republike Slovenije za krepitev stabilnosti bank. (2015). Ljubljana: Uradni list RS, št. 104/2015.
- Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije. (2019). Poslovno poročilo za leto 2018. Ljubljana: Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije.

Zelena proračunska reforma – Okoljski in javnofinančni vidik spodbud v Sloveniji. (2018). Ljubljana: Ministrstvo za finance.

ZRSVN. (2017). Podatki o varovanih območjih. Ljubljana: Zavod RS za varstvo naravne dediščine.

Zver, E., Josar, D., Srakar, A. (2019). Can people afford to pay for health care: Slovenia. New evidence on financial protection in Slovenia. Draft, January 2019. Barcelona: WHO Barcelona Office for Health Systems Strengthening.

Seznam kratic

ADS – anketa o delovni sili
ARSO – Agencija Republike Slovenije za okolje
BDP – bruto domači proizvod
BIRR – bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost
BND – bruto nacionalni dohodek
CAF (angl. Common Assesment Framework) – skupni ocenjevalni okvir
CEPEJ (angl. European Commission for the Efficiency of Justice) – Evropska komisija za učinkovitost pravosodja
CH₄ – metan
CO₂ – ogljikov dioksid
CPI (angl. Consumer Price Index) – indeks cen življenjskih potrebščin
DARS – Družba za avtoceste v Republiki Sloveniji
DDV – davek na dodano vrednost
DESI (angl. Digital Economy and Society Index) – indeks digitalnega gospodarstva in družbe
DRSI – Direkcija Republike Slovenije za infrastrukturo
DUTB – Družba za upravljanje terjatev bank
ECB (angl. European Central Bank) – Evropska centralna banka
EFQM (angl. European Foundation for Quality Management) – Evropski sklad za upravljanje kakovosti
EII (angl. European Innovation Index) – evropski inovacijski indeks
EIPA (angl. European Institute for Public Administration) – Evropski inštitut za javno upravo
EK – Evropska komisija
EMMS – enotna metodologija za merjenje stroškov
EMU – Evropska monetarna unija
EPO (angl. European Patent Office) – Evropski patentni urad
ESČP – Evropsko sodišče za človekove pravice
ESS – Ekonomsko-socialni svet
ET 2020 (angl. Education and Training 2020) – Izobraževanje in usposabljanje 2020
ETS (angl. Emission Trading System) – sistem trgovanja z emisijami
EU – Evropska unija
EUIPO (angl. European Union Intellectual Property Office) – Urad EU za intelektualno lastnino
EUR – evro
EUROAC (angl. The Academic Profession in Europe: Responsens to Societal Challenges)
EUROSTAT (angl. The Statistical Office of the European Union) – Evropski statistični urad
FDO – funkcionalno degradirana območja
FURS – Finančna uprava Republike Slovenije
GDPR (angl. General Data Protection Regulation) – Splošna uredba o varstvu podatkov
GEM (angl. Global Entrepreneurship Monitor) – Globalni podjetniški monitor
GFN – Global Footprint Network
Gg – gigagram (1000 ton)
GRECO (angl. The Group of States against Corruption) – Skupina držav proti korupciji pri Svetu Evrope
GURS – Geodetska uprava Republike Slovenije
Ha – hektar
IAP – inovacijsko aktivna podjetja
ICTWSS (angl. Institutional Characteristics of Trade Unions, Wage Setting, State Intervention and Social Pacts) – institucionalne značilnosti sindikatov, določanja plač, posredovanja države in socialnih sporazumov
IDEA (angl. International Institute for Democracy and Electoral Assistance) – Mednarodni inštitu za demokracijo in pomoč pri volitvah
IDS – implicitna davčna stopnja (na delo, na kapital, na potrošnjo, na energijo)
IER – Inštitut za ekonomska raziskovanja
IKT – informacijsko-komunikacijska tehnologija
IMD (angl. Institute for Management Development) – Inštitut za razvoj menedžmenta
IMF (angl. Internatinal Monetary Fund) – Mednarodni denarni sklad
ISCO (angl. International Standard Classification of Occupations) – mednarodna standardna klasifikacija poklicev
KPK – Komisija za preprečevanje korupcije
KZU – kmetijska zemljišča v uporabi
MGRT – Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo
MJU – Ministrstvo za javno upravo

MKGP – Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
MNZ – Ministrstvo za notranje zadeve
MRA (angl. Master Restructuring Agreement) – sporazum o finančnem prestrukturiranju
MSP – majhna in srednje velika podjetja
MZZ – Ministrstvo za zunanje zadeve
N₂O – didušikov oksid
NATO (angl. North Atlantic Treaty Organization) – Organizacija severnoatlantskega sporazuma
NKMB – Nova kreditna banka Maribor
NLB – Nova ljubljanska banka
NPK gnojila – mineralna gnojila z dušikom, fosforjem in kalijem
NTI – neposredne tuje investicije
NUTS klasifikacija (angl. The Nomenclature of Territorial Units for Statistics) – skupna evropska statistična klasifikacija teritorialnih enot
o. t. – odstotna točka
OECD (angl. Organisation for Economic Cooperation in Development) – Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj
OHIM (angl. Office for Harmonization in the Internal Market) – Urad za usklajevanje na notranjem trgu
OP ROPI – Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture
OVE – obnovljivi viri energije
OZN – Organizacija združenih narodov
PIAAC (angl. OECD Programme for the International Assessment of Adult Competences) – Program za mednarodno ocenjevanje kompetenc
PISA (angl. Programme for international student assessment) – Program mednarodne primerjave dosežkov učencev
PKM – pariteta kupne moči
PM delci (angl. Particulate matter) – trdni prašni delci
PMR (angl. Product market regulation) – regulacija trga proizvodov
PPS (angl. Purchasing power standard) – pariteta kupne moči
PTŽ – pričakovano trajanje življenja
REER ULC (angl. Real effective exchange rate based on unit labour cost) – Realni efektivni tečaj, deflacioniran s stroški dela na enoto proizvoda
RIA (angl. Regulatory Impact Assessment) – analiza učinkov predpisov
RISS – Raziskovalna in inovacijska strategija Slovenije
ROE (angl. Return on equity) – Donos na kapital
RRD – raziskovalno-razvojna dejavnost
RS – Republika Slovenija
RULC (angl. Real unit labour cost) – Realni stroški dela na enoto proizvoda
S4 – Strategija pametne specializacije Slovenije
SDH – Slovenski državni holding
SHA – (angl. System of Health Accounts) sistem zdravstvenih računov
SHARE – raziskava o zdravju, procesu staranja in upokojevanju v Evropi
SID – Slovenska izvozna družba
SKD – standardna klasifikacija dejavnosti
SKM – standard kupne moči
SPIRIT – Javna agencija Republike Slovenije za spodbujanje podjetništva, internacionalizacije, tujih investicij in tehnologije
SPS – Slovenski podjetniški sklad
SRIP – strateška razvojno-inovacijska partnerstva
SRS – Strategija razvoja Slovenije
SURS – Statistični urad Republike Slovenije
TAXUD (angl. Taxation and Customs Union Directorate) – Direktorat za obdavčenje in carinsko unijo
TEA (angl. Total early-stage Entrepreneurial Activity) – zgodnja podjetniška aktivnost
TEŠ – Termoelektrarna Šoštanj
TFP (angl. Total factor productivity) – Skupna faktorska produktivnost
TGP – toplogredni plini
tkm – tonski kilometer
UIL – Urad RS za intelektualno lastnino
UMAR – Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj
USD (angl. US Dollar) – ameriški dolar

WEF (angl. World Economic Forum) – Svetovni gospodarski forum

WIPO (angl. World Intellectual Property Organization) – Svetovna organizacija za intelektualno lastnino

ZGD – Zakon o gospodarskih družbah

ZPIZ – Zavod o pokojninskem in invalidskem zavarovanju

ZUJF – Zakon o uravnoteženju javnih financ